

36266, IV, D, g

Učne slike
k
ljudskošolskim berilom.

Izdaja „Slovenska Šolska Matica“.

DRUGI DEL:

Učne slike k berilom v Čitanki za obče ljudske
šole, II. del in v Drugem berilu.

I. snopič.

Uredila

H. SCHREINER in dr. J. BEZJAK.

V LJUBLJANI 1903.

Natisnili J. Blasnika nasledniki.

UČNE SLIKE

K

LJUDSKOŠOLSКИM BERILOM

IZDAJA

„SLOVENSKA ŠOLSKA MATICA.“

V LJUBLJANI 1905.
NATISNIL DRAGOTIN HRIBAR.

UČNE SLIKE

K LJUDSKOŠOLSKIM BERILOM.

DRUGI DEL:

Učne slike k berilom v Schreinerjevi-Hubadovi Čitanki za obče ljudske šole, izdaja v štirih delih, II. del in v Josinovem-Ganglovem Drugem berilu.

UREDILA: H. SCHREINER IN
DR. J. BEZJAK.

V Ljubljani 1905.

Izdala „Slovenska Šolska Matica.“

Natisnil Dragotin Hribar.

Predgovor.

Pričujoči zvezek bode obsegal učne slike berilom Schreinerjeve-Hubadove Čitanke (izdaja v štirih delih), II. del* in Josinovega - Ganglovega Drugega berila.** Ne vseh, seveda; to bi bila potrata prostora in sicer nepotrebna. Letošnji snopič prinaša prvi del slik najprej imenovane čitanke, ki se bodo prihodnje leto nadaljevale; po tem pridejo na vrsto, če mogoče že v 2. snopiču, slike berilom Josinovega-Ganglovega Drugega berila. Gmotno stanje nam ne dovoljuje objaviti vseh slik naenkrat, akoravno imamo velik del rokopisov že pripravljenih.

V obče so izdelane slike po istih načelih, po katerih so spisane slike v prvem zvezku naše zbirke. Z ozirom na razvrstitev beril v čitanki po skupinah, tvarjajočih stvarne enote, so se obravnavala berila vsake skupine kot celote, ki so se navadno razvrstile po vsebini v manjše enote. Na tak način je bilo mogoče, po več beril združiti, oziroma slike poedinah beril skrajšati ali katero celo izpustiti; ravno tako se bodo pri obravnavanju v šoli lahko družila berila tako, da se eno berilo dotičnega oddelka predela obširneje in natančneje, ostala pa, ker se je z obravnavanjem prvega berila ugladila pot, krajše, kolikor toliko kurzorno. Po tem takem se omogoči, da se prečita brez škode za temeljitost večje število beril, kar bode izvestno učencem na korist.

* Število poleg naslova berila pove stran, na kateri se dotično berilo v tej čitanki nahaja. Ako se drugod navaja ta čitanka, je označena s črkami Sch. H. IV. 2.

** Kratica za to čitanko je: I. G. II.

Velike važnosti pri čitanju se mi zdi v mnogem oziru druženje beril slične ali sorodne vsebine oziroma iste ali vsaj glavne slične misli (istega jedra). Kar zaporedoma čitati takšna berila ne kaže, ker so često iz stvarnih razlogov vvrščena v različne oddelke in se torej najlaže obravnavajo v okvirju dotičnega oddelka, naslanjaje se na nazorni nauk. Bilo bi tudi dolgočasno, tri-, štirikrat zaporedoma razpravljati isto misel, četudi v različni obliki. Vzemimo na pr. berila »Ptičje gnezdo, J. Stritar« (Sch. H. IV. 2. str. 33.), »Kruh na poti« (K. M. str. 68.), »Penice« (Sch. H. IV. 2. str. 69.) in »Ptice po zimi« (Sch. H. IV. 2, str. 158.). Glavna misel vsem tem berilom je ista ali slična: Varujte ptice! Ako smo torej že obravnavali eno, dve ali tri izmed teh beril, bode brez dvombe zelo umestno, da pri obravnavanju drugega, tretjega ali četrtega ponovimo vsa poprej prečitana, ki imajo slično ali isto jedro. Korist, ki jo bodo imeli učenci od tega, leži na dlani. V prvi vrsti se bodo urili v pripovedovanju, torej v jezikovno stran, kajti ni mi pač treba poudarjati, da se mora zahtevati, da pri tej priči pripovedujejo učenci samostalno, zdržema, brez razkosajočih vprašanj. Drugič se nam nudi tukaj povod, ponoviti znano vsebino in jo s tem utrditi. — *Repetitio est mater studiorum.* — Tretjič ponovimo s tem tudi nauk, bodi si da ga z besedami izrečemo, ali pa pustimo, da vsebina sama vpliva na dušo otrok. In ta vzgojni vpliv je najvažnejši dobiček, ki ga imamo od takšnega druženja.

Zategadelj se je, kolikor možno, pokazovalo v učnih slikah na berila slične vsebine. Jasno je, da bode učitelj porabil vselej le tista berila, ki jih otroci že poznajo, bodi si tudi iz prejšnjega leta ali razreda. In če bi se bilo kje kako primerno berilo izpregledalo, naj ne zamudi učitelj, ki mu bode čitanka sčasoma bolj v spominu, uporabiti ga, kjer se mu zdi umestno.

Vprašanje je, v katero stopnjo se naj vplete takšno ponavljanje. To se da storiti včasih že pri 1. stopnji (priprava), včasih se laže vrine v 3. stopnjo — po mojem mnenju

je to najpripravnejše mesto —; tu in tam se je vvrstilo tudi 5. stopnji (uporabi).

Glede pomena in uporabe formalnih stopenj pri obravnavi beril se takrat lahko sklicujem na razpravo, ki jo o tem vprašanju letos ob enem izdaja Slov. Š. Matica (Gl. Analiza duševnega obzorja i. t. d.). V posebe si dovoljujem tukaj opomniti samo le-to. Ker priporočamo, da se čitanje na tej stopnji tesno druží z nazornim naukom (glej Navodilo k Drugi čitanki!), bi bilo nemara umestno, ko bi se bile izdelale učne slike ob enem za nazorni nauk in za obravnavo beril. Iz različnih, zlasti iz tehniških vzrokov tega nismo mogli izvršiti. Mi smo stali in stojimo na stališču, da je nazorni nauk učni predmet zase in ravno tako je čitanje poseben predmet. Akoravno opetovano poudarjamo in zahtevamo, da se na tej stopnji ta dva predmeta tesno družita, itak ne bi radi, da bi se v isti uri ob enem obravnavala oba predmeta. Na ta način bi moral biti ta ali oni predmet ali pa oba na izgubi, kar bi bilo obžalovati, kajti vsak teh predmetov ima svoj poseben namen, svojo posebno nalogo. Naše slike so namenjene samo obravnavi beril. Zategadelj smo sprejeli v pripravo iz nazornega nauka le toliko, kolikor se nam je zdelo potrebno v razumevanje dotičnega berila, oziroma kar po nauku o formalnih stopnjah sem spada.

Glede druge stopnje (podajanje snovi) na tej stopnji opomnimo le-to. Prvo podajanje snovi se vrši na tej stopnji lahko različno: 1. Učitelj enkrat vzorno prečita celo berilo. 2. Učitelj pove berilo na pamet. 3. Učenec, ki zna gladko in spretno čitati, prečita enkrat berilo. Kako je v posebnem slučaju v tem oziru postopati, določijo različni odnošaji. Kadar je vsebina berila lahko razumljiva in kadar imajo učenci ali vsaj nekateri izmed njih dovolj spretnosti v čitanju, takrat kaže, da kar učenci čitajo celo berilo. Berilo, ki bi po vsebini ali po obliki lahko učencem delalo težave, čitaj učitelj! S pravim poudarjanjem in naglašanjem se odstranijo marsikateri težave in se olajšuje prvo shvatanje. Največji vtisk

pa napravi predavanje na pamet. Zategadelj je umestno, da se berila, ki se odlikujejo po lepoti oblike, ki naj vplivajo v prvi vrsti na srce, podajajo prvič v tej obliki. Ker je torej prvo podajanje tudi odvisno od poučenosti otrok, smo to navadno označili na kratko z besedo: »a) čitanje«, prepustivši učitelju, da v vsakem slučaju določi, katera oblika se mu zdi najprimernejša. Za prvim čitanjem pride navadno čitanje po odstavkih in tolmačenje (gl. Predgovor prvemu delu str. 8!). To dejanje smo označili z besedico: b) pojasnjevanja.

Na konec še dve tri besede o jezikovnih vajah! Navadno so namignili spisatelji učnih slik pri 5. stopnji tudi kolikor toliko jezikovnih vaj, ki bi se lahko na dotičnem berilu izvajale. Za to jim bodo gotovo čitatelji prav hvaležni. Toda nihče naj ne misli, da so vselej baš tamkaj navedene vaje na pravem mestu. Jezikovni pouk gre seveda tudi svojo pot in jezikovne vaje se morajo ravnati po tej poti. Ako se torej pri kaki učni sliki namignjene jezikovne vaje ujemajo z učno potjo v jezikovnem pouku, gotovo ne bode noben učitelj takšnih vaj na tem mestu izpustil. A jasno je, da se to ne bode vselej tako ujemalo. V tem slučaju seveda za sedaj izpustimo dotično jezikovno vajo. A dobro si jo hočemo zapomniti. In ko pride čas, da rabimo takšnih nalog, takrat nam bode prav dobro služilo v naše svrhe berilo, če smo ga tudi že pred dalje časom obravnavali. Obratno pa naletimo tudi na vaje, naslanjajoče se na jezikovni pouk, ki smo ga že dovršili poprejšnjo dobo. V tem slučaju določi učitelj, je li se mu zdi potrebno, da se dotični nauk s pomočjo navedenih vaj ponovi, ali pa se vaja opusti.

Da bi si pridobile naše slike veliko prijateljev med slovenskimi učitelji in da bi nam privabile veliko novih sodelovalcev na tem polju, s to iskreno željo pošljemo drugi zvezek v svet.

V Bledu, koncem avgusta 1903.

H. Schreiner.

I. Šola in dom.

a) Šola.

(Jožef Brinar v Sevnici.)

α) Molitve v šoli.

1. Bog (str. 1).*

K molitvi izpodbujajoča pesemca »Bog« se ne obravnavaj sama zase preveč na široko, ampak bodi le nekak uvod pesmima »Pred poukom« in »Po pouku«!

Glavni smoter: Zbudi učencem zavest, da moramo vsako delo z Bogom pričeti!

I. Kaj rečemo delavcem, kadar gremo mimo njih in jih vidimo pri delu? (Bog daj dobro srečo!) — Kaj storimo zjutraj, ko smo se oblekli in umili? (Molimo.) — Kako rečejo ljudje, predno se lotijo kakšnega dela? (Sveti križ božji!) — In kaj pravimo, kadar smo delo dokončali? (Hvala Bogu! bodi ga Bog zahvaljen!)

Na koga se moramo torej zmisлити, kadar delo začnemo ali ga končamo? (Na Boga.) — S kom torej tudi mi začnemo pouk ali naše delo?

Povem vam to v lepi obliki.

* Str. in pristavljena številka pomeni stran, na kateri se nahaja dotično berilo v Schreinerjevi-Hubadovi čitanki II. del.

II. a) Čitanje.

b) Pojasnjevanje. Tek imelo. — Kje ste slišali besedo »tek«. (Dober tek!) — Komu tako pravimo? — Kaj hočemo s tem reči? (Da bi mu jed teknila, koristila, kaj zalegla, dober uspeh imela.) — Pravimo tudi: »Jed ima tek«. (Koristi, kaj zaleže, ima uspeh!) — »Jed nima teka«. — Pri kom jed čestokrat nima teka? — »Krivično blago, teknilo ne bo.« — Povej to z drugimi besedami! Kaj želimo v naši pesmici, da bi dober tek imelo (teknilo)? (Vsako delo). — Kaj je naše delo v šoli? Povej drugo vrsto z drugimi besedami! (Da bo kaj koristilo, lepo se vršilo in dober uspeh imelo.)

Učenci povedo prvi dve vrstici na pamet.

Ponovi se tretja in četrta vrstica. Tu = na zemlji; dokler še živiš. — Kdo je živel v raj (paradižu)? — Kako? — Raj na zemlji = vse, kar je lepo, prijetno in kar stori človeka srečnega.

Zadnji vrstici na pamet!

III. in IV. a) Kakor vsako delo tako se mora tudi pouk pričeti in končati z Bogom.

b) Učenci krasnoslovijo vso pesemco.

2. Pred poukom (str. 1). — Po pouku (str. 2).

Obravnava teh dveh pesmi se prav prilično nasloni že na znani berili »Molitev pred poukom« in »Molitev po pouku«. (Prim. K. M. 59, R. Ž. 49 ter K. M. 60, R. Ž. 50!) To je posebno priporočati, ako se ni že poprej obravnavala pesem »Bog«. (Prim. tudi: Učne slike I. str. 25. sl.)

Če pa je učencem pesem »Bog« že znana, se uporabi čitanje le-te kot uvod.

Da se obravnavaj pesem »Hvaljen bodi Jezus Kristus!« še le pozneje, je samo ob sebi razumljivo.

Glavni smoter: Zbujanje pobožnega čuvstvovanja.

I. Pesem »Bog« se ponovi na pamet.

Kako se začne delo z Bogom? (Ako se moli.) — Kaj moramo tudi mi pred poukom storiti? (Moliti.) — Kaj

storimo, če molimo? (Pogovarjamo se z Bogom.) — Katero molitev molimo navadno? (Očenaš.) — V molitvi očenaš se razgovarjamo z Bogom o mnogih stvareh in ga prosimo kaj raznovrstnih dobrot. N. pr.?

Pri pouku pa potrebujemo osobito nekaterih božjih dobrot in zato molimo pred poukom tudi v to svrho nalašč zložene molitvice. Ali vam je že znana kaka takšna molitvica? (Gl. gori!) — Danes se hočemo učiti še eno molitvico pred poukom. Poslušajte:

II. a) Čitanje.

b) Tolmačenje.

Kdo je večni Oče? — Zakaj pravimo Bogu Oče? — Zakaj večni? — Zakaj pravijo otroci sami sebi otročiči? (Pomeni prav majhne, nedolžne otroke, ki jih Bog tem rajši usliši. Prim. »Pustite male k meni priti!«) — Krog otročičev = truma, večje število. — Blagoslovi! (Ne: žegnaj!) — Vroče prositi = iskreno, iz globine vročega srca. — Mili Bog = milosrčni, dobrotljivi.

Ta slovniško precej zapletena kitica se mora vsekakor izraziti tudi v nevezani besedi; torej »Krog zbranih otročičev kliče Tebi, večni Oče, in Te prosi vroče: Mili Bog, blagoslovi ga (krog otrok) pri pouku!«

Kdaj so naša srca pripravljena za pouk? (Ako imamo resno voljo, se česa naučiti.) — Kdaj je svetlejše, če je nebo jasno ali oblačno? — Kdaj pravimo tudi o našem umu, da je jasen? (Kadar vse dobro in prav spoznamo [razumemo].) — Kako pravimo onim, ki nimajo jasnega uma? (Um se jim je omračil.) — Ali je dovolj, če kaj razumete? (Moramo si tudi zapomniti.) — V modrosti rasti = vedno pametnejši postajati. — Ko se je dvanajstletni Jezus iz templja vrnil v Nazaret, »je rasel kakor v letih tako v modrosti in v milosti pri Bogu in pri ljudeh.«

Druga kitica se ponovi v nevezani besedi.

III. in IV. a) Primerjajmo to pesem z ono, ki ste se je lani učili! (Molitev pred poukom, K. M. 59.)

b) Primerjanje z »Jutranjo molitvijo«. (Sch. H. IV. 2, str. 13.)

c) Ponovi se glavna misel: O Bog, blagoslovi nas pri pouku, ogrej nam srce, razsvetli naš um in utrdi naš spomin!

Opomba. Ako se obravnava pesem »Pred poukom« zase — kar je vsekakor priporočbe vredno — nastopi takoj »Uporaba« t. j. deklamovanje s pobožnim, zbranim duhom; v drugem slučaju pa se preide

na pojasnjevanje pesmi »Po pouku«. *Pojémo* = nenavadni naglas namesto *pójemo*. — Boga vse časti t. j. vse, kar je na svetu; n. pr. ptice s petjem, človek z molitvijo itd. — *Dajémo* = nenavaden naglas namesto *dájemo*. — Kdo hrani nauke v srcu? (Kdor jih ne pozabi.) — Daj nam živeti = naredi tako, da bomo živeli. (Prim. travnik dati pokositi; gluhim dati slišati.) — O kom pravimo, da nam stoji na strani? (Kdor nas brani, nam pomaga.) — Peljati = voditi.

III. in IV. a) Primerjanje te pesmi s pesmijo v Koprivnikovi-Majcenovi Začetnici str. 60.

b) Posname se: O Bog, hvalimo in slavimo Te za nauke, ki nam jih vedno ohrani v spominu ter nas privedi naposled v nebesa!

V. a) Vsa molitvica se pobožno moli.

b) Obe pesmi se odsihdob tudi večkrat molita pred poukom in po pouku in sicer ali sami zase ali pa pred očenašem.

c) Pravopis. Rába velikih začetnic: Oče, Ti, Jezus, Božji sin.

č) Pesmici se pojeta. (Glej »Slavček« I. stopnja, str. 1.!)

3. Hvaljen bodi Jezus Kristus! (str. 1).

(Prim. I. G. II. 25!)

Ta pesem je skrajšana po Slomškovem izvorniku, ki ima 30 kitic. (Gl. Slomškove pesmi, zbral, uredil in izdal M. Lendovšek str. 150. sl.!)

Najbolje je, ako se obravnava začetkom šolskega leta, osobito takrat, ko se učencem razlaga, kako se jim je vesti zunaj šole. V tem slučaju bodi čitanje tega berila nekako poglobljenje in čuvstveno shvatanje suhoparnih navodil o pozdravljanju, ki so se podala učencem pri nazornem pouku.

Ako se pa niso v istem šolskem letu obravnavale pesmi »Bog«, »Pred poukom« in »Po pouku«, je bolje, da se ta pesem obravnava le z nabožno-čuvstvenega stališča.

Glavna reč: Spominjaj se pogosto Boga!

I. Kratka ponovitev o pozdravih. Čemu se pozdravlja »Hvaljen bodi Jezus Kristus«? (Drug drugega spominjamo na Boga.) — A Boga se moramo spominjati tudi ob drugih prilikah in zato uporabljamo ta izrek tudi v mnogoterih drugih slučajih. Zgledi. Poslušajte pesem, katera nam pove, kdaj naj osobito hvalimo Boga!

II. a) Čitanje.

b) Pojasnjevanje. Pregovoriti = izpregovoriti = začeti govoriti. (Eva kačo zagleda, kača pregovori; ne more izpregovoriti, toliko ga smeh sili.) — Gređoč = grede, ko grem. — Brž = hitro. — Vsaki čas, vsaki dar; pravilno: vsak čas, vsak dar.

III. a) Opozori se na refren pri vsaki kitici.

b) Učenci povedo na kratko glavno misel vsake kitice.

IV. Vzkliknite »Hvaljen bodi Jezus Kristus!«: 1. ko se zbudite, 2. kadar koga srečate, 3. ko greste mimo križa, 4. kadar vam kdo kaj podari in 5. sploh o vsaki priliki.

V. a) Praktiška uporaba pozdrava.

b) Postavi glagole v prvi in drugi vrsti vsake kitice (razen četrte) v drugo in tretjo osebo!

c) Tvorí klicalne stavke s klicajem na koncu po zgledu: hvaljen bodi Jezus Kristus! (Bog plati! Bog pomozí! Bog daj dober dan! itd.)

č) Izpeljani in sestavljeni glagoli: pregovoriti, izgovoriti, ogovoriti, nagovoriti, zagovoriti, odgovoriti; pregovarjati, iz-

govarjati, ogovarjati, nagovarjati, zagovarjati, odgovarjati, ugovarjati.

Vpletite jih v stavke!

β) Osebe v šoli.

4. Gospod učitelj (str. 2).

Ko se razplete v nazornem nauku pogovor o osebah v šoli, se naj čita tudi ta po K. Raisu priobčena sličica. Ker se pa tiče vsebina tega berila ljubezni med učiteljem in učenci, bi ne bilo nikakor umestno, ako bi se jedro prenatanko in pretemeljito razpravljalo; kajti ljubezen je pač kakor prah na kreljutih metuljevih: manj ko se ga dotikaš, v tem večji krasoti se ti blešči!

Ljubezen se kaže v dejanju, ne pa v besedah, da ne bo letel na koga sum licemerstva.

To berilo se čitaj kurzorično ter se porabi za razne jezikovne vaje!

I. Ponovitev o osebah v šoli. Čitali bomo o Tončku, kako se je vedel proti svojemu učitelju zunaj šole.

II. a) Čitanje. (Učitelj naj ne čita prvi, in sicer zaradi množine spoštovanja, katera je pri glagolih uporabljena, ker se sliši to iz lastnih ust precej prisiljeno.)

b) Pojasnjevanje.

Trata = majhen travnik z mehko travo. — Ogledati se = ozreti se, naokrog pogledati. — Prestati = nehati. — Zardeti = rdeč postati. — Kako se vljudno (ne uljudno) pozdravlja? (Se pokaže.) — Pogladiti = pobožati. — Nasmejniti se = malce nasmejati se. — Za nekaj časa = čez nekaj časa. — Kaj se zasveti Tončku v očeh? (Solza radosti.)

III. a) Kako se vedejo nekateri otroci iz napačne sramežljivosti, kadar ugledajo zunaj kje učitelja ali katerega drugega gospoda?

b) Kako se je vedel Tonček?

IV. Tonček je imel svojega učitelja rad. Tudi učitelj je Tončka ljubil.

V. a) Vaja v pravilnem čitanju naravnostnega govora.
 b) Beri *A* to, kar govori Tonček, *B* to, kar pravi Jurček
 in *C* ono, kar govori učitelj!

c) Direktni govor se napiše tako-le:

Tonček: »Naš gospod učitelj!«

Učitelj: »Glej, glej, naš Tonček? Čigav« itd.

Tonček: »To je . . .«

Učitelj: »Le igray . . .«

Jurček: »Ali so dobri?« itd.

č) Izpišejo se samostalniki z manjševalnimi obrazili:
 Tonček, Jurček, bratec. Tvori takisto še druge samostalnike
 z obrazili *ek*, *ec*!

5. V šoli (str. 3).

Iz Stritarjeve knjige »Pod lipo« (str. 63.) znana pesem »V šoli«
 je ponatisnjena s to razliko, da se je nadomestil »majhen mož« z
 »malim možem«.

Glavni smoter: Malce čistega humorja v resnobnosti učenja!

I. V uvodu naj se kolikor možno pojasni vse, kar je
 za razumevanje berila potrebno, da tem efektneje učinkuje
 v verzih izraženi »Aufsitzer«. Torej: družiti se = se zbirati
 v družbo. — Kaj se tebi zdi = kaj meniš. — Ne gre mi v
 glavo = ne razumem. — Bistra glavica = razumen človek.
 — Minister = najvišji državni uradnik, prvi za vladarjem.

II. a) Učitelj vpraša kakega posebno majhnega učenca,
 koliko je šestkrat pet, in sicer baš z istimi besedami kakor
 v prvi kitici; le vrstilne števnike bode treba prilagoditi
 situaciji.

Radoveden sem, kdo prvi izračuna le-ta račun! Učitelj
 pove vprašanje, kakor je v knjigi. Spočetka se pokličejo
 tisti učenci, ki očitvidno ne zadenejo prave rešitve. Ko je
 na ta način prikipela radovednost in nestrpnost do vrhunca,
 se pokliče kateri izmed onih, ki se jim že na licu vidi, da
 pravo pogodejo. Ako pa še učenci ne znajo poštevanske do

30, se jim na računilu na znani način pokaže ($5 + 5 + 5 + 5 + 5$ itd.)

Po rešitvi naj se napravi učitelj šaljivonevednega ter ugovarja kakor v pesmi: »Kaj? to v glavo mi ne gre!« Nato pozove učenca, da mu razloži, kako tolmači svojo rešitev. Naposled pohvali dotičnega učenca, šaljivo ponavlja besede četrte kitice.

b) Učenci čitajo pesem.

c) Dva učenca čitata; prvi to, kar govori učitelj, drugi ono, kar odgovarja učenec.

III. Izvajanje nauka:

Prebrisana glava in pridne roké
boljše blago so ko zlate goré.

IV. a) Pesem se nauči na pamet.

b) Krasnoslovljenje v dvogovoru.

γ) Dolžnosti učencev do součencev.

6. Plemenito delo (str. 4).

Ta prizor je posnet (nekoliko izpremenjen) iz Ed. de Amicis-ove knjige »Srce« (I. str. 16.); v slovenščino je prevedla povest Janja Miklavčič.

Čita se naj to berilo takrat, kadar se je med učenci pripetil kakšen izvenreden slučaj velikodušnosti à la Gruden, ali pa takrat — in to se pripeti pogosteje — kadar so se učenci obnašali sirovo proti kateremu izmed součencev.

Prav dobro se more to berilo vplesti v pouk tudi začetkom šolskega leta, ko se razlagajo v šoli dolžnosti do součencev.

Glavni smoter: 1. Zbuja se čuvstvo velikodušnosti. 2. Podajajo se navodila lepega vedenja napram součencem.

I. Ako služi za povod razlagi tega berila konkreten slučaj, v katerem se kaže, kakšno bodi ali ne bodi vedenje učencev v medsebojnem občevanju, zadostuje za uvod obravnave, da se poživijo v živahnem spominu dotične predstave.

Če se pa obravnava ne more nasloniti na konkreten slučaj, ponovi učitelj glavne točke šolskega reda, kolikor se tičejo dolžnosti učencev do součencev, kakor: da morajo drug drugemu pomagati; da morajo odpustiti tistim, ki so jih žalili; da je lepo, če posečajo bolne tovariše, a nasprotno, da ni lepo, če drug drugega zmerjajo, se pretepajo in se tožarijo za vsako malenkost.

Čital vam bodem o učencu Grudnu, kako se je vedel proti svojemu součencu.

II. a) Čitanje.

b) Pojasnjevanje. Plemenite duše; kaj je plemenita duša, se naučimo iz tega berila. — So nagajali K. = so ž njim šale uganjali, ga dražili (zbadali), se ob njega zadevali. — Suvali = dregali. — Pitali s priimki; priimek, pridevek, vzdevek, grdo ime. — Pitali so ga s priimki = dajali so mu grda imena, zmerjali, psovali ga. — Oponašati = očitati, rogati se, zasramovati. — Hrom = kruljav. — Ne nehajo = ne jenjajo, ne prestanejo. — Ga psujejo = zasramujejo, sramotijo, grde, rogajo se mu. — Hipoma = na hip, na mah, mahoma, nanagloma, iznenada (naenkrat). — Predenj = pred njega. — Košara = pletenica (korbica). — Nasprotnik = ki je nasproti, protivnik, sovražnik. — Kdo je bil Krmelov nasprotnik? — Se spretno umakne = se ročno (okretno, urno) izogne (ukloni), odstrani.

Kakor bi trenil (z očmi se pokaže; trenutek) = kakor bi mignil, na mah, hipoma. — Preplašeni = prestrašeni. — S tresočim glasom = tako, da se jim je glas tresel. — Zakaj? (Dejanje je bilo predrzno ter ga je razburilo.) — Se dvigne = vzdigne, vstane. — Odločno = trdno, ne da bi se bal. — Osupel = prestrašen iznenaden, (ker učitelja niso pričakovali in ker jim je knjiga zletela v prsi). — Kako je učitelj spoznal, da Gruden ne govori resnice, ko je obdolžil samega sebe? (Z osuplih obrazov součencev.) — Izzivali = (prim. izzvali), ki so ga dražili, ki so bili vzrok, da se je tako razkačil. — Podlo dejanje = malovredno,

ničvredno, malopridno, nesramno dejanje. — Omadeževati (madež) = umazati, oskruniti, ognusiti, ogrditi. — Kaj so učenci omadeževali? (Svojo čast in poštenje.) — Izustiti (iz ust) = izgovoriti. — Plemenita duša (pleme) = blag, žlahten človek.

c) Berilo se večkrat prečita.

III. a) Kdo pripoveduje ta dogodek?

(Učenec tretjega razreda je zapisoval, kar je videl, slišal in mislil v šoli in zunaj šole, a oče njegov je koncem šolskega leta popravil te zapiske.)

b) Kakšen je bil Krmel? (Imel je hromo ali posušeno roko, t. j. mišice in kite niso opravljale svojega dela; bil je razburljiv ter se je kmalu razsrdil, kakor je navadno pri ljudeh, ki so pohabljeni.)

Boškin je bil oponašljiv, trdosrčen in zloben.

Gruden se je pokazal usmiljenega, požrtvovalnega in plemenitega srca.

c) Kako je pokazal Gruden, da je plemenita duša?

IV. Ljubi svojega bližnjega kakor samega sebe!

V. a) Kaj vam je storiti, ako vas kdo psuje, pretpepa itd?

b) Ali vam je znan še kak podoben izrek? (V šoli moraš miren biti, pridno moraš se učiti.)

c) Berite to berilo, kakor da pripoveduje dogodek 1. Krmel, 2. Boškin.

č) Napišite: 1. Kaj so delali učenci, 2. kaj učitelj. (Prim. Schreiner-Bezjak »Slov. jezikovna vadnica I.« str. 3!)

7. Bolni tovariš (str. 5.).

Iz Stritarjeve knjige »Pod lipo« (str. 45.) ponatisnjena pesem »Bolni tovariš« se naslanja povsem naravno na berilo »Plemenito delo«. Ako se je torej v prejšnjem berilu jasno razložilo, kako se vedi učenec do svojih součencev, se priklopi obravnava te pesmi kakor nekaka ilustracija znanih nauk. Najlepša prilika za obravnavo pesmice pa bode gotovo, ako je kateri učenec razreda zbolel.

Glavni smoter: Zbujanje sočutja do bolnih součencev.

Z ozirom na obširnejšo obravnavo berila »Plemenito delo« se obravnava te pesmi le na kratko označi.

I. Ponovi se glavni nauk berila »Plemenito delo«. Učenec poseti svojega bolnega tovariša in mu govori tako-le:

II. a) Čitanje.

b) Pojasnjevanje. Andrejče = zvalnik samostalnika Andrejček. — Kako ve vprašujoči součenec, da je Andrejčku »veliko bolje«? (Bolnik je pokimal.) — Kako se piše bolni učenec? (Kotnik.) — Torilce je malo torilo = lesena, poloblasta posoda za jedi (tudi za testo).

Nadaljna obravnava kakor pri pesmih navadno, le povsem kratko.

V. Pišejo se krstna imena z zvalniško obliko, n. pr. Andrejče, Anže, Jože, Lipe, Nace, Pepče, Tinče, Tonče.

Pesemca se nauči na pamet.

8) Šolske dolžnosti.

8. Novi součenec (str. 3.).

Po Jožefu Kliki priobčeno berilo »Novi součenec« je poedin slučaj, kako se morajo vesti učenci v šoli; obravnavaj se po tem takem v neposredni stiki z navodili, ki jih daje učitelj učencem z ozirom na šolske dolžnosti.

Te šolske dolžnosti so učencem že znane iz prejšnjih šolskih let; treba jih je torej le v spominu oživiti; a da se učenci v te zahteve tem bolj poglobijo, se obravnavaj pričujoče berilo!

Glavni smoter: Red med poukom. Prim. »Janezek v šoli«, Zač. 56!

I. Ponavljanje o redu med poukom. Čitali bomo o učencu Ivanu Novaku, ki vam bodi zgled, kako se vam je med poukom vesti.

II. a) Čitanje.

b) Pojasnjevanje. Kako boš odgovoril, ako te kdo vpraša, kako se pišeš? (Krstno in rodbinsko ime.) Razločuj: gledal, pogledal, pogledaval! — Laket = komolec.

III. a) Kako se je vedel Ivan Novak med poukom?

IV. Pomnite:

V šoli moraš miren biti,
pridno moraš se učiti.

b) Kako se boste vedli vi?

V. a) Pretvorite glagole pogledati, nasloniti, postaviti, obrniti, nagniti, položiti, skloniti — takó, da bodo pomenili ponavljano dejanje! N. pr. pogledovati, naslanjati itd. — Rabite te glagole v stavkih!

b) Poišči v vsakem stavku povedek (določni glagol)! (Prim. Schreiner-Bezjak »Slovenska jezikovna vadnica II.«, nal. 128!)

9. Dva slaba šolarja (str. 6).

(Tudi J. G. II. 29.).

Kadar nanese pri pouku o šolskih dolžnostih pogovor na to, da morajo učenci vsak šolski dan in o pravem času prihajati v šolo, se obravnavaj tudi pričujoče berilo.

Glavni smoter: Redno pohajanje šole.

I. Katere dni prihajate v šolo? — Kdaj smete izostati? — Obkorej morate priti v šolo? — Pripovedoval vam bodem o dveh malomarnih učencih.

II. a) Čitanje.

b) Pojasnjevanje: Prihajati = večkrat priti. — Kdo leze? (Polž); ali polž z lezenjem tako hitro napreduje, kakor n. pr. zajec, ki teče? — Kaj pomeni torej »je prilezel«? Prilezti = počasi priti. — Težak = dninar (germ. taberhar). — Potepati se = pohajati (potepač = potepuh.) — Ni nič prida zalegel = njegovo delo ni veliko izdalo, ni veliko pomagal pri delu; nič ne zaleže = nič ne pomaga.

c) Vaja v čitanju.

III. a) Zakaj Andrejček ni nič znal?

b) Zakaj je ostal Videk neveden?

c) Prim. »Šola«, J. G. II. 29.!

č) Primerjajte Andrejčka in Vidka z Ivanom Novakom (Novi součenec)!

d) Slabe posledice nerednega pohajanja šole 1.) za učenca, 2.) za starše.

IV. Zakaj vam je treba v šolo hoditi?

V. Tvorite samostalnike z obrazilom — uh po zgledu: lenuh iz besed: skop, požirati, odirati. — Rabite te samostalnike v stavkih! — Tvorite nekaj stavkov z glagolom »zaleči«, kakor čitate v knjigi! (Pomnite: zaležem, zaleči, zalegel.)

10. Na poti v šolo (str. 9.)

(Tudi J. G. II. 124.)

Ta Stritarjeva pesem (Pod lipo, str. 61.) se najbolje obravnava ročno po berilu »Dva slaba šolarja« (Sch.-H. IV. 2. 6.) V tej pesmi se nam kaže namreč baš nasprotni zgled učenca, ki se ne da zapeljati vabljivi naravi, kakor Andrejček, ter pride pravočasno v šolo.

Da se obravnava ta pesem takoj za berilom »Dva slaba šolarja«, je pa tudi priporočati, ker se inače premalo menjujejo pesmi z berili v nevezani besedi.

Glavni smoter: Najprej je treba se učiti, potem še le igrati in se veseliti!

Prim. »Dobri in pridni otrok« (Sch.-H. IV. 2. 21.), kjer je izražena ista glavna misel, — ako se je to berilo že poprej čitalo.

I. Ponovitev o Andrejčku (str. 6.), ki je prihajal prepozno v šolo. — Kaj je bilo neki temu vzrok? — Kdaj je za vas osobito vabljivo, da bi se dalje časa pomudili v prirodi? (Spomladi.) — Kaj vas takrat mika? (Cvetice, pisani metulji, ribice v potoku, ptičje petje.) — Pripovedoval vam bodem, kako je neki učenec imel hude izkušnje, da bi se pomudil pri raznih krasotah v prirodi in kako je odgovarjal vsemu temu, kar ga je mikalo.

II. a) Čitanje.

b) Pojasnjevanje. Kako more travnik učenca muditi? (Krasne cvetice ga vabijo, da bi jih nabiral.) — Kdaj je travnik cvetoč? — Kdaj najlepše cvete? (Rženega cveta.)

— Ribice v potoki; prav: potoku. Pesnik piše, kakor ljudstvo govori; »potoki«, da se ujema z besedo »loki«. Vi pa morate vselej govoriti in pisati: v potoku. — Kako bi bil ribicam tovariš? (Igral bi se pri potoku.) — Loka = močviren travnik. — Utegniti = čas imeti. — Glave bistriti = učiti se (prim. bistra voda.) — Zakaj vzklikne »hej!«? (Veseli se že v mislih.) — V predzadnji vrstici moramo dodati povedek. (Bom skakal.) — Ves travnik bo njegov.? (Njegovo igrališče.)

c) Izrazito čitanje.

III. V katerem letnem času se je to vršilo? (Spomladi.) — Kod je držala pot, ki je šel učenec po njej? (Pot se vije ob bistrem potoku, ob strani je pisana loka, polna krasnih cvetic, v ozadju se razprostira gozd, ob poti raste drevo in ptiček prepeva na njem.) — Oglejmo si govorečega učenca natančneje! — Kaj ljubi? (ima rad?) (Cvetice, zeleni travnik, metulje, ribice v potoku, ptice; on je po tem takem prijatelj prirode ter prav rad igra zunaj na prostem. Rad bi torej cvetice nabiral, po travniku skakal, z ribicami igral itd.) — Ali to tudi stori? — Zakaj ne? (Ker ve, da sedaj mora v šolo, da se tam kaj nauči.) — Kdo mu je to ukazal? — On se torej rad uči, je ukaželjen; izpolnjuje svojo dolžnost, kakor mu vest velevala, je torej vesten in trden napram izkušnjavam.)

Kako iskreno ljubi ta učenec prirodo, razvidimo še posebno iz načina njegove govorice. (Govori s travnikom in živalmi kakor s svojimi tovariši ali drugimi osebami.)

Katere izkušnje mikajo učenca, da bi se v prirodi še pomudil? (Zeleni in cvetoči travnik, urne ribice v potoku, metulji in ptiček, ki lepo poje.) — Zakaj se jim ne uda?

Primerjajmo tega učenca s Slavkom! (»Dobri in pridni otrok«, Sch.-H. IV. 2. 21.) (To je seveda le tedaj mogoče, če se je to berilo že poprej čitalo.) Kdo pa še zna pripovedovati o »Pridni Roziki«, o kateri ste v Začetnici čitali? — Primerjajte Roziko z našim učencem!

IV. Bodite kakor ta učenec in kakor pridna Rozika, držoč se izreka:

Dasi majhen sem in mlad,
hodim vendar v šolo rad.

V. a) Napišite, kako vabi priroda učenca! (Travnik: »Poglej me, deček, kako sem lepo cvetoč! Ostani pri meni!« — Ribice: »Bodi nam tovariš!« — Metulji: »Ulovi nas, če nas moreš!« — Ptiček: »Prepevaj z menoj lepe pesmice!«) (Klicaj!)

b) Učenje na pamet.

II. Pridni in leni učenec (str. 6.).

Ko je učitelj razložil učencem njih dolžnosti, se čita le-ta sestavek kot nekak povzetek.

Pouk o šolskih dolžnostih je torej podajanje snovi, a to berilo tvori povzetek.

S moter: Pregledno ponavljanje o šolskih dolžnostih.

I. Ko so se učenci na kratko opozorili na svoje dolžnosti, se prečita berilo, manj navadni izrazi se pojasnijo, in na-pослед sledi vaja v čitanju.

II. a) Napišite, kaj dela pridni, kaj leni učenec! (Prim. Sch.-B. »Slov. jez. vadnica I.« nal. 16.!)

Pridni učenec

hodi rad v šolo,
se pridno uči,
v šoli pazi ...

Leni učenec

ne hodi rad v šolo,
se neče učiti,
ne pazi na pouk ...

itd.

b) Kakšen je pridni učenec, ker v šoli pazi na vsako besedo gospoda učitelja, ker se doma pridno pripravlja, ker v šoli dobro odgovarja, ker nalogo piše lepo, ker je pripraven za vsako delo?

Kakšen je leni učenec, ker na pouk ne pazi, ker naloge slabo piše, ker ne zna, kadar je vprašan, ker se ne uči ničesar? (Gl. nal. 29. v Sch.-B. Slovenski jezikovni vadnici I.)

c) Poišči povedek (določni glagol) in osebek (glagolsko osebo) v stavkih! (Gl. nal. 129. v Schreinerjevi-Bezjakovi Slov. jezikovni vadnici II.)

č) Izpišite glagole v nedoločnem naklonu!

d) Rabite besedo »mar« v stavkih! N. pr. Lenemu učencu se ni mar učiti. Kaj mi je tega tujca mar! To tebi nič mar! Rekel mi je nekdo, pa mi ne pride na mar, kdo. Kaj bi se učil, mar se igram! Se mar grozdje po trnju bere?

12. Prva skrb (str. 8.).

(Tudi J. G. II. 30.)

Ta A. M. Slomškova povest se nahaja v vseh raznih izdajah Čitank za ljudske šole. Tendenca ji je, prepričati učence, kako važna je šola in pouk v mladosti.

I. Govorili smo že večkrat, da otroci morajo v šolo hoditi. Tudi to že veste, kako se morate v šoli vesti. Čemu pa hodite v šolo? Res, da se marsičesa učite. Kako je rekla pridna Rozika svoji materi, ko jo niso pustili v šolo? (Drugi otroci se bodo veliko naučili, jaz pa bodem zaostala itd.). — Ali pa je res treba, da se otroci toliko uče? — Čemu? (Poskusi, morebiti dobiš od katerega otroka poraben odgovor!) Sedaj pa bodemo čitali povestico, iz katere se bodemo učili, čemu se je treba mnogo učiti.

II. a) Čitanje.

b) Čitanje po odstavkih. Ko so učenci prečitali odstavek, se vprašajo, česar ne razumijo.*) Na zadnje se še učitelj pre-

* Učenci se morajo navaditi, da se oglašajo, ko so prečitali odstavek, kar sami z vprašanji, če kakega izraza niso razumeli. Najprej naj poskušajo drugi učenci na takšna vprašanja odgovarjati. Učitelj nastopi še le kot zadnja pomoč.

priča, je-li so učenci res razumeli vse izraze, za katere ni nihče vprašal, o katerih pa se mu zdi, da jih nemara niso prav shvatali. Razjasniti bode nemara treba: siromak = revež. Kaplje vina si ne kupi = kaplja je majhna, kdor si torej ne kupi ni kaplje vina, si ga ne kupi celo nič; vina si ni kupil nikoli. — Je dejal = je rekel. — Blaga vam . . . = premoženja (posestva, živine, denarja itd.). — Bog vas preskrbi = Bog bode skrbel, da boste mogli živeti. — Če boste pametni = če se kaj naučite, če boste kaj znali. — Juri je pogorel = Jurjeva hiša je pogorela. — Sirota = otrok, ki sta mu oče in mati umrla. — Imeli so gole roke = niso imeli nič v roke vzeti, niso imeli nič imetja, bili so popolnoma ubožni. — In prazno glavo = niso nič znali, ker se niso nič učili. — . . . so imeli svoj kos kruha = česa prosimo Boga, če molimo: Daj nam danes naš vsakdanji kruh? (Živeža, obleke, stanovanja, sploh vsega, česar nam je k življenju treba). Kaj torej pomeni: so imeli svoj kos kruha? Večkratno čitanje.

III. Kako je bilo ime kmetoma, o katerih smo čitali? Kakšen je bil Juri (kakšne lastnosti je imel)? (Bogat; ni hotel otrok v šolo pošiljati, ni skrbel (maral), da bi se kaj učili: malomaren, brezskrben; rekel je, da žive lahko brez šole, (zanašal se je na svoje bogastvo): prevzetan, ošaben in neumen.) — Kakšnih lastnosti je bil Marko? (Reven; skrbel je za svoje otroke: skrben; pridno jih pošilja v šolo. Zakaj? [Vedel je, da je koristno, če se človek kaj nauči;] kako je poučeval svoje otroke?: pameten; kaplje vina si ne privošči, po leti hodi bos: varčen, štedljiv. — Bog vas že preskrbi: zaupal je v Boga, bogaboječ. — Ali smejo starši otroke doma imeti, ne da bi jih pošiljali v šolo? Nekdaj so smeli, ker še ni bilo zakona, kakor ga imamo sedaj. Razloži se zakon.) — Zakaj ljudje pijejo vino? (Dobro diši, se razveselé; nekateri tudi mislijo, da jim daje moč; to pa ni res!). — Kako se je Jurijevim otrokom pozneje godilo? Zakaj? Kako Markovim? Zakaj?

IV. Kdo je pametneje ravnal, Juri ali Marko? Kaj je več vredno, bogastvo ali znanje? Pomnite: Prebrisana glava in pridne roke itd. (gl. pregovori), ali: Česar se človek v mladosti uči, to ga pogosto v starosti redi. Sv. pismo pravi: Ne iščite si zakladov, ki jih rja sne in molji požró, ampak naukov, ki jih tatovi ne odnesó! Katera bodi torej prva skrb staršev, ki svoje otroke ljubijo?

V. a) Česa se učite v šoli? K čemu ti lahko čitanje kedaj koristi? (Čital bom lepe knjige in se iz njih marsičesa učil, se zabaval, molil). — Pisanje? (Liste bom pisal staršem, če pridem na tuje; zapišem si, česar ne smem pozabiti itd.) Računanje? (Mati prodajajo jajca, oče žito itd.)

b) Čitaj berilo stavek za stavkom in reci, kaj se v njih pove! (kaj oseba, stvar ali reč dela, kakšna je, kaj je?) (Prim. Sch.-B. Slov. jez. vadnica I. nal. 42.!)

c) Poišči v vsakem stavku povedek (določni glagol) in osebek (glagolsko osebo)! (Prim. Sch.-B. Slov. jez. vadnica II. nal. 129.!)

č) Prepiši, kakšne stanove so si izbrali Markovi otroci in napiši še imena nekaterih drugih stanov!

d) Kako moreš reči namesto: Jurjevi otroci so bili sirote? (Bili so ubogi, imeli so gole roke, niso imeli česa za pod zob, uboštvo jih je trlo.)

13. Materin opomin (str. 8.).

Ta pesemca se lahko prav na kratko prečita kot dodatek k poprejšnjemu berilu: Prva skrb. Tam smo povedali, kako skrbni starši radi pošiljajo otroke v šolo. Kdo pa še zna tisto lepo pesemco, kako mati otroka prvič odpravlja v šolo, ki ste jo v Začetnici brali? (Prvič v šolo.) — Ne samo prvič, ampak tudi pozneje opominjajo mati, kadar imajo čas, otroka, ko gre v šolo. Tak opomin hočemo čitati.

Na to se pesemca nekajkrat prečita in če je treba, celo na kratko razloži.

14. Učenec, iz šole grede (str. 9).

Iz Iv. Tomšičeve knjige »Zlati orehi« povzeta pesem je v svoji prvi polovici enaka A. Pernčtovi, priobčeni tudi v Slavčku (I. stop.).

Obraavnava tega berila se tesno naslanja na »Materin opomin« ter se torej čitaj neposredno za le-tem!

I. Vsebina pesmi »Materin opomin« se ponovi. Kako se je počutil Ivanek po šoli, ako se je vedel tako, kakor mu je mati zabičevala? Čital vam bom (povem vam) o takem zadovoljnem dečku, ki je po storjeni dolžnosti domov grede govoril tako-le:

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje:

Kar naučil sem se v šoli,
ne pozabim Vam nikoli!

se more različno razložiti. Ali s pomenom: Vam = dobrotnikom (učiteljem), torej »svojim učenikom bom za nauke vedno hvaležen«. — Ali pa: Vam = etiški dajalnik, ki izraža le posebno zanimanje govornika. V poslednjem slučaju se more opisati ta vrstica z besedami »nočem zabiti nikoli«, kakor se nahajajo v Slavčku. — Na strani stati = pomagati, varovati. »Starišem« namesto staršem zaradi zlogomerja. — Kaj moremo reči namesto dvakrat radi, radi? (Zelo radi.)

c) Pesem se večkrat prečita.

III. a) S katerimi besedami govori učenec v šoli? (Prve štiri vrste.) — Kako se spominja Boga? (4.—8. vrsta.) — Kakšne misli ga navdajajo ob spominu na dom? (Zadnje štiri vrste.)

b) Poišči po zgledu »Jaz vam tega nikoli ne pozabim« drugih stavkov z zaimki »v a m, ti, mi«, ki napravljajo govorico iskrenejšo! (Učil sem se v a m; to sem vam tekel; lepa ti je; ostani mi doma; ko strela hitro mi leti; prek polja mi leži cesta, itd.)

c) Pesem se krasnoslovi in poje. (Slavček I. 4.)

15. Telovadska (str. 9).

Slična tej pesmi, ki jo je prevel A. Perne iz nemščine, e Stritarjeva »Mladi vojaki«. (Prim. Sch.-H. IV. 2. 132 in J.-G. II. 42. »Hej telovadci«!)

Glavna reč pri obravnavi te pesmi se polagaj na temeljito vajo (petje), ki jo prepajaj zdrav humor!

I. Pripovedujte, kaj ste videli in slišali, ko so korakali vojaki skozi vas (mesto)? — Kaj lajša vojakom enakomerno korakanje? (Godba, rog, boben, petje.) — Ali: Kdo je videl, kako vojaki korakajo (v vrsti gredo)? — Tudi vi se vadite korakati kakor vojaki; a da bodete korakali veselo in enakomerno, se naučimo v to svrhu neko pesemco.

II. Pesem se prečita z nekoliko močnejšim udarjanjem ritma. Razjasni se:

Hajd na noge! le v korak!

V korak gredo vojaki in telovadci, ako vsi hkratu stopajo z levo in ravno tako z desno nogo. — Korenjak = po korenini dobiva drevo živež iz zemlje. Dokler je drevo združeno s korenino, živi, je čvrsto in čilo, je korenjak. Če se mu korenina odseka, umrje drevo. Korenjak se imenuje tudi čvrst, čil človek, kakršni so telovadci. — Vojska = velika truma (krdelo) vojakov.

»Hura!« je bojni klic avstrijskih vojščakov, kadar napadajo z bajoneti. (Beseda hurá je bila 18. stoletja v navadi pri gonjačih na lovu; za francoskih vojn so jo vvedli za označevanje napadov Rusi, in od njih je prešla na Nemško in Avstrijsko. Izvira je najbrž tatarskega — urá — ali pa je nastala iz srednjevisokonemškega hurren = šumno hiteti = sausend eilen.)

O katerih stvareh pravimo navadno, da morejo peti? (Človek, ptice.) — In katere nežive stvari pojo? (Boben, zvon, kosa, struna, citre itd. pojejo.) — Kako poje zvon? (Bim, bom.) — Kako boben? (»Tram, tram, tram« ali »trom ri rom.«)

III. a) Učenci se naučé pesem na pamet.

b) Napiši besede, ki z njimi koga izpodbujamo! (Hajd, daj no, lejte si, der!)

c) Učenci pojo pesem skupno v razredu in dečki pri telovadbi. (Glej Slavček I., 31!)

e) Šolska oprava.

16. Ploščica, kamenček in gobica (str. 7.).

Le-to iz nemščine prevedeno berilo je po svoji glavni misli slično mnogim drugim sestavkom, kakor basnim »Tulipan in vijolica« (Sch.-H. IV. 2, 30.), »Hojka in kostanj« (ibid. str. 50.), »Čebela in ovca« (ibid. str. 150.), »Trnoljica in vinska trta« (ib. str. 109.).

Vse te basni kažejo približno nauk: »Lastna hvala, cena mala!« ali »Vsakemu stanu je dal Bog svojo dobroto, svojo lepoto, veselje kakor žalost!«

Ako se je že obravnavala katera izmed gori navedenih basni, je najprimernejše, da se tudi pričujoče berilo nasloni na dotično obravnavo. Sicer pa se obravnavaj ta sestavek takrat, ko se razpleta v nazornem pouku pogovor o šolski opravi.*

I. Ponovi se na kratko o šolski opravi. Čitali bomo, kako so se ploščica, kamenček in gobica prepirali med seboj, kateri izmed njih je najkoristnejši.

* Mi nismo povsem tega mnenja. Res je, da imajo navedeni sestavki nekako slično vsebino — prepir v nekem oziru sorodnih stvari o njihovi vrednosti — a jedro je vsaj deloma različno. Ploščica, kamenček in gobica se prepirajo, kateri izmed njih je najkoristnejši. Učenec modro razsodi: jaz vas vse tri enako cenim: »Vsak po svoje.« »Vsak ni za vse.« — Tulipan poudarja svojo lepoto nasproti pohlevni vijolici, katere vrednost je bolj notranja, skrita: »Mladini najlepša lepota je ta« itd. — Deklica ne mara lepega tulipana: »Kdor se po-višuje« itd. — Hojka ni ošabna, ampak preponižna: »Vsakemu stanu je dal Bog svojo dobroto« itd. — Tako najdeš v vsakem navedenih spisov drugo, če tudi nekoliko slično jedro. Pač pa je uvaževanja vredno navodilo, da se je pri obravnavi vsakega teh spisov ozirati na ostale, ako se so in kolikor se jih je že poprej obravnavalo. (III. Družitev ali vglobljenje.) — Uredništvo.

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje. Ploščica = mala plošča. — kamenček = majhen kamen. — Gobica = mala goba. — Ošabno je gledala = gledala je, kakor da je kaj več, kaj višjega nego onadva. — Sluga = služabnik. — Modro glavo imam = pameten sem. — Enako cenim = enako rad imam, enako obrajtam, vsi so mi enako vredni.

c) Berilo se večkrat prečita.

III. Kje so bili ti trije, ko so se prepirali? Beri *A* samo to, kar govori ploščica, *B* to, kar pravi kamenček, *C* tisto, kar beseduje gobica in *Č* to, kar reče učenec!

Ali bi mogli pisati s kamenčkom brez ploščice? Brez kamenčka (na ploščico)? In, ko je ploščica vsa polno napisana, bi li mogli še dalje pisati, ko ne bi imeli s čim zbrisati ploščice? Kaj morate torej imeti, če hočete na ploščico pisati? Ako nimate ploščice, ali ne kamenčka ali ne gobice, ne morete na ploščico pisati. Kateri je torej najkoristnejši, ploščica, kamenček ali gobica?

IV. Seveda vsi trije so enako koristni. Na ploščico pišemo. Pišemo s kamenčkom. Z gobico pa brišemo: »Vsak po svoje.« Z gobico ne moremo pisati. S kamenčkom ne brisati: »Vsak ni za vse.« — Ploščica je ošabno gledala na kamenček in gobico. Kaj je rekla? Ali je prav trdila? Seveda ne. Ali je vedla, česar je treba k pisanju? Hotela je biti več nego onadva, poviševala se je in je s tem pokazala, da ima prazno glavo. Kako se je poviševal kamenček in kako je pokazal, da ima tudi prazno glavo? Kako gobica? »Kdor se povišuje« itd. — Pomnite tudi: »Kdor mnogo govori, veliko vreden ni« ali »Lastna hvala, cena mala.«

V. a) Kaj dela krojač, črevljar, mizar itd. Ali zna krojač črevlje delati, mizar obleko itd. — Kateri rokodelec je najkoristnejši? (Vsak po svoje. Vsak ni za vse.) — Ali se sme krojač ponašati, ker zna obleko delati? Črevljar s črevlji itd. Učenec, ker lepo piše, dobro računa itd. — Kaj

bi si lahko mislili o takem učencu? (»Kdor se povišuje . . .« ali »Lastna hvala . . .«)

b) Tvorite besede po zgledu kamenček in gobica iz besed: gospa, riba, funt, Janez, deska, nos, suknja, jagoda, tovariš, prst itd. Povejte, kaj pomenijo te besede!

c) Odgovorite vprašanju: Čemu ne bode kmalu konca? z besedami: prepír, sreča, nemir, siromaštvo, pravda!

č) Napišite razgovor med ploščico, kamenčkom in gobico tako-le:

Ploščica: »Jaz sem gospa . . .«

Kamenček in gobica: »Nikakor nisva . . .«

Kamenček: »Jaz sem . . .«

b) Dom.

(Ludovik Černež v Grižah.)

Skupino »Dom« sem razdelil na sledeče enote:

I. Hiša.

1. Nova hiša. — 2. Pajek in polž. — 3. Gori, gori! — Uganka 4.

II. Starši in otroci.

Uganka 1. in 2. — 7. Veselo dete. — 8. Koga ljubim. — 9. Materina ljubezen. — 10. Materi za god. — 11. Tožba po materi. — 3. Zadovoljnost. — Uganka 3.

III. Življenje v hiši.

4. Jutro. — 6. Iz zlatih skledic. — 12. Zorko in Anica. — 13. Pripovedka o nosku. — 14. Tri najžlahtnejše dišave. — 18. Dobri in pridni otrok.

IV. Živali v hiši.

17. Mačka miš in miška.

V. Hiša in Bog. (Molitve.)

5. Jutranja molitev. — 15. Pred jedjo. Po jedi. — 23. Večerna molitev.

Pregovori, reki in pametnice slede za dotičnimi berili, iz katerih so se povzeli (na katere se nanašajo).

Za vso skupino in za posamezne ednote nam preskrbi daljšo skupno pripravo nazorni pouk o domu in sicer približno naslednji:

a) Hiša, deli hiše, iz česa je, kdo jo zida, kako se zida.

b) Obitelj, starši in otroci, skrb staršev za otroke in njih ljubezen do otrok, dolžnosti otrok do staršev.

c) Življenje v hiši.

d) Živali in rastline v hiši.

Primerjaj »Navodilo« k II. delu čitank za obče ljudske šole Schreiner-Hubad!

a) Hiša.

7. Nova hiša (str. 11. sl.).

Ta lepa pesemca je vzeta iz I. dela Stritarjeve knjige »Jagode«. (Izdala družba sv. Mohorja v Celovcu. 1899.)

Glavni smoter: vzbujanje in gojenje ljubezni do lastnega doma.

Otroci so se že prejšnje in tudi to leto opozarjali, naj prilično opazujejo gradbo nove hiše. To se je potem pri nazornem pouku primerno pogovorilo.

I. Otroci, ali še veste, kako so zidali Gorškovi novo hišo? Kaj so postavili tesarji na dogotovljeno podstrešje? (Okrašeno drevesce.) Tudi peli so delavci, kaj ne? Bili so vsi veseli! — Zakaj pač? Kdo se je pa gotovo še mnogo bolj veselil nego delavci? (Gospodar in njegova družina.) V nekaterih krajih imajo navado, da prvi zidar (polir), kadar je nova hiša pod streho, pred zbranimi delavci in pred gospodarjem nove hiše izreče svoje veselje z lepimi besedami, da je delo tako srečno napredovalo. Ali je že bil kdo pri taki slavnosti? Hočem čitati lepo pesemco, ki bi se pri taki priliki kaj lepo podala.

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje. Čitaj prvo kitico, A! Kdaj je hiša »pod streho«? Ljudje, ki si stavijo hišo, vzdihujejo: »Oj,

da bi že bila pod streho!« — Zakaj neki? (Kadar je hiša pod streho, je glavni trud končan in nadaljnje delo ni več tako odvisno od vremena.) — Hišica = ljuba hiša. — »Veselo in srečno jo gleda oko.« Ali je res oko veselo in srečno? Kdo pa je vesel in srečen? (Iz očesa se lahko spozna, je-li človek srečen in vesel, ali pa nesrečen in žalosten.) — »Od dneva do dneva je rastla lepo.« — Kaj raste? (Drevó, trava . . .) Ti tudi rasteš! — Kaj pomeni to? (Da se vedno večam.) — Zakaj torej lahko rečemo, da je hiša rastla? (Gotovo, od dne do dne se veča, kakor da bi rastla.) — »Kako prijazno človeka vabi!« Kdo? (Hišica.) — Ali nas hiša res vabi? — Kdo more le vabiti? (Človek.) Če vidimo lepo hišico, si mislimo, kako prijetno bi se tukaj stanovalo (prebivalo), tako nam je, kakor da nam kliče: Pridi sem, prebivaj tukaj! Kakor da nas vabi. — Kdo mi še zna povedati kako reč, ki nas vabi? (Gozd spomladi ali v hudi vročini, voda nas vabi, kadar je vroče, v kopel; dobra jed na mizi nas vabi h kosilu itd.)

»Prijetno se bode živelo v novi hiši.« V razdrtih hišah z zaduhlimi, nesnažnimi sobami se ne živi tako prijetno kakor v lepi, snažni, novi hiši!

Hvaliti, duša, Boga ne pozabi,
ki nam pomagal je z blago roko.

Kdo hvali Boga? (Človek.) — A človek se le s svojo dušo more vzdigniti k Bogu ter ga zahvaliti za prejete dobrote. Ali žival, ki nima duše, tudi kaj ve o Bogu?

O katerem človeku pa pravimo, da ima blago roko? (Ki rad pomaga, rad daje — z roko.) — Kako pa je pomagal Bog pri stavbi hiše? (Dal je ugodno vreme, zdravje gospodarjevim in delavcem, jih varoval raznih nesreč — n. pr? — itd.)

Tretja kitica. Kakšne skrbi ima gospodar, ko hišo stavijo? (Neugodno vreme, zgodi se lahko nesreča; treba

je veliko denarja itd.) — Ali je človek vesel, če ima veliko skrbi?

Pa tudi sosédov ne pozabimo,
ki so prijazno podpirali nas.

Podpirati = pomagati. Podprem si glavo, da jo laže držim po koncu; s sadjem preobloženo drevo se podpre, da laže nosi. — Človek je vezan na človeka, posebno sosed na soseda, vedno potrebuje kake pomoči. — Zakaj pa je baš sosed vezan na soseda? (Ker mu je najbližji, mu najlaže pride na pomoč.) Kdo pa je vam pomagal, ko ste stavili hišo, *G*? Kako vam je pomagal? — Kako bi pa še lahko sosed sosedu pomagal pri zidanju? (Z denarjem, z ljudmi, z živino, z zidivom, s svetom itd.) Prijazno so pomagali . . . Bili so si dobri, radi so pomagali.

Četrta kitica. Mir božji, hišica, v tebi prebivaj = mir bodi v tebi! Mir je velik božji dar: kjer je mir, tam je sreča, če tudi ni bogastva; kjer pa ni miru, kjer je vedni prepir in kreg, tam tudi ni prave sreče, in ko bi bilo blaga na kupe!

Česa je še treba, da je človek srečen? Kdo pa je zadovoljen? (Komur je dovolj to, kar ima, kdor si ne želi bogve česa.) Zapomnite si, da brez zadovoljnosti ne more biti nihče srečen! Ako hočemo torej komu srečo želeti, želimo mu (razun zdravja) mir in zadovoljnost!

Učenci čitajo večkrat pesem, pri čemer se naj strogo gleda na pravilno naglaševanje.

III. Lepote oblik: Hiša je pod streho. Oko jo gleda. Hišica raste. Hišica prijazno vabi. Duša hvali Boga. Z blago roko pomagati. Božji mir. Razvrstitev misli.

Vsebina prve kitice: Nova hiša je gotova, hitro se je dovršila. (Se napiše na tablo.)

Vsebina druge kitice: Lepa in vabljava je. Hvala Bogu za pomoč.

Vsebina tretje kitice: Skrb in žalost je minila. Hvala tudi sosedom za pomoč.

Vsebina četrte kitice: Mir in zadovoljnost naj bivata v hiši ter va-njo prineseta srečo.

Zakaj se pač človek, ki prej ni imel svojega doma, veseli svoje nove hiše? Ali ni enako, prebiva li človek v lastni ali v tuji hiši? — Zakaj je prijetnejše bivati v domači hiši? (Človek ni odvisen od drugih, nihče ga ne more napoditi, lahko si vse tako uravna, kakor mu je ljubo itd.) — Ali ste že poprej (lani) čitali kaj o hiši? Kdo še zna pripovedovati, oziroma na pamet? (Gl. »Hiša« in »Naša hiša« K. M. 61!)

IV. Stari pregovor pravi: »Ljubo doma, kdor ga ima.« (Ponovi ta pregovor A! B! itd.) Zapomnite si ga vsi!

V. a) Kako kažemo svojo ljubezen do doma? (Skrbimo, da je snažen in lep. Čistimo hišo, vežo in dvorišče; v sobah mora biti vse (tla, pohištvo) snažno, vsaka reč na svojem mestu, ne razmetano; kitimo sobe s podobami, cveticami na oknih itd.) — Ali si more tudi revež oskrbeti svojo hišo? Gotovo, če tudi majhno. A skrben mora biti in dobro gospodariti.

b) Piše se gorenji pregovor po večkratnem ponavljanju na pamet.

Tvorijo se manjšalne besede z obrazilom *ica*: hišica, utica, bajtica, cerkvica itd.

c) Pesem se uče učenci na pamet in jo deklamujejo. Ako so dovolj sposobni, jo napišejo in potem popravijo po knjigi.

Dodatek: Z ozirom na to obravnavo bi se dali prav kratko obravnavati berili iz te skupine: 2. Pajek in polž. (Glavna misel: Lastna kočja je [več vredna nego tuja palača] in 16. Gori, gori! (Glavni smoter, nauk: Mala iskra zaneti velik ogenj. Z ognjem je previdno ravnati. Otroci, ne igrajte

se z ognjem!) Po berilu »Gori, gori!« se obravnavaj uganka 4, str. 23.*

β) Starši in otroci.

18. Uganke (str. 23.).

Kakor je razvidno iz načrta, se vse štiri uganke ne bodo obravnavale zaporedoma. Prvi dve bosta najbolje sledili za nazornim poukom o obitelji, tretja za nazornim poukom o obleki, oziroma za berilom »Zadovoljnost«.

1.

Za prvo uganko bo treba pri nazornem pouku posebe razjasniti razmerje med dedom, očetom in sinom. Da je oče ob enem tudi sin (dedov), ni vsem otrokom znano, zlasti tistim ne, ki nimajo več deda. Ti niti ne mislijo, da je imel tudi njih oče — očeta! Vpraša se nalašč nekoliko učencev, ki imajo starega očeta, koliko očetov je pri njih v hiši in koliko sinov. Oče se šteje obakrat. Kadar se kateri drug dan ponavlja o obitelji, se stavi uganka, ne da bi se učenci zopet opozorili na to razmerje.

I. Otroci, zdaj vam bodem pa stavil uganko, radoveden sem, kdo jo reši!

II. Prečitam ali povem na pamet uganko.

III. Ako ne ugane že več učencev, raztolmačim uganko na kratko: Dva sta očeta, dva sina. Vsi skupaj prinesó z lova tri zajce in vendar ima vsak po enega (svojega). — Koliko je bilo zajcev? (Trije.) — Koliko pa je bilo oseb? — Tu otroci porekó: štiri. — Da vidimo! Ako bi bile res štiri osebe in bi imela vsaka svojega zajca, bi tudi morali

* Nemara bi pa bolje bilo, to uganko obravnavati pred berilom »Gori, gori!« Ta uganka bi bila prav primerno izhodišče za omenjeno berilo. — Uredništvo.

biti štirje zajci. Pravi se pa, da so bili le trije zajci. To je jasno in gotovo. Ali je pa tudi rečeno, da so bile res štiri osebe? Uganka le pravi, da sta bila dva očeta, dva sina. Zajci so bili trije, koliko je torej tudi moralo biti oseb? Kdo že ve, kako je bilo? — Ako bi še zdaj nihče ne uganil, učitelj zopet opomni na to razmerje: Koliko je že pri vas očetov in koliko sinov? Koliko pa vseh skupaj? — Najbolje je, da se vpraša baš učenec iz obitelji, v kateri živé stari oče, oče in en sin. Ko se je uganka rešila, je treba dokazati, da je rešitev prava. Tako se ob enem doseže, da jo res umejo vsi učenci. V to svrho je najbolje poklicati tri učence. Prvi je stari oče, drugi oče in tretji sin. Koliko očetov bi bilo tukaj? In koliko sinov? Ta dva očeta in ta dva sina (pokažem z obema rokama) bi torej z lova prinesli vsak svojega zajca — vsi skupaj tri zajce.

IV. in V. Odgovoru se da določena oblika: »Bil je eden izmed vseh treh lovcev stari oče ali ded.«

En učenec bere uganko (oziroma jo pove na pamet), drugi pa da odgovor. In tako zopet druga dva.

2.

Pri drugi uganki — jaz bi jo stavil pred prvo — se poudari beseda sin. Očetov otrok in materin otrok je, torej otrok je, a sin ni! Rešitev je lahka.

3.

Tretja uganka. Kdo vpraša to? (Tisti, ki nosi.) — Kaj pa nosi človeka? (Konj, osel.) — Ali pa tudi človek nosi konja? — Nositi = trajno (vedno) ali večkrat nesti. — Kaj pa človek nosi trajno? — Vsak izmed vas nekaj nosi, če tudi niti ne misli na to. (Obleko.) Da, obleko nosite. Zdaj pa pogledjmo, ali katera obleka tebe nosi? Klobuk? Suknja? Takoj uganejo, da črevlji. Ako po je že morda prej mislil kateri učenec na noge, je še bolje pogodil; kajti noge nas

res nosijo, a črevlji ne. Uganka bi se bolje glasila: Mi nosimo tebe, ti pa nas; kdo smo? (Noge.)

4.

Četrta uganka bo sledila (pa ne neposredno) za berilom »Gori, gori«!* — Ko je v peči, ima dosti prijateljev. Kaj vse pa je v peči? Kaj izmed tega pa je včasi tudi na strehi? Ali ima ogenj v peči mnogo prijateljev? Zakaj? Ogenj res divja, ne da se ukrotiti, in groza obhaja vsakega človeka, ko vidi požar ali kadar samo sliši o njem.

19. Materina ljubezen (str. 15.).

To berilce je Stritar najbrž prosto poslovenil po nemški pesmi »Der Löwe von Florenz«, ki jo je zložil Bernhardi. Ima namen, dokazati ter potrditi z določenim, resničnim dogodkom neizmerno ljubezen matere, ki bi darovala tudi življenje za svojega otroka.

V nazornem pouku se je obravnavala obitelj. Povedalo se je, kako starši skrbijo za otroke (obleko, hrano, knjige itd. itd.), kako jih morajo torej otroci ljubiti in jim biti hvaležni. Opomnilo se je tudi na nebeškega Očeta in poudarjalo, kako se naj otroci med seboj ljubijo. Za tem je sledilo po celo kratki pripravi čitanje (učenje na pamet) pesemc »Veselo dete« in »Koga ljubim«. Po tem pride naše berilce.

I. Na podlagi Leutemannove slike se razvijejo le-ti stavki. V nekaterih daljnih, tujih deželah živi naši mački nekaj podobna zver. Pravijo ji lev. Velika je kakor precejšnje tele, samo da je neizmerno močna; z enim udarcem pobije s svojo šapo vola ali konja in seveda tudi človeka; pravijo, da preskoči s teletom v gobcu visok plot. Gorje torej živali ali človeku, ki pride levu v oblast! Brez usmiljenja ga pobije na tla, pokolje in raztrga. Lev je torej mnogo, mnogo hujši in nevarnejši, nego volk ali lisica. Lahko si mislite, kako se ga živali in ljudje boje. Akoravno je ta zver tako

* Glej opombo str. 62!

močna in pogumna, da se ničesar ne boji in se loti vsakega sovražnika, ima pa lastnost, da se ustraši za kratek čas (osupne), če ji na mah stopi kaj nepričakovanega nasproti ali če ji pokažeš, da se je ne bojiš. Takrat obstoji, kakor da se čudi taki predrznosti. (Ponovi!)

Pri nas, hvala Bogu, takih zveri ni. A včasih pripeljejo tuji ljudje v naše kraje, posebno v velika mesta, vozove, na katerih so velike kletke iz močnih železnih drogov. Takšne kletke so podobne velikim kurnikom. V njih imajo zaprte različne tuje živali (zveri) in med njimi tudi gostokrat enega ali več levov. Takim kletkam s tujimi zvermi pravijo zverinjaki ali s tujo besedo menežarije. (Ako so učenci, ali pa vsaj ta ali oni izmed njih, že videli zverinjak, naj pripovedujejo sami, kaj in kako. Učitelj pomagaj le, česar ne more iz učencev izvedeti. Če je le možno, pokaži se slika zverinjaka, ali pa se vsaj nariši na tablo!) (Ponovi drugi del! Ponovi vso pripravo!) — Čitati hočemo resnično povest, kako je nekdanj iz zverinjaka lev ušel.

II. a) Predčitanje.

b) Čitanje po odstavkih in pojasnjevanje.

1. Na Italijanskem; Lahe, ki prihajajo gostokrat k nam kot zidarji, ste gotovo že videli. Pravijo jim tudi Italijani. Njihov jezik je laški ali italijanski; (morebiti se nahaja med učenci kak Lah ali Italijan!). Nekaj Lahov živi pod našim cesarjem. Največ Italijanov ali Lahov pa živi pod italijanskim kraljem. Njihova dežela se imenuje Italijansko; žive torej na Italijanskem. Italijansko je naša sosedna dežela na južno stran. (Pokaži južno stran!) — Ponovi vsebino prvega odstavka!

2. trg; kje je glavni trg v Mariboru? (Ljubljani...) — Kaj delajo ljudje na trgu? (Prodajajo. Kaj?) — Kdo je že bil na trgu? (Ti, C, si že sadje prodajal na ... trgu). — Vodnjak = studenec, štepah, šterna. — Kraj vodnjaka = zraven, poleg vodnjaka. — Otrok je bil zamišljen... na kaj je mislil? Kako? (da ni videl, ne slišal...) Ko sem ne

davno stopil v šolo, je bil *K* tako zamišljen v čitanje, da me ni zapazil. (Drugi konkretni slučaji!)

3. Prirohni = prihiti z velikim hrupom, ropotom, hrumom. Včasi kak pijanec prirohni domov. Tudi v jezi nekateri človek rohni. »... gorjé (joj, Bog pomagaj!) nesrečnemu otroku, izgubljen je brez pomoči!« Kdo pa je govoril tako? (Ljudje so tako mislili.) — Zakaj pa ni nihče skočil otroku na pomoč? Ponovi vsebino 2. in 3. odstavka!

4. Nadenj = nad njega. — Kdo je že videl, kako skoči mačka na miš? Pokaži, kako naredi, *B*! Ravno tako skoči tudi lev na svoj plen. — »Kar prileti« = tisti trenutek, hipoma, na mah, iznenada prileti. — Plane k otroku = se zaleti k otroku, se zapodi, se zažene k otroku, skoči k njemu; iz hiše planiti; sokol plane na ptico; ogenj plane. — Zavetje = varen kraj, kjer se nam ne more nič hudega zgoditi. Hiša nam daje n. pr. zavetje zoper mraz in vročino in zoper slabo vreme. — Kaj pa bi bil lahko storil lev, ko je zagledal mater? — A zakaj pač ni planil na mater ali na dete? (Bil je osupel.) Osupel = iznenaden. Ako pride človeku kaj nepričakovanega, osupne: ne ve v prvem trenutku nič reči, nič storiti, samo strmi = gleda začudeno in se ne gane. Tako je bilo tudi levu. Bil je še pač od prej — ko je še živel v prostosti — vajen, da je vse bežalo pred njim, a ta žena se je predrznila skočiti pred njega in mu vzeti otroka. — Predrznost = prevelika srčnost, ki lahko človeku škoduje, n. pr.? — Strmeč o taki predrznosti = zelo se je čudil, kar gledal je, da si kdo kaj takega upa, da ima tako predrznost, da je tako drzen (smel).

5. Kaj so mislile matere, ko so to videle?

Berilo se večkrat prečita.

III. Otroci, napravimo si zdaj v duhu sliko o tem dogodku! — Kakšen kraj si moramo misliti? — Kateri del mesta? — Kaj stoji na trgu? — Kdo je blizu vodnjaka? — Kaj dela otrok? — Popiši kraj! — Povej, kaj se je najprej zgodilo na trgu? (Zver prirohni, se približa otroku

in se pripravlja, da skoči nadenj. Ljudje gledajo v strahu in trepetu.) Ko bi tudi mi bili to videli, kako bi nam bilo pri srcu? Srce bi nam trepetalo. — Kaj se zgodi v tem trenutku? (Mati priskoči, pograbi dete in zbeži z njim v bližnjo hišo. — In lev? (Strmi.)

Poglejmo lastnosti te matere! Ali je kaj omahovala, ko je zapazila nevarnost? (Ne, skočila je takoj po otroka.) Bila je odločna. Upala se je celo pred leva! (Bila je srčna.) Rekli smo, da je bilo to že predrzno. — Iz česa pa je izvirala njena odločnost in srčnost? (Iz ljubezni do otroka.)

IV. Ali si je pač mati mislila, da izteče vse tako dobro? Kaj bi se ji bilo lahko zgodilo? (Da bi bil lev oba raztrgal. Prim. nemško pesem!) — Kaj torej vidimo iz te dogodbe? (Da bi ljubeča mati tudi življenje darovala za svojega otroka.) — Ali ste že slišali kak pregovor o materini ljubezni? No, bodem vam ga pa jaz povedal: Materina ljubezen vse premaga. Ponovi Č, E, G!

V. a) in b). Večkrat se je že prigodilo, da je rešila mati svojega otroka iz smrtne nevarnosti in stavila pri tem svoje lastno življenje v nevarnost. Ali ve kdo za tak dogodek? (Mati reši otroka iz goreče hiše.) — Kaj bi se ji bilo lahko zgodilo? — Kako bi še n. pr. rešila mati otroka? (Iz vode.) — Glejte, otroci, tudi vaše matere bi darovale za vas življenje! Ponovim še torej zopet: ljubite jih, ubogajte jih in ne žalite jih! — Kaj so rekle druge matere? Ali bi bile to res storile? — Zakaj pa niso rešile tega otroka? — Pazite, kaj vam povem! Ni čuda, da žene niso stavile svojega življenja za tuje dete. A vedite: tudi za drugega (tujega) človeka moramo — ako je treba — staviti svoje življenje, da ga rešimo. Pri tem pa moramo seveda po pameti ravnati. Ako bi kdo, ki ne zna prav nič plavati, skočil za kom v globoko vodo, da bi ga rešil, bi ne ravnal pametno, ker bi oba utonila.

c) Učenci samostalno ponové vsebino.

Besedotvorne vaje: zverinjak, kurnjak, konjak, svinjak, golobnjak.

Besedne skupine: trg, trgovec, trgovka, trgovati, tržiti, iztržiti, trgovina itd.; prdrznost, predrzen, predrznež.

Združene oblike: nadenj, zanj, ponj, vanj, čezenj.

Kratek, skupno sestavljen spis.

Mati reši otroka.

V nekem mestu je ušel lev iz zverinjaka. Na trgu se je igral otrok. Lev je hotel skočiti nadenj. V tem trenutku je priskočila mati in rešila dete; lev pa je strmel o taki predrznosti, ki jo je rodila materina ljubezen.

Dodatek. Za tem berilom lahko sledi pesemca: »Materi za god«. (Sch. H. IV. 2. 16.) ali »Tožba po materi« na isti strani.

7) Življenje v hiši.

20. Iz zlatih skledic (str. 13.).

To lepo berilce se je prikrojilo po J. Troštu in ima pred vsem namen, služiti zabavi. Vendar se mu lahko vpletejo razni pregovori o snagi. (Glej Sch. H. IV. 2. 24. — 6., 7., 8. in 9.!) Jaz pa bi podal te pregovore v nazornem pouku, ko govorim o snagi in bi potem obravnaval to berilce prav kratko, na kar bi se čitalo v naslajo.

I. Otroci, slišali smo zadnjič, koliko je vredna snaga! Kdo si je zapomnil kak pregovor o snagi? *I, R, Z!*

Zakaj pa se otroci, zlasti majhni, ne umivajo radi, oziroma ne dajo radi umivati? (Boje se mrzle vode, mila, ostrega obrisala.) — Zdaj vam pa prečitam lepo povestico o dečku, ki se je bal mrzle vode.

II. in III. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje. Oblaki se kopičijo = delajo kope (kopice), vedno več jih je na kupu. — Čemu so pa podobni nakopičeni oblaki? (Goram.) — Kdo je že to opazoval?

— Kakšno vreme se je bližalo, ker so se oblaki kopičili? (Nevihtha.) — Pred nevihto so navadno muhe zelo sitne; kdo je še siten? (Otroci.) — Tudi Lipče = (majhen Filip) je bil! Beličev Lipče — Beliči so se pri tisti hiši imenovali (so se pisali ali pa so imeli to hišno ime). — Sukal se je ob materinem krilu = zdaj je bil na tej, zdaj na oni strani, prijemal za obleko itd., kakor je to sploh otročja navada.

Otirača = brisalka, brisača, obrisalka, z njo se brišejo ali otirajo kapljice z lica, — solze otirati. — Škrat (škratec, škratelej) = hudobni duh = hudobec. — Sirkove metle se delajo od sirkovine (sirkove slame). (Sirek se pokaže.) — Golida (kablica, vedrica, korec) = lesena posoda, v katero krave doje (na Štajerskem »žehtar«); tudi za zajemanje vode (zajemalka). — Pomije = voda, v kateri se je umivala posoda. Čemu rabijo pomije? (Za svinje, ki jih rade pijejo.) — Od koga je Lipče pač bil slišal, da hodi dopoldne angel z zlato skledico, popoldne pa škrat z golido. Najbrž od stare matere ali pa od kake starejše sestre; morda pa od matere same! Ali je pa to res, da hodi...? (Ne.) To je bajka. — Kaj pa hoče povedati ta bajka? (Da se je treba zjutraj umiti.) — Čemu neki so jo Lipčetu povedali? (Da bi se dal rajši umivati.)

»Seveda... Vendar sem se!« — Na koga so pač mati merili, ko so rekli: »Seveda, za tistimi, ki se nečejo umivati.«? (Na Lipčeta.) Lipče je to pač nekoliko čutil in radi tega je pristavil hitro in nekako zadovoljno: »Jaz sem se dopoldne, ne, mama?« Kaj pa so rekli mati?

Ko je Lipče premišljeval o bajki, si je zmisлил, ali se pač tudi Bog umiva iz take lepe zlate skledice in tekel je zopet mater vprašat. — Kaj pa so mati rekli? (Napodili so ga, ker jim je bil prenadležen.) No, pa odgovorimo mi Lipčetu, da se ljubemu Bogu ni treba nič umivati, ker je vedno lep in se nič ne umaže!

Lipče še vedno ni imel miru in premišljeval je še nadalje o bajki. Predstavljal si je angelčka, kako je lep. —

Kaj pa si je mislil o vodi? (Da mora biti topla.) — Pa tudi o otirači si je gotovo kaj mislil, to nam že povedo tiste črtice, pomišljaji. — Kaj pač? (Da je mehka.) — Zakaj pa si je Lipče tako mislil, nam pove zadnji odstavek. (Ker se je bal mrzle vode in ostre otirače.)

IV. in V. Zakaj se je treba umivati? — Kdaj se navadno umivamo? — Kako že pravi petelin? (Brž vstanite, se umijte!) — Seve, tudi podnevi se je treba umiti, ako se umažemo — pa ne — s pomijami!

Ali se vi tudi bojite mrzle vode? Prav, da ne! Mrzla voda je zelo zdrava. Tudi ostra otirača je boljša nego mehka. — Čita se berilo po navadnem načinu, potem v razgovoru, pri čemer govori Lipče na konec sam pri sebi (predzadnji odstavek). »Pa lep mora biti tak angelček z zlato skledico in belo otiračo. Pa gotovo tudi vode nima mrzle — seveda...«

21. Pripovedka o nosku (str. 18.).

Ta pesemca našega dičnega O. Zupančiča bo lahko sledila za berilom Zorko in Anica. Poudariti pa moram, da Mimica ni tako nedolžna, kakor se vidi na prvi hip. Da si skuša otrok pomagati z lažjo iz zadrege, je pač umevno in se da za prvokrat tudi odpustiti (seveda, ko se je otrok primerno poučil). Da pa skuša dete zvaliti lastno krivdo na koga drugega — in naj si je tudi le zajček — je grdo in ne da se kar tako odpustiti. A da namaže dete zajčku šapco *n a m e n o m a*, da bi se potem laže izgovorilo, to je že rafiniranost, ki psihološko ni utemeljena.

Pesemca ima po svoji vsebini namen, povedati, da je laž grda, učitelj pa naj pri obravnavi ne pozabi poudarjati, da je tem grše, ako skuša kdo svojo krivdo na drugega zvaliti.

I. Otroci, zadnjič smo čitali o Zorku in Anici. — Kakšen pa je bil Zorko? (Sladkosneden.) — Kaj bi bil rad jedel? (Smetano, strd in na zadnje jabolka.) — Danes bodemo čitali, kako se je godilo sladkosnedki, ki je tudi rada včasih kaj polizala.

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje. Nosek = majhen nos. — Posneti = z vrha pobrati (smetano, pene, tolščo pobrati). — Povedi = povej. — »Zopet . . . mi posneta . . .« Kdo pa je govoril to? — Komu? — Kako je pač govorila mati to? (Ostro, hudo.) — Čitaj torej ti še enkrat tako. B!

Kdo je pa to govoril? — Šapa, taca = mačja, pasja, zajčja noga. — Usteca = majhna (ljubka) usta. — Kako je pa govorila Mimica? (Prisiljeno, sladko.) — Čitaj tako, S!

Kaj je storila mati? (Za nos je prišla hčerko.) — Kako pa veš to? (Ker je rekla, da je nosek mehke.) — Ali je bil nosek res mečji nego navadno? — Ali je torej mati res spoznala na nosku, da je Mimica lagala? Gotovo da ne. Vedela je to že prej. Kako pač? (Mimica je že večkrat lizala smetano, tudi ne more zajček do sklede.)

Kdo je govoril 4. kitico? — Kako? (Proseče.) — Čitaj tako, K!

Kaj je rekla mati? — Ali res odkrije nosek vse? Na nosu se ne spozna slabo dejanje, pač pa na licu. Ali veste, kako se izpremeni lice, ako hoče kdo kaj tajiti? (Zardi, ali pa tudi obledi.) Še bolj nego lice, odkrijejo marsikaj oči. Otroci, jaz vam berem lahko iz oči, kar vam v srcu tiči!

III. in IV. Kakšna pa je bila Mimica, ker je rada lizala smetano? (Sladkosnedna.) — Kakšna še? (Lažniva.) In še nekaj! Kar je sama storila, to je hotela zvaliti na zajčka. Kako? Bila je tudi lokáva. Otroci, to je pa najgrše! Kaj, ko bi bila mati Mimici res vrjela! Ubogi zajček bi bil moral po nedolžnem trpeti! Ali bi se ji ne bil nič smilil? — Še le potem, ko ji je mati rekla, da laže, je priznala svojo krivdo. Kaj pa je tedaj storila? (Prosila je mater odpuščenja.) — In mati ji je še zares odpustila. Predobra je bila!

Glejte, često se prigodi, da si hoče otrok z lažjo pomagati. Ali je to prav? (Ne.) To tudi navadno prav nič ne pomaga, pač pa še lažnivcu škoduje in kazen poostri. — Kaj vam je storiti, ako ste kaj učinili, kar ni prav? (Priznati in odpuščenja prositi.) Bog pa varuj, da bi kdaj skušali

svojo krivdo na koga drugega zvaliti. Taka laž je še grša. — Ali veste kak pregovor o laži? (Laž ima kratke noge.) S kratkimi nogami se ne pride daleč, z lažjo tudi ne! — Lažnivec pa še lahko in navadno postane nekaj hujšega. Kdo ve kaj? — Poznate li tisti pregovor? (Kdor laže — ta krade.)

V. Tudi učenci si hočejo včasih z lažjo pomagati, n. pr.? — Ali je torej to prav? — Rekli smo, da je treba svojo krivdo priznati in da se tako mnogo laže odpusti. Ali ste že morda čitali kaj takega? (Polomljena drevesa. Glej Začetnico K. M. 85. in Učne slike. Prvi del. 98.)

Pesemco se učenci uče na pamet.

Izpišejo se manjšalne besede: nosek, Mimica, usteca, gobček.

22. Tri najžlahtnejše dišave (str. 18.).

To lepo berilce je poslovenil Slomšek po Kr. Schmidovem »Die köstlichen Gewürze«,* ki se tudi nahaja v nemških čitankah. Glavni smoter mu je nauk, da nam je treba pridno delati, lačnim iti k mizi, biti zadovoljnim in se varovati sladčic, ako hočemo, da nam bo dišala in teknila najpriprostejša jed.

I. Učili smo se o kuhinji in povedali, kako pripravljajo mati jestvine. — Kaj denejo včasih vanje? — (Majaron, šatraj, bosiljek, poper, klinčke ali cvečiče, sladko skorjico ali cimet, žafran i. dr.) — Zakaj? (Da bolje diši.) — To so dišave. — Kje se dobe? (Nekatere na vrtu, nekatere se kupujejo v štacuni.) — Kdo izmed vas je že šel po kako dišavo v stacuno? Za koliko si kupil? Ali si mnogo dobil? Vidite, te dišave so žlahtne; morajo se večinoma daleč iz tujih krajev privažati, zato so tako drage. Otroci, danes bodemo slišali o treh dišavah, ki jih menda nobeden izmed vas ne pozna, ki so pa najžlahtnejše in se dobe zastonj. Poslušajte!

II. a) Predčitanje.

* Prvotno »Habermuss«.

b) Čitanje po odstavkih.

Razjasnjevanje. Kraljevič = kraljev sin. — Ploha = hud dež, ki hipoma nastane, pa kmalu spet preneha. V katerem letnem času pa so navadno plohe? — Vedriti = kje pod streho čakati, da neha dež. (Vedro nebo = jasno nebo.) (Kadar kokoši vedre, pravijo, da bo kmalu spet lepo.) — Močnik = v vodi kuhana, močnata (iz moke kuhana) gosta jed; (v nekaterih krajih forflči ali farflči, drugod nudlci.) (Pšenični, ajdov, ovseni močnik.) (Redek močnik je sok.) — Je-li ovseni močnik posebno dober? In vendar je vsem dobro dišal. — Čemu se je kraljevič najbolj čudil? Zakaj pač? (Ker je bil vaje najimenitnejših jedil.) — Kaj pa je rekel? — Čitaj Č! — Borna jed = uborna, ubožna, slaba jed. (Borna obleka, koč, oprava.) — So lepih lic = imajo lepa lica. — Kaj pa so rekli mati? — Čitaj do prve pike, Z! — Na kake dišave je pač mislil kraljevič? Čitaj naslednji stavek, S! Kaj je torej imenovala mati prvo dišavo? Ali je delo res dišava? In vendar je mati trdila prav. — Zakaj? (Ker delo stori, da nam jed bolje diši.) Čitaj naslednji stavek, M! — Kaj je torej bila druga dišava? Zakaj se more glad imenovati dišava? — In zdaj še čitaj o tretji dišavi, N! — Všeč = po volji, prijetno, prav. — Sladiti (slad, sladek) = sladko storiti. — »Sladčic in kakih drugih posebnosti ne poznajo.« — Imenuj mi kako sladčico K, S, C! — Poznate jih torej dosti. Kaj mislite, ali jih ti otroci res niso niti poznali? Kaj pa je hotela mati reči? (Da niso vajeni sladčic.) — Nekatero matere mislijo, da otrokom bogve kaj dobrega store, ako jim dajejo sladčic ali jim pripravljajo posebna jedila. Ali je to dobro? Seveda ne! S takimi rečmi si otroci pokvarijo želodčke, da jim potem prav ne diši nobena jed. — Ali so taki otroci navadno čvrsti in rdeči? (Ne, temveč slabotni in bledi so.) — Katera je torej tretja dišava? Berilo se večkrat čita.

III. in IV. Kakšna je pač bila mati, ki je tako pametno ravnala? (Modra.) — Gotovo je imela sama vse one lastnosti,

h katerim je privajala svoje otroke. Katere torej? (Bila je delavna, zadovoljna, priprosta.)

Lepote oblik: Dišalo jim je, da je bilo veselje. — Rdeči kakor mleko in kri. — Lepih lic biti.

Razvrstitev misli: 1. Kako je prišel kraljevič v kmetsko hišo in kaj je tam videl. — 2. Pogovor med materjo in kraljevičem. — Naštej mi še enkrat dišave, ki jih je imenovala mati, S! — Kdo zna pregovor, ki pove, da delo stori, da nam jed bolje diši? (Delo beli jelo.) — Beliti = zabeliti. — V naši knjigi (str. 24. št. 16.) še imamo pametnico, ki si jo zapomnite: Kdor pridno dela, jesti mu diši, on zdrav ostane in sladko zaspi. Ponovi, R, K! itd.

Tudi o gladu poznam pregovor: Glad je najboljši kuhar. — Ali glad res kuha? — A kaj stori? — O zadovoljnosti smo pa že itak slišali (Nova hiša), koliko je vredna. Ponovi dotični pregovor! (Zadovoljnost je največja sreča na svetu.) — Ponovi pregovor o delu! — Pametnico! — Pregovor o gladu! — O zadovoljnosti! — Otroci, dobro si to zapomnite, ravnajte se po tem!

V. Otroci samostalno po razporedbi ponove vsebino berila. (Glej III.!)

Izpeljava samostalnikov z obrazilom *-ič*: kraljevič, cesarjevič, grofič, Ivančič, Nikolajevič itd.

Pišejo se gorenji pregovori na pamet.

Tvoritev sličnic: Otroci so bili rdečih lic. — Sosed je dobrega srca. — Dete je veselega srca. — Človek je včasih rad dobre volje. — Orel je bistrega očesa itd.

Morebitni skupno sestavljeni spis.

Najžlahtnejše dišave.

Kraljevič je nekoč vedril v kmetski hiši. Videl je, kako so otroci jedli radi ovsen močnik in kako so bili čvrsti in zdravi. Vpraša torej mater, kako je to mogoče. Mati mu odgovori, da store to tri dišave: delo, glad in zadovoljnost.

8) Živali v hiši.

24. Mačka, miš in miška (str. 20.).

(Tudi! J. G. II. 20.) — Prim. Dve basni. (Sch. H. IV. 2, 32.) — Ribica. (Ravno tam 97.) — Pametna koza. (Ravno tam 106.) — Pajek in muha. (K. M. 75.) — Glavni smoter basni: Kdor ne uboga, ga tepe nadloga.

I. Otroci, zadnjič smo se učili o miši. Kdo pa je njen najhujši sovražnik? (Mačka.) — Kaj mislite, kakšno miš ujame mačka laže, staro ali mlado? — Zakaj pa mlado? (Ker še tako dobro ne pozna mačke in se ne zna tako skriti kakor stara.) — Poslušajte, čital vam bodem !epo dogodbico o mački, miši in miški.

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje. O koliko živalih sem vam čital? — Ali ni miš in miška isto? (Tukaj pomeni »miška« mlado miš.) Bila je torej mačka, stara miš in njena hčerka, miška.

Čemu je pač natiskana najprej beseda »mačka« in čemu za isto stojita dve piki? (Pomeni, da je naslednje besede govorila mačka.) Beri torej še enkrat, kar je rekla mačka! — Komu pa je govorila te besede? — Rekla je, da bi se z miško igrala; kaj je pač vedela? (Da se mladina rada igra.) Obljubila ji je tudi, da jo bo gladila. Od koga je pač bila miška vajena glajenja? (Od svoje mamice.) — Česa jo je pa hotela mačka še navaditi? (Plesa.) — Tudi plešejo = skačejo otroci radi. — Čitaj dalje, B! — Kdo je to govoril? (Stara miš.) — Ta je pač dobro poznala mačko! — Kaj je spet mačka rekla? Kaj je obljubovala miški? — Zakaj le? (Vedela je, da je sladkosnedna.) — Kdo se je potem oglasil? (Miška.) Čitaj, kaj je rekla! — Ali je bila mačka miški res teta? — Kdo je tvoja teta? — Po nekod pa pravijo otroci tudi drugim ženam nekako zaupljivo »teta« in tako je tudi miška imenovala mačko s to besedo.

Smukniti = tiho skočiti; nasprotje od besede »prirohneti«. (Gl. Materina ljubezen str. 15.) — Jedrce = zrno. — Pokaže

se oreh in izlušči jedrce. — Je-li res orehovo jedrce sladko? — Torej vi ste ga že okusili! Ali pa je bila miška kdaj prej okusila jedrce? — Iz česa sklepaš to? (Ker je vedela, da je sladko.) Miši imajo orehe posebno rade. — Čitaj, kaj je rekla na to miš!

Umikati se = izogibati se, s pota iti, nazaj iti. — Dobrikati se = prilizovati, sladkati, laskati, prikupovati se. — S čim se je miška mački dobrikala? (Imenovala jo je teto.) — Kdo je potem govoril? (Mačka.) — Kako je imenovala miško? (Debeličica = ljuba, debela miška. S to besedo se ji je že dobrikala.) — Torej tudi potičico (dobro, sladko potico) ji je obljubila. Kaj vse pa denejo mati v v potico? — Med = strd. — Grozdna zrnca = suho grozdje, grozdinke, cvebe. — Kje se dobé? — Slad = sladkor. — Kaj je rekla na to miška? Vidite, komaj se je še vzdržala! — Kaj pa mati? (Svarila jo je, kolikor je mogla.) Zakaj je opomnila, da naj hčerka ne hodi mački k nogam? (Ker mačka z nogami zgrabi. Kako pa naredi? (Skoči na miš in jo zgrabi s kremplji, ki jih je iztegnila.) — Ham (pokaži z usti!) = vgrizniti, pojesti. — Matere svare včasi otroke, da jih bo psiček »hàm«, ako ga ne puste v miru.

Ali je ubogala miška? Kaj je rekla? Gleda li mačka res lepo? Da, gleda lepo, misli pa grdo! — Teci semkaj = leti k meni! — Čitaj, kaj je še rekla mačka! Kaj se je zdaj zgodilo? Glejte, kaj je drobno tiskano! (Miška je smuknila k mački.) — Čitaj naprej! Iz tega vidimo, da se je bilo še nekaj zgodilo, česar pa nimamo v knjigi; kaj? (Mačka je zgrabila miško.) Zdaj je torej klicala miška mater na pomoč. Kaj pa je rekla mati? Kaj pomeni to:

Kadar ubit že lonec je,
potlej kuhe konec je?

(Da je vse izgubljeno.) Tudi za miško ni bilo več pomoči. — Zakaj je rekla mati, da je miška tekla gluha k mački?

(Ker matere ni hotela poslušati.) — Ali si je miška res opekla gobček? Kaj pa pomeni to? (Da se je pogubila.)

Kaj je še vzdihnila končno miška? — Grozno = zelo hudo. Otroci, kaj je pač bil konec vsega? (Da je mačka požrla miško.)

Berilo se večkrat prečita z razdeljenimi ulogami.

III. Oglejmo si lastnosti miške, mačke in stare miši! Miška je mački preveč vrjela. (Prezaupljiva.) Obljuba, da dobode raznih sladkarij, jo je omamila. (Sladkosnedna.) In kakšna je še bila, ker ni poslušala matere? (Neposlušna = neubogljiva.) — Kaj pa vemo o mački? (Prilizljiva, potuhnjena, lažniva.) Zakaj? — In stara miš? (Previdna, izkušena.) — Zakaj pa ni pomagala hčerki? (Ni mogla.)

Otroci, kaj je ta pesem? (Basen.) — Zakaj? (Ker govore v njej živali.)

IV. Iz te basni se učimo dvoje. Miška je zaupala mački, ker se ji je tako dobrikala. Kaj pa vemo zdaj? (Da se prilizovalcem ne sme zaupati.) »Prilizovalec, zalezovalec« ali »Kadar konja lové, mu ovsá molé«. — In kaj se učimo še iz te basni? (Da moramo starše ubogati.) — Kdo pa ve pregovor, ki sodi prav dobro k tej pesemci! (»Kdor ne uboga, ga tepe nadloga.«) Čujte, povem vam še izrek: »Sreče svoje poderuh, kdor je modrim ukom gluha.« In povem vam še lepo pametnico: »Očeta, mater slušaj rad, da srečen boš, oj deček mlad!« Ponovi *I, B, S!* — Zapomnite si to, otroci, dobro! Ubogajte svoje starše in učitelje in pazite dobro v življenju, da ne bodete vsakomur verjeli, če se vam tudi dobrika in bogve kaj obljubuje. Glejte, da se vam ne zgodi kakor miški, da bi prepozno klicali:

kajti Oj gorje! drži me že!

Kadar ubit že lonec je,
potlej kuhe konec je.

Otroci, ste li že čitali kaj sličnega? (Pajek in muha.) Pripoveduj! Tudi muha je bila tako neprevidna, da je vrjela prilizljivemu pajku, ki ji je končno izpil kri!

b) Basen se uče na pamet in po tri učenke jo predstavljajo.

c) Spis. Sestavi se skupno.

Neposlušna, prezaupljiva miška.

Mačka je vabila miško k sebi. Obljubovala ji je veselja in raznih sladčic. Zastonj je stara miš svarila hčerko. Neuboglјivka je smuknila k mački in — bila je izgubljena.

II. Pomlad.

a) Vrt.

(Antonija Štupca pri Sv. Marku.)

Namen cele skupine je le-ta: Otrok se naj uči gledati in opazovati naravo. Njegova duša se naj razveseli. Solčni žarek prisije v njegovo oko, boža mu obraz. Odpri vzgojitelj temu žarku pot do mlade, vzprejemljive duše! Naj se srce otroško — kolikokrat tako revno! — vzradosti v rajski krasoti mile pomladi. Spozna naj lepoto cvetic, ljubkost ptičic in njihovega življenja! S ptičicami naj zapoje, s pastirčkom zauka. Po njih lahko razume in rad vzprejme nauke za življenje. A tudi k Bogu naj se povzdigne njegovo bitje, polno hvaležnosti in ljubezni? Srečen otrok, kateremu se že za mladih let odpro oči, da ne hodi slep in gluh sredi božjih čudá! Koliko jih je, katerim ostane čudovito stvarstvo vse življenje s sedmerimi pečati zapечатena knjiga!

Daljno pripravo k vsej skupini beril oskrbi nazorni uk. Porabijo se Janskega slike 1. Pomlad, 6. Vrt in polje in 17. Vrt. Razdelé se na kakih 4—6 tednov pomladi, za kateri čas so odločena pričujoča berila. Berila sama si mislim razvrščena v naslednje manjše skupine:

Uvod: 1. Velika noč. 2. Aleluja. — A. 6. Trobentici. 5. Čebele. 3. Pomlad. 4. Pomladanska. 8. Tulipan in vijolica. 7. Prva vijolica. — B. 13. Škorec. — C. 14. Dve basni. 11. Vrt gospoda Mirodolskega. 12. Ptičje gnezdo. 10. Vrtec. 9. Drevo v cvetu. Uganki.

Druženje vseh beril cele skupine »Vrt«. Skupen povzetek.

25. Velika noč (str. 26.).

(Prim. tudi Velikonočna. J. G. II. 45.)

Pesem se obravnavaj prvi teden po Veliki noči! Nje glavni smoter je, ponoviti velikonočno veselje v srcih in ga izraziti v lepo zloženi pesmi.

I. Kdo izmed vas je bil pri vstajenju na veliko soboto? Popišite, kaj ste videli! In zapeli so »aleluja«! (Trikrat.) Da, in vedno z višjim glasom. Aleluja: hebrejska beseda »al-lujah« = vzklik radosti (= hvalite Boga!) V znamenje velikega veselja so peli trikrat »aleluja« in vsakrat više, kakor bi hoteli v nebesa povzdigniti glas.

Zakaj pa smo veseli na veliko soboto? (Jezus je od smrti vstal.) — Zakaj pa je Jezus umrl? (Da bi nas odrešil.) — Kako pa je bilo mogoče, da je Zveličar od mrtvih vstal? (Ker je Bog.) — Pripovedujte Kristusovo vstajenje. — S svojim vstajenjem nam je dokazal, da je res Bog, da nas je res odrešil. Tudi mi nekdam vstanemo od smrti. Kdo nas takrat obudi?

To nam je obljubil. Mi zaupamo vanj. Ali se nam je torej bati smrti? Zakaj ne?

Glejte, ljubi otroci! Zdaj na Veliko noč, pri vstajenju mislimo na vse to. Spomnimo se, kako srečni smo, da nas je ljubi Jezus odrešil, da je vstal od smrti, da nekdam tudi nas zbudi k večnemu življenju. Zato pojemo »aleluja« (veselje) — veselimo se! In pri vsaki pesmi, ki jo slišite o Veliki noči v cerkvi, se reče večkrat — aleluja, veselje, veselje. Tako velikonočno pesem se hočemo učiti danes tudi mi.

II. a) Čitanje.

b) Čitanje po kiticah. Razlaganje.

1. Kako poje vesel kristjan? Katera živalica ima želo? Čemu? Zato se je tudi bojimo. Če ji pa kdo vzame želo, vzame ji tudi moč. Ali bi se je še potem bali? — Zakaj se smrti bojimo? (Ker nas spravi v grob, v katerem strohnimo.)

A glejte, ljubi Jezus je smrt premagal, ker je od mrtvih vstal. S tem je vzel smrti moč. Od tedaj vemo, da tudi nas celo ubiti ne more. Mi se je torej več ne bojimo tako.

»Želo ostro je smrti vzel.«

(Smrti je vzel moč.) Sicer umrjemo vsi in strohnimo. A trohnoaba nas ne straši. Zakaj ne?

2. Kakšen je prišel Jezus iz zaprtega groba? (Neumrjoč in častit.) — Ali sedaj še more umreti? Ne, kajti otrešel je smrtni prah s telesa. — Kaj torej lahko rečemo mesto »otresel je smrtni prah s telesa«? (Neumrjoč je bil.) — V veliki svetlobi = bil je videti kakor solnce. — V slavi = časti, veličastvu. — Zakaj je obšla čuvaje groza in strah? (Bali so se Zveličarja.) — Zakaj neki? (Ker je bil prej mrtev, sedaj pa živ in še tako veličasten, svetel kakor solnce.) — Mi pa se ga ne bojimo, ampak veselimo. — Kako rečemo? (Aleluja Gospodu v višavi!)

3. Da, tudi mi bomo vstali. Zakaj to upamo? (Ker je Zveličar vstal.) — Da, njegovo vstajenje je naše upanje. Kako stoji v knjigi namesto »njegovo« vstajenje? (»njega« vstajenje.) Kdaj nas obudi? (Ko napoči [sodnji] dan.) Koga obudi? (Vse ljudi.) Ali bodo potem še umirali? — Ne, temveč večno bomo živeli. — Kdo bo pa večno srečen? (Tisti, ki verujejo v Jezusa.) To so njegovi verniki.

4. Zima beži = hitro odhaja. Kakšna je bila zemlja še pred kratkim? (Mrtva, spala je.) — Kdo jo je zbudil? Kaj zbuja pomlad? (Novo življenje.) — Kaj vse pomlad zbuja? (Cvetice, ki so počivale pod zemljo; gozdne in druge živali se zbudé: jež, jazbec; martinček, žabice; metuljčki, hrošči, muhe, mušice itd.) (To je znano iz nazornega uka.) Da, cvesti jame vse na vrtu in travniku. Tudi drevesa začno poganjati nežne cvetove. Kaj bode iz cvetov za nekaj časa? (Črešnje, jabelka, hruške itd.) Čim več cvetja, tem več sadja. Kaj nam torej pomlad obeta s cvetjem? (Sadje.) Da, in tudi tega se veselimo. Kako pojemo veseli?

c) Večkratno čitanje. (Paziti je posebno na naglas. Vaditi ga je intenzivno pri vsaki kitici. Glede naglasa nam prizadene pesem precej težkoč. A le če jih premagamo, podamo učencem lepo cvetko poezije. Naučili so se s to pesmijo čitanje težavnejšega zlogomerja.

III. a) Beri nadpis. (Velika noč.) Kateri noči pravimo Velika noč? — Zveličar naš namreč ni vstal od mrtvih popoldne ali po dne — ampak proti jutru — torej po noči od sobote na nedeljo. Tisti noči pravimo »Velika noč«. Zakaj neki »velika«? — Ker je bila za nas imenitna, veličastna, velikega pomena.

b) Kaj nam torej pove pesem o Veliki noči?

1. Zveličar je vstal iz groba. Smrti je vzel moč. Ne bojimo se je več.

2. Vstal je neumrjoč, svetel ko solnce. Zato so se ga čuvaji prestrašili.

3. Ker je vstal Jezus, vstanemo nekdam tudi mi. Na sodnji dan obudi svoje vernike.

4. O veliki noči se zbudi vsa narava iz zimskega spanja. — Vse to nas veseli in mi pojemo »aleluja«.

IV. Zveličar je od mrtvih vstal,
tudi nas ne bode grob končal.
Aleluja.

V. a) Ko greste otroci mimo pokopališča, spomnite se, da некоč zopet vstanejo vsi, ki spavajo v gomili. Tudi ti Francek, ki si pred tednom tako jokoval za dragim očetom, jih najdeš spet. In glej, Ivanka, tudi tvoja dobra mamica pridejo некоč iz groba nazaj, in veselo jih objameš — nikoli več te ne zapuste.

Če kdorkoli vaših ljubih umre, spomnite se, otroci, da jih Zveličar zopet obudi k večnemu življenju! Tudi vsacega izmed nas, tebe in mene. Le bodi vsak prav priden in

pobožen, da pojde z Zveličarjem v večno veselje! Kajti hudobni sicer tudi vstanejo, a le k večnemu pogubljenju.

• b) Pesem se uče otroci na pamet.

26. Aleluja (str. 26.).

Kar po Veliki noči se da učencem naloga: Otroci, poglejte doma na vrt in pazite, kaj se je tam od zime sem izpremenilo! Pazite na tla, na drevesca, na cvetice; kakšne ptice vidite tam, kaj delajo? Tudi polje si tako ogledajte! O tem si boste potem pripovedovali.

Učila: Nagačen vrabec in škrjanček, ali vsaj dobri sliki teh ptičev, zvonček, bezgova veja, marjetica.

I. Učenci pripovedujejo povsem prosto, kakor znajo in vedo, svoja opazovanja, kolikor mogoče nepretrgoma. (Dva, trije zaporedoma.) Potem se pokažejo gori navedena učila in se na kratko označijo ter imenujejo. N. pr. Kaj je to? (Bezgova veja.) Imate-li bezgovo drevo na vrtu? Kje? Kaj delajo dečki iz bezgovih vej? (Pokalnice, brizgalnice.) Ali sedaj bezeg že cvete? Je-li že celo zelen? Na sličen način se pogovore ostala učila.

Napoved smotra: Kar ste sami videli in popisali, imamo tudi v čitanki opisano, a z mnogo lepšimi besedami. Čitajmo torej, kako se tam opisuje!

II. Nadaljnji postopek je znan. Razlaganja potrebni so pred vsem le-ti izrazi:

Radosten = vesel, dobrovoljen. — Svit (svetiti) = svetloba, žar, blesk, blišč; solnce gleda z radostnim svitom: solnčni svit nas veseli (radosti) in zdi se nam, da tudi ono gleda s svojim svitom veselo (radostno) na nas. — Svod = obok (nebesni svod; v kleti, v štacuni vidimo svod; se nariše). — Čimčara = posnemanje vrabčkovega petja (vedno isto; ali je posebno lepo?) — Za jara, jaro žito = žito, ki se pomladi seje, jara setev, nasproti ozimini; že je zopet za jara = že je zopet pomlad. — Poročilo = naznanilo, glas, vest, (kar se poroča, naznanja) itd.

Večkratno čitanje.

III. a) Kdaj se je zgodilo vse to? (O Veliki noči.) — Kateri izmed teh vseh je najlepše obhajal Veliko noč? — Zakaj škrjanček? (Poletel je proti solncu in pel »aleluja«.) — Ali je tudi vrabček vedel, da je velik praznik? Ne, on o tem nič ne ve. Le vriščal je na ves glas. — Kaj pa je storil bezeg Zveličarju v čast? (Ovenčal se je.) Kako pa? — Kaj pa marjetica? Ali marjetica res dalje časa spi nego druge cvetice? Katere vstajajo že pred njo?

Kako pa je rekel vrabček? Ali zna on v resnici tako govoriti? Ne, le človek, le osebe znajo govoriti. Vrabček je torej tu pred nas postavljen kakor oseba, ki govori.

Poiščite, ali morda še katera druga stvar v tem berilu govori ali vsaj čuti kakor človek? (Bezeg, marjetica, škrjanček.) A nekoga smo pozabili, ki gleda veselo na zemljo — a v istini nima očesec. (Solnce veselo gleda.) — Kaj dela vrabec, kakor bi bil človek? (Pripoveduje in govori itd.) — Bezeg? (Sliši in se nasmeje.) — Marjetica? (Dremlje, se prestraši in ogleduje.) — Škrjanec? (Poje »aleluja«.)

b) Razvrstitev misli po odstavkih.

O Veliki noči solnce krasno sije. Vrabček pripoveduje, kar je videl na polju. Bezeg ozeleni. Marjetica se razcvete. Škrjanček se pojoč dviguje v višave.

IV. Veliko noč ne praznuje le človek, ampak vsa narava. Tudi ona kliče: aleluja!

V. a) Vsa lepota v naravi je Stvarniku v čast in človeku v veselje. Radi jo opazujmo! Bodimo Bogu hvaležni za prirodne krasote! (Se razvija po vprašanjih.)

b) Katera pesem nam pripoveduje o lepoti velikonočnega praznika? Povej jo!

c) Berilo se uče otroci dobesedno na pamet.*)

č) Slovniška vaja. Manjšalne besede: Vrabček, potoček, solnčece itd. Glej Schreiner-Bezjak, Jezikovna vadnica II. str. 13. in 14.!

Poiščite manjšalne besede k le-tem: sestra, brat, stol, miza, hrib, slavec, sneg (snežec), oče (očka), mati (mamica, mamička).

d) Spisna vaja. e) Kaj nam pripoveduje vrabček? — Zopet je pomlad. Na polju je krasno. Sneg je skopnel. Potočki skačejo in žubore. Zvončki cveto. Vetric pihlja gorko in milo. — Se izdela po točkah — ali tudi zgolj po spominu.

f) Kaj delajo vrabček, bezeg, marjetica, solnce?

Glej pridobljene stavke III. a, ali:

g) Kaj se je zgodilo o Veliki noči v naravi. Glej III. b.

27. Prva vijolica (str. 30).

Prim. »Usehli klinčki« (K. M. 96.) in »Kako cvetice rastejo?« (K. M. 92.)

Mična pesemca je vzeta iz J. Stritarjeve zbirke »Pod lipo«. Ne kaže jo dolgo razpravljati. Najbolj prikladna ji je razvijajoče-upodabljajoča metoda.

I. Uvod se naslanja na prej obravnavano berilo »Tulipan in vijolica«.

Mislite na berilo, ki smo ga čitali včeraj. Kje je našla deklica vijolico? (Na vrtu.) — Ali imaš tudi ti vijolice na vrtu? (Ne.) — Mnogo deklic jih nima. A rade jih imate vse. Jelite? Zakaj? Če jih na vrtičku ni, kje pa jih dobimo? — Tudi

*) Tudi proze se je marljivo učiti na pamet. Tako dobe učenci bogat zaklad na izrazih, pravih stavkih, jezikovnem čutu. O pisateljih vemo, da so se za mladih let učili dobesedno ne le poezije, temveč tudi proze. In naši učenčki naj ti znajo vse izraževati z »lastnimi besedami« — ko še pravzaprav nimajo svojih besed! To je zlo! Dobesedno učenje je le takrat nezmisel, če bi se za to vzela snov, ki je učenci ne razumejo.

neka mala deklica — ime ji je bilo Milka — je želela imeti vijolico. Na vrtu je ni bilo. Zato pa hodi ob hiši nizdolu mimo potoka tja do gozdiča. Tam na prisolnčju meni, da bo kaj. A dolgo ne najde ničesar, dasi tudi je hodila daleč okrog in skrbno iskala. Zato pa reče:

II. a) »Obšla sem vso okolico,
da našla bi vijolico.«

Kako je rekla? Zakaj je hodila po vsej okolici? Kaj bi bila sedaj marsikatera izmed vas storila? (Mislila, da jih še ni in bi se bila vrnila domov. — A naša Milka ne tako. Kaj je torej storila? Seveda. Tu — hipoma se ji zdi, kakor bi bilo pod zelenimi listi nekaj modrega. Kaj je pač zdaj storila? (Tja skočila, se sklonila in pogledala.) Res je bila vijolica. — Kako je neki vzkliknila? Zakaj? (Ker se ji je želja izpolnila.) Vzkliknila je:

»Ha, tu je ena, oj veselje.
Izpolnjene so moje želje.«

Kaj pa je pač sedaj storila deklica? (Utrgala jo je.) O ne! — Kaj bi se bilo kmalu zgodilo, ko bi jo bila utrgala? (Zvenela bi bila.) Seveda. Tega se je Milka spomnila. In ker je bila ta vijolica prva, ki jo je letos našla, ji je bila posebno draga. A imela bi jo itak rada. Kaj torej stori? (Izkoplje jo.) Kako jo hoče izkopati? Zakaj pa skrbno? Kje pa bi lahko vijolico zbolelo? Torej lepo z zemljo (gručo) in korenino vred. Na kaj mora posebno paziti, da je ne pogubi? (Korenine.) Zato jo prav srčno ogovori in milo prosi:

Dovoli, oj cvetica, mi,
ti prva med sestricami,
izgrebla bom te z gručo celo,
skrbno, da te ne bo bolelo.«

In deklica poklekne k vijolici, vzame nožiček iz žepa, ga odpre in primerno daleč zareže v zemljo, da bi dobila vso

grudico iz trate. Kaj pa bo potem s cvetico? (Domov nesla.) Seveda, tam jo vsadi. Kaj mora še storiti, da se ne posuši? (Zalivati, z vodo napajati.) Poslušajte, kako ji pravi:

»V gredico te vsadila bom,
z vodico te pojila bom.«

Kaj bi cvetico še lahko uničilo (ji škodilo) zgodnjo pomlad? (Nočna slana.) Kakor strup živali ali človeka, tako slana lahko pomori rastline. Slana je rastlinam strupena. Kako pa moremo rastline varovati slane? (Če jih večer pokrijemo s slamo, vejevjem, listjem itd.) — Kaj pa rastlinam po leti lahko škoduje? (Toča.) — Ali moremo rastline tudi toče obvarovati? (Manjše rastline, posamezne že.) Kako? — Deklica je torej obljubila vijolici tudi:

»Branila slane te strupene
in toče, da te ne zadene.«

Vse bode torej Milka storila, česar je treba, nežni vijolici. Kaj pa pričakuje za to od nje? (Da bo lepo cvetela in dehtela.) Seveda. Zato pravi dalje:

»Kar si želiš, imela boš,
pa cvela in dehtela boš.«

Že jo je izgrebla iz zemlje s celo grudico zemlje. Solnčece z nebes prijazno gleda na našo Milko in posije tudi na vijolčico v njenih rokah. Sedaj se spomni Milka, da preti še ena nevarnost njeni ljubici. Katera neki? Gotovo. Solnce bi jo lahko posušilo, ker ima sedaj le malo zemlje. Kaj bode torej storila? Da, da; nič se ne sme muditi, le urno z njo domov! Zato pravi na konec:

»domov zdaj urno kar mogoče,
da ti ne škodi solnce vroče.«

b) Berimo sedaj to lepo pesemco!

III. Jelite, otroci, ta deklica Milka vam ugaja? Tudi meni! Zakaj pa? Da, ker je tako ljubeznivo ravnala z vijolico. Milka je bila dobra deklica.

(Vse drugo uglabljanje se izpusti, sicer se vzame ljubki pesemci ves čar.)

IV. Dober otrok tudi s cveticami lepo ravna. Ne trga jih neusmiljeno in ne meče jih potem na tla, da jih ljudje pohodijo.

V. a) Le sirovi otroci grdo ravnajo s cveticami. Utrgajo jih, potem pa pomečejo okrog še po cesti, da jih ljudje pohodijo. To je prav grdo in hudobno. Tudi cvetice so dar božji. — Zakaj jih je neki Bog ustvaril? (Da bi se jih mi veselili.) Seveda. Le pogledjte jih! Ena je modra, druga rumena, tretja rdeča ali bela. Zakaj neki so različne barve? (Da bi bile lepše videti; da bi nam bolj ugajale; da se jih bolj veselimo.) — Če torej cvetico vidiš ali jo utrgaš, spomni se dobrega nebeškega Očeta, ki jo je prav zate ustvaril, otrok moj! Da, prav zate ji je dal tako lepo pisano glavico, prav zate sladko vonjavo. Vse zate, da se veseliš in raduješ. — Bodimo ljubemu Bogcu hvaležni za cvetice! Kako pa hočemo to storiti? (Če jih imamo doma na vrtu, lepo jim strezimo, rahljajmo jim zemljico in jih zalivajmo! Kadar smo utrgali cvetice, lepo jih povežimo v šopek in postavimo v vodico!)

b) Da boste pa znali tudi vi tako ljubko govoriti in ravnati s cveticami kakor Milka, naučite se le-to pesemco do jutri na pamet! Kdo pa si jo je že zapomnil?

Po doslej obravnavanih, nekako poetiško nadahnenih berilih prve skupine kaže obravnavati čvrsto realno sliko. Za to je prav prikladno berilo »Škorec«. Berilo se obravnava popolnoma samostojno, v nikaki zvezi s prvo skupino! To okrepi duha. Odmor mu dobro dē. Pustimo obravnano snov kakor seme nedotaknjeno počivati v otroških srcih! Dasi nam neočito, vendar se bo razvijalo v njih, delovalo na njihove duše.

28. Škorec (str. 34).

Priporočati je le-to.* Škorec se obravnava v prirodopisni uri. Koncem pouka se poda učencem povestica kot nekakov nameček. Ker je mnogo humorja v njej in je dečkova tatvina prišla na tako šaljiv način na dan, zbudi mnogo radosti in veselja. Vsled tega otroci nekako niso razpoloženi za moralizovanje. Ne kratimo jim veselja! Posnamimo nauk še le drugi dan, istotako vse razjasnjevanje in vglabljanje!

Obravnava bi se torej vršila tako-le:

I. Prirodopisna priprava. Erjavec: »Domače in tuje živali« str. 136. Kot nekakov prehod k povesti se po prirodopisni snovi vzame proti koncu ure le-to:

Škorca imajo kaj radi po hišah. Star ali mlad, kmalu se privadi človeku ter mu je privržen kakor pes. V izbi je vesel in smešen. Poln ti je muh in zvijač. Sedaj se moško drži in modro hodi po sobi, ne zmene se za nič. Hipoma pa je smešen in dobrovoljen norček. Brije burke, da se mu moraš smejati. Neznano je zvedav. Brez njega se v hiši nič ne more zgoditi. Povsod mora imeti kljun zraven. Ako sediš pri mizi in pišeš, kmalu ti sede na tintnico in začne omakati kljun. Ako mati pogrnejo mizo in prinesó žgance, bode on gotovo prvi pri skledi. Predici sede na brneči kolovrat in potiplje predivo.

A še več dela ta porednež. V svoje veselje posnema vsak glas, ki mu pride na uho. Mijavka po mačje, bevska kakor psiček, kvaka po žabje, kloče kakor koklja, cvili kakor nenamazano koló in hrešči kakor žaga, kadar se ostrí. In celo besede se nauči izgovarjati. Se ve, teh ga je treba dobro in dolgo učiti, drugače vse splete: svojo pesem, živalske in druge glasove in vse zmeša v čuden kikeljkokelj. Če pa se besed dobro navadi, ve pa tudi svojo reč povedati, kakor je prav. Le poslušajte!

II. »Star gozdar . . .« itd.

* Rudolf Peerz.

Učitelj čita povest ali jo pripoveduje dobesedno, bolje se namreč sploh povedati ne da kakor je v knjigi. To pot je učencem vsa snov le kratkočasna povest.

Drugi dan.

III. a) Včeraj smo slišali mično povestco o gozdarjevem škorcu. Kdo mi jo zna povedati? Pripoveduj!

b) Razvijanje moralnega nauka.

Čegav pa je bil škorec? Ali ga je smel Tonek odnesti? Kdaj le bi smel Tonek odnesti škorca? (Če bi bil njegov, če bi dobil dovoljenje.) — Kaj je torej storil, ker je vzel tujo reč brez dovoljenja, skrivoma? (Kradel je.) — Da, kradel je, postal je tat. To je pač grdo, ostudno ime. Tata vsakdo zaničuje in ljubi Bog ga ostro kaznuje. Tudi ljudje hitro zvedó, če je kdo tat. Kako pa je zvedel lovec, da je Tonek ukradel škorca? — Da, kar sam, kar nenadoma je zasačil tata. Tatvina je prišla hitro na dan. Kako pa je bil Tonek kaznovan za tatvino?

Moralno jedro se razvije po spominu učencev brez knjige. Gledanje v bukve le moti in raztresa. A dobro je, če se vse duševne sile učencev osredotočijo na moralni nauk.

c) Odprite knjige! — Razjasnjevanje. — Beri celo berilo! Beri sedaj prvi odstavek!

1. Kaj izvemo o škorcu v le-tem odstavku? (Znal je gladko izgovarjati besede. Gozdar ga je imel najrajši.)

2. Pridno zahajal = večkrat hodil. — Kako je bilo mogoče? (Blizu je bil doma, v sosedstvu, sosedov sin.)

3. Pride v vas = h komu priti za kratek čas; v poset; po vasi; (germ. na obisk priti, obiskati). — Kako pa je mogel v hišo, če gozdarja ni bilo doma? Hiša je morala biti odprta. (Na kmetih navadno ne zaklepajo vrat, kadar po dne kam odidejo.)

Kaj stori Tone najprej? (Pogleduje.) — Kaj si misli? Kaj stori? Zakaj pa si ga je hotel odnesti? — Misli se pobrati = tiho oditi; se zmuzniti iz hiše; jo pobrisati domov, upihnniti jo.

4. Ali je gozdar vedel, kaj je deček storil? (Ne.) — Zakaj pa je poklical ptiča? Kako ga je poklical? Kaj je odgovoril? Kako? (Krepko, močno glasno.) Od kod?

No otroci, kaj menite, kako je bilo sedaj dečku pri srcu? (Hudo.) — Da, hudo! Sram ga je bilo, pa še kako sram! Le pomislite! Kako rad ga je imel gozdar. Vsak dan je smel priti k škorcju. In zdaj mu je Tone ukradel prav tistega ptiča, ki ga je gozdar najrajši imel. To je pač bilo nehvaležno, ostudno.

Za tako hudobijo si je pač zaslužil kazen.

5. Kako je bil Tone kaznovan? — Pokaral = pokregal, posvaril. — Tatvina odkrita = prišla na dan, bila očita, se razodela.

Kaj pa bi bil moral storiti Tone, če je želel dobiti škorca? (Prosit zanj.) — Da, ne tako hudobno in neumno krasti. Morda bi mu bil gozdar škorca podaril, morda drugzega ujel in ukrotil. Saj je Toneta tako rad imel. Da, tatvina dečkova je bila tudi zelo nespametna. Kaj menite, če bi tudi deček prišel s škorcem domov, ali bi gozdar ne bil zvedel, kje je škorec? Kako pa? Se ve, slišal bi ga bil in šel iskat. In če bi ga Tone bil še tako skrival, gozdar bi bil zvedel prav gotovo, kje je ptič. Vsaka tatvina se zve, če tudi ne takoj, pa za nekaj časa. To nam pove tudi pregovor. Kateri? Poiščite ga! (Str. 36. štev. 4.)

IV. Nič ni tako skrito, da bi ne bilo kdaj očito. (Očito = odkrito.)

V. a) Sedaj pa mislite otroci! — Ali se nismo že učili tudi o dečku, ki bi bil rad obdržal in imel tujo reč, a jo je vrnil, če tudi bi jo bil lahko skrtil? (Mirko.) Prim. K. M. 83. — Kaj je storil z najdenim nožem? Kakšen je bil deček? (Pošten.) — Kakšen pa Tone? (Nepošten.) — Kateri vam boljše ugaja? Katerega boste posnemali? — Pa še o drugih otrocih smo se učili. Ne veste-li, neki deček bi rad bil skrivaj lizal

29. Dve basni (str. 34).

Prim. J. Stritar »Maček na vrtu«! (K. M. 86.)

I. Povej mi pesem »Maček na vrtu«! Zakaj lazi maček po vrtu?

Pripovedoval vam bom, kako je mačica ptičko vabila k sebi in kaj ji je ptička odgovorila.

Mlada bela mačica je sedela neko jutro na vrtu pod črešnjo in gledala sinico, ki je gori obirala gosenice. Oj, kako rada bi jo bila zgrabila! A sinici niti na misel ni prišlo, da bi sedla v travo. Le više in više skače, zoblje gosenice — in poje in zoblje — in spet poje cicifuj! »Ko bi le mogla do nje«, zdihuje mačica. »A kaj, če skočim na drevo, se ptička splaši in odleti. Kaj mi je storiti?« In tuhtala je dolgo, naposled si je nekaj izmislila. Celo nedolžno, kakor bi nič hudega ne mislila in le počivala, se stegne v travo, obrne glavo proti sinički in ji reče prav sladko in prijazno:

Ptičica na veji,
vejici zeleni,
pridi malko bliže,
malko nižje k meni!

A siničica se za te njene besede prav nič ne zmeni. Zato pa ji začenja mačka glasneje govoriti in obljubovati:

Pravila ti bodem;
zanimivo basen;
slušaj! Že začetek
njen tako je krasen!

No, sedaj jenja sinička zbirati gosenice. Kaj neki ji hoče mačica tako zanimivega povedati? Obriše si torej kljunček

in potem pogleda doli k mačici. Ta pa ji pripoveduje le-to basen:

Ptičica je letala
po zelenem logi,
gnezdece je spletala —
oj, — gorje ubogi!
Zanka je nastavljena,
ptička se je ujela,
bila bi zadavljena,
da je ni otela
mačica usmiljena.
Lovec pa se čudil
in se togotil je: »Na,
čému sem se trudil!«

Kaj menite otroci, ali bi mačka res bila rešila ptičko iz zanke in jo izpustila? Kaj bi bila storila? A zakaj je mačka tako pripovedovala? (Da bi se prikupila sinici.) — »To je moralo gotovo ugajati sinici, zato bo pozabila, da jo hočem ujeti.« Tako tuhta mače. In res, sinica sede na konec veje in skrbno posluša, kaj še pride. Mačica pa reče:

Zdaj pa še le pride,
ptička moja, pravo —
spusti, da povem ti,
k meni se na travo!

— »Aha, k tebi doli naj bi prišla«, si misli siničica. »A, zdaj vem, zakaj se mi prilizuješ. Ne, tako neumna pa le nisem.« In kaj stori modra ptička? Zmaje z glavico, obriše si dvakrat kljunček na veji in jame mačici tudi nekaj pripovedovati, prav nagajivo praviti:

Mačica, poslušaj,
ta je tudi mična —
kakor čudovita —
vendar je resnična.

No, zdaj pa je mačka radovedna, kaj mičnega in čudovitega ji bo sinička pripovedovala. Prej je potuhnjeno

ležala v travi, a zdaj se zravnava in sede na zadnje noge. Repič pa zavije naprej, da je segal s črnim koncem preko belih tačic. Sinička pa se prav poredno nasmeje, jo po strani pogleda in pravi:

Krač, klobas so spravili
v shrambo neizmerno,
mucko so postavili,
da jih čuva verno.

Pravijo, da mačica
je tako stražila,
da nobena kračica
ukradena ni bila.

Sinica malo preneha, pokima z glavico in mačko zopet po strani pogleda. Potem pa pristavi:

Mucka, ni li tudi
ta močno prijetna?
A pred vsem opomnim,
zdi se mi verjetna.

No, kaj menite otroci, je-li to res verjetno, da bi mačka zvesto stražila krače in klobase? Kaj bi gotovo storila? To je tudi vedela mačica. Saj je že sama kradla v kuhinji klobase in načenjala svinjske krače. In kako je bila zato tepena! Čutila je torej, kako se sinica iz nje norčuje, kako jo zasmehuje! Na mah je izprevidela, da je sinička dobro spoznala njeno hinavsko prijaznost in laž. In

Pod nebó zletela
ptička premetena —
mucka stran odšla je,
vsa osramočena.

Prav se je zgodilo hudobni mački, ki je tako hinavsko zalezovala nedolžno ptičico!

Zakaj je bila osramočena — jo je sram bilo? (Ker je sinica spoznala njeno hudobijo in jo še za norca imela.) — To si je zaslužila. Pravična kazen je bila za njeno grdo, lažnivo prilizovanje.

II. b) Odprite knjigo! Beri *A* mačico, *B* ptico! Berilo se enkrat nepretrgano prečita, da imajo otroci celoten vtisk.

c) Stvarne razmere so vsled podavanja tako jasne, da ni treba mnogo pridejati.

Tolmačenje besed:

Malko bliže = malo, nekoliko bliže. — Zanimivo basen = lepo basen, povest. — Ki te bo zanimala = veselila, ki jo boš rada poslušala. — Log = gaj, dobrava, gozd v nižavi. — Otela = rešila, zanko raztrgala. — Togotil = jezil. — Čemu sem se trudil = čemu sem zanke nastavljal. — Zdaj pride pravo = zdaj pride najlepše. — Zakaj je tako rekla? (Da bi postala sinica radovedna.) — Spusti se = pojdi dol, zleti, sedi dol! — Ti grda lažniva mačka! Kako sladko je znala govoriti! V srcu pa je hudobno mislila. — Kaj je rekla ptičica? Beri!

Ta je tudi mična = moja povest je tudi zanimiva. — Kakor čudovita = dasi je čudovita, čudapolna; takšna, da se ji moraš čuditi. — Shramba (shraniti) = prostor v hiši, kjer se shranjujejo različne reči, posebno jestvine. — Neizmerno krač in klobas = premnogo krač in klobas. — Čuva varno = varuje zvesto, pazi na nje. — Kračica = majhna krača (spodnji del noge, posebno povojene svinjske noge). — Močno prijetna = zelo prijetna. — »A pred vsem opomnim, zdi se mi verjetna« (to razloži učitelj sam) = »rečem ti pred drugim, jaz verjamem, da se je to zgodilo.« Zakaj neki je rekla sinica tako? Kaj menite, ali je res verjela, kar je tu pravila? (Ne.) — Zakaj pa je še celo posebno poudarjala »zdi se mi verjetna«. Vidite, hotela je prav s tem mačko za norca imeti.

Beri dalje! Pod nebo = kvišku, proti nebu. — Premetena ptička = zvita, prekanjena, prebrisana ptička. — Mucka stran odšla je = pobrala se je z vrta. — Osramočena = ptička jo je osramotila.

č) Večkratno čitanje.

III. a) Opišite kraj, kjer sta se pogovarjali mačka in ptica! Kdaj je to bilo bržkone?

b) Ali je bila resnica, kar je mačka pripovedovala? Kakšna je torej bila mačka? (Lažniva.) — Zakaj pa je lagala ptičici? (Da bi jo premotila in potem umorila.) — Bila je torej prav hudobna in zvita. In le glejte, v kako lepe besede zakriva hudobne želje! — Kako nagovori ptico v prvi kitici? (Ptičica.) — V šesti kitici? (Ptička moja.) — Zakaj ne reče kratkoma lo ptica, temveč ptičica, ptička moja? (Ker je to ljubezniveje, sladkeje in prijetneje slišati.) — Kakšna je bila mačka še? (Prilizljiva, hinavska.)

Zdaj pa poglejmo siničko, kakšna je bila! Ali je bila njena pripoved resnična? Bomo-li porekli, da je bila zato sinica lažniva? Ne, ona ni bila lažniva; saj je sama rekla mucki, da ne verjame tega, kar je pripovedovala. S katerimi besedami neki? (Zdi se mi verjetna.) — Razumejo-li učenci to ali ne, je odvisno le od učitelja. Hudomušen pogled, poreden smehljaj — malo pokimanje z glavo ilustrira besede bolj nego vsa razprava. — Povrh se lahko obrne še h kacemu porednežu rekoč: »O verujem, da si ti prav priden«, in učenci bodo umeli ironijo besed.

Torej sinica ni bila lažniva, pač pa je bila zelo modra in zvita. Kako stoji v knjigi? (Premetena.) — Kako je ogovorila mačko? (Mačica, mucka.) — Ali je bila sinica tudi prilizljiva? Ne, ona ni hudobno mislila; hotela je le mačko voditi za nos. Bila je nagajiva. Ponovi! Kakšna je bila mačka? Ptica?

Da, mačka je bila prilizovalka ter se sladila sinici za to, da bi jo laže zalezovala. — Ali smo že čitali slično berilo? Ponovite: Mačka, miš in miška! Primerjajte »mačko« z »mačico«, »miško« s »ptičico«! — Glejte, ptičica je bila pametnejša nego miška; ptičica je že vedela, da je

IV. »Prilizovalec zalezovalec.«

V. Pa tudi hudobni ljudje se kaj radi prilizujejo, če hočejo imeti kaj, ali če hočejo drugim škodovati. Torej le

nikar jim ne verujte! Kdor presladko govori, navadno hudo misli, slab namen ima. Ponovi!

Ali vam je morda znan kak pregovor, ki ima isti pomen?

V ustih med — v srcu jed (strup). Varuj se maček, ki spredaj ližejo, zadaj praskajo. Presladka beseda, hudobno srce. Kdor se v obraz sladi, za hrbtom črni. Prilizovalcem ne veruj! Kadar konja lové, mu ovsá molé.

30. Vrt gospoda Mirodolskega (str. 32.).

To berilo je odlomek Stritarjeve povesti »Gospod Mirodolski«. Hrani prebogat zaklad za praktiško vzgojo mladine, a tudi etiško vpliva na mlada srca. Kaj prikladen je našim učnim knjigam.

Glavni smoter: V tem spisu naj spoznajo otroci pravi vzor sadnega in cvetličnega vrta. Naj dobe veselje do sadjarstva, marljivega dela, do varstva ptičev. Zbistri se jim naj oko, da spoznajo hibe in nedostatke naših vrtov. Priljubi se jim naj domači prosti kraj, bivanje na kmetih. Obravnava se poprej v nazornem nauku »Vrt« na podlagi opazovanja v domačem in v šolskem vrtu s pomočjo Janskega slike.

I. Na Kranjskem je živel bogat, premožen gospod. Mnogo let je bival poprej v velikem mestu in bil ondi v imenitni službi. A ni se mu vzljubilo, da bi ostal do smrti v velikomestnem šumu in hrupu. Preveč rad je imel ta gospod cvetice, drevesa, ptičice in čisti, sveži zrak. To vse pa se najde le na deželi, na kmetih. V mestu tega ni. Tam je iz večine le zidovje, prah in kamenje. Tudi zrak po mestih je nezdrav, vzduhel, osobito za poletne vročine. Zato se je gospod odslovil vsem imenitnostim. Naselil se je v neki mirni, tihi dolinici, celo med priprostimi ljudmi. Ondi si je kupil hišo, jo dal popraviti in prenoviti prav čedno. Zraven hiše si je kupil še nekaj zemljišča.

Ker je bil gospod precej bogat in imeniten, bi bil lahko shajal brez dela. A lenobo pasti — to je pregrešno, nevredno pametnega človeka. Zato tudi gospod Mirodolski, tako mu je namreč bilo ime, nikoli ni bil brez opravka.

Omislil si je delo, najlepše, najveselejše. Kakšno delo pač? Le poslušajte!

Pred hišo in za hišo si je naredil na praznem zemljišču vrt. V njem je delal od zore do mraka. Ali je na vrtu toliko dela? Seveda, če ga hočemo imeti lepega in čednega. Ljudje so se kar čudili. Kaj, tako imeniten gospod sam seje, sadi, pleve in zaliva? In gledali so ga, kako je sadi, cepil, snažil in obrezoval drevje, sejal in plel cvetice in mnogo drugega opravka imel na vrtu. Radi so postajali pri plotu ter opazovali marljivega gospodarja.

Vrt je postajal čim dalje tem lepši in krasnejši. In na posled so dejali ljudje: »Tako lepega vrta še nikoli nismo videli. Nikjer ni blizu tacega.« In šli so in poskušali urediti svoje vrtove kakor gospod Mirodolski.

Da pa veste tudi vi, ljubi otroci, kakšen je bil ta vrt. imamo ga popisanega v berilu. Poglejmo!

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje. Glavnih posebnosti = glavnih lastnosti. — (Živa) seč = živa meja, živica, živi plot. Iz česa je takov živi plot? (Iz obsekanega [zato seč!] gabrovja, javorja, pritličnega smrečja, črnega trna in drugih grmov.) Tako vidite n. pr. vrtno ograjo pri našem grajščaku ali pri gospodu A. — Katere živali pa rade skačejo čez plot? (Zajci po zimi.) — Čemu? — Zakaj pa lazijo lisice in kune na vrt? — Zakaj jih imenujemo tatinske zveri? — Imenuj še druge tatinske zveri! (dehor, jazbec.)

Katerih zelenjav je treba pri hiši? (Zelje, ohrovt, koleraba, solata, peteržilj, korenje itd. so zelenjava = sočivje.) — Obrobljene = na robih, okoli kraja obrastle. — Kakšne cvetice? — Naštej cvetice, ki jih vidiš na vaši domači gredici! (Klinčki, rezedica, rožmarin, pržiljka, fajgelj, mačehe ali sirotice, pelargonije, fuksije, lilije, muškati i. dr.) — Zakaj so pa te cvetice na vrtu? — Dokler se jim je zdelo = dotle, da niso odcvetele. — Kdo pa krajša cveticam življenje? (Kdor jih trga.) — Ali torej ne smemo trgati cvetic? Pač,

samo ne vnemar, brez pomisleka, ne v potrato. Kaj moramo storiti z utrganimi cveticami? (Dejati jih v vodo, da se ondi osvežijo.) Kakšno se imenuje tu njihovo življenje? — Zakaj pravimo kratko? (Ker cvetica le kratek čas cvete.) — Kdo ve povedati, koliko časa cvete klinček? (Teden dni.) — Pohlepna roka = človek, ki hoče vse, karkoli zagleda lepega in dobrega, vzeti in imeti (hlepi po njem), se imenuje pohlepen.

Plemenito sadje = zlahtno, dobro, okusno, lepo sadje.

Berimo dalje! Kako moramo ravnati z drevjem? (Snažiti ga je treba mahú, lišaja itd.) — Česa jih trebi, čemu reže? (Suhe, slabe, nezdrave veje je treba odrezavati, istotako pregoste mladike.) — Zakaj se drevesa obrezujejo? (Da se krepijo.) — Kdo so bili neutrudni pomagači? — Zakaj neutrudni? — Zakaj brezplačni? — Zbirališče = kraj, kjer se zbirajo.

Kakšna dežela je bila tičkom vrt Mirodolskega? (Obljubljena.) Mislite na zgodbe sv. pisma! Kam so šli Izraelci iz egiptovske sužnosti? (V obljubljeno deželo Kanaan.) — Zakaj pa so rekali tej deželi »obljubljena«? — Da, to je bila krasna, rodovita dežela. Pravili so o njej: »Tu se cedi med in mleko.« Vsega dobrega je bilo v njej v obilici. Če je bil torej vrt Mirodolskega za ptiče obljubljena dežela, kaj to pomeni? — Kaj pa je bilo ptičicam dobro in prijetno na tem vrtu? Poglejmo v knjige! (Živa seč je dajala varno skrivališče za gnezda. Bati se jim ni bilo treba pasti itd.) — Kdo pa nastavlja ptičicam pasti? — Zanke = nastave. — Ali se to sme?

Kdo zalezuje in preganja ptice? (Mačke in ptice roparice: Dve basni.) — Gospodarjevo oko je čulo nad njimi = pazilo je, da jim nihče ni nič žalega storil. (Če človek ne more po noči spati (čuje), tedaj posluša in pazi na tikanje ure, na najmanjši šum in ropot. Vse sliši, vse opazi, tudi najmanjši nemir ali ropot mu ne uide. — Kako je varoval ptičice zalezovanja in preganjanja? Nihče jih ni smel

loviti, niti jih ne plašiti. Nihče ni razdiral gnezd, ne izpe-ljaval mladičev. Tudi mačke niso smele na vrt.)

A še več je storil Mirodolski za ptice. (Valilnic je bilo po vrtu vse polno.) (Vabič, brošurica: Otroci, skrbite za ptice in postavljajte jim valilnice!) (Krmilnice z obilno raznolično hrano.)

O kom se govori v tem odstavku? (O vrabcih.) — Kakšni so? (Nadležni, neprijetni; zakaj?) — Kaj se nam še pove o njih? (Pol berači, pol tatje.) Reveži so kakor berači, pa tudi kradejo kakor tatje. Nekaj si izprosijo, nekaj pa si nakradejo. Kako in kje beračijo? — Kje kradejo? — Kaj pa so vrabci kradli gospodu Mirodolskemu? — Kje jih je imel? (Pred hišo je imel lepe velike trse.) — Ali je za to kaj hudo preganjal vrabce? (Voljno trpel = potrpežljivo prenašal.) — Ne poseben prijatelj = ni jih posebno rad imel. — Vedni gladež = kdor je vedno gladen, lačen. — Vedni kradež = kdor vedno krade. — Splašil = postrašil. — Lačna druhal = ničvredna truma, krdelo, jata, velika množica.

Zakaj gospod Mirodolski ni hudo preganjal vrabcev? (Dobro srce.) — Zakaj pa še ne? Vedel je, da so vrabci vkljub mnoge škode, ki jo povzročajo, vendar tudi koristni ptički, ker pitajo svoje mladiče zgolj z gosonicami.

Naravno je = razumno je, lahko umevamo. — Polno življenja, gibanja, petja = polno ptičic. — Zakaj se je oglašal ščinkovec pri njem najprej? (Ker je bil pri njem tudi v mrzlem času vesel in zadovoljen.) — Kako to? — Kosovo petje se je razlegalo = je odmevalo, se je slišalo, je bilo čuti, se je glasilo, je donelo. — Kje prebiva kos najrajši? (Blizu vode.) — Če je bil torej na Mirodolskega vrtu naš lepi kos doma, kaj je moralo biti na tem vrtu — ali vsaj v njega bližini? (Voda.) Da, celo po sredi vrta je tekel majhen potoček.

c) Večkratno čitanje.

III. Prihodnjo uro: popis vrta (s pomočjo Janskega slike: vrt jeseni).

a) Kje je imel Mirodolski svoj vrt? (Okoli hiše.) — Ali je bil ondi gorat kraj? (Dolina.) (Zadnji stavek!) — Ali je bila to velika ali majhna dolina? (Majhna; petje se je razlegalo iz vrta po vsej dolini.) Vrt je bil v majhni dolinici. Ako pridemo proti vrtu, kaj vidimo? (Da je ograjen z živo sečjo. V ozadju stoji hiša.) — Poglejmo v vrt! Kaj vidimo? (Na eni strani hiše so gredice za sočivje. Obrob-ljene so s cveticami. Pred hišo in na drugi strani pa je sadno drevje. (Sadunosnik.) Ob steni in na senčnici raste vinska trta. Po drevesih so postavljene valilnice. Vse polno je ptičic. Po sredi pa teče potoček.)

Na šolsko tablo se nariše priprosta sličica vrta.

b) Gospod Mirodolski. Lepo si je znal vrt vdeliti in uravnati. (Bil je razumen, pameten, moder.) — Delal je na vrtu, cepil itd. (Delaven, marljiv, priden.) — Zelo rad je imel ptice. (Bil je dober in blag.) — Še sitnim vrabcem je rad prizanašal. (Prizanesljiv.) — Pridevniki se zapišejo na tablo. Potem se vpraša: Zakaj pravimo, da je gospod Mirodolski bil moder, blag itd.? To je zelo koristna vaja, ker otroci, kakor nas uči vsakdanja skušnja, le težko pomnijo duševne lastnosti oseb.

c) Snovati in razvrščati misli po odstavkih, še zdaj ne kaže. K večjemu kot ponovitev pozneje. Zdaj bode prav primerna vaja le-ta: napeljevati otroke, naj doumevajo, na kakšno vprašanje nam odgovarja posamezni odstavek ali posamezni del odstavka. Sprva stavi to vprašanje učitelj sam in učenci ga ponové. V teku časa najdejo otroci le-ta vprašanja sami. N. pr. prvi odstavek odgovarja vprašanju: Kaj je Mirodolskega posebno veselilo? Drugi odstavek: Kakšna je bila vrtna ograja? Tretji odstavek: Kaj se nam pove o gredicah? Četrti odstavek: Kaj se nam pove o sadnem drevju? Peti odstavek: Kdo vse je stregel sadnemu drevju? Kako? Šesti odstavek: Kaj se nam pripoveduje o vrabcih? Sedmi odstavek: Kako je bilo na vrtu Mirodolskega v spomladi?

IV. Najlepši kras (lišp) hiše na deželi je vrt. Moder in pameten gospodar si ga lepo uredi, sadi vanj žlahtno drevje in ga goji. Delo osrečuje in blaži človeka in razveseljuje človeško življenje. Blag človek varuje ptičice. (Se zapiše, učenci pa se uče na pamet.)

V. Kje imamo pri nas lepo urejen vrt? V čem je podoban vrtu Mirodolskega? V čem ne? Česa mu primanjkuje? V čem lahko vsi posnemamo gospoda Mirodolskega? (Ko dovolj dorastemo, hočemo pridno saditi sadno drevje.) Zdaj hočemo prositi starše, naj to storé. (Strežemo lahko sadnemu drevju.) Kako? (Pobiramo gosenice, snažimo drevje mahú in lišajev.) V čem ga še lahko posnemamo? (V ljubezni in skrbi za ptičice.)

b) Ali vam je znan pogovor ali rek, ki nas spomni gospoda Mirodolskega? Poiščimo! Str. 36., šte. 2. in 3.

Štev. 2. Katera drevesa imenujemo cepé? (Jablane, hruške.) — Zakaj? (Ker se dado cepiti.) — Katera drevesa še cepimo? (Črešnje, višnje.) — Kako si tolmačimo besede: cepi za stare zobé? — Če hočemo imeti v starosti sladko sadje, cepiti si ga moramo za mladih let.

Štev. 3. Trdovraten grešnik = nepoboljšljiv grešnik.

c) Povej oba reka na pamet!

a) Opišite vrt gospoda Mirodolskega! Po vprašanjih. (Glej gori!)

β) Kakšen je bil gospod Mirodolski?

γ) Zapišite imena ptičev, ki jih poznate.

δ) Kako bodemo imenovali tistega, ki je vedno gladen, rad krade, je hudoben, požrešen, okrut, grozovit, ošaben, brezsrčen, lakomen, prevzeten, samogolten, pohlepen, poreden, kradljiv? Ali so to lepe, dobre lastnosti? (N. pr. hudoben človek je hudobnež; požrešen človek je požrešnež itd.)

d) Dobesedno učenje na pamet.

Druženje vseh beril skupine „Vrt“.

Ponovilo. Skupni povzetek.

Kateri veliki praznik obhajamo spomladi? (Veliko noč.) — Kako smo peli takrat? Kaj pomeni beseda »aleluja«? Zakaj smo takrat veseli? V kateri pesmi smo kazali veliko-nočno veselje? Povej jo! (Velika noč!) — Kdo se z nami takrat še veseli? (Živali, cvetice.) — Zakaj? (Ker se zbudi na pomlad.) — Katera cvetica se prva zbudi? Katera pa budi druge? (Trojentica.) — Kako smo jo opominjali v pesemci? Povej jo!

Kdo pa se še veseli, celó gori na nebu? (Solnčece.) — Zakaj? (Ker je tako lepo na zemlji.) — Kaj vse je lepo spomladi? (Cvetice cvetó; drevesa zelené; potočki žuboré; megle in burje ni; povsod vse diši itd.) Povej mi pesemco, ki nam to tako lepo slika! (Burja počiva itd.) — Kdo pa še hiti iz tesne hiše vun k cveticam? (Čebele.) — Zakaj brenče krog cvetic? Pri katerih najdejo obilo medu? Pri katerih ničesar? — Zakaj pa je tulipan vendar le ošaben? (Lepa obleka.) — Ali zaradi tega več velja od vijolice? Kateri pregovor nás spominja teh dveh cvetic?

Kdo posebno ljubi cvetice? (Deklice.) — Kaj je storila deklica, ko je našla prvo vijolico? Kako je rekla takrat, ko jo je iskala in našla? Povej le-to mično pesemco. (Prva vijolica.) — Da, ta deklica je lepo skrbela za svoj vrtec, še od daleč je prinesla cvetico in jo vsadila vanj. Rada ga je imela. Kako nam je to izrazila v drugi pesemci? Povej jo! (Vrtec.) — Imela je majhen vrt, vrtec. — Kdo pa je imel velik, krasen vrt in ga lepo oskrboval? (Mirodolski.) Kaj vse je imel v njem? Kako je skrbel za drevje? Kedaj pa je drevje najlepše videti? (Ko cvete.) — Povej mi pesem, ki nam govori o cvetočem drevesu? — Kdo pa je podoben cvetočemu drevesu v spomladi? (Mladina.) — Kateri rek nam to pove? (Pomladi mladosti so enake

lastnosti.) — Da, pomlad hitro mine, prav tako mladost, ki se pa ne vrne nikoli več. Zato moramo že zdaj za stara leta skrbeti. — Kako pač? (Učimo se, delamo.) — Tudi na vrtu si lahko nekaj pripravimo, česar se potem v starosti veselimo. Kaj pač? (Sadje.) — Kako si pripravimo sadja? (Drevje cepimo.) — Kateri rek nam to pove? (Jablane, hruške itd.) — Kdo pa nam pridno pomaga oskrbovati drevje? S čim? — Kako pa moramo vračati ptičicam njihov trud? (Ne jih preganjati, valilnice, krmilnice!) — Kaj pa, če najdemo gnezdo? (Ne preblizu hoditi; ne plašiti mladičev!)

Katera pesem nam to pove? (Ptičje gnezdo.) Povej jo! — Česa še moramo ptičice varovati? (Maček.) — Zakaj pa? Da, one tako strastno preganjajo ptiče, da bi nobenega ne bilo, ko bi mogle do njih, kakor žele. A hvala Bogu, ne morejo lahko do njih. Ptičica odleti, še predno se hudobno mače prav zave. Povej mi pesem, ki nam pove, kako je ptičica vodila za nos hinavsko mače! (Dve basni.)

Katerega pregovora smo se učili pri teh basnih? (Prilizovalec . . .) — Katerega še? (Varuj se . . .) — Torej mačka je hotela ujeti ptičico, da bi jo požrla. Tudi otroci včasih zalezujejo ptiče. Zakaj pa? (Da bi se z njimi igrali.) Ali je to prav? Pa ptiča v kletki imeti in ga lepo oskrbovati ni hudobno. Osobito tacega smemo imeti, ki je potem rad pri nas. Na primer? (Škorca.) Slišali smo o dečku, ki je hotel tacega ptiča imeti za kratek čas. Kateri? Povej celo povest! Katerega pregovora Tone ni premislil? (Nič ni tako . . .)

Povej mi vse pregovore in reke, ki smo se jih učili! Zapomnite si jih za življenje!

(Ponove se tu pa tam med letom.)

UČNE SLIKE

K LJUDSKOŠOLSKIM BERILOM.

Izdaja

„Slovenska Šolska Matica“.

Drugi del:

Učne slike k berilom v Čitanki
za obče ljudske šole, II. del in
v Drugem berilu.

II. snopič.

Uredila

H. Schreiner in dr. J. Bezjak

V Ljubljani 1904.

Natisnil Dragotin Hribar.

b) Polje in travnik.

(M. Lichtenwallner v Rušah.)

Ta skupina pride na vrsto po Schreinerjevem - Hubadovem načrtu v šolah, v katerih se začenja šolsko leto o Veliki noči, zadnje tri tedne maja meseca in prvi teden meseca junija. V šolah, v katerih se šolsko leto začenja meseca novembra, pa je v smislu omenjenega načrta obravnavati to skupino že meseca aprila. Zadnja zahteva je pač z ozirom na vsebino nekaterih beril te skupine neizvedljiva, ker meseca aprila nikomur ne pride na misel, pogovarjati se v nazornem nauku z učenci o stvareh, ki so še le meseca maja in junija aktualne. Vsled tega bode tukaj vsekakor treba uvaževati modri svet, ki ga dajeta pisatelja glede na izber snovi za nazorni nauk v svojem »Navodilu« na str. 9. Bojim se, da bi utegnil kdo prezreti dotične vrstice; zato si jih usojam na tem mestu ponoviti. Te vrstice se doslovno glase: »Iz tega, kar smo povedali, sledi, da si bode navzlic naši razpredelbi snovi še ipak vsaka šola morala napraviti začetkom šolskega leta svoj posebni načrt za nazorni nauk, oziroma za čitanje. In to ne samo enkrat, ampak vsako leto, kajti vsako leto se lahko kaj izpremeni. Glavna stvar pa je, to še enkrat poudarimo — aktualnost. Priroda nam bodi voditeljica, po njej se moramo ravnati. Pretežavno ne bode izdelati takih načrtov. Glavni red ostane, kakor je; treba bode samo tu in tam premekniti kak predmet naprej ali nazaj, kakor bode zahtevalo življenje v prirodi.«

Kakor vsako skupino pričujoče »Čitanke«, smatrati je tudi skupino »Polje in travnik« glede na obravnavo v nazornem nauku in tako tudi glede na obravnavo beril kot celoto. Pred vsem bode treba torej daljše skupne priprave za celo skupino, ki jo oskrbi iz večjega nazorni nauk. Ker pa je to predmet za se, tudi ne more biti naša naloga, baviti se na tem mestu podrobno s tako pripravo, ampak zadostuje naj, ako jo v glavnih potezah očrtamo. Evo je!

Priprava za celo skupino.

Da se vstvari v učencih pravo razpoloženje in da morejo berila te skupine prav razumevati, jih bode treba opozoriti na vstajenje prirode po travnikih in poljih. V ta namen je pred in med obravnavo naročiti učencem, naj opazujejo, kako se izpreminjajo barve na travniku od začetka pomladi do prve košnje, naj torej opazujejo travnik v nežni zeleni, belkasti, rumeni, pisani in sivkasti obleki ter naj si tudi vsakikrat dobro ogledajo in zapomnijo cvetice, ki mu dajejo

tako obleko. Nadalje je treba iti z učenci na travnik — mnogo šol ga ima v neposredni bližini — ter jih opozoriti na rastline in živali, ki žive tukaj združno in jim povedati njih imena. Kadar se bode o tem ali onem govorilo v šoli pri nazornem nauku, znali bodo učenci o vsem poročati, njih besede bodo imele vsebino, znali bodo tudi to ali ono rastlino prinesiti v šolo, kadar jo bode treba obravnavati. Kar smo povedali tukaj o travniku, isto naj velja glede na polje.

Na podlagi takih opazovanj se obravnava potem v nazornem nauku travnik kot zadruga. Pri tej obravnavi je upoštevati naslednjo razvrstitev: a) Lega travnikov. b) Kakovost zemlje. c) Rastline po travnikih. d) Izpreminjanje nadvladajočih barv od začetka pomladi do prve košnje. e) Zadržno življenje travniških rastlin. f) Živali na travniku. Popišejo se čmrlj, krt, metulj in kobilice. g) Človek na travniku: Kako spomladi na travniku nadležni mah trebi in krtine ravna, kako travnike namaka, kako jih kosi in spravlja seno.

Da se zavedo učenci vstajenja prirode na polju, obravnavati je tudi polje kot zadrugo in sicer po le-tem vspredu:

a) Lega, kakovost prsti in deli polja. b) Obdelovanje polja pomladi: oranje in sejanje. Poljsko orodje, posebno plug in brana. c) Kaljenje semena in razvijanje rastlin. d) Strežba rastočim rastlinam. e) Poljske cvetice. (Ponavljjanje in razširjanje.) f) Živali po polju. Popiše se škrjanec. (Prim. »Prirodopisni pouk v ljudski šoli«, spisala Schreiner-Koprivnik!)

Opomba glede na pripravo za posamezne enote.

Skupina »Polje in travnik« obseza takisto kakor druge skupine Sch.-H. »Čitanke« berila sorodne vsebine, ki se dajo po tem takem združiti v manjše učne enote. Prva taka enota obseza 1., 2., 3. in 4. berilo, druga 6., 7., 8. in 5. berilo, tretja 9. in 10. berilo. Za vsako enoto je treba še posebej krajše priprave.

Berila prve enote, zlasti drobni pesmici »Črez noč, črez noč...« in »Majnikovo« je obravnavati lepega solčnega dne majnika meseca in sicer neposredno po obravnavi travniških cvetic. Najbolj bi ti nežni proizvodi učinjali seveda tedaj, ako bi se čitali neposredno po izvršenem izletu, pri katerem je učitelj poskrbel za to, da se je v otroških srcih vzbudil čut za krasoto pisanih travnikov. Ali tudi brez izleta, je mogoče smoter doseči. V pomladnem času se namreč priroda včasih nenadoma izpremeni, prevrat se izvrši pogostoma tako naglo, da tudi našim otročičem, zlasti na kmetih, z vso silo bode v oči. Kar berila te enote razodevajo, to vidi in doživi otrok na deželi, ki ima travnike skoraj vedno pred očmi, vsak dan, vsako uro. Vsekakor pa zadobi po

takih pesemcah in sestavkih pomlad za naše otroke vsebino in življenje, in ako je učitelj znal ubrati prave strune, se ne bodo od sedaj nič več topo obnašali napram raznovrstnim prirodnim izpremembam v tem letnem času, ampak s srcem in razumom jih bodo sledili, občudovali bodo mlado zemljo ter s pozornim očesom motrili prezanljivo prirodno vstajenje tudi na travnikih. In to je glavni smoter beril te enote.

Priprava za prvo enoto,

obsezajočo 1., 2., 3. in 4. berilo.

Vkupna priprava k tem berilom se zvrši prav kratko. Učenci, ki so že dalje časa opazovali pomlad, ki so že čitali berila o pomladanskih prikaznih na vrtu, poročajo, katere izpremembe so opazovali na travniku in na polju. Brez dolgega besedičenja se podajo kakor štiri lepe cvetice otrokom zaporedoma ti štirje odstavki.

31. Črez noč, črez noč . . . (str. 36).

I. Sedaj hočemo čitati, kako je pomlad prišla na travnik in kako je pozdravila otroke.

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje.

1. Črez noč, črez noč = pred kratkim je bil še svet s snegom pokrit, vse je bilo mrtvo, in kar na mah, kakor od včeraj do danes, skoraj črez noč je travnik ozelenel. — Pregrniti = nekaj drugače pogrniti (pokriti), nego je bilo prej n. pr. mizo pregrniti. — Travica = ljuba, nežna trava. — Svet = zemlja, tukaj zlasti travniki in polja. — Usuti se = usipati se, v veliki množini pasti na zemljo, n. pr. toča se usuje ali usiplje; cvetje se je usulo, kakor da ga je kdo vsipal na travnike.

2. Sapica = rahel veter, vetrc, vetrček. — Razkošna = zelo prijetna; razkošna sapica pihlja = zelo prijeten veter pihlja. — Livada = travnik (trata, loka).

3. Vrišč = vrisk, ukanje, juckanje. — Zarajati = začeti plesati, skakati. — Z rožami in z deco je polje postlano = na travniku in polju je vse polno cvetic in otrok.

Vglobljenje. — Katerega letnega časa nas prav živo spominja ta pesemca? — Kako nam prva kitica to razodeva? (Zelena trava in pisane cvetice na travniku nam pripovedujejo, da je prišla zopet ljuba pomlad.) — Kako druga? (Prijeten vetrič pihlja ter izroča v imenu pomladi pozdrave otrokom, vabeč jih na prosto.) — S katerimi besedami jih pozdravlja? Čitaj! Da, tako je vetrič govoril. Zato je pred in za njegovimi besedami neko znamenje. Namreč? (Dvo-pičje, narekovaj spodaj in zgoraj.) — Kako tretja? (Cvetoča livada je kmalu polna otrok, ki skačejo in vriskajo samega veselja.)

Med tem se zapiše na šolsko tablo le-ta načrt:

1. Kako je pomlad na travnike prišla.
2. Kako vetrič otroke pozdravlja.
3. Kako se otroci na prostem vesele.

Povzemi sedaj po tem načrtu, kako nam naša pesemca opisuje pomlad! (Prvi povzetek po boljšem učencu, potem popolnitev in poprava po součencih oziroma po učitelju, naposled drugi, popravljeni povzetek po ostalih učencih.)

c) Večkratno čitanje.

III. Imenuj oznanjevalce pomladi na travniku, na polju, na vrtu, v gozdu! — Slično pesem, ki nam tudi opisuje pomlad, ste se že učili v 1. razredu. Kdo se je še spominja? (Prim. »Pomlad«. J. Stritar. K.-M. 88.) — Prednašaj to pesemco! Glejte, tudi ta pesemca nam pravi, kako lepo je spomladi na svetu, kako je vse veselo, kako vse vriska in poje čast in hvalo našemu Stvarniku.

IV. Pomnite torej: Pomlad prinaša vsakemu človeku, zlasti otrokom veliko nedolžnega veselja. Zato se je tudi ves svet veseli ter poje slavo livadam, ko cveto po njih cvetice in raste trava. Hvalimo torej Boga, ki nam je dal zopet doživeti to rajsko lepoto.

V. a) Učenje na pamet in krasnoslovljenje.

b) Učenci tvorijo in zapisujejo stavke z besedami: pre-grniti, usuti se, zarajati.

32. Na poljani (str. 38.).

I. Zadnjič smo popisali metulja, ki ima bela krila, v katerih se nahajajo črne žile. Kako mu je ime? (Glogov belin.) — Kedaj leta? (Drugo polovico maja in začetkom junija.) — Kod? (Po pisanih travnikih.) — Kaj dela tamkaj? (Srka sladki cvetični sok ali med.) — Kod še tudi rad poseda? (Po grmovju.) — Tukaj sem vam prinesel cvetočo vejico nekega grma, po katerem ta metulj kaj rad poseda. Kdo pozna ta grm? (Navadni glog ali beli trn.) Navadni glog je trnast grm, ki je najboljši za žive meje. Kaj vidite konec vej in vejic? (Drobne bele cvete v češuljah. S takim cvetjem se prav krasno osuje ta grm meseca maja in junija. (Ako ni cvetočega gloga na razpolago, oskrbi si učitelj cvetoče vejice črnega trna ali trnolice! Na tem grmu se pokažejo listi kmalu za cvetjem. Cveti so podobni češpljevim in ne delajo razcvetja; navadno stoje posamezno, po dva ali tudi po trije po vejicah — to utegne učitelju pri razlaganju pesmi prav dobro služiti. Ta grm cvete meseca aprila in maja. — Prim. M. Cilenšek, Naše škodljive rastline!)

Hočemo čitati, kako so metulji letali po pisanem travniku in cvetočem grmovju.

II. Čitanje.

Koliko kitic ima to berilo? — Kako se imenuje berilo, ki sestoji iz kitic? (Pesem.) — Čitaj naslov tej pesmi! — Poljana = planota, planjava, ravan (ravno polje, ravna pokrajina).

Pred razlaganjem besed, rekel in stvarnih razmer — to se naj upošteva tudi pri obravnavi drugih beril — naj čitajo posamezne kitive tisti učenci, katerim čitanje ne dela več mehaniških težav in kateri utegnejo vsaj približno pogoditi pravi ton. Baviti se s podrobnostmi glede na naglaševanje že na tem mestu, bi bilo vsekakor na škodo splošnemu vtisku in učinku, ki ga je napravila pesem. S tem se je pečati vselej po stvarni obravnavi, ker še le takrat, ko je učencem vse jasno, se more od njih zahtevati, da čitajo naravno in nepri-siljeno.

Katerih svetov nas spominjajo metuljčki, ki letajo po livadi? Zakaj? Včasih človek res dvomi — zlasti če opazuje od daleč — posedajo-li po travnikih metulji ali marjetice. — »Po livadi, po zeleni.« — Livada = trata, loka, njiva in travnik. — Kako bi rekli v navadnem govoru? (Po zeleni livadi.) — V pesmih pa se pridevnik šestokrat postavi za samostalnik. — Katera besedica se tukaj ponavlja? (Po.) V navadnem govoru je navadno ne ponavljamo, pesniki pa radi ponavljajo take in enake besedice. (Primeri iz obravnanih pesmi!) — Iz katere besede je nastala beseda »solnčece«? Kako? (S pripono -ce.) (Manjšalna beseda.) Kaj pomenijo manjšalne besede? — Tudi tukaj? Zakaj ne? (Ker je solnce vedno enako veliko.) — Solnčece = milo, ljubo, prijetno solnce. Poišči več takih manjšalnih besed v naši pesmi! — Dalje je opozoriti učence na lepe poetiške podobe v prvi, drugi in tretji kitici: metuljčki kot živi cveti na travniku, beli cveti kot metuljčki na grmovju, metuljčki in cveti kot bratci. — Cveti se belijo = beli cveti sede (na zelenih vejicah), se vidijo. — »Pili so medico iz srebrnih kupičic.« (Metulji so s svojim rilčkom srkali slaščico po cvetovih.) — Da, tako so torej bratci-cvetovi postregli bratcem-metuljem. — Posloviti se = vzeti slovo. S katerimi besedami se navadno poslavljamo od koga? — Pošaliti se = kaj za šalo povedati, drugače misliti, nego je pravi pomen izgovorjenih besed. Včasih se zgodi, da se kdo izmed vas izgovarja z besedami: »Saj nisem mislil tako, saj sem to storil ali rekel samo za šalo.« Torej ne iz hudobije! — Kako so se pošalili metuljčki? Ali bi mogli metuljčki postreči cvetovom? Ono vprašanje je bilo tedaj le nedolžna šala. Cvetovi so to tudi razumeli in metuljem gotovo niso zamerili te šale.

Razvrstitev se razvije in zapiše na šolsko tablo približno tako-le: 1. Kako metuljčki po travnikih letajo. 2. Kako se cvetovi po grmovju belijo. 3. Kako so metuljčki na njih

vejice sedli. 4. Kako so jim cvetovi postregli. 5. Kako so se metuljčki od njih poslovili.

Pripovedovanje, najprej s pomočjo te razvrstitve, potem brez nje.

Večkratno izrazito čitanje.

V. a) Učenje na pamet in krasnoslovljenje.

b) Poiščite v tej pesmi vse manjšalne besede, ki pomenijo kaj milega, ljubega, prijetnega! Kako se take besede imenujejo? (Sladka ali ljubezna imena.) — Razložite, kaj vsaka pomeni! (Solnčece = ljubo, prijetno solnce. — Bratec = ljubi, mili brat itd. — Naštejte še druga ljubezna imena ter povejte, kaj pomenijo! (Ustna in pismena vaja.)

Na tem mestu bi se dalo nemara najbolje vvrstiti berilo »Kralj Solnce in kraljica Pomlad«. Le-to se da kurzorno opraviti. Učenci dobe nalogo, da ga doma preberejo. V šoli potem pripovedujejo dva- trikrat mično bajko. Učitelj stavi nekoliko vprašanj. N. pr.: Ona (kraljica Pomlad) je nosila svetle bisere? (Rosne kapljice, ki se v solnčnih žarkih svetijo v različnih barvah; biseri = svetle kroglice, ki leskečejo v različnih barvah; imenitne gospe jih nosijo v uhanih ali na vrvcu (motvozu) krog vratu. Tudi kmetska dekleta imajo rade nanizane bisere, samo da so ti navadno ponarejeni; pravijo jim tudi grolice. (Pokaži vsaj ponarejen biser!) — Kdo je bil tisti bas, ki je godel zum, zum? (Čmrlji.) — Kdo gosli? (Druge žuželke, ki više brenče [brne].) — Kosmatinec, rjavodlakež, pošast, ki je tulila: Mu, mu? (Krava, vol.)

Tako se poda takorekoč kot povzetek teh poetičkih beril:

33. Majnikova (str. 37.).

Za to pesemco, ki jo je obravnavati solnčnega majniškega dne, pač ni treba po vsem tem, kar že otroci do sedaj o pomladi vedo, dolge priprave. — Glavni smoter: Spoznanje, da je majnik v resnici najlepši in zato tudi najbolj opevani mesec v letu.

I. Zadržič smo slišali, kako je prijetna pomlad izvabila otroke na cvetočo livado in kako so ondi bili veseli. Prednašaj mi dotično kitico! (*Veseljje, vrišč . . . postlano.*) — Katerega meseca je polje najlepše z rožami postlano? Da,

majnik je najlepši pomladni mesec, ker takrat ne cveto le naši travniki, ampak tudi naša sadna drevesa so črez in črez posuta s cvetjem, po njihovih vejah pa skakljajo in ščebetajo drobne ptičice. In koga bi to ne veselilo!

Kako se veseli mladina meseca majnika, nam opisuje pesnik Anton Funtek v prav veseli pesemci, ki se je hočemo danes učiti.

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje.

Juhejsa juhaj! — Glasni klici veselja. Tako vriskamo ali ukamo, kadar smo prav od srca veseli. — Vriskati, ukati, juckati. — Žgolevati = žvrgolevati ali peti; škrjanček poje ali žvrgoli. Žvrgolenje = ptičje petje. — Prekrasen = neizrečeno, nepopisljivo lep, rajsko lep.

Fantiči, dekliči = mladi fantje ali dečki in deklice, mladina sploh.

III. Kakšen občutek ima vsakdo, ako preživi lep majniški dan zunaj na prostem? — Kdo pa posebno: (Brezskrbna mladina.) — Kako pa daje mladina duška svojemu veselju? (Da neprestano vriska ali uka.) Glejte, zato se to vriskanje ali ukanje tudi v naši pesemci večkrat ponavlja. Kolikokrat namreč? (Štirikrat.) No, s tem se nam torej hoče povedati, da je mladina majnega meseca vedno vesela in tudi najbolj srečna. — Veselite se tudi vi, dokler ste še mladi, a zraven pomnite:

IV.

Zdaj le hiti venⁿⁱje viti,
o mladina, zdaj je čas;
majnik ide, zoⁿⁱ pride —
a mladost je le krat.

V. a) Majnik mine, a zoⁿⁱet pride. A mladost? Ker mladost, če je minila, ne pride nikoli več, kako jo moramo porabiti? (Učiti se itd.)

b) Učenje na pamet in krasnoslovljenje.

Hočemo čitati, kako je cesar Jožef II. nekdanj prijel celo za plug in sam oral.

II. a) Čitanje. Kako se čita: »Leta 1769.«, se na kratko učencem pove. — Je bil naklonjen kmetskemu ljudstvu = je bil kmetskemu ljudstvu posebno dober in prijazen, izkazoval mu je dobrote. — Leta 1769! Katero leto pišemo sedaj? Takrat so pisali 1769; bilo je to pred 134 leti. — Po Moravskem. Kako se imenuje naša dežela? Kdo jo vlada? Naš cesar vlada razen naše dežele še mnogo drugih dežel, ki imajo različna imena. Povej mi nekatera! Glejte, Moravsko je tudi dežela, ki jo vlada sedaj naš cesar. Ta čas je torej vladal cesar Jožef II. na Moravskem. V tej deželi so obširna polja, katera obdelujejo marljivi in premožni moravski kmetje. — Katere občine tvorijo naše župnije? — V kateri občini je naša šola? — Na Moravskem so tudi občine. Skozi katero občino se je peljal cesar? (Skozi občino Slavíkovec.) — Potegniti brazdo = voditi plug, da potegne brazdo od konca do konca njive. — Konjič = čil konj. — Kmetič = prijazen kmet. — Imeniten gospod = velik, visok gospod. — I, kajpada = no, seveda. — Cesarjevo spremstvo; spremiti, mrliča spremljati, spremljevalec. — Ali je cesar potoval sam? Ne, cesarji sploh nikdar ne potujejo sami. V njihovi družbi so razen navadnih služabnikov še tudi razni imenitni gospodje. Kako se imenujejo vsi skupaj?

b) Večkratno čitanje.

III. Kako je cesar Jožef II. potoval? (Z vozom.) (... ukaže takoj ustaviti kočijo.) — Kako pa mi navadno potujemo, če ne hodimo peš? (Z vlakom po železnici.) — Kako je kmetič spoznal, da je Jožef imeniten gospod? (Po obleki in ker je videl, da ne zna orati. — Zakaj se je kmetič tako ustrašil? (Zvedel je, da je tuji gospod cesar.) Beri besede, iz katerih je to zvedel! — Zakaj pa se je cesarja ustrašil? (Bal se je, da ni prav spoštljivo s cesarjem govoril.) — Kako se je poprej vedel proti cesarju? (Nasmejaj se je neznanemu gospodu.) — Zakaj? (Mislil si je: Kaj boš

ti, siromak, oral, ko ne znaš!) — In kaj mu je potem rekel? (Kakor vidim . . . orati le ne znate.)

Zakaj je cesar prijel za plug in potegnil brazdo? (Hotel je pokazati kmetu, da ga ni sram kmetskega dela.) Res, delo, ki ga sam cesar stori, mora imenitno delo biti. Na tako delo sme biti vsakdo ponosen.

IV. Kaj prideluje kmet? (Žito.) — Kaj delamo iz žita? — Kaj še prideluje? (Živino.) — Kaj imamo od živine? (Mleko, maslo, sir, meso itd.) Kmet prideluje sploh vse, o čemer živimo. Ali tudi duhovniki, učitelji, uradniki itd. pridelujejo živež? — Od kod pa dobivajo gospodje živež? (Kupujejo pri mesarju, trgovcu itd.) — Ali ga ti sami pridelujejo? — Od kod ga dobivajo? (Kupujejo pri kmetu.) Tako je. Česar kmet sam ne porabi, proda. Torej lahko rečemo: »Kmet gospoda redi.« In ker samo kmet prideluje živež in ker ga vsi drugi ljudje in sam cesar dobivajo od kmeta, lahko rečemo: »Kar na svetu živi, vse kmet preredi.« — Kakšen je torej kmetski stan? (Važen, najpotrebnejši, brez njega ne bi mogli živeti.) Po pravici ga je torej cesar* tako počastil in pokazal, da »Delo ni sramota«, (Glej I. G. 2. str. 121. prvi odstavek!)

Ali tudi gospodje kaj delajo? — Kaj dela učitelj? — Kaj duhovnik? — Kaj davkar? — Kaj sodnik? — Ali tudi cesar kaj dela? — Kaj? (Je najvišji sodnik; skrbi, da se šole ustanavljajo, kjer se učenci uče; zapoveduje vojakom, ki nas branijo sovražnikov itd.) — K delu, ki ga opravljajo gospodje, je treba mnogo vedeti, se poprej mnogo učiti. Le-ti delajo z razumom, z glavo. Zatorej pravimo: »Kmet z roko, gospod z glavo.«

* Na mestu, kjer je cesar Jožef II. oral, so mu pozneje postavili spomenik. Plug, ki ga je tačas vodil, se shranjuje še danes na Moravskem. Če se v šolskem kraju ali v bližini, kamor učenci lahko pridejo, nahaja spomenik cesarja Jožefa II., je tukaj treba otroke nanj opozoriti.

V. a) Berilo se pripoveduje.

b) Prepišite besede z *lj* in *nj* in razstavite jih na zloge!

c) Spisna vaja. (Prim. Schreiner-Bezjak: »Jezikovna vadnica 2. zv. str. 32!)

Tretja enota

obsega berili 9. in 10., ki se ozirata na kmetško delo po senožetih in travnikih meseca junija. Opazovanje teh opravil — košnja, sušenje in spravlanje sena —, pri katerem sigurno otroci tu in tam sami pomagajo in pogovarjanje v nazornem nauku o njih nam poda obilno apercipujočih predstav, s katerimi bodo učenci razumeli te sicer prav lahki pesemci. Glavni smoter jima je, da se opozore otroci na poetiško stran takšnega dela in se jim vzbuja s tem ljubezen do njega. Obravnava se vrši precej kratko, kurzorno. Poudarjajo se pred vsem čuvstveni momenti. Kot učilo se priporoča slika Janskega »travnik«. (Prim. »Angelček« 1838, 87!)

37. Kosec (str. 41.).

I. Prepelico že poznate. Kakšna je? (Kratek opis na podlagi nagačenega ptiča ali dobre slike.) Kako poje? Kdaj? Kje? — Prepelica razveseljuje kosca na vse zgodaj pri težkem delu. Pesnik Josip Stritar, ki ga že dobro poznamo (iz katere pesmi?), nam je spesnil tudi prav mično pesem o koscu. Najdete jo v drugi čitanki na 41. strani. Dajmo jo prečitati!

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje. (Vsakokrat se prečitata dve vrstici.) Kje navadno prebiva prepelica? (V žitnem polju.) — Včasi pa si naredi gnezdo na travniku med visoko travo. Kako kliče svoje mladiče? (Pet pedi, pet pedi!) — V kateri pesemci smo tako čitali? (»Ženjice.«) — Kdo se še spominja tistih vrstic? (»Prepelica petpedika, vabi družbo mlado.«)*

* Ako se ta pesem ni čitala poprej, se pove, kako prepelica poje. »Pet pedi, pet pedi!« Tako pravijo, poje prepelica. Prepelica, pravi kmetica, meri strn že na »pet pedi.« (Ped = die Spanne, od mezinčnega do palčnega konca.)

Katera beseda v knjigi pomeni petpedikanje? (Prepeli.)* Zato se ta ptica imenuje prepelica. — Ko še ni minila rosa = ko so še rastline mokre od rose. — Travica = lepa, nežna, slastna trava. (Ljubezno ime!)

Pot mu rosi čelo = poti se tako, da je moker ali rosen po čelu. — Kako še pravimo mesto »pot«? (Znoj.) Raz čelo mu lije znoj. — Dobra zdi = nabrušena, dovolj ostra. — Razkoračiti se = široko stopiti. Pokaži, kako stopa kosec, kadar kosi!

Travne (»trave« je v čitanki tiskovna pomota) bilke = travni deli nad zemljo, stebelca, ki imajo na vrhu metlico ali omelce. — Zakaj padajo? (Ker jih odrezuje pri tleh ostra kosa.) — Kdo še pada pod ostro koso? (Cvetice, ki so se skrivale med visoko travo.) — Sirotice = revice. — Zakaj se v pesmi tako imenujejo? (Ker jih kosci podirajo in morijo brez usmiljenja vse povprek; vse morajo umreti, pustiti življenje.) — Glavice pokladajo = pokošene cvetice ovne in povesijo glavice (t. j. cvetke) za vedno, a prej so se ponosno dvigale k solncu.

»Petelinčki je ime raznim cvetlicam; tukaj misli pesnik najbrž na »kukavec«. (Knabenkraut, Orchis Morio.) (Prim. legendo »Petelinček (kukavec)« v »Angeljčku«. 1898. 134!) — Zlatica = Hahnenfuß, Ranunculus.

Kdo govori te besede? (Kosec.) — Zakaj pa govori tako? (Ker se mu smilijo cvetice in trave. Saj je videl, da so proseče obračale nežne glavice k njemu, da bi jim prizanesel. Hotel jih je torej s temi besedami potolažiti.) — Kaj še spoznamo iz teh besed? (Kako kosec-kmet ljubi in skrbi za svojo živinico.) — Sivka = siva krava, tudi dima. — Hrustati = žvekati, da se sliši. — Kravica = dobra, pridna krava.

* Prav za prav: prepeleti, -im = frfoleti, frfrati, frfotati, mahljati (s perutmi), flattarn; prepelevati ali prepelovati = gostoleti, žvrgoleti; prepelica prepeluje! (Pleteršnik, Slov.-nem. slovar.)

Večkratno čitanje.

III. Kakšno je delo koscev? S čim si ga lajšajo? (Z veselimi petjem in glasnim vriskanjem.) — Kakšen čas je torej za kmeta čas košnje? (Vesel čas.) — Zakaj pozdravlja kmet še posebej ta čas z veliko radostjo? (Da si pripravi zopet mrvice za svojo ljubo živinico.) — Kakšen občutek pa ima dobrosrčni kosec, ko vidi, umirati travico in cvetice vse povprek? (Bolesten, srce ga boli.) — Katera misel ga pri tem obide? (Na smrt.) — Dobri kosec tako sam pri sebi misli: Kakor moja kosa ne prizanese nobeni cvetki, tako tudi bela žena (smrt) nič ne izbira pri ljudeh, ampak tudi brez usmiljenja podira, bodi si človek star ali mlad.

IV. a) Kmetovalčevo delo je zelo trudapolno. Vendar uživa kmet pri nekaterih svojih opravilih tudi mnogo veselja. Zlasti je čas košnje zanj prijeten, vesel čas.

b) Kar pod nebom tu živi,
smrti kosa pokosi.

(J. Stritar: „Zimski večeri“.)

c) Trpljenja pri delu nikdar se ne boj,
če tekel bi tudi raz čelo ti znoj;
saj kadar vse delo si vestno končal,
gotovo brez skrbi sladkó boš zaspal.

V. a) Učenje na pamet in krasnoslovljenje.

b) Petje. (Glej A. Hribarjev napev v »Angelčku« 1898. 143!)

Opomba. Pregovori, reki in pametnice, dodani skupini »Polje in travnik«, so jedro beril tega pododdelka v čitanki. Ž njimi so se seznanili učenci že na četrti stopnji pri podrobni obravnavi posameznih berilnih sestavkov. Zadostuje torej, ako jih zdaj samo večkrat prečitajo in nauče dobro na pamet. S primernimi vprašanji, kakor so n. pr.: »Kdo mi zna povedati pregovore, kateri nas izpodbujajo k marljivosti in delavnosti?«, se naj učitelj le prepriča, so-li učenci tudi prav umeli to, česar so se naučili na pamet.

d) Gozd.

(Jožef Kostanjevec v Ljubljani.)

Uvod.

Učitelj napravi z učenci izlet v bližnji gozd. Opozarja jih na v e, kar vidijo v njem. Pri tej priliki jim tudi poizkuša ponazoriti odmev. Takoj drugi dan ponavlja v šoli vtiske, ki so jih otroci dobili na tem izprehodu in razvije nazorno te stavke:

»V gozdu raste mnogo dreves. Pod njimi je povsod hladna senca. Nekatera drevesa imajo listje, druga imajo igle ali šila. Drevesa, ki imajo na vejah listje, se imenujejo listnata drevesa ali listovci. Drevesa, ki imajo igle ali šila, se imenujejo iglasta ali šiljasta drevesa (iglavci). Pravimo jim tudi šilovje. Krast, bukev, gaber, jelša, breza, topol in kostanj so listovci. Smreka, jelka ali hojka in bor (so iglavci) je šilovje. — Tla so v gozdu pokrita s travo in z mahom. Vmes se vrsti grm za grmom. Med njimi se pretakajo potočki in rastejo gozdne cvetice. Po grmovju in drevju gnezdijo različne ptice. Nekatere so: ščinkovec, lišček, čizek, kukavica, slavec, žolna. Tam žive tudi čveteronožne živali: zajec, srna, lisica, veverica itd. Imenujejo se gozdne živali.

V gozdu se sliši tudi odmev. Glas se odbija od sten kakor žoga. Odmevajo iste besede in zlogi, ki jih kličemo.«

Za umevanje beril v tem odstavku je pa tudi potrebno, da učitelj nekoliko natančneje obravnava slavca, kukavico, veverico, smreko, hojko in kostanj. To se vrši ob nazornem nauku, toda ne preobširno. O vsakem predmetu naj učitelj razvije samo nekoliko značilnih, kratkih stavkov, ki jih uporabi potem pri obravnavanju posameznih beril v pripravo. N. pr. o veverici bi se dalo povedati le-to:

V gozdu živi tudi veverica. Hrani se z leščniki, želodom in bukvicco. Kadar je, sede na zadnje noge. Hrano drži s prednjima nogama in jo grize z ostrimi, dletastimi zobmi. O lepem vremenu šviga urno semtertja, ob deževju leži mirno v svojem gnezdu. Veverica ima dolg, metlast, na dvoje razčesan rep. Na ušesih ima dlakave šopke.

38. V gozdu (str. 43.).

Spis je posnet po »Vrtcu«, izviren. Obravnaval bi se najbolje v začetku meseca junija. Namen: vzbujanje ljubezni do narave.

Učila: Slike smreke, bukve, gabra, jelše, veverice, žolne.

I. Kako lep dan je danes! Kako lep izprehod bi bil zopet po gozdu! Kdo bi rad šel z menoj? Ah, vidim, da vzdigujete vsi roke. Kaj bi jih ne, saj je res tam tako lepo, da se človeku smeje srce. Toda danes ne moremo iti, dela imamo družega preobilo. Hočemo pa vendar vsaj v duhu potovati tja v hladno senco. Kdo ve, kako se potuje v duhu? — Res je, misliti si moramo, da v resnici hodimo po gozdu. Kdo si to lahko misli? — Vsi, prav, veseli me. Da se bodete pa še laže spominjali vsega, kar ste videli, hočemo danes brati povestico, kako sta hodila po gozdu Markec in Angelica.

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje. 1. Kdo sta bila Markec in Angelica? (Otroka.) — Iz česa sklepaš to? (Ker so jima dovolili mati, da sta smela v gozd.) — Kakšna sta bila vsled tega? — Kdo izmed njiju je bil še posebno vesel? — Zakaj? (Ker ni bila še nikdar v gozdu.) — Iz katerega stavka sklepaš, da je bila še posebno vesela? — Kaj pa je stvarstvo božje? (Vse, kar je Bog ustvaril: Drevesa, cvetice, ptice itd.) — Kaj je torej Angelica opazovala? — Kako je opazovala? — Kaj pomeni zamaknjena? (Občudovala je, da nič drugega ni slišala in ni videla.) — Kaj pomeni: strmela? (Močno se je čudila.) — Kaj je bilo pod nogami? — Kaj je bilo okoli nje in nad njo, ker je bilo tudi zeleno? — Kakšna drevesa so se dvigala v nebo? — Kaj pomeni: ponosna drevesa? (Jako lepa, visoka drevesa, krasna drevesa.) — Katerim vejam pravimo, da so košate? — (Ki imajo veliko širokih vej; so kakor velik koš.) — Vsled česa so se veje globoko priklanjale?

2. Kaj je šepetal Markec? — Kaj pomeni: šepetati? (Tiho govoriti.) — Kaj naj bi videla? — Iz česa sklepaš? — Kdo mi zna pokazati na teh podobah smreko? — Bukev? — Gaber? — Jelšo? — Kaj pomeni: razkazoval? (Kazal zdaj bukev, zdaj gaber itd.) — Kaj pomeni: ponavljala? —

Kako je rekla Angelica Markcu? — Kaj sodiš iz teh njenih besed?

3. Kaj je bilo Angelici še bolj všeč nego to, kar je videla? — S čim ji je srce polnilo to, kar je čula? — Povej mi drugo besedo namesto: z radostjo! (Z veseljem.) — Kaj pa je čula ali slišala? — Kako bi rekel drugače namesto: ptičji rod? (Različni ptiči; vsi ptiči so si nekako enaki, kakor da so si v rodu, en rod. S kom si ti v rodu, B?) — Kje so žgolele (pele) ptice? — Kakšni so bili njihovi glaski? — Kaj pomeni: lepo ubrani? (Glaski so se lepo ujemali, lepo jih je bilo slišati vse vkup.) — Kaj: nežno mili? — Kam so segali ti glaski? — Kaj pomeni to: v globino mlade duše? (Glaski so ji šli k srcu, so jo ganili, razveselili.) — Kaj pomeni to: v preprostem navdušenju? (V svojem prevelikem veselju.) — Iz česa sklepaš, da ni mislila nič slabega? — Ponovi mi njene besede, ki pričajo to! — Kaj pomeni beseda: vedrili? (Razveseljevali.)

4. Kako ji je dejal bratec? — Zakaj ji je rekel to?

5. Kaj pomeni beseda: zaihtela? (Zajokala, zaplakala.) — Kako bi rekel namesto: nežne ptičice? (Drobne in slabotne.) — Kaj sodiš iz njenih besed? (Bila je dobro, a nezkušeno dete; ni pomislila, kar je rekla.)

6. Kaj sta videla, ko sta šla dalje? — Kaj je ozadje? — Kaj pomeni: žuborel? (Kadar potok hitro teče čez kamenje, ga slišimo. Pravimo, da potok žubori. Sliši se kakor: žu, žu, žu . . .) — Kaj je dobrava? (Log, gaj, lesovje.) — Kaj se je vrstilo pred njima? — Kako bi rekel drugače namesto: vrstilo? (Menjavalo; stalo je drevo za drevesom, grm za grmom.) — Pokaži mi na teh podobah veverico! — Kaj si si zapomnil o njej? — Kako smo rekli mi namesto: ometalu podoben rep? (Metla; z ometalom se ometa.) — Kaj pomeni: svoje žive dni? (Dokler živi.)

7. (Od »Zdajci« do »žolna«.) Kaj sta zaslišala? — Kako je poslušala Angelica? — Kaj pomeni beseda: na-

posled? (Končno, na zadnje, slednjič.) — Bojazljivo? (Boječe, plašno, plašljivo.) — Pokaži mi žolno! — Kaj veš o njej?

8. Kod sta šla dalje? — Povej mi drugače namesto: marsikaj! (Različne, mnogovrstne in mnogotere reči.) — Namesto; to in ono? (Marsikaj, različne reči.) — Kaj pomeni: solnce se je nagnilo k zatonu? (Solnce se je bližalo zatonu, zahodu; je začelo zahajati za gore.) — Večerni hlad je zavel po zemlji? (Večerni hlad [hladen vetrič] je zavel [začel veti ali pihati].) — Zlato solnce je poljubilo? — Se je poslovilo? (Slovo vzelo, odšlo, izginilo.)

9. Kdaj sta se Angelica in Markec ločila od lepega gozda? — Kam sta hitela? — Kaj je imel Markec na klobuku? — Kje jih je nabral? — Kaj je nosila Angelica v rokah? — Komu ga je nesla?

(Vaja v čitanju.)

III. 1. Razvrstitev misli:

- a) Kaj je videla Angelica, ko je stopila prvič v gozd?
- b) Kako jo je poučeval Markec o drevesih?
- c) Kaj je Angelica še videla in kako je vprašala bratca?
- č) Kako je Markec poučil sestrico.
- d) Angelica se je zavedela.
- e) Angelica ugleda veverico.
- f) Žolna.
- g) Solnčni zahod.
- h) Slovo od gozda.

2. Lepota gozda.

Človek zahaja rad v gozd. Krepča se v njegovi hladni senci. Okoli in okoli njega je tišina in skrivnostno gozdno življenje. Vsaka najmanjša stvarca ga zanima. Vsak korak mu pripravlja novega veselja in občudovanja. Ko zapušča gozd, je vesel in nosi s seboj prijetne spomine nanj.

3. Vsebina na kratko.

Angelica gre z bratom Markcem prvič v gozd. Tu vidi ponosna, košata drevesa, ki delajo hladno senco. Markec

jih ji razkazuje in imenuje. To so smreke, bukve, gabri in jelše. Ko stopata dalje, slišita žgolenje ptic in vidita gnezdo. Angelica hoče imeti mlade ptičke. Toda Markec jo pouči, da se ne sme vzeti gnezdo. Ko gresta še dalje, slišita žuborenje potočkovo in vidita mnogo, mnogo grmov in dreves. Po njih pleza in skače veverica, po njih pika žolna. Ko solnce zahaja, se odpravita proti domu. Oba nosita domov lepih gozdnih cvetic.

4. Podobnost.

Angeličin vzklik in Markcev pouk v sestavku »Ptičje gnezdo«, I. berilo in slovnica R. Ž.

IV. Karkoli živi, vse se veseli pomladi in življenja. — Bodi usmiljen do ptic in drugih živali!

V. a) Učenci ponavljajo vsebino:

1. po vprašanjih,
2. po razvrstitvi misli.

b) Čitajmo povest, kakor bi jo pripovedovala Angelica (Markec)!

c) Napisuje se kratek spisni sestavek o lepoti gozda, o ptičjem gnezdu ali o poti proti domu.

č) Slovniška obravnava berila (glagol).

39. Slavec (str. 46.).

Spis je predelan po nemškem izvorniku: Die bescheidene Nachtigall. Obravnava naj se v juniju.

Učila: Slavec (nagačen), v slikah: Orel, pav, lev, lisica.

I. Naštej mi nekatere ptice, ki se vračajo na pomlad k nam! — Katera ptica izmed teh poje najlepše? — Ponovi mi, kar smo se zadnjič učili o slavcu! — Dobro si si zapomnil! Vem pa, da znajo to tudi drugi. Toda nekaj drugega je, česar še ne veste o slavcu. Pazite, prav razveselilo vas bode, ker hočemo danes brati:

Kako se je zgodilo, da ima slavec najlepši glas.

II. a) Učitelj vzorno pripoveduje vsebino, učenec jo ponavlja, kakor si jo je zapomnil. Učitelj naj tu ne popravlja razen velikih slovniških napak ničesar, in še te prav na kratko.

b) Izrazito branje učiteljevo in ponovilo po boljšem učencu (vse berilo!)

c) Stvarna in besedna razlaga.

1. Čemu je Bog ustvaril živali? — Kaj pomeni: da bi bile priče večne modrosti in dobrote? (Naj bi pričale, dokazovale, oznanjevale človeku, kako moder, razumen, pameten in dober je Bog.) — Kaj si je smela izprositi vsaka?

2. Kaj je prejel lev? — Pokaži ga na sliki! — Po čem se posebno odlikuje njegova glava? — Kako ga imenujemo, ker je najmočnejši med živalimi? — Kako imenujemo divje živali še drugače? — Kaj je prejela kača? — Čemu? — Kaj pomeni: v svojo brambo? (Da se z njo brani.) — Kaj lahko učini strup? — Kako pravimo drugače namesto: žlahtni konj? (Plemenit.) — Kaj je prejel? — Kakšen je torej? — Pokaži mi na sliki lisico! — Katera je njena glavna lastnost? — Kako pravimo drugače namesto »prekanjenost«? (Zvitost.) — Kakšen je orel, ker je prejel bistro oko? — Kakšen je pav, ker je dobil lepo obleko? — Kako pravimo namesto: lepo obleko? — Kedaj prileti slavček? — Kam prileti? — Kdo je torej sedel na prestolu? — Kaj prosi? — Kako bi rekel drugače namesto »mika«? (Vabi, zanima; moč me ne mika = ne maram, nečem imeti moči.) — Kateri glas imenujemo sladki glas? (Prijetni, lepi.) — Kaj je čuvstvo? (To, kar v srcu čutimo: veselje in žalost.) — Kaj pomeni: čuvstva svojega srca izlivati v pesmice? (S pesemcami povedati, izražati, kar čutimo: veselje in žalost.) — Kaj pomeni: vsemu stvarstvu oznanjati slavo? (Vsemu, kar je Bog stvaril = vsemu svetu oznanjati = povedati, kako slaven = častitljiv je Bog.)

3. Zakaj se imenuje Stvarnik vsemogočen? — Kako je odgovoril slavcu? — Zakaj ga je pohvalil? — Kaj se

pravi: modreje si volil od vseh drugih stvari? (Pametneje, razumneje si izbral.) — Kaj pomeni: podarim ti dar petja? (Podelim = dam — ti dar = zmožnost, sposobnost, da boš znal lepo peti.) — Kaj pomeni: odmev one pesmi, ki jo prepevajo čisti duhovi dan na dan? Spomnite se na odmev v gozdu! Kaj samo odmeva? — Kdo so to, čisti duhovi? (Angeli.) — Kaj je svetišče? (Svet kraj; moje — božje svetišče = nebesa.) (Odmev one pesmi, ki jo prepevajo čisti duhovi v mojem svetišču = pesem, ki se bode tako glasila — bode tako lepa — kakor pesem, ki jo pojejo angeli v nebesih.)

4. Kam je zletel slavček? — Kaj je gaj? — Kaj dela tam? — Komu prepeva slavo?

d) Vaje v čitanju.

III. 1. Razvrstitev misli:

a) Kaj so smele prositi živali ob ustvaritvi?

b) Kaj so prejele? Česa je prosil slavec?

c) Kaj mu je odgovoril Stvarnik?

d) Kam je zletel slavec?

2. Vsebina na kratko.

Bog je ustvaril živali. Vsaka si je smela izprositi dar. Lev je prejel moč, kača strup, konj hitre noge. Lisica je dobila prekanjenost, orel bister vid, pav lepo perje. Slavček prileti zadnji. Od Boga si izprosi lepega petja. Stvarnik pohvali njegovo modrost in ga usliši. Od tačas prepeva v gaju slavo Vsemogočnemu.

3. Označenje kraja in časa dejanja.

4. Lastnosti slavčeve: ponižen, skromen, moder, zadovoljiv.

IV. a) Zadovoljnost je polovica srečnega življenja.

b) Mladine najlepša lepota je ta:
nedolžnost, ponižnost pa zlahtnost srca.

c) Zaupaj v Boga in bodi mu hvaležen!

V. a) Spisje: kratek popis slavca. — Slavec pripoveduje, kako je dobil svoj lepi glas.

b) Slovniška obravnava.

40. Glas v gozdu (str. 49.).

Posneto po nemškem: Der Wiederhall. — Raz. Žumer: I. berilo in slovnica: »Odmev«.

I. Priprava. Se opira na poizkušnjo, ki se je napravila v gozdu ob izletu. Katere besede si slišal iz gozda, ko si klical vanj? — Kako pravimo temu? — Ali poznajo vsi ljudje odmev? — Posebno kateri ljudje po starosti ga ne poznajo še? — Kaj si lahko mislijo prvič, ko ga čujejo? — Vidite, tako se je godilo tudi nekemu dečku, ki mu je bilo ime Jurče.

Kako je klical v gozd in kaj si je pri odmevu mislil, vam hočem sedaj pripovedovati.

II. a) Pripovedovanje učiteljevo, ponavljanje po učencu.

b) Izrazito branje učiteljevo, ponavljanje po boljšem učencu.

c) Stvarna in besedna razlaga posameznih odstavkov:

Oponašati = posnemati koga in ga tako zasmehovati; oponašati koga, kako govori ali se kreta, o. kukavico, o. sovo itd.

Bedak = neumnež, butec, budalo. — Zadr! se je = zavpil, zakričal, vzkliknil je. — Se mu povrne iz gozda = se mu vrne, pride nazaj iz gozda. — Se je razsrdil = se je razjezil, razljutil, jeza ga je popadla. — Kričal je čim dalje grše besede = kričal je grše in grše (vedno grše) besede. — Pobalin = malovreden deček, frkolin, štrkovec, neporednež, razposajenec. — Leti = teče, divja, beži. — Da bi ga poplašal = da bi mu povrnil.

Dirja = teče, leti, beži. — Potoži = pritoži. — Fant = deček. — Zdaj si jo pa izkupil (iztaknil) = si naletel = urezal si se = si sam sebi škodil.

Bi se ti tudi lepa beseda odmela = odzvala, odglasila, odjeknila, (nazaj zaklicalo).

Vaja v čitanju.

III. 1. Razvrstitev misli:

a) Kaj zakliče Jurče?

b) Jurče se razsrdi in kriči čim dalje grše.

c) Kaj mu odgovore mati na njegovo pritožbo?

č) Kako ga pouče mati?

2. Vsebina na kratko:

Jurče ni poznal odmeva. Neki dan kliče v gozd. Tam mu odmevajo lastne besede. Jurče misli, da ga kdo oponaša. Začne ga zmerjati. V odgovor se mu oglasijo iste besede. Doma pove materi, kako ga je nekdo zmerjal v gozdu. Mati mu odvrne, da je slišal samega sebe.

3. Kraj in čas dejanja.

Na travniku, v bližini gozd. Pomladi. (Iz česa sklepaš?)

4. Lastnosti dečkove.

Neveden, nevljuden, maščevalen, lažniv. (Iz česa sklepaš?)

5. Lastnosti materine.

Modra, pravična, ostra. (Iz česa sklepaš?)

IV. Kar storiš ti meni, storim jaz tebi.

Česar nočeš, da ti store drugi, ne stori ti njim!

Nič ni tako skrito, da bi ne bilo očito.

Bodi prijazen z vsakim in vsak bo prijazen s teboj.

Kakršen pozdrav, takšen odzdrav.

V. Poiščejo se slučajni iz življenja učencev, ki se razsodijo s pomočjo novega nauka.

Spisje: kratek sestavek po vprašanjih.

41. Veverici (str. 49).

I. Ponovimo, kar smo se učili o veverici!

Prehod:

S čim se torej hrani veverica? — Kaj menite, ali bi ji ne bili všeč tudi orehi, ako bi jih imela? — Kje pa rasto

orehi? — Kam mora torej veverica, ako hoče imeti orehov? — Kdo jo je že videl izven gozda? — Kje? — Kaj misliš, čemu je prišla? — Res je, hrane je iskala. Morda ni bilo najti ničesar več v gozdu in tu je bilo treba iti »s trebuhom za kruhom«.

Ako bodete pazljivo poslušali, vam preberem pesemco o dveh vevericah, ki sta tudi prišli nekdanj lačni iz gozda in našli oreh.

II. a) Učitelj prebere vso pesem, učenec jo ponovi.

b) Razlaga posameznih kitic:

1. Kaj je stresel lahek veter z drevesa? — Kateremu vetru pravimo lahek veter? — Kakšen je bil oreh? — Česa torej ni mogel imeti mnogo? — Kdo je prišel v ono stran? — Kaj pomeni: v ono stran? (Na tisto mesto, tja, kjer je ležal oreh.) — Od kod sta prišli? — Kaj pomeni: iz lesa? (Iz gozda, šume.) — Kam sta prišli? — Blizu česa sta prišli?

2. Kako bi povedal namesto: ugledate obe ga kmalu? (Zapazite [navadno: zapazita] obe ga hitro, takoj, brž.) — Kako bi rekel namesto: menda ju je grudil glad? (Morebiti [nemara] ju je mučil [nadlegoval, trpinčil] glad.) — Iz česa sklepaš, da sta bili menda gladni? — Kaj se pravi: ne dalo bi se gristi za mali sad? (Prepirati, pričkati, ravsati, kavsati se za mali sad.)

3. Česa je potem konec? (Nevolje = zadrege, stiske, neprilike.) — Kaj storita? — Kako se pa veverica vede pri jedi? — Zakaj se tudi tukaj ni tako? — Kaj se zgodi? — Kaj pomeni: razkolje? (Se razdeli, se razcepi.) — Kaj se zakadi iz njega? — Kakšen je bil torej oreh? (Piškav.)

4. Kaj je vsaki veverici ostalo? — Kaj storita z lupino? — Zakaj? — Kaj pomeni: izpred druge druga šine? (Vsaka šine [hitro zbeži] od druge proč, blisk šine, miš šine.) — — Kam šine? — Kakšni sta bili? — Zakaj sta bili osramočeni?

5. Kdo ravna mnogokrat tako? — Kaj pomeni: strastni? (Hudo jezni, močno prepirljivi itd.) — Kaj pa imajo od tega? — Kaj si dele? — Kaj pomeni: piškav oreh si dele? (Piškav oreh = črviv oreh ni nič vreden. Piškav oreh si dele = dele, kar ni nič vredno.

Vaje v čitanju.

III. a) Razvrstitev misli:

1. Veter strese oreh z drevesa.
2. Veverici ga ugledata.
3. Zgrabita ga z zobmi.
4. Veverici sta osramočeni.
5. Kdo dostikrat tako ravna?

b) Vsebina:

Veter strese oreh z drevesa. Iz gozda prihajata veverici in ga ugledata. Vsaka bi ga rada imela. Hkratu planeta nadenj. Toda oreh je piškav. Med zobmi jima ostane samo lupina. Osramočeni izgineta zopet v les.

c) Kraj in čas dejanja.

Glede kraja si bodo učenci edini, toda ne glede časa. Pesem je uvrščena v oddelek: »Pomlad v gozdu.« Vendar, iz česa naj se sklepa, da je bilo to pomladi? Orehi dozorevajo jeseni. Tu je treba pomagati in učence opozoriti, da ostane semtertja tudi čez zimo kak sad na drevesu. Lahek veter veje pomladi. Jeseni ne bi bili veverici tako gladni, ker jima nudi gozd obilo hrane itd.

IV. Ljudje se pripravajo večkrat zaradi stvari, ki niso vredne piškavega oreha.

V. a) Po navodilu se iščejo podobni izreki.

Boljši tanek mir nego gost prepír.

Boljša kratka sprava nego dolga pravda.

Boljša je žlica soka v miru nego polna miza jedi v prepíru.

b) Memoriranje.

c) Spisni sestavek po III. b.

e) Vas.

(Melanija Sittig v Pulju.)

Berila, katera obsega ta skupina, so primerna nekaj drugemu, nekaj tretjemu šolskemu letu.* V drugem šolskem letu bode kazalo obravnavati le-ta berila: a) »Prvič pri sv. maši«, »Zvon na poti«, »Sv. Rešnje Telo«; b) »Božji volek«, »Miško in vrabci«. — Ostala berila: a) »Naša vas«, »Veseli otroci«, »Vprašanje solnčecu«, »Na večer«, »Oltar«; b) »Lastovkam« so prikladna zrelejšemu duhu starejših učencev.

Berila, namenjena drugemu šolskemu letu, se dajo neprisiljeno vplesti v govorne in nazorne vaje, ki se vrše na podlagi Janskega slike »Vas«; v tretjem šolskem letu se naslanja obravnava beril na domoznanstvo in prirodopis.

42. Naša vas (str. 52.).

(Tudi J. G. II. 119. — Slika za 3. šolsko leto.)

I. Gotovo še veste vsi, o čem smo se pogovarjali včeraj pri domoznanstvu. Rekli smo, da se čuti človek najbolj srečnega v domačem kraju. Navedli ste pregovor, katerega imate v Čitanki na str. 63.; povej ga, N! (»Vsaka ptica rada leti tja, kjer se je izvalila.«) — Marsikaj ste znali povedati o ljudeh, katere je nemila usoda pregnala iz ljubljene domovine; po katerem kraju jim je vedno hrepenelo srce? Da vsi ljubimo iskreno svoj rojstni kraj; bodi si ta naš rojstni kraj bogato in živahno mesto s krasnimi palačami, ali revna in samotna vasica, ki šteje morda le nekaj na pol podrtih koč. — V revni in samotni vasici je bil rojen tisti slavni pesnik, ki je zložil pesem, katero imate na str. 52. Njegovo ime je slovelo že daleč po svetu, a še vedno mu je hrepe-

* V razredih, v katerih sta združeni drugo in tretje šolsko leto, se bode moralo seveda vsako berilo ob enem z obema šolskima letoma obravnavati. Da se s tem težave nekoliko povečajo, je gotovo, a spremeniti se to ne da. Spreten učitelj mora premagati tudi takšne zapreke.

nelo srce po ubogi domači vasici. Čitajmo sedaj njegovo lepo, priprosto pesem!

II. Čitanje.

III. Kaj opeva pesnik Levstik v tej pesmi? (Svojo domačo vas.) — Čitaj prvo kitico! — Nikdar še niste čuli o rojstni vasi Levstikovi, tudi videli je še niste — in vendar mi boste znali zdaj marsikaj povedati o njej. Ti, N! Pesnikova domača vas leži na nizkem griču, pod katerim šumi čist potoček. Vasica šteje samo tri hiše. Dobro; zvedeli smo torej iz prve kitice, kje si imamo misliti pesnikovo domačo vas; kje namreč? (Na griču.) Kako bi tedaj lahko rekli, kaj nam opisuje prva kitica? (Lego.)

Drugo kitico! — Ko čitamo to kitico, pa radi verjamemo, da je bilo res lepo in prijazno tam na Levstikovem domu. Zakaj? (Okoli hiš je bilo vse polno sadnega drevja.) — Kaj ne, otroci, ako čitamo kako pesem, gledamo takoj v mislih vse predmete, o katerih smo čitali; popiši nam ti, N, lepo sliko, katero razgrinjata pred nami te dve kitici; popiši Levstikovo rojstno vas! Levstikova rojstna vas leži na nizkem griču, pod katerim šumi čist potoček. Vasica šteje samo tri hiše, katere obdaja vsakovrstno sadno drevje.

Dalje! Tretjo, četrto in peto kitico! Kaj nam pove tretja kitica? (V senci sadnega drevja igrajo gologlavi in bosonogi otroci.) — Koga si moramo misliti med to veselo družbo? (Malega Levstika.) — Dobro; o »hladnem krovu« govori tu pesnik. Katerega glagola vas spominja samostalnik »krov«? (Kriti, pokriti.) — Še en samostalnik, ki izvira iz tega glagola, vam je vsem znan, saj ga rabite vsak dan; povej ga, N! (Pokrov.) — Kaj ne, zdaj vam je pa tudi jasen pomen besede »krov«? — Kaj pa ima pesnik v mislih? (Gosto vejevje.) — Česa pa brani vejevje otroke, ki igrajo pod njim? (Solčnih žarkov, vročine.)

O kom govori četrta kitica? — Povej vsebino te kitice! (V vejevju sadnega drevja prepevajo ptički.)

Kaj omenja pesnik v peti kitici? No, kaj se sliši od zore do mraka? (Brenčanje čebel.) — Kakšno imenuje pesnik zoro? (Zlato.) — Ali se vam vidi primeren ta pridevnik? — Zakaj?

Čitaj še enkrat tretjo, četrto in peto kitico! — V prvih dveh kiticah smo čuli, da ima Levstikovo domovje lepo in prijazno lego; a tudi taka prijazna vasica bi se nam zdela žalostna, ko bi bilo v njej in okoli nje vse mrtvo in tiho. — Kaj misliš ti povedati, *N*? — Dobro; o čem govore torej te tri kitice? (O veselem gibanju, življenju itd.) — Da, veseli glasovi so se razlegali okoli hiš; govori o tem, *N*!

»Po vasi se razlega smeh in vpitje veselih otrok, čuje se milo ptičje petje in brenčanje čebel.«

Dalje! Čitaj šesto in sedmo kitico! — Kaj opisujeta obe kitici? (Razgled s holma.) — Kaj pa posebno krasi prijazno pokrajino? (Cerkve po gorah.) Da; kam pa mole njih vitki zvoniki? (»V sinji lok.«) — Besedo »lok« ste slišali v šoli že mnogokrat; ti, *N*! (Gosli.) V pesmi ima pač drugačen pomen. — Učitelj nariše na tablo krogov lok; v lok zidati = obokati; božji lok = mavrica; lok v pesmi = nebesni svod (obok). — Vsebinsko šeste in sedme kitice, *N*! Krasen je razgled s holma, vidi se gore z belimi cerkvicami, širna polja in zeleni travniki.

Čitaj zadnjo kitico, *N*! — Kaj nam pove pesnik v tej kitici? (Da je zapustil domačo vas pred mnogimi leti.) — Kaj še, *N*? (Holm se mu je vtisnil v spomin.) — Kaj pa pomenjajo te besede? — Kako bi se bil ti izrazil? (Pesnik holma ne more pozabiti.) Da; tistega holma, na katerem je preživel leta brezskrbne mladosti, pesnik ne bode pozabil

nikdar; kako izraža on sam to misel? (»Do črne itd.«) — Katero jamo ima pesnik v mislih? — Kaj pomenjajo torej te besede? (Do smrti.) — Vsebino zadnje kitice! Dolgo je že, kar je pesnik zapustil rojstno vas, a vendar se še spominja domačega holma.

Kaj opeva tedaj Levstik v tej pesmi? — S čim nas torej seznanja ta pesem? — Poznam vam pa na obrazih, da bi radi še kaj vedeli o rojstni vasi Levstikovi; kaj namreč? (Kje da je; kako se imenuje.) Dobro; pazite tedaj! Vasica, ki jo Levstik opisuje tako ljubeznivo, so Spodnje Retje na Kranjskem (v kranjskih šolah: na Dolenjskem). Koliko hiš so štejele Retje za Levstikove mladosti? (Tri.) Dandanašnji stoji na tistem hribčku že osem hiš. Levstikova rojstna hiša je kmetska hiša navadne velikosti; pred vhodom ji je vzdana spominska plošča z napisom: »V tej hiši je bil porojen dne 28. aprila 1831. l. Fr. Levstik, učenjak in pesnik slovenski.« — Ponovi, *N!* — Ti pa zapiši oni napis na tablo! — Ponovite sedaj vse, kar vam je znanega o Levstiku! — Dobro; kdo bi me pa rad še kaj vprašal? (Kje je Levstik živel, kdaj je umrl.) Dobro; živel je večinoma v Ljubljani, kjer je umrl l. 1887. — Ponovite vse, kar veste o Levstiku! (Fr. Levstik je bil učenjak in pesnik slovenski. Rojen je bil 28. apr. 1831. l. v Spodnjih Retjah na Kranjskem. Živel je večinoma v Ljubljani, kjer je umrl leta 1887.) — Spisna vaja!

IV. Prečitajmo še enkrat vso pesem! — Povej nam ti vsebino! — Še ti! itd. — (Spisna vaja.) — Jezikovne vaje. — Razlaganje podobe: »Se komu v spomin vtisniti.« Učitelj pove učencem, da ljudje niso pisali vedno na papir. V starih časih so rabili v to svrho voščene plošče, na katere se je pisalo s kovinskimi pisali. Nadalje jim pokaže, kako se poznajo na mehkem vosku vtiski prstov itd. — Taki voščeni plošči primerjamo dušo svojo, če pravimo, da se nam je to ali ono vtisnilo v spomin.

43. Prvič pri sv. maši (str. 53.).

(Slika za drugo šolsko leto.)

I. O čem smo se pogovarjali včeraj pri nazornem pouku? (O vasi.) — Katero je največje poslopje v vasi? (Cerkev.) — Ali je v vsaki vasi cerkev? (Ne; so tudi vasice, v katerih je ni.) — Imenujte take vasi! — Prebivalci takih vasi menda sploh ne hodijo v cerkev? (Pač; v župnijsko vas.) So pa tudi vasi, katere so oddaljene od župnijske cerkve uro ali celó poldrugo uro hoda; povejte mi slučaje, v katerih je prebivalcem takih vasi zelo težavno ali sploh nemogoče hoditi v cerkev! (Sneg, slabo vreme; stari, bolehni ljudje, majhni otroci.) Seveda; malega deteta mati sploh ne more jemati s seboj v cerkev, ker bi ga njegove slabe nožice ne nesle tako daleč. Dogaja se, da tako dete do svojega petega, šestega leta še nikoli ni videlo cerkve. Ubogo dete! Vsako nedeljo, vsak praznik gleda s solznimi očmi, kako se starši, bratje in sestre odpravljajo na pot. Kako hrepeni njegovo drobno srčece po tisti neznani, čudoviti krasoti, o kateri mu babica tolikokrat pripoveduje! Le pomislite, otroci, kako veselo, kako srečno je tako dete, ko čuje iz materinih ust prvokrat besede: »No, danes boš pa šlo z nami v cerkev.« Pa še tako krasno pomladansko nedeljo mu je izbrala skrbna mamica! Zakaj ravno pomladansko nedeljo? (Ker je spomladi pot v cerkev prijeten, prekrasen izprehod.) Seveda; popišite nekoliko prečudno krasoto lepega pomladanskega jutra! (Zlato solnčece obseva hribe in doline; nad nami v sinjih višavah žvrgole škrjančki; pisane cvetice dehte ob poti; rosne kapljice migljajo na vsaki travici itd.) — Pa kaj je detetu danes za ves ta kras! Le cerkev mu roji po glavi, nestrpno sili naprej — in kako ostrmi, ko se mu na mah prikaže vitki, visoki zvonik! Tako, otroci, ravno tako se je zgodilo malemu dečku, o katerem pripoveduje naša Čitanka. Poiščite berilo »Prvič pri sv. maši«!

II. Učenci prečitajo berilo enkrat ali dvakrat. Ko gačitajo vnovič, jim pojasni učitelj besede in rekla, ki se mu vidijo razlaganja potrebna. N. pr.: Vse je v lučkah, vse se blesti, da Mihcu kar oči jemlje. — »Kar oči mu je jemalo.« — Kdo pa ta stavek razume? Kdo ve kaj povedati o tem? (Tako se mu je bleščalo, da na prvi hip ni videl ničesar.) — Komu se pa je že pripetilo kaj sličnega? (Meni, ko sem iz temne veže stopil v sobo.) — Kakšno pa je bilo v sobi? (Svetlo; svetiljka je gorela.) In vendar na prvi hip nisi videl ničesa; bilo ti je, kakor bi ti bil kdo oči vzel ali recimo, zakril. Kako pravimo zato v takih slučajih? (Da nam svetloba jemlje oči.) — Lahko opozori učitelj otroke tudi na izraz: »sapo jemati« itd.

III. Vaje v gladkem, smiselno pravilnem čitanju. — Ustne in pismene slovnične vaje na podlagi berila itd.

44. Zvon na poti (str. 56.).

(Slika za drugo šolsko leto.)

I. Kaj ne, da se še spominjate malega Mihca? — Kaj smo pa zadnjič čuli o njem? (Kako je bil vesel, ko je smel prvič iti v cerkev.) — Jaz pa mislim, da je bil Mihec sploh priden in pobožen deček; ali je torej samo prvokrat rad šel v cerkev? (Ne; gotovo je tudi pozneje rad zahajal tja.) Ko bi le bili vsi otroci takšni, kakršen je bil pridni naš Mihec! — Prav trdiš, N.; so žalibog tudi zanikerni otroci, ki se radi ogibljejo cerkve. O takem malomarnem otroku nam pripoveduje pesem, ki jo je slovenskim otrokom z nemščine prevel Anton Funtek. Poiščite str. 56!

II. Čitanje.

III. Čitaj še enkrat prvo kitico! — O kom nam pripoveduje ta kitica? — Kaj pa zvemo o otroku? (Da ni rad hodil v cerkev.) — Kakšen je torej bil ta otrok? (Len, zanikern.) — Kaj je vsekdar storil ta otrok, kadar je zvonilo

k službi božji? — Zakaj neki? (Da bi se tamkaj igral.) — Morda; jaz pa slutim, da ga je gnal še drug vzrok na pašnik; kaj misliš ti, N.? (Ljudem se je hotel skriti.) — Gotovo; katero otrokovo lastnost pa lahko spoznamo iz tega dejanja? (Bil je zvit, prebrisan, prekanjen.) — Povejte še enkrat lepo zaporedoma, kar smo zvedeli iz prve kitice! — Povej vsebino s kratkim stavkom! Neki otrok ni rad hodil v cerkev.

Čitaj drugo kitico! — Čegave besede obsega ta kitica? (Materine.) — Kaj je pa mati storila? (Svarila, opominjala je otroka.) — De mati mu = reče mati mu. — Kako je strašila otroka? (Rekla mu je, da pride zvon sam ponj.) — Povej ti, N., na kratko vsebino te kitice! Mati posvari otroka.

Zdaj pa tretjo kitico! — Kaj veš ti povedati, N.! (Otrok matere ni ubogal.) — Nadalje, N.! (Otrok je šel zopet na trato.) Iz tega spoznamo zopet slabo lastnost otrokovo; katero? (Bil je neubogljiv.) — Čitaj še enkrat prvo vrsto do dvopičja! — Kdo ima kaj opomniti? (Tukaj nedostaje besede »reče« (dé) nato reče (dé) otrok.) Mogoče; mogoče je pa tudi, da otrok naslednjih besed ni izpregovoril. — Kako bi se moral v tem slučaju glasiti prvi stavek? (»Nato si misli otrok.«) — Čitaj otrokove besede! — Kako bi se otrok še lahko izrazil? (»Kako bi prišel zvon po mene?«) — Kateri izraz se vam vidi primernejši? (Prikimal.) — Zakaj? (Ker zvon nima nog, torej ne more hoditi.) Da; ako si pa misliš zvon kot živeče bitje, ki se zna samovoljno gibati, kako si predstavljaš, da bi se to zgodilo? (Zvon bi se nerodno premetaval, se sukal, nagibal na vse strani.) Seveda; tako nekako! (Pokaže se s kakim zvončkom.) To čudno gibanje nam beseda »prikimati« res kaj dobro slika. — Vsebina tretje kitice! Otrok materi ne verjame ter gre zopet na trato.

Četrto kitico! — Nekaj časa je bil otrok le nekoliko v skrbeh; kdaj se je še le popolnoma pomiril? (Ko zvon ni več klenkal; ko je nehalo zvoniti.) — Povej, kako je

bilo dalje, N.! — Kateri izraz rabi tukaj A. Funtek? (Zvon »kolovrati«.) — Katerega samostalnika te spominja ta glagol? — Kdo izmed vas je že videl kolovrat? — Kdo ga pa rabi? (Mati predejo na kolovrat; lončar rabi lončarski kolovrat [Drehscheibe].) Učitelj pokaže oba kolovrata na sliki, ju nariše na tablo in razlaga, kako se rabita. — Kaj je hotel pesnik označiti z besedo »kolovratiti«? (Zvonovo potakanje in nerodno gibanje.) — Povej na kratko, kaj nam pripoveduje ta kitica! Zvon pride res po otroka.

Dalje! Peto in šesto kitico! — Povejte zdaj, kako se je stvar dalje razvila! — Kdo ima še kaj dostaviti? — »Otrok se je zelo ustrašil«, si trdil ti, N.; iz česa pa to sklepaš? (Jokal se je od samega strahu.) — Povej to z besedo, ki jo rabi knjiga! (Ihtel je.) — Česa se je otrok bal? (Da bi ga zvon ne vzel.) — Zvon pa nima rok, prijeti torej otroka pač ni mogel; kako si je otrok mislil to stvar? (Otrok si je mislil, da ga bode zvon pokril, poveznil.) — Ali je otrok po poti šel v cerkev? (Ne.) — Kako pravi pesem? (Črez polje, trate itd.) Torej kar vprek, naravnost v cerkev. Kako je šel? (Najprej hiti, potem beži in nazadnje teče kakor veter. Vedno hitreje.) — Zakaj? (Strah ga je bilo; bal se je, da ga zvon ne dohiti.) — Povej s kratkim stavkom vsebino teh dveh kitic! Otrok zbeži v velikem strahu v cerkev.

Čitaj zadnjo kitico! — Kaj je storil odslej otrok? (Vsako nedeljo itd.) — Gospodov dan = nedelja. — Česa otrok ni čakal? (Da bi prišel zvon po njega.) — Kdaj je že šel v cerkev? (Ko je jelo zvoniti.) — Kako pa čitamo v pesmi? (Ko se zvon razlega.) — Ali bi vi tudi tako rekli? — Zvon se prav za prav ne more razlegati; zvonjenje (zvonov glas) se razlega. (Pesem se razlega.) — Vsebina! Otrok je odslej pridno v cerkev hodil.

IV. Kaj ne, ta pesem vam ugaja, otroci? Ali pa mislite, da je res zvon prišel po otroka? — Zakaj ne? (Ker ni mogoče, da bi zvon itd.) — Glejte, otroka je vest pekla.

Zakaj? (Ker ni ubogal.) — Zato ga je bilo strah. In v strahu se mu je zdelo, kakor da zvon za njim beži. — Pomnite: Tako izmišljeno povest imenujemo bajko. — Kaj je torej ta pesem?

Ponavljanje.

V. Povej nam zdaj na kratko vsebino te bajke! Po mnogokratnih, deloma gotovo prav nerodnih poskusih — tudi take poslušaj učitelj prijazno in potrpežljivo! — najdejo otroci morda naslednjo (ali podobno) obliko: »Otrok ni rad hodil v cerkev. Neko nedeljo pa je prišel zvon sam po njega. Otrok se je zvona tako ustrašil, da je odslej pridno hodil k službi božji.« — Se zapiše.

Vsega priporočila vredna je tudi sledeča vaja. Katerih novih besed ste se sedaj naučili? (Zvati [zvon, zvok itd.], ihteti, bajka itd.) — Povejte mi stavke, v katerih se nahajajo te besede! Dobro; zapišite jih zaporedoma v zvezke!

Učite se to pesem na pamet!

45. Božji volek (str. 58.).

(Slika za drugo šolsko leto.)

I. Govorne vaje: Življenje vaških otrok; tovariši in prijatelji iz živalstva: ptički, metulji, hrošči. — Kateri izmed pisanih hroščev je ljubljenec otrok? (Božji volek. Se pokaže!*) Gotovo mi znate marsikaj povedati o njem! — O božjem volku imate v čitanki nežno pesemco; čitajmo jo!

II. Čitanje.

III. Zaprite knjige! — O kom govori ta pesem? (O dečku.) — Kje si mislite dečka? (Morda je bil na paši.)

* »Božji volek« se imenujejo v različnih krajih različni hrošči; n. pr. rogin (Bockkäfer), zlatokrilec ali zlatarka (Goldkäfer); tudi poljski muren (Feldgrille) se tako imenuje; navadno in tako tudi v naši pesmi se tako imenuje »polonica« (Marienkäferchen, Coccinella septempunctata). — Uredništvo.

Da; sedel je morda na kakem hlođu in kravica se je pasla poleg njega. — Katera živalca mu sede na roko? (Božji volek.) — Kako je deček ogovoril božjega volka? (Čuri, (šuri), muri, pridi ven!) Tako otroci murina vabijo iz luknje. — Čuren = čurek = čuri = šuri = muri = muren = murin = Feldgrille. — Čurimuri pomeni torej dvakrat isto = murin. V naši pesmi rabi pesnik isti izraz za »božji volek = polonica«. — Kaj je velel deček božjemu volku? (Naj mu pokaže svoj dom!) — Kaj se je zgodilo na to? — Kje je torej njegov dom? (Na pisani cvetki polja.) — Kaj je želel deček potem?

Kam je božji volek zletel drugič? (K solncu pod nebo.) — Kje je torej dečkov pravi dom? — Dečkovo oko je strmelo = deček je gledal kvišku in se čudil. — Zakaj? (Zmislil si je, da so nebesa njegov pravi dom in premišljal je, ali pač kdaj pride v svoj pravi dom.)

IV. Zakaj so nebesa naš pravi dom?

V. Pesemca se večkrat prečita in nauči na pamet.

46. Miško in vrabci (str. 58.).

(Slika za drugo šolsko leto.)

Ta povest, katero je nemški spisal znani mladinski pisatelj Curtmann, je lahko razumna in ji torej ne bode treba daljšega razlaganja. Glavni nje namen je, učiti mladino spodobnega in vljudnega vedenja, kar se v nemškem izvorniku mnogo krepkeje poudarja. — Da mora učitelj grajati Miškovo neusmiljeno ravnanje z vrabci, je samo ob sebi razumno.

I. Deček, o katerem smo čitali včeraj, (»Božji volek«), se vam je prikupil vsem. Zakaj? — Rada bi pa vedela, kaj porečete o dečku, o katerem pripoveduje šesto berilo na str. 58. — Poiščite!

II. Čitanje.

III. O kom pripoveduje to berilo? — Kako je bilo dečku ime? — Katero grdo navado je imel ta deček? —

Kaj sklepaš iz tega? (Bil je sirov, trdosrčen itd.) — Kaj se je zgodilo nekega dne? — Ali vam ugaja to Miškovo početje? — Koga je srečal Miško najprej? — Kako se je vedel Miško? — Zakaj ni odzdravil popotniku? (Ker je imel itd.) — Ali mislite, da bi bil sicer odzdravil? — Morda res ne; o takem sirovežu in malopridnežu, kakršen je bil Miško, ne moremo pričakovati vljudnega vedenja. — Koga je srečal potem? — Kaj se je zgodilo zdaj? — Nadaljuj ti, N.! — No, zdaj je hudobnega dečka doletela zaslužena kazen; povej, kako! — Kako so imenovali ljudje v vasi odslej malopridnega dečka? — Kako pravijo še zdaj ljudje, če kdo ne pozdravlja starejših ljudi?

Večkratno čitanje.

IV. Kaj ne, otroci, v našem razredu pa nimamo nobenega Vrabčevega Mihca? Vi ste pridni in vljudni otroci; kako se vedete, ako srečate po poti kakega znanca? — Kako pozdravljajo dečki? Kako deklice? — Naštejte ljudi, katere morate vljudno pozdravljati! itd. — Na str. 63. imate rek; poiščite ga! »Vljudnost je ljudem in Bogu mila.« Ta rek si dobro zapomnite!

V. a) Vaje v prostem predavanju (važno!). — Povej nam povest o Vrabčevem Mišku! — Zdaj si pa misli, N., da si ti tisti popotnik, ki je bil srečal Miška; povej svojemu prijatelju, kar si videl in doživel v tisti vasi! (N. pr.: Nekega večera sem prišel v malo vas. Srečal sem precej odraslega dečka itd.) — Občinski pisar se je vrnil domov; kaj mislite, komu je pa povedal tisto smešno dogodbico z Vrabčevim Miškom? (Svojim otrokom.) — Gotovo; misli si, da si ti, N., občinski pisar in pripoveduj, kakor veš in znaš!

b) Slovnične in pravopisne vaje (*nj, lj!*).

47. Lastovkam (str. 59.).

(Slika za tretje šolsko leto. — Tudi I. G. II., 46.)

I. Veselo novico ste mi oznanili včeraj, otroci! Katero? (Lastovke so prišle!) — Zakaj ste pa tako veseli teh drobnih ptičic? (Ker so izmed prvih ptic, ki se vrnejo k nam in nam oznanjajo pomlad.) — Da; dolga in ostra je zima v naših krajih; marsikatero trpljenje nam prinaša; kako hrepenimo po solncu, po svetlobi, po toploti! Zato pa navdaja prihod lastovic z veseljem človeško srce. Kaj si mislil in čutil ti, N., ko si ugledal prve lastovice? — Isto veselje, kakor vi, otroci, je čutil v srcu svojem pesnik Gregorčič, ko je zložil krasno, blagglasno pesem na str. 59. Poiščite jo!

II. Čitanje.

III. Čitaj prve štiri vrstice! — Komu so namenjene te pesnikove besede? (Lastovkam.) — Kako jih nagovarja pesnik? (*Lastovke, oj Bog vas sprimi!*) — Kaj pomenjajo, kaj so te besede? (Pozdrav.) — Kdaj pa rabimo mi ta pozdrav? (Kadar pozdravimo prijatelje ali ljube znance, katerih že dolgo nismo videli.) — Kaj izraža torej ta pozdrav? (Veselje, veselo iznenadbo.) — Pri kateri priložnosti pozdravlja Gregorčič lastovke? (Ko so se pomladi vrnile v domovino.) — Kako bi lahko označil vsebino prvih štirih vrstic, N.? Pesnik pozdravlja lastovke, ki so se pomladi vrnile v domovino. — Ti, N., označi vsebino z eno samo besedo in zapiši jo na tablo! I. Pozdrav.

Tudi o pesnikovi osebi nam ta odstavek razodeva marsikaj. Kaj misliš ti, N.? (Pesnik je bival v planinski vasi.) — Da; Gregorčič je bival takrat na Goriškem, sredi lepih Julijskih planin. (Se razlaga, kjer je treba!) — Kako imenuje pesnik svoje bivališče? (Raj.) — Zakaj pač? (Radi prirodnih lepot.)

Naslednjih osem vrstic! — Kako imenuje pesnik lastovke? (Pomladi znanilke = naznanjajo pomlad; in dobre sreče nosilke = prineso dobro srečo.) — Zakaj pravi, da so »dobre sreče nosilke«, nam pove pesnik sam; čitaj dotični vrstici! (»Kjer svoj dom postavite, blagost (= kar je blago in dobro = srečo) tja pripravite.«) To mnenje je pri nas jako razširjeno. — Kaj mislijo namreč ljudje? (Da je tam sreča, kjer bivajo lastovke; če lastovice hišo zapuste, pomeni to nesrečo, ki bo zadela hišo; hiša bo zgorela. Lastovice se ne smejo spoditi od hiše.) — Katero željo izreka pesnik? (Da bi gojile lastovke pod njegovo streho svoje mladiče. — Gostoljuben strop je moj. Strop (pokaži!); tukaj pomeni streho, hišo, dom. — Gostoljuben = ki goste ljubi, rad ima. — Kdo? (Dom ali njegov gospodar.) — Kako imenuje pesnik mlade lastovke? (Srečonosni zarod = ki srečo nosi, srečo prinese k hiši.) — Zakaj? (Ker ljudje mislijo, da lastovke prinašajo srečo.) — Povej vsebino tega odstavka! Pesnik vabi lastovke, naj se nasele pod njegovo streho. Katero besedo bi napisal lahko na tablo kot drugo točko? 2. Vabilo.

Čitaj zadnjih šest vrstic, N.! — Prijazno je vabil pesnik drobne ptice pod gostoljubno svojo streho; a on jim ne ponuja samo ugodnega domovja. — Za kaj hoče pesnik še skrbeti? (Za varnost.) — Da; govori o tem, N.! — Zakaj hoče pesnik lastovkam zvesto čuvati mladiče? — S kruto roko — izrazi to z drugo besedo sličnega pomena! (Neusmiljeno, trdosrčno, grozovito itd.) — Vsebina! Pesnik obljubuje lastovkam, da hoče skrbno varovati njih mali dom. — Kako se bo pač glasila tretja točka naše razporedbe, N.? 3. Obljuba.

Večkratno čitanje.

IV. Prečitaj nam še enkrat vso pesem! — Ti nam pa povej vsebino in drži se razporedbe, ki jo imaš na tabli! (Govorna in spisna vaja!)

Memoriranje.

Kratka životopisna črtica. — Dični slovenski pesnik Simon Gregorčič je bil rojen l. 1844. na Goriškem. Služboval je za duhovnika v različnih krajih. Zdaj je upokojen in živi v Gradišču, odkoder se uživa krasen razgled po lepih Julijskih planinah in po rodovitni Vipavski dolini.

48. Vprašanje solnčecu (str. 60.).

(Slika za tretje šolsko leto.)

Jezikovnemu pouku gre gotovo tudi skrb, da se odpre otroku čudapolno kraljestvo fantazije. V to svrhu služi učitelju izvrstno fantastiška bajka »Vprašanje solnčecu«. Pri obravnavi te bajke bi bilo odveč vsako logiško in morališko razmotrivanje; besede, o katerih sluti učitelj, da so učencem neznane (biser, bajka itd.), naj se pojasnijo poprej, da se pri čitanju otrokom ne kali veselje s suhoparnimi pojasnili.

I. Dve berili smo čitali pretekli teden, v katerih je govorica o kmetskih otrocih — o njih igrah, njih veselem početju. Kateri berili imam v mislih? (»Naša vas« in »Veseli otroci«.) — Kje nam kaže Levstik veselo krdelce vaških otrok? (V senci sadnih dreves itd.) — Kaj nam pripoveduje Podtrojiški? (O skupnih igrah na trati, pod kozolcem, na cesti.) — In vendar so na kmetih tudi otroci brez tovarišev, brez prijateljev, — otroci, katerim mineva v tihi samoti njih mlado življenje. N. se je oglasil, oni tam tudi, itd. — govorite! — Da; mislimo si tako kmetsko hišico, kakršno nam je slikal N., kje v kaki samotni dolinici, oče in mati (?) sta šla na vse zgodaj na polje; (dalje!) starejši otroci v šolo; babica dremlje sključena na pragu; malo petletno dete (?) se igra s kamenčki poleg nje. A babica dremlje in kima; dete se naveliča igre; kaj naj počne zdaj? Ti, N.! — Še oni! itd. (Gre na travnik, trga cvetice, opazuje metulje itd.) Da; nazadnje leže utrujeno v hladno senčico. In žuželke brenče in vetrič šumlja in čudne misli roje samotnemu detetu po glavici. Cvetice, ptički, metulji — vsi so mu tovariši — pogovarja se z njimi, pripoveduje jim

o babici, ki dremlje na pragu, o bratcih in sestrah. In tisto čudno zlato solnčece tam gori na nebu, ki na večer vedno izginja tja za gorami — Bog vedi, kam — tudi tisto zlato solnčece nagovarja zapuščeno dete. — Glejte, otroci, misli in sanje, ki so rojile po glavici takemu sanjavemu detetu, nam razodeva v nežni pesmi pesnikinja Vida. Saj jo poznate in čislate vsi, njo, ki je toliko lepih pesem in povestic podarila slovenskim otrokom. Ti, N., bi rad kaj povedal! — Da, bila je učiteljica; koga je torej dobro poznala? — Seveda, otroke, — njih srce, njih veselje in gorje.

II. Čitanje.

III. Razvija se stavek: »Otrok se pogovarja s solnčecem.« Potem se učenci uče pesemco na pamet.

Opomba. — Kdor hoče obravnavati pesem že v drugem šolskem letu, naj pripoveduje (ali čita) učencem naslednjo bajko, da omogoči otrokom pravilno shvatanje. Povest je iz peresa pesnikinje same — gospe Vovk-Jerajeve, bivše učiteljice v Zasipu na Gorenjskem.

Dete zajde v travnik med rože in metulje. Nikogar ni z njim, samo solnčece se igra z njegovimi laski, ga šegeče v nosek in mu miglja v oči. »O, ti solnčece«, pravi dete, kaj pa si ti, ki se tako lepo svetiš na nebu? — Mamica, pravi, da si kralj nebes; kralj na zlatem vozu, z zlatimi konji in zlatimi vajeti!»

In dete se zamakne v solnčece in bi rado šlo gor k zlatemu kralju po zlati voz z zlatimi konji! — Ne more!

In ker je samo, se začne pogovarjati s solncem. »Pojdi k meni!»

Solnce iztegne žarke roke in se zasveti poleg deteta v travi.

Dete pa ga povpraša to in ono. In solnčece odgovarja tiho, tiho, in vetrič šepeče vmes in škrjančki pojo.

»Veš«, pravi solnčece, »tisoč vodá preplovem, tisoč gorá prehodim, da pridem domov.

Moj grad se sveti, ko rosa v travi, ko biseri v kro-
ninem obroču. Pa počijem v postelji iz zlata in noč je, ko
zatisnem oči.

Sosede moje, zvezdice, mi krajšajo ure, mi zaplešejo
in se mi smehljajo.

In vse, kar vidijo tvoje oči, ves svet, vse nebo, vsa
zemlja je moja mati. Vse me ljubi, vse ljubim jaz, kakor
ljubiš ti mamico, kakor ljubi mamica tebe!*

In solncece izgine, dete pa poišče stezico domov.

49. Na večer (str. 61.).

(Slika za tretje šolsko leto. — Prim. »Zvečer« I. G. II. 9!)

I. Še enkrat vam omenim zanimivo berilo »Veseli
otroci.« Označi nam njega vsebino prav na kratko, N.! —
Tudi ime pisateljevo ste si zapomnili, N.! — Isti pisatelj
govori o vasi in vaškem življenju v berilu, ki ga imate na
str. 61. — Poiščite!

II. Čitanje.

III. Čitaj prvi in drugi odstavek! — Kateri kraj nam
predočujeta prva dva odstavka? (Vas.) — Kaj nam pove
pisatelj najprej? (Da je po vasi polegel mir.) — Izrazi isto
misel z drugimi besedami! (Po vasi je vse mirno in tiho itd.)
— Zakaj? (Ker je napočil večer.) — Kako to, da zvečer
potihne dnevni hrup in šum? (Ptički so umolknil; polje-
delci so se že vrnili domov; rokodelci — kovač, tesar,
črevljar — so odložili orodje; živina je v hlevih itd.) Da;
večerna tihota in večerni hlad pa vplivata blagodejno na
utrujene ljudi; kako uživajo lepoto in prijetnost pomladnega
večera?

Dalje! Tretji in četrti odstavek! — Mračni se bolj in
bolj; kaj pride za mrakom? (Temna noč.) — Kako izraža
pisatelj to misel? (»Za prvim . . . krilo.«) — Kaj pravi tedaj
o noči? (Da zavije zemljo v svoje krilo.) Pisatelj si misli
noč kot osebo; — kaj bi rad omenil, N.? (Pisatelj si misli

noč kot velikansko ženo, katera črno svoje krilo razgrne po zemlji.) Da; obdaja nas tedaj nepredirna tema; kam se obrne sedaj nehoté naše oko? (V nebo.) Popiši nam prikazni na nebu, N.! — (Zvezda ziskrava za zvezdo = zvezda zasveti za zvezdo kakor iskra. — Česa se domisli pisatelj, ko gleda, kako se zvezda za zvezdo zasveti na nebu? (Rosnih kapelj, ki se leskečejo v solnčnem svitu.)

Četrti odstavek! — Kaj slika pisatelj v tem odstavku? (Krasoto zvezdatega neba.) Otroci, vsi ste gotovo že kdaj zrlí v zvezdojasno nebo! Slovesna tišina nas obdaja; nočna temota odteguje očem naše pozemeljsko obližje; kaj pozabimo torej, ko upiramo pogled v zvezdato nebo? (Vse posvetne zadeve, posvetno gorje, žalost itd.) Zato pa, otroci, vpliva zvezdojasno nebo tako tolažilno, blagodejno na užaljeno srce. S katerimi besedami pa izraža pisatelj tešilno moč, ki jo ima jasno ponočno nebo do našega srca? (»Zdi se nam« itd.) — Kako nazivlje pisatelj zvezde v tem stavku? (Nebesne hčerke.) — Kakor bi zvezde rosile srečo in blagoslov na zemljo = kakor bi zvezde pošiljale srečo in blagoslov kakor roso na zemljo. — Zakaj govori pisatelj o »mladi« zemlji? (Ker ima v mislih pomladni večer.) Da; razlagaj dalje, N.! Čemu se primerjajo sploh letni časi? (Dobam človeškega življenja; pomlad = mladost itd.) V naslednjih vrsticah omenja pisatelj prečuden pojav, katerega ste gotovo že sami opazali na nebu; namreč, N.! — Popiši, kako se zvezda utrne! — S katerimi besedami je sklenil pisatelj ta odstavek? (»Res . . . dalje.«) — Zakaj ne, nam pove naslednji odstavek. Čitaj ga!

Pozno je že; poluglasni razgovor vaščanov je utihnil že zdavnaj; kateri glasovi prodirajo zdaj slovesno tišino? (Kladivo v vaškem zvoniku bije deveto, poldeseto uro.) — Dalje, N.! (Slavec poje v bližnjem gozdu otožno svojo pesem.) — Pa tam nekje za vasjo? (Za vasjo žubori med cvetjem studenček.) — Lahen vetrič nam hladi obraz; kaj se nam dozdeva? (Da nam zaveje v slovo: lahko noč!)

IV. Kaj nam je hotel pisatelj slikati prav za prav v tem berilu? »Vas«, misli N.; »zvezdojasno nebo«, praviš ti, »lepoto pomladnega večera«, meni oni. Res; vse to nam nežno in mično popisuje pisatelj; na koga se pa vedno ozira pri tem? (Na človeka — na človeško srce.) — Ti, N., boš znal morda odgovoriti prvemu mojemu vprašanju! Pisatelj slika, kako vpliva lepota pomladnega večera na človeško srce. (Glavna misel.)

Otroci! Še eno vprašanje v pomislek! Pisatelj nas v mislih zavede v priprosto vas; zakaj pač v vas? Zakaj ne v mesto? (Ker v mestu nimamo priložnosti, opazati narave; v mestu, kjer tudi zvečer glušilni hrup ne utihne popolnoma, vsa tista čarobna milina jasnega večera ne more vplivati tako mogočno na nas; meščan sploh ni v tako ozki dotiki z naravo itd.)

V. Uporaba v govorne in spisne vaje; n. pr.: »Večer je. Mir vlada po vasi. Na klopcah pred hišami se poluglasno razgovarjajo vaščani. — Gori na nebu miglja zvezda pri zvezdi. — V bližnjem gozdiču prepeva slavec otožno svojo pesem. Tam za vasjo šumlja med cvetjem studenček.«

Berilo se otroci nauče na pamet.

50. Oltar (str. 61.).

(Tretje šolsko leto.)

I. Lepo berilo, ki smo ga čitali zadnjič, vam je gotovo še popolnoma v spominu. Kako smo rekli, v kaj upiramo zvečer nehoté oči? (V zvezdato nebo.) — Kaj mislite, koga se pač spominjamo pri takem veličastnem pogledu? — Da; — tistega, ki biva nad zvezdami — Boga. — Kakšne misli vzbujata torej v nas krasota in veličastvo z zvezdami posutega neba? (Nabožne.) — Take nabožne misli, ki nas obhajajo vpricho nepopisne miline jasnega neba, izraža slovenski pesnik Funtek v pesmi »Oltar«. — Poiščite str. 61.!

II. Čitanje itd.

III. Poletje.

a) Na vrtu.

(Fr. Gabršek v Ljubljani.)

α) Uvod.

Kateri letni čas imamo sedaj? (Poletje.) — Kateri letni čas je bil pred poletjem? (Pomlad.) — Kaj smo opazovali spomladi na vrtu? (Drevje, cvetice, živali . . .) — Katero drevje? — Cvetice? — Živali? — Kaj še?

Včeraj smo bili zopet na vrtu. Katera drevesa smo iz nova opazovali? (Jablane, hruške, črešnje . . .) — Opazili smo nekaj novega na drevju. (Plod, sadje.) — Iz česa se je razvilo? — A tudi pomladanskih cvetic ni bilo več videti. Kam so prešle? — Katere cvetice pa cveto sedaj na vrtu? (Rože, lilije . . .) — Poznam žival, ki dela po leti škodo na vrtu. Katero žival menim? (Zajca . . .) — Katere ptice nas razveseljujejo po leti na vrtu? (Liščki, penice . . .) — Katere živali slišimo po noči na vrtu? (Žabe . . .) — Kdaj? — Kaj dela vrtnar, delavec na vrtu?

β) Drevje.

51. Črešnja (str. 64.).

(Prim. „Strupene jagode“, K. M. Začetnica 39.)

Razpravlja se ob času, ko zore črešnje.

Glavni smoter: Nasledek neposlušnosti.

Učila: Nezrele in zrele črešnje.

I. Danes sem videl na šolskem vrtu, da črešnje dozorevajo. Kaj ne, da se jih že vsi veselite? Zakaj? Kdaj pa jih smemo zobati? — Kakšne barve so nezrele črešnje? — Kakšne pa zrele? — (Bledordeče = belice, črnordeče = črnice.) — Ali smete nezrele črešnje zobati? Zakaj ne?

Mihec ni slušal očeta, ki so mu prepovedali jesti nezrele črešnje. Kako se mu je zato godilo, o tem hočemo danes čitati.

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje.

1. Pašnik = prostor, koder raste trava in se pase živina, n. pr. teleta. — Črešnja belica = gl. gori! — Rdečiti = rdeče postajati. — Steguje se = roke dviga proti njim. — Zakaj? (Ker bi jih rad imel, ker jih je želel doseči). — Katera beseda nam to pove? (poželjivo.) — Zobati = jesti. (Grozdje, črešnje zobljemo; konji oves zobljejo; ptiči zobljejo proso.) — Pripoveduj še enkrat, pa krajše!

Zdaj hočemo povedati glavno misel tega odstavka prav na kratko. Kdo zna?

Povzetek: Oče prepovedo Mihcu zobati nezrele črešnje.

2. Premaga ga skušnjava = ako se dva dečka rujeta, na zadnje močnejši slabšega dobi pod sebe, ga premaga. Skušnjava premaga dečka = skušnjava je močnejša od njega, on se ji mora udati. — Kaj je storil? — Katera žival zna prav dobro plezati? (Mačka.) — Kakšna je? (Urna, gibčna.) Poskusi svojo urnost in gibčnost = poskusi, je li tako uren in gibčen, da more splezati na drevo. — Kakšen je bil tudi Mihec? — Kakšne so še bile črešnje? — Kaj vendar le stori? (Zoblje na vso moč = zoblje, kolikor more. Pripoveduj!

Povzetek: Mihec pa ne sluša, ampak se jih nazoblje.

3.—10. Zavrne = požene iz ovs. — Izvestno = gotovo. — V želodcu mu ni bilo nič kaj prav = v želodcu ga je bolelo. — Južina = obed (opoldne). — Jedva = komaj. — Česa naj ga izuče nezrele črešnje? (Da mora slušati.) — Pripoveduj!

Povzetek: Vsled tega hudo zboli.

11. in 12. Vije ga = boli ga, kakor bi mu kdo trebuh zviljal. — Se premetuje = se obrača. Sključi se = upogne zgornji del života. — Pripoveduj!

Povzetek: Mihca vest peče; zato prosi Boga, naj mu odpusti.

13.—15. Dozdeva se = zdi se. — Zakaj ga niso oče kaznovali? — Pripoveduj!

Povzetek: Oče mu prizaneso, ker ga je že Bog kaznoval.

16 in 17. Odleglo mu je = postalo mu je bolje. — Okreval je = ozdravel je. — Odsihdob = od zdaj na dalje. — Pripoveduj!

Povzetek: Mihec ozdravi in za naprej rad sluša svoje starše.

c) Večkratno čitanje.

III. a) Kraj in čas. Povest se vrši v poletnem času na pašniku, potem v sobi.

Na pašniku: Visoko, lepo črešnjevo drevo je polno nezrelih črešenj. Pod drevesom stojita deček in oče. Deček steguje roke proti drevesu. Oče mu žugajo s prstom. Teleta se pasejo. V sobi: Pri peči stoji postelja. V njej leži deček in se zvija v bolečinah. Mati sede poleg njega in mu dajejo zdravila.

b) Zakaj je Mihec stegoval roke po črešnji? — Zakaj so mu oče prepovedali zobati črešnje? — Kaj je imelo na Mihca večjo moč, očetove besede ali vablјivost črešenj? — Zakaj neki zadnje? — Mihec torej še ni bil zadosti utrjen v poslušnosti. Kaj ga je še le izučilo? — Koga je prosil v svoji boleznι pomoči? (Boga) — In kaj je Bogu obljubil? — Zakaj ga niso oče kaznovali? — Kdo torej vse vidi?

c) Označevanje. Kakšen je bil deček? (Mlad, uren, gibčen, poželjiv, nepokoren, bogaboječ, odkritosrčen.) Dokaži to! — Kaj ti ne ugaja na dečku? — Katere slabe lastnosti je torej imel? — Kaj so dali oče dečku? (Nauk, opomin.) — Ali je imel ta opomin dober posledek? — Kakšen?

IV. Prepovedan sad ima čudno slast. — Lastna škoda ga izučι, komur povedati ni. — Kdor ne posluša, ta naj skuša. — Kdor svojih želj ne premaguje, sam sebi smrtno sulico kuje.

V. a) Kakor ta deček dela mnogo ljudi. Dokaži to na zgledu iz lastnega življenja, — na kaki drugi (znani) povesti.

Primerjaj: „Strupene jagode“, K. M. Začetnica 39.!

b) Mihec pripoveduje povest s svojimi besedami: (Pri tem naj rabi nove besede in rekla: skušnjava premaga, urnost in gibčnost, na vso moč, izvestno, i. t. d.) 1. Nekega dne sem pasel teleta. 2. Na pašniku je stala črešnja. 3. Bila je polna nezrelih črešenj. 4. Silno so me mikale. 5. Oče so mi jih prepovedali jesti. 6. Na zadnje me skušnjava premaga; nisem jih slušal, ampak sem splezal na drevo. 7. Zobal sem na vso moč, akoravno niso bile sladke. 8. Pa kmalu sem zbolel. 9. Komaj sem prilezel domov; moral sem takoj v postelj. 10. Mati so me ozdravili. 11. Oče me niso kaznovali, ker je to storil že Bog. 12. Odsihdob sem rad slušal svoje starše.

c) Napisovanje povesti po razporedbi z lastnimi besedami.

e) Besedni zaklad: Črešnje se rdeče. Črešnje zobati. Mihca premaga skušnjava. Boljše nego nič. Teleta zavrniti. V želodcu mi ni nič kaj prav. Ne ljubi se mu jesti. Črešnje ga izuče. Strašno ga vije. Sključi se in zopet zravna. Vročje mu prihaja. Odleglo mu je.

52. Prvo jabolko (str. 66.)

(Prim. J. G. II. 48.)

Obravnava te Stritarjeve pesmi uspeva najbolje, kadar jabolka dozorevajo in ako so učenci v veselem razpoloženju.

Glavni smoter je zbujanje ljubezni do staršev.

Učilo: Zrelo jabolko.

1. Na jablani so visela jabolka. Eno je bilo lepo rdeče = zrelo. Na vrt pridejo mati z detetom. Dete zagleda lepo jabolko. Kaj sta mati in dete govorila, izvemo iz lepe pesmi, ki jo imamo v knjigi.

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje.

1. Kje je stalo dete? — Zakaj je gledalo na jablano? — Kaj je reklo o jabolku? (Da se žari,) — Kaj se še žari? (Vroče železo, nebo). — Kakšne barve je bilo jabolko? (Rdeče.) — Kakšno je torej že bilo? (Zrelo.)

Povzetek: Dete zagleda na jablani zrelo jabolko in ga hoče utrgati.

2. S čim primerjajo mati jabolko? — Dokle ostane lice rdeče? (Dokler je dete zdravo.) — Kaj torej žele mati detetu? (Zdravja.)

Povzetek: Mati žele detetu, da bi ostalo vedno zdravo.

3. Mati hočejo utrgati jabolko in mu ga dati. Česa pa jih prosi dete? (Da bi ga utrgalo samo.) — Zakaj neki? (Otroci se vesele, ako morejo kaj sami storiti, kar navadno delajo dorasli ljudje.) — Mati mu to dovolijo. Dete utrga jabolko. Kaj stori z njim? (Polovico ga da materi.) — S tem je pokazalo, kako ljubi svojo mater.

Povzetek: Dete utrga jabolko in da polovico materi.

4. Mati pohvalijo dete. Ali vzamejo mati polovico? (Ne.) Katera beseda nam to pove? (. . . češ deliti.) Njegova ljubezen jih veseli. — Kako reko? — In kaj žele detetu za življenje? — Kaj n. pr. naj doseže v življenju? — Tudi mati ljubi svoje dete, zato mu želi vse dobro.

Povzetek: Mati pohvalijo dete in mu žele srečno življenje.

Večkratno čitanje.

III. Popiši kraj, kjer sta stala mati in dete!

Povej, kakšno je bilo dete? (Zdravo, dobro, radodarno, ljubeče.)

IV. Pomnite! Kdor s svojimi starši lepo ravna, časno in večno srečo ima.

V. a) Pripovedovanje in napisovanje glavnih misli.

b) Memorovanje in deklamovanje.

53. Bezeg. (str. 66.)

(J. G. II. 46.)

Pri nazornem nauku se je na vrtu opazoval bezgov grm, ko zeleni, cvete in ko zore jagode. Za poučujoče razpravljanje zadostuje, da učitelj opozori učence na dotično učivo. S tem berilom naj se utrdi in uglobi podana učna snov o koristi bezga!

I. Danes hočemo tudi v knjigi čitati, kako koristen grm je bezeg.

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje.

1. Kaj sta delala oče in sin na vrtu? (Trebila sta drevje.) — Trebiti = snažiti, čistiti, posekavati, kar je preveč vej ali drevja.) — Kje je rasel bezeg? — Bezeg raste rad ob ploteh in med sadnim drevjem. — Zakaj ga je hotel sin posekati? — Kako je vprašal? — Česa torej še ni vedel? — O čem smo čitali v tem odstavku? (Sin še ni vedel, kako koristen je bezeg.)

2. Kako raste bezeg? (Pohlevno.) — Torej ne previsoko, skriva se med drugim drevjem. — S čim nam koristi? (Z listjem, cvetjem, z jagodami in z lesom.) — Kaj pomenijo zdravnikove besede?

O čem smo zdaj čitali? (S čim bezeg koristi.)

3. in 4. Kako koristi zelena kožica in mlado listje? — Kako cvetje? — Kako jagode? — Kaj smo izvedeli v tem odstavku? (Korist bezgovega listja in kožice, cvetja in jagod.)

5. Kaj vse je torej izvedel sin? — Kako hoče za naprej ravnati z bezgom?

O čem smo čitali? (O sinovem sklepu.)

Večkratno čitanje.

III. Določitev razporedbe o koristi bezga: 1. Zelena kožica in listje koristita proti glavobolu, 2. čaj iz cvetja je dober zoper prehlajenje, 3. osobito cvetje radi jedo, 4. sok iz jagod služi za zdravilo, za rdečenje vina, kot pijača.

Ali poznaš tudi druge zdravilne rastline? (Lipa? Brinje? . . .)

IV. Bog vse modro ustvaril je, naj ga vse stvari časte.

V. a) Napisovanje: Kako koristi bezeg?

b) Skupna imena: drevje, sadje, listje, cvetje.

Glagoli: posekati, odmajati, prihajati, prehladiti, izžemati, izdelovati.

7) Cvetice.

54. Cvetice (str. 67.).

Glavni smoter: Pomen rože, lilije in vijolice. Veselite se lepih cvetic, a ne uničujte jih!

Učila: Cvetoča roža, lilija in vijolica.

I. Katere cvetice že poznate? — Katere cvetice cveto sedaj na vrtu? — Kako se imenuje ta-le cvetica? (Roža, lilija, vijolica.) — Kakšne barve je roža, lilija, vijolica? — Katera je najlepša? — Kaj meniš ti? — Kaj ti? — Vidim, da ste različnih misli. Tudi Bogoljub, Marica in Anica niso bili vsi istega mnenja. Poslušajte, kako je to bilo.

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje.

1. Ustavi se = obstoji. — Katero cvetico je imel Bogoljub za najlepšo? (Rožo.)

2. Zavrne ga = odgovori mu. — Ugajata mi — dopadata se mi. — Kaj reče Marica? — In kaj Anica? — Iz česa sklepa, da so vijolice najlepše?

3. Kako odločijo mati prepir? — Kakšen pomen imajo vse tri cvetice? (Podoba so ponižnosti = pomenijo ponižnost.) — Zakaj? — Kaj pomeni bela lilija? — Zakaj? — Kaj rdeča roža? — Zakaj? — Naj plamti = naj ljubi Boga.

Večkratno čitanje.

III. Kaj je Bogoljubu na roži ugajalo? — Kaj Marici na liliji? — Kaj Anici na vijolici?

Vse tri cvetice so torej podobe ponižnosti, lilija je podoba nedolžnosti, roža nas spominja srčne dobrote. — Pokaži to!

IV. Ponižnost, nedolžnost, dobrota srca med vsem ti bogastvom pač največ velja.

V. Pripoveduj s svojimi besedami!

Zapiši glavno misel!

8) Živali.

55. Lišček (str. 68.).

Glavni smoter tega berila je razvijanje moralnega jedra, da Bog nikogar ne pozabi.

Učila: Slike dotičnih ptic; ptice podmašene.

I. Učili ste se že o nekaterih pticah. O katerih? — Katera ptica ima največ različnih barv? (Lišček.) Kakšne barve ima? — Kako se imenuje ta ptič? kako ta? in ta? (Golob, kanarček pastirica.) Gotovo bi radi vedeli, kako in zakaj je Bog liščku perje pobarval tako lepo in različno!

Poslušajte!

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje.

1. Čemu ima ptica noge? — Peruti? — Kljunček? — Kaj je storil Bog na zadnje, ko je ptice ustvarjal? — Pripoveduj!

Kako je Bog golobu pobarval perje? — Kako kanarčku? — Kako pastiričici?

O čem smo tu čitali? (O barvah golobovega, kanarčkovega in pastiričinega perja.)

3. Se ji najbolje podaje — ji najbolje stoji (nemčizem), je za njo najprimernejše, najlepše. — Katera ptica še ni imela pobarvanega perja? — Gnesti se — na tesnem bitu, prerivati se, stiskati se. (Kadar gredo iz cerkve, se ljudje gnetejo. Vsak bi rad bil prvi.) O čem smo sedaj čitali? (O liščku, ki še ni imel pobarvanega perja.)

4. Bridko je jokal = hudo (žalostno) je jokal. — Milo se mu je storilo = žalosten je bil (usmiljenje je imel). — Čopič se pokaže in njegova uporaba. — Svatovska obleka = o., kakršno imajo svatje na ženitnini, praznja (lepa) obleka. — Škrlat in žamet = dragoceno blago.

Ponovi vsebino tega odstavka!

O čem smo čitali v tem odstavku? (Kako je lišček dobil barve.)

5. Ugajalo mu je = dopadalo mu je, všeč mu je bilo. — Kaj je storil? — Kakšen je bil? (Hvaležen.) — O čem smo zdaj čitali? (O liščkovi hvaležnosti.)

III. Razporedba: 1. Zakaj je Bog ptice ustvaril. 2. Kako jih je barval. 3. Lišček in barve njegovega perja. 4. Njegova hvaležnost.

Pripovedovanje na podlagi razporedbe.

IV. Bog nikogar ne pozabi.

V. a) Reki: Bog vse modro ustvaril je, naj ga vse stvari časte. — Bog še nikoli ni zamudil ničesar.

b) Napisovanje: Kakšno perje imajo golob, kanarček, pastiričica, lišček. — Kako je Bog liščku pobarval perje.

c) Besede: Bog, Stvarnik, Njega (Boga) se pišejo z veliko začetnico.

56. Penice (str. 69).

(Prim. „Ptičje gnezdo“, J. Stritar, Sch. — H. IV. 2. 33; prim. „Kruh na poti“, K. M. Začetnica 68; prim. tudi „Ptice po zimi“, Sch. — H. IV. 2. 158; prim. „Taščica“, R. Ž. Berilo 19 in „Ptičje gnezdo“, R. Ž. Berilo 39.

Glavni smoter: Zbujanje milosrčnosti do ptic.

Učilo: Podmašena penica.

I. Na vrtu je zdaj mnogo ptic. Katere?

Danes hočemo čitati o dečku in o penici. Ali poznate penico? Kakšna je? Kje živi? S čim nas razveseljuje?

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje.

1. Kaj sta delala mati in sin na vrtu? — Ki je bil vanje (v mleko) nadrobil kruha. — Zakaj je nadrobil Matejček kruha v mleko? — Zdajci = pri tej priči, hipoma (na enkrat). — Kako velik je bil ptiček? — Kako skaklja ptica? Pokaži s prstom! — Imenuj ptico, ki skaklja! (Vrabec.) — Kaj pa vrana? (Hodi.) — Kako? Pokaži s prstom! — Kaj za kljunček dobiti = dobiti kaj, da bi se jedlo, hrane dobiti.

Povzetek: Mati in Matejček sta sedela na vrtu. K njima priskaklja ptiček.

2. Katerega ptička je Matejček že poznal? (Vrabca.) — Kaj je torej takoj vedel? (Da to ni vrabec.) — Po čem? (Po perju.) — Kakšno perje ima vrabec? — In kakšno je imel ta ptiček? — Kaj je imel na glavici? — Po čem se torej penica lahko spozna? (Po črni kapici na glavi.) — Kdo je takoj spoznal ptička? (Mati.) — Kaj reko mati? — Zakaj pač? (Ker so vedeli, da je prišla hrane iskat.) — S čim se navadno hrani penica? (Z gosenicami . . .) — Kaj še pobira? (Drobtinice.) — Kaj torej stori Matejček? (Vrže ji nekaj drobtinic.) — Kaj stori penica? — Kaj misli Matejček? (Da se boji.) — Zakaj? (Ker bi lahko na mestu snedla drobtinice.)

Povzetek: Bila je penica. Matejček ji vrže nekaj drobtinic. Penica jih pobere in zleti.

3. Ptičice se vedno ne boje ljudi. Kdaj le? (Če jih plašimo.) — Kako veš, da se penica ni bala? (Ker se je vrnila in pripeljala mladiče s seboj. — Koliko? (5). — Ali so imeli tudi tako lepo perje? — Mladiči so torej drugače barvani.

Izpeljali so se = zapustili so gnezdo; bili so torej že precej dorastli. — Kdo jih je učil letati? (Starka.) — Videli smo, da se starka ni bala. Kaj pa mladiči? (Bali so se in ostali dalje v kraj = oddaljeni.) — Kaj je storila starka? (Pobirala je drobtinice in jih nosila mladičem v kljunčke.) — Kakšen glas ima penica? (Pink!) — Kaj je hotela s tem reči? — Kaj so storili na to mladiči? — Vendar se še niso toliko privadili ljudi, da bi si bili upali blizu mize priti. Kaj je morala še dalje delati starka? — Matejčku je ugajalo, da ima starka mladiče tako rada. Kaj je rekel? — Kaj je še mislil? (Da sama zase ne vzame nič.) — Kako ga pa pouče mati?

Povzetek: Kmalu pripelje starka tudi mladiče, ki pa si ne upajo blizu. Starka jim nosi drobtinice v kljunčke.

4. Kaj je hotel Matejček še izvedeti? (Ali imajo penice očeta.) — Kako ga pouče mati? — Imenuj ptice in zveri, ki zalezujejo penice in druge male ptičke! (Jastreb, kragulj, mišar, mačka, kuna i. t. d.) — Matejčku se zasmilijo mladiči. Kako reče? — Kdo jim je največji sovražnik? — Kaj delajo hudobni otroci? (Lazijo po drevju in jemljejo ptičkom jajca.) — Ali je to prav? — Taki otroci pač ne razumejo, kolike koristi so nam ptice. — Kaj pa sklene Matejček?

Povzetek: Mali ptički imajo mnogo sovražnikov, posebno med hudobnimi otroki.

Večkratno čitanje.

III. Kraj in čas dejanja: Vroč poletni dan je. Mati in Matejček sedita pri mizi. Mati šivajo, Matejček pa je mleko z nadrobljenim kruhom. Blizu mize pobira penica drobtinice,

nekoliko v stran stoji pet mladih penic, ki odpirajo kljunčke. Matejček je bil dober deček, a mlad in neizkušen. Mati pametna, je lepo poučevala sinčka.

IV. Bodite milosrčni do ubogih ptičkov, ne preganjajte jih, ker nam mnogo koristijo. Vsaka živalca ljubi zlato svobodo.

V. Primerjanje. (Glej spredaj!)

Napisovanje glavnih misli.

Pravopis: Matejček, ptiček, kljunček, revček; mamica, glavica, kopica, drobtinica; mladič, otročič.

57. Deček in metulj (str. 71.).

(J. G. II. 95. prim. „Ptič na oknu“, K. M. Začetnica 95.)

Razpravljanje te pesmice se naslanja na nazorni nauk o metuljih. Glavni smoter: Navajanje učencev, da razumevajo ljubezen do svobode, ki navdaja vsako čuteče srce.

Učila: Metulj, mreža za metulje.

I. Poletnega dne je lovil deček metulje na vrtu. Z mrežo v roki je tekal zdaj za tem, zdaj za onim metuljem. Na veliki cvetici zagleda pisanega metulja. Glejte ga! Hitro skoči k njemu. A preden vrže mrežo čezenj, ga še enkrat natančneje pogleda. Bil je jako lep. Krila se mu izpreminjajo v najlepših barvah, rumeno, modro in zeleno; k temu ih je neprenehoma gibal, kakor bi hotel vzleteti. Deček ga ogovori: „Metuljček mili, nežnokrili, reci, ob čem živiš, da le po zraku vedno frliš?“ Metulj odgovori: „Vonj cvetični, solnčni žar, hrana moja je vsekdar“. Nato vzleti iznad cvetice. Urno vzdigne deček svojo mrežo, da bi ga ujel. Metulj pa prosi: „Ljubi deček, ne stori mi tega! Pusti me, naj živim in se igram v solnčnem žaru. Saj ne bom dolgo živel, morda bom jutri že mrtev“. Deček se ga usmili. Metulj vesel vzleti.

Tudi v Čitanki imate lepo pesem o tem metulju. Čitajmo jo!

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje.

Mil—ljub. — Nežnokrili — z nežnimi (mehkimi, lahкими) krili. — Ob čem živiš — kaj ješ in piješ, kaj je tvoj živež. — Friš — letaš, mahaje s krili. — Vonj cvetični — duh različnih cvetic. — Solnčni žar — žarek, sij, svit. — Del — rekel. Nikari — ne stori tega!

Večkratno čitanje.

III. Kako je nagovoril deček metulja? — Kaj je občudoval na njem? (Nežna krila.) — Kaj ga je vprašal? — Mislil je torej, da v zraku ni živeža. — Kaj je odgovoril metulj? — Kaj je na to prosil dečka? — In kaj je storil deček? — Kaj bi bil ti storil? Kako bi tebi bilo, ko bi te kdo ujel in zaprl? — Kaj je torej ljubil metulj? (Svobodo.)

IV. Vsaka živalca ljubi zlato svobodo.

V. a) Primerjaj „Ptič na oknu“ (K. M. Začetnica 95)!

b) Napisovanje: 1. Deček vpraša metulja, ob čem živi, ker v zraku vendar ni hrane. 2. Metulj odgovori, da živi o cvetičnem vonju in solnčnem žaru. 3. Deček ga hoče ujeti, 4. Metulj pa ga prosi, naj ga pusti svobodnega, ker itak ne bode dolgo živel.

c) Memorovanje in deklamovanje.

ε) Kres.

58. Deklica in kresnica (str. 72.)

Glavni smoter: Moralni nauk.

Učilo: Kresnica.

I. Kdaj se začenja poletje? (O kresu.) — Katere žuželke radi lovite v poletnih večerih? (Kresnice.) — Zakaj? (Ker se tako lepo svetijo.) — Kdo je že ujel kresnico? — Kdo jo je že videl pri luči? — Ali se je še svetila? (Ne.)

Kdaj se torej sveti? (V temi.) — Kdaj ne? (Pri luči.) — In po dnevi? (Tudi ne.) — Kdo jo je že videl po dnevi? — Tukaj vam jo kažem. — Čemu je podobna? (Muhi.) — Popiši jo! — Zakaj se imenuje kresnica? (Ker se ob kresu prikaže.)

Nanika pa še ni nič vedela o tem. Čitati hočemo, kako jo je Marijana poučila.

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje.

Kdaj je kres? Kako je v mraku? — Kaj dela pestunja? (Pestuje — varuje — otroke.) Zabrlile — začele brleti, zasvetile. — Zakaj na jasnem nebu? (Na oblačnem jih ni videti.) — Zdirja — urno steče. — Kdo dirja? (Konj.) — Kako se je svetila stvarca? (Bledo.) — Zamrzi ji — (studi) gabi se ji. — Stran — proč.

Večkratno čitanje.

III. Razvrstitev misli: V mraku ujame Nanika svetlo stvarco. Nese jo v sobo. Tu vidi, da je majhna muha. Marijana jo pouči, da je to kresnica.

IV. Človek se dostikrat vara; neznatne stvari ima za važne.

Zato: Ni zlato vse svetlo.

V. a) Napisovanje glavnih misli.

b) Nanika pripoveduje.

59. Kres (str. 72.)

(Prim. „Kres“ J. G. II. 51.)

Razpravlja se na dan po prazniku sv. Janeza Krstnika.

Glavni smoter: Zbujanje veselja do življenja.

I. Kdo je včeraj zvečer žgal kres? — Kje? — Popiši ga!

(Nanosili so velik kup dračja, smrečja, polen i. t. d. — Nastala je cela grmada. Potem so jo zažgali. Najprej se

je vzdignil izpod grmade gost dim. Za dimom se je prikazal plamenček. — Poleno za polenom se je začelo vnemati. — Začulo se je prasketanje in pokanje. Na zadnje se je vzdignil silen ogenj. Vsa grmada je gorela. — Ob ognju so se zbrali stari in mladi ljudje. Skakali so in ukali in peli. — To je bilo veselje.)

V prejšnjih časih so kresovi naznanjali, da je prišel v naše kraje divji Turek. Ljudje so se pripravili na boj. V spomin na te žalostne čase kurijo še dandanes kresove.

O kresu se hočemo naučiti lepe pesmi.

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje.

1. O kakšnem kresu smo čitali? (O visokem, najvišjem v našem okraju = daleč na okrog.) — Navadno se ljudje skušajo, kdo bo imel največji kres. — Kaj gori? — Kaj delajo ljudje okoli kresa?

Povzetek: Naš kres je bil največji daleč na okrog. Stari in mladi ljudje so se zbrali okoli njega. Mladina je skakala čezenj, stari ljudje pa so ga rajši sedé gledali.

2. Kakšna je bila včerajšnja kresna noč? (Prijazna, najlepša v. letu.) — Zakaj? (Nebo je bilo jasno, polno zvezd.)

Povzetek: Kresna noč je bila prijazna, nebo jasno in polno zvezd.

3. Katera žuželka se je glasila? (Božji volec — poljski muren.) — Kdo ga pozna? — Tukaj ga vidite! — Kako pravimo, kadar slišimo njegov glas? (Da cvrči.) — Kako? — Katere žuželke ste lovili? (Kresnice.) — Kakšna je bila trava? (Rosna.) — Še neke glasove ste čuli v daljavi. Čigave? (Žabje.) — Zakaj žabji zbor? (Ker jih je bilo veliko zbranih.)

Povzetek: Slišalo se je cvrčanje božjega volka; kresnice so svetile, žabe regljale.

4. Kdaj se človek najbolj veseli življenja? (Dokler je mlad.) — Kdaj jemiemo slovo? (Kadar za dalje časa odhajamo z doma, kadar odpotujemo v tuje kraje . . .) — Kaj pride za poletjem? (Jesen, zima.) — In za mladostjo? (Starost.) — Kaj se torej pravi: Mladost bo slovo vzela? — Kdaj naj se torej veselimo? (Dokler smo mladi.) — Kakšna je starost? (Nevesela.) — Zakaj? (Skrbi.) — Čemu se torej primerja starost? (Zimskemu mrazu.) — Zakaj? (Ker je tudi zima nevesela in ker je star človek hladnejše krvi nego mlad.)

Povzetek: V mladosti se veselimo življenja!

Večkratno čitanje.

III. Kraj in čas dejanja (po pripravi).

IV. Veselimo se življenja, dokler smo še mladi!

V. a) Napisovanje kratke vsebine.

b) Memorovanje in deklamovanje.

60. Modrijan in seljak. (str. 73.)

Za obravnavo tegea berila j treba pravega razpoložnjâ. Berilo daje zgled otroške hvaležnosti in poštenega delavca, ki je z malim zadovoljen.

I. Kdo dela na vrtu? (Vrtnar, delavec.) — Kdo pozna kakega delavca? — Kje dela? — Kje še delajo delavci? — Delavčevo opravilo je skoro vedno težko, zato pravimo delavcu tudi težak. Njegov zaslužek se imenuje mezdâ, ki pa je navadno majhna. Ali je mogoče ob tako majhnem zaslužku živeti? Čujmo, česa nas uči povest v Čitanki!

II. Učenci čitajo enkrat ali dvakrat. — Pripoveduj, kar si si zapomnil.

Razjasnjevanje.

Čitaj I. stavek! Kaj nam pove ta stavek? — Povej to krajše! (Modrijan zagleda seljaka.) — Kdo je modrijan?

(Moder, zelo pameten, učen človek.) — Koga imenujemo težaka? (Človeka, ki opravlja težka dela, ki n. pr. koplje, kakor kmet, delavec.) — Kakor že vemo, pa naš težak niti ni bil posestnik zemlje, in vendar se je začel modrijan pogovarjati z njim. Kakšen je torej bil modrijan? (Prijazen.)

Čitaj dalje! Pomozi = pomagaj. — Kaj mu najprej želi? (Božje pomoči.) — Kakšen je torej bil? (Pobožen.) — Kaj ga vpraša? (Ali je truden.) — Od česa? — (Od dela.) — Ker ga je modrijan videl, kako pridno koplje, kaj mu svetuje? (Naj počije!)

Povej kratko, kar smo zdaj čitali! (Modrijan mu reče, naj si počije!)

Dalje! — Kaj izvemo sedaj? (Da bi seljak rad počival, ko bi mu pustil gospodar.) -- Seljak = ki stanuje v selu in obdeluje polje. — Seljak torej da vedeti, da zemlja ni njegova. — Dalje! — Modrijan se začudi. Kako? Dalje! — Kaj izvemo? (Čigava je zemlja in da dela le za mezdo = plačo.)

Dalje! — Kako ga imenuje modrijan? (Siromaka = ubožčka.) — Kaj ga vpraša? — In kaj izve? (Da znaša mezda dvajsetico.)

Dalje! — Modrijan se še bolj začudi. Nad čim? (Da more živeti ob eni dvajsetici.) — Zakaj? (Ker sam več potrebuje.) — O čem smo čitali? (Kako ga je modrijan vprašal, ali more živeti ob 1 dvajsetici.)

Dalje! — Povej, kar si čital! — Kaj se nam tu pripoveduje? (Kako težak uporablja svoj zaslužek = uporaba zaslužka.) Na koliko delov ga razdeli? — Koliko obdrži zase? Dalje! — Modrijan se je že prej čudil, kako more seljak živeti ob 1 dvajsetici. Še bolj se začudi sedaj, ko izve, da obdrži zase le eno tretjino. — Kaj stori seljak z drugo tretjino? (Vrača dolgove.) — Kaj s tretjo? (Daje jo na posodo = posojuje jo.) Kaj je pri teh besedah mislil modrijan? (Da težak denar komu posojuje na obresti.)

Dalje! — Česa modrijan zopet ne razume? (Da bi mogel težak s tako majhnim zaslužkom plačevati dolgove in vrhu tega še denar izposojati.)

Dalje! Za Boga = za Božjo voljo. — Hranim = dajem hrano. — Torej kratko! — Težak je zdaj modrijanu razložil = razjasnil uporabo svojega zaslužka. — O čem smo torej tu čitali? (O razjasnilu težakovem.) — Kakšne dolgove je imel težak? (Dobrote, ki jih je prejemal v mladosti od staršev.) — Starši so sedaj slabi in ne morejo več delati. — Kdo jih podpira? — S tem jim vrača dolgove. Tudi vi ste veliko dolžni svojim staršem. — Zakaj? (Ker skrbe za vas.) — Kaj boste storili, ko dorastete? — A že sedaj jim morete nekaj povračati. Kako? (Da ste pridni in se lépo vedete.) — S tem jim delate veselje.

Seljak tudi na posodo daje? Kako? (Skrbi za dva sina.) Ali bo donašal ta denar obresti? (Da.) Kdaj? (Ko sina dorasteta, ne bosta pozabila očeta, ko ne bo mogel več delati.) — Torej bo dajal ta denar veliko več obresti, nego če bi ga nalagal v hranilnici ali komu posojal.

III. Ali je bil seljak znan modrijanu? — Iz česa skleplate, da ni bil? — Kako je seljak razdelil svoj zaslužek in kako ga je uporabljal? Zakaj seljak ni naravnost odgovoril na prvo vprašanje? (Ni se hotel hvaliti.)

Kakšne lastnosti opazite na seljaku? (Bil je priden, hvaležen svojim staršem, skrben oče svojim otrokom, varičen, z malim zadovoljen.)

IV. Ljubite svoje starše in bodite jim hvaležni, potem se vam bo dobro godilo na zemlji.

V. a) Reki: 1. Kdor s svojimi starši lépo ravna, časno in véčno srečo ima. —

2. Kakor se drugim posojuje, tako se zopet povračuje.

3. Kdor pridno dela in lakomen ni, lahko brez vsega bogastva živi.

4. Očetov blagoslov zida otrokom hiše.

b) Izpeljava: modrijan = moder, seljak = selo, težak = teža, dvajsetica = dvajset.

c) Sličnice: modrijan = moder človek; seljak = seljan, poljedelec, kmet; me zagleda = zapazi, opazi, ugleda; pomozi = pomagaj; videč = ko vidi; malo = nekoliko; mezda = plačilo, zaslužek; na posodo dajem — posojujem; hranim = hrano dajem, preživljam.

d) Spisje: Modrijan pride do težaka, ki je pridno delal. Začne se z njim pogovarjati. Modrijan izve, da zemlja ni težakova, ampak da dela za eno dvajsetico na dan. Začudi se torej, kako more težak živeti ob tako majhnem zaslužku. Ta-le pa mu razloži, da vsega zaslužka niti ne porabi zase, ampak ga deli s svojimi starši, ki ne morejo več delati, in s svojimi otroki, od katerih pričakuje, da ga bodo podpirali v starosti.

b) Na polju.

(J. Dimnik v Ljubljani.)

61. Žitno klasje (str. 75.)

To berilo se nahaja v zbirki Kr. Schmidovih spisov. Razpravlja naj se po leti pred žetvijo ali ob času žetve!

Glavni smoter. Zbujanje čuta ponižnosti in zatiranje čuta prevzetnosti.

Učila: Polno in prazno rženo, pšeničeje in ječmenovo klasje. — Jansky: „Polje“ in „Poletje“ Hölzl: „Poletje“. — Izlet na polje. Tu se pokažejo učencem njive, na katerih raste rž, pšenica, ječmen in oves. Otroci se seznanijo s pojmom: žito. Natančnejega upogleda v posebnost teh koristnih rastlin pa še nimajo in to jim nudi pouk v šoli. — Rženo zrnje, ržena moka, otrobi; mlin (model) in stope (model.)

Uvod. Otrokom pokaže učitelj rž, katero je nalašč v ta namen prinesel s polja v šolo. Kdo pozna to rastlino? To je rž. (Se napiše na tablo.) Pokaži dele te rastline! Rž ima korenino, deblo in klas. Opazujmo posamezne dele! Korenina ima drobne, tenke žilice. Deblo je votlo in ima kolenca. Imenuje se steblo. (Primerja naj se s travnatim

stebлом!) Listi so dolgi in ozki; travnati listi. Rž je neka vrsta trave, zato spada med trave. Rž je žito. Žita so trave, katere sejemo ter iz njih semen delamo moko. — Iz česa pa nastane sad? Iz cvetja. Kje ima ta-le rastlina (rž) cvetje? Da, res je tako, v klasju. Pa rženo cvetje (se pokaže) ni tako lepo kakor n. pr. cvetje vijolice ali pa kake druge cvetice. Rženo cvetje komaj opazimo, ker je tako nezatno kakor cvetje trave na travniku. Vsak klas ima prav mnogo cvetov. Vsak cvet ima zopet več delov. Na koncu vsakega takega dela je precej dolgo, hrapavo želo, kateremu pravimo resa. Vsak klas ima mnogo res.

Kaj nastane iz cveta? Kadar klasje odcvete, se pokaže v vsakem klasu več ali manj sadu. Poglejte, to-le je sad! Drobna zrnca so to, kaj ne da? S početka so zrna mehka; kadar rž dozori, so pa trda. Kadar postane zrno trdo ter steblo, listi in klasje rumeno, rž požanjemo in potem pa omlatimo. Znotraj v zrnih je bela moka. Če zrno zdrobimo ali zmeljemo, nastane moka iz zrna. Kadar rž meljemo, se odlušči zunanja rjavkasta luščina od zrna; to so otrobi.*

I. Vsak rženi cvet pa ne dozori v sad. Nekatero klasje ima prav malo zrn, nekatero pa celo nič. To je prazno klasje. Kako spoznamo prazno ali polno klasje, so poučili oče svojega sina Andrejčka, ko sta šla na polje gledat, ali je žito že dozorelo.

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje.

Kako je bilo ime kmetovemu sinu? — Kam je šel kmet z Andrejčkom? — Kaj je hotel kmet videti? — Čemu mu je pa bilo treba vedeti, ali je žito že dozorelo? (Da bi pravočasno najel ženjice.) — Kaj je vprašal Andrejček očeta? — Kaj je mislil Andrejček o klasju, ki se pripogiba? (Ni nič prida — ničvreden, ni za nič.) — Kaj so storili na to oče? — Kaj je razlagal kmet svojemu sinu? Snetljiv (pokaže se snetljiv klas). — Ali je snetljiv klas za kaj?

Večkratno čitanje.

III. Zakaj je šel kmet na polje? — V katerem letnem času je torej bilo? Katerega meseca? — Kdo ga je sprem-

* To je približoma snov, ki se ima razpravljati v nazornem nauku, preden se čita naše berilo. V dotični bralni uri se to na kratko ponovi in napove smoter, kakor stoji gori.

ljal? Kaj sta zapazila obadva? Povej mi mnenje dečkovo! — Zakaj se je deček motil? (Ker je bil še neizkušen.) — Kaj se učimo iz izjave Andrejčkove? (Otroci morajo poprej vsako stvar vprašati, preden izreko svoje mnenje.) — Kaj so storili oče? — Ponovi očetovo razlaganje! — Kaj nam ugaja na očetu? (Oče niso Andrejčka kar kratko malo zavrnili, ampak so poučili svojega sina; tudi se niso zadovoljili s samimi besedami, ampak so dečku tudi vse pokazali, kar so mu pravili.)

Razredba. Pot na polje. Polno in prazno žitno klasje. Mnenje dečkovo. Razlaganje očetovo.

IV. *Temeljna misel.* Kakor se polno klasje ponižno klanja, tako so tudi ljudje, ki imajo kaj v glavi, pametni in ponižni ljudje. Ljudje s prazno glavo — neumni ljudje — se pa liki prazno klasje vzpenjajo nad druge ter nosijo glavo po koncu; to so prevzetni ljudje. — Ne bodi nikdar prevzetan na dozdevne prednosti, ampak bodi vedno ponižen!

V. Kdo pozna kak pregovor, ki bi se dal uporabiti pri tem berilu? „Ponižnost je najlepše oblačilo“. — „Prevzetnost se povsod spodtika, sramota se za njo pomika“. — (Enake pregovore, reke in pametnice glej v Sch. H.-ovi Čitanki, str. 86. in sicer: 1. in 2.)

Narek. Votla stebila nosijo klasje. Nekatero klasje je polno zrn. Klasje omlatimo v skednju. Zrna pelje kmet v mlin. Mlinar jih izmelje v moko. Iz moke pečemo kruh. Kruh uživamo vsak dan.

Slovnica. Izpišite iz berila vse glagole! Pridevnike! Postavite samostalnike v množino!

Spisje. 1. Kmet je šel s svojim malim sinom v mesto. 2. Med potjo sta pozdravila lepo oblečenega gospoda. 3. Ta je šel prevzetno mimo. 4. Neki drug tujec pa je prijazno odzdravil kmetu. 5. Deček je imel prvega za imenitnejšega nego drugega. 6. Zdajci pokažejo oče sinu dva žitna klasa. 7. Eden je ošabno kvišku molel nad drugim; bil je prazen

klas. 8. Drugi se je ponižno pripogibal k tlom; bil je poln najlepših zrn. 9. Nato pravijo oče sinku: „Z ljuvlmi je prav tako kakor s klasjem. Pameten, učen mož je ponižen. Domišljav človek je navadno prevzeten.“

Kako boš pripovedoval to povest svojemu prijatelju?

62. Žetev (str. 75.).

Glavni smoter tega berila je zbujanje zanimanja za naravo in poetskega premišljevanja o narodi. Ker je precej obsežno, bode nemara tudi ugajalo za vajo v mehaniškem čitanju.

Učilo: Jansky „Poletje in polje“, Hölzl „Poletje“. Srp. Kosa.

I. Glavni del priprave k razpravljanju tega berila mora, kakor običajno na tej stopnji, prevzeti nazorni nauk. Tu bode pred vsem treba vkupnega izprehoda na žitno polje, ko dozoreva klasje. Pri tej priči in v šoli, ko se pogovarjamo o stvarih, ki smo jih opazovali* ob izprehodu, se poudarja: Kako so bilke izpremenile svojo barvo; kako se polni klaski pripogibajo k tlom in kako se zibljejo in šume, če veter popihne; tuje rastline med bilkami (slak, divji mak); živali (prepelica, kakšna je, kako poje in kdaj; vrabec, i. t. d.). —

Če so učenci tako pripravljeni, ne bode nobene težave pri čitanju. Smoter se napove brez dolgega besedičenja, nemara tako-le: Dalje časa smo opazovali in se pogovarjali, kakšno je sedaj žitno polje. V Čitanki imamo vse to opisano z lepimi besedami. Ta spis hočemo danes čitati.

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje.

Spominščica ali potočnica se pokaže ter opozori na rumeno zvezdo („zlato solnčece“). Razloži: „Klaski so za-

* Tu bode neobhodno treba, da učitelj še dolgo poprej stavi naloge, kakor n. pr.: Opazujte, kako se žitno klasje izpreminja! Katere rastline rastejo med bilkami? Katere ptice so rade na njivah? Katere druge živali vidite tam? Zakaj? i. t. d.

menjali svojo zeleno suknjico z zlatim oblačilcem". Istotako: „Klaski so klanjali svoje glavice . . . šepetali na uho". (Veter jih ziblje; šumi!). Pokaži, kako se slak spenja (pleza) po klaskih. Bujni slak = z velikim, čvrstim listjem in z velikimi cveti. Kako kima? Mak je rdel na solncu = je bil rdeče barve, rdeč. Dejali = rekli. Kramljali = se pogovarjali, govorili. Zakaj čitamo, da so se klaski poljubovali? Kako kliče prepelica? (Pet pedi, pet pedi ali pet penez, pet penez.) Kmeta spominja, da je čas žetve (ob žetvi poje), torej se mu zdi, kakor da bi klicala: pojdite žet, pojdite žet!

Ko se je prvi odstavek razjasnil, se večkrat prečita. Na sličen način se razpravlja 2. in 3. odstavek. Na zadnje se čitajo vsi trije odstavki.

III. Med razpravljanjem posameznih odstavkov je nastala ta - le razporedba: 1. Kako žito dozoreva. 2. Različni ženjci (gostje) na polju. 3. Žetev. — Po teh točkah se ponavlja vsebina, najprej pri vsaki točki posebe, na zadnje za vse skup.

IV. *Pregovori*: (Snov za lepopisje.) „Kakršna setev, taka žetev." — „Ni je žetve brez truda." — „Po končanem delu se sladko počiva." — (Čitanka str. 86. pregovor 3.)

Kot dodatek se čita lahko brez vsake priprave pesemca: Ženjice (str. 78.), ki se je na zadnje uče na pamet, in

63. Rženi klas.

(Sch. H. 78.)

Na podstavi že znane snovi o žetvi odpade pri tem berilu lahko vsa priprava in stvarna razlaga ter se prične takoj s pripovedovanjem basni od strani učitelja, potem pa od strani učencev. Temu naj sledi predčitanje in vaje v čitanju. Na to pa 1. izpraševanje na stavljena vprašanja; 2. ponovitev vsebine brez stavljenih vprašanj; 3. memorovanje.

Pregovor: Kdor božjega daru ne spoštuje, tega šiba božja kaznuje.

64. Ujeti vrabec (str. 79.)

Opazovanje. Otroci naj opazujejo vrabčev gnezdo z mladiči, kako stari pitajo mlade. Opazujejo naj se vrabci na vrtu, na polju, na cesti!
Učila: Podmašen vrabec. — Podoba. — Vrabčev gnezdo.

Priprava. Vrabec je predrzen tat in ropar, nič ni varnega pred njim. Prve zrele črešnje so vselej njegove; obnaša se tako, kakor bi bile edine le njemu namenjene. In kadar dozori žito, je vrabec prvi ženjec na polju ter si izbira najlepša zrna. Pa tudi na zelenjadnem vrtu se čuti vrabec prav domačega; prva solata je vedno njegova; tako grdo jo okljuje in objé, kakor bi bila nalašč zanj nasajena. Pa tudi drugim zeliščem ne prizanaša.

Vrabec se klati tudi po ulicah in cestah ter vpije in se prepira s svojimi tovariši kakor kak poulični paglavec.

Vrabec je res pravi predrznež. Kadar krađe zrele črešnje na vrtu, ržena ali pšenična zrna na polju, grah na zelenjadnem vrtu, ne kaže tudi najmanjše bojazni. Kako kaže vrabec svojo predrznost, kadar mlatiči mlatio? (Pobira zrna vpricho mlatičev.) Kako kaže svojo predrznost, kadar krmijo konje? (Usede se na jaslji ter zoblje poleg konja. Pokaže se podoba.) Kako, kadar dajo mati jesti kokošim in golobom? (Prileti takoj med nje ter prav po domače zoblje z njimi, če prav ga kokoši in golobje preganjajo in pode proč.)

Da vrabec kaj takega stori, to res ni lepo.

No, pa tistih par črešenj mu smemo vendar le privoščiti. (Zakaj?) Saj jih ostane še mnogo za nas.

Na polju napravi vrabec čestokrat veliko škodo. Tu leta navadno v večji družbi; potem sedejo lačni paglavčki na stebila, jih upognejo k tlom ter obero klasje do zadnjega zrna.

Pa brez vse koristi vrabec vendar ni. Kako to? (Použije mnogo škodljivih živali.) Mastni grižljaji so mu posebno po volji. (Majnikovi hrošči.) Požré pa tudi mnogo gosenic, posebno mladičem jih mnogo nanosi, ker so silno požrešni.

Vrabčev dom. Vrabec se klati kakor kak poulični pobalin po prahu, blatu in lužah. Vrabec je poulični paglavec med pticami. Njegovo vpitje je zopmo.

I. Rekli smo, da je vrabec predrzen ptič. Pozoblje vam prve in najboljše črešnje. Pa tudi na polju, kadar je zrelo žito, napravi mnogo škode. Ni čuda, da ga marsikdo sovraži in

preganja. Tega predrznega tatiča je ujel deček ter ga zaprl v sobo. Slišali bomo, kaj mu je vse grozil in kaj je storil z njim. To je povedano v 5. berilu na strani 79. Položite Čitanko na klop: 1! 2! 3!

II. a) Čitanje. b) Razjasnjevanje.

Kako je pozdravil deček vrabca, ko ga je ujel? — Kosmata kapa! Šaljiv klic. (Glej ga no! Kaj pa bo zdaj?) Zdaj si ugnan = zdaj te imam, čakaj, čakaj! Venkaj = ven, vun. Kaj je storil z njim? — Kaj je počenjal vrabec v sobi? — Kaj mu je rekel deček? — Če tudi vrabcem slavno znan = med vrabci si znan kot drznež, proti meni pa nisi nič. Ključar si bil in sam župan = glej pravljico: Župan (3. čitanka). Kako ga je strašil? — Kako mu je grozil? — Zakaj ga je hotel kaznovati? — Stare mere tat = velik tat (stara mera, pravijo, je bila večja, nego nova). Kako si ščebetel = kako si čivkal, kričal. Kužek = pesek. — Nožice = škarje. Ostrižem = odrežem. Lasje in brada se striže. Skakucaj = nerodno skakaj (brez peruti)! Kako bi ga lahko kaznoval? — Za kateri greh ga je hotel tako neusmiljeno kaznovati? — Kaj mu je rekel potem, ko mu je naštel vse kazni, s katerimi bi ga lahko kaznoval? — (Človek sem . . .) Kakšen čut se je zbudil v dečku? (Čut usmiljenja in milosrčnosti do živali.) — Kaj je storil deček? — Kam je smuknil vrabec? —

III. Razredba. Vaje v čitanju.

Deček ujame vrabca. Zapre ga v izbo. Tu ga kara, ker je kradel. Žuga mu s trpinčenjem in s smrtno kaznijo. Deček spozna, da je človek, se ga usmili in mu prizanese kazen. Izpusti ga pod milo nebo.

Kateri letni čas je deček ujel vrabca? (Poleti.) — Zakaj ga je ujel? (Ker je delal škodo.) — Kje je delal vrabec škodo? (Na sadnem vrtu, na zelenjadnem vrtu in na polju.) — Kje ga je brž ko ne ujel? (V skednju) — Kam ga je zaprl? — Kaj je počenjal vrabec v izbi? — Zakaj se je zaletaval v okno? — Kaj se je v dečku zbudilo? (Čut milosrčnosti.) — Spomnil se je,

da vrabec ljubi svobodo, da je rad prost. Česa se je deček brž ko ne še spomnil? (Da nam vrabec tudi koristi.) — Kaj je storil deček po tem premišljevanju z vrabcem? (Izpustil ga je.)

IV. S kom vrabca radi primerjamo? (S pouličnimi dečki.) Zakaj? Kakšno je navadno njegovo perje? (Umazano in razmršeno.) — Zakaj? — Kakšno je njegovo gnezdo? (Tudi razmršeno.) — Iz česa je zmašeno? — Kaj uživa vrabec? — Zakaj ga je deček ujel? (Ker mu je snedel brž ko ne prve črešnje.) — Kaj je nameraval storiti z njim? (Kaznovati ga je hotel.) — Kako pravimo lastnosti, če hoče kdo koga zaradi kake škode kaznovati? (Maščevanje.) — Ali je bilo lepo o dečku, da se je hotel maščevati nad vrabcem? — Na kak način se je hotel deček maščevati? — Ali je to storil? — Zakaj ne? — Ali je bilo to lepo, da se je deček usmilil ubogega vrabca? — Ali je pa ostal vrabec brez kazni, ko ga je deček izpustil? — Zakaj ne? (Bil je zaprt ter prestal mnogo strahu.) — Kaj lepega nas uči postopanje dečkovo z vrabcem? (Ne bodi prestrog v sodbi z drugimi, zakaj usmiljenje zbuja usmiljenje.) — Maščevanje je grda lastnost. Če bomo usmiljeni z ljudmi, bodo tudi ljudje z nami usmiljeni, zakaj nihče ne vé, kaj vse ga še zadene pred smrtjo. Pregovor pravi: „Kakor ti meni, tako jaz tebi“.

V. 1.) Kateri pregovori s strani 37. se dajo uporabiti pri tem berilu? (8., 11., 12., 17., 18., 19. in 20.)

2.) Kateri čut je imel deček v sebi, ko je ujel vrabca? (Čut maščevanja.) — Katerega pa potem? (Čut usmiljenja.) — Kateri je posnemanja vreden? — Zakaj? — Česa se je spomnil deček, ko je hotel vrabca s smrtjo kaznovati? (Da je človek.) — Kakšni moramo torej biti ljudje do živali? (Usmiljeni.) — Kakšni do ljudi? — Zakaj?

3.) Odgovori na ta-le vprašanja in napiši stavke! Kdo je ujel vrabca? — Kam ga je zaprl? — Kaj je počenjal vrabec v izbi? — S čim mu je deček grozil? — Kako je bilo vrabcu? (Tresel se je od strahu pre kaznijo.) — Ka-

teri čut se je zbudil v dečku? — Kakšen je bil torej deček?
— Kaj je storil na to deček z vrabcem?

4.) Memorovanje.

65. Mak (str. 81.)

Smoter. Danes se bomo učili o poljski cvetici, ki pa kmetu ne ugaja prav posebno. Poglejte jo, prinesel sem jo s seboj. To je divji mak.

Mak ima rdeče cvetje, ki pa rado odpade. Povedal vam bodem, zakaj odpade maku cvetje tako hitro.

Ko je ljubi Bog ustvaril cvetice, so bile nekatere nezadovoljne. Tem ni ugajalo listje, drugim pa zopet ne cvetje, s katerim jih je Bog bil oblekel. Tem je bilo vse preveliko, drugim pa zopet premajhno, dasi niti prvo niti drugo ni bilo res. Te so si želele rdečega cvetja, druge pa zopet modrega ali rumenega ali belega. In nezadovoljne cvetice so godrnjale, kar se je dalo, najbolj med vsemi pa mak.

Imel je sicer lepo oblačilce z mnogimi bunkicami in snažnim, ko-drastim ovratnikom. In cvetke so bile lepo rdeče, nekatere tudi višnjev-kaste in rumenkaste. A maku so se zdele premajhne in prenezatne; naj-rajši bi bil imel take cvete, kakršne ima vrtnica (roža). Ni se dolgo pre-mišljeval, kar potrga vse cvete in jih vrže v prah.

Pa brez cvetja tudi ni maral ostati.

Med tem si je v sosednem vrtu oblekla vrtnica svojo poljetno obleko. In veter je odtrgal nekaj teh dehtečih cvetov ter jih je vrgel prav tik maka na tla. Hitro jih pobere ter si nakiti z njimi svojo glavo. In ko so se cvetice zjutraj zbudile ter si mele zaspane oči, jim mak zmagovalno zakliče: „Poglejte moj cvet! Jaz sem lepši od same vrtnice; jaz sem naj-lepši med vsemi cveticami.“

Zdajci polegne veter. In kakor bi mahnil, je odnesel maku vse cvetje. In vse cvetice krog njega, ki so to videle, so se na ves glas zasmejale in zakričale norčevaje se iz maka: „Mak, mak, mak!“

Tako se še dandanes radi norčujemo iz maka in še dandanes od-pade cvetje maku tudi pri najlažjem vetriču.

Izpraševanje basni.

I. O maku imamo prav mično pesemco v Čitanki, ki jo bomo danes čitali.

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje.

Kako so se norčevale cvetice iz maka? — Kakšno cvetje ima mak? (Lahko rečemo tudi: mak ima rdečo kapo.)

— Kaj mu je reklo solnčece? — Ali se je odkril? — Iz česa nastane mak? (Iz semena). — Kam se mora seme položiti? — Česa je treba, da iz semena zraste mak? (Solnca). Da, solnčna toplota naredi, da mak in druge rastline najprej iz semena vzklijejo. Solnce tako rekoč pokliče (izvabi) mak iz zemlje. In tudi pozneje, ko se je rastlina že pokazala nad zemljo, ji je treba solnčne svetlobe, da raste. Solnce jo torej napaja (poji) s svojo svetlobo (lučjo). — Da me ti odgojilo nisi = ko bi me ti ne bilo odgojilo. — Kdo odgaja? — (Starši.) — Koga? (Otroke.) Kako? (Dajejo jim hrane, obleke in stanovanje, sploh vse, česar je treba, da lepo rastejo. Zraven jih tudi poučujejo.) — Kdo je zgojil mak? (Solnce.) — S čim? (S svojo toploto in svetlobo.) — Kako pa? — Ali je mak to pripoznal? — Kakšen je bil torej mak? (Nehvaležen in prevzeten.) — Kakšen je bil pa mak iz zgornje basni? (Nezadovoljen.) — Kaj je storil s svojim cvetjem? — S kakšnim cvetjem se je nališpal? Pomnite: Kdor se s tujim blagom lišpa in baha z njim, je gizdalin. Gizdalin je tudi ošaben. — Kaj je odgovoril solncu v svoji ošabnosti? — Ali bi si bil mak res lahko pomagal sam? — Zakaj ne? (Brez solnčne toplote ne vzraste nobena cvetica.) — Kako se je obnašal mak proti vetru? (Smejal se mu je.) — Kdo je pa potem kaznoval ošabni mak? (Zima in burja.) — Kaj je storila burja? (Odnese kapico, cvetje.) — Kakšen je bil mak črez zimo? (Gologlav.) — Kako mu je to dejalo? (Drgetal je [tresel se je] od mraza.) — Po kom zdaj mak vzdise (vzdihuje)? (Po solncu.)

III. Mak je bil nehvaležen in prevzeten; iz vetra se je delal norca, dokler ni prišla zima in mu kape odnesla. Tako so tudi včasih otroci nehvaležni svojim staršem in se posmehujejo njihovim dobrim naukom. Tudi dorastli ljudje gostokrat ne verjamejo dobrim svetom, dokler jih nesreča ne izuči.

IV. „Človek, dokler ne čuti, ne verjame.“ Ali: „Janezek se ne preobrne, dokler se v jamo ne zvrne.“

V. Memorovanje. Petje.

66. Oblaka (str. 82.)

Opazka k nazornemu nauku. Pred obravnavo tega berila naj otroci opazujejo raznovrstne oblake, kakor: ovčice in debele črne oblake, ki so podobni visokim goram in ki se iz njih šestokrat ulije huda ploha.

Otrokom naj se pové, da nosijo oblaki v sebi blagodejni dež za polja, travnike in vinograde. To so bolj svetli oblaki. Temni, črni oblaki so pa nevarni za polja, travnike in vinograde, ker prineso s seboj točo, blisk in grom.

Blagodejni vpliv dežja na cvetice, zelišča, trave, grmovja in drevesa naj opazujejo otroci poprej v naravi, potem še le naj se v šoli govori o tem! Takisto naj opazujejo v naravi tudi škodo, ki jo je napravila toča, ki je je prinesel gost, debel, črn oblak. To je najboljša priprava za to berilo. Pri stvarni razlagi naj se opišejo prikazni pred dežjem, med dežjem in po dežju ter korist dežja.

Pregovor: 15. stran 87.

67. Solnce in dež (str. 82.)

I. Danes bomo brali o solncu in dežju. Poprej mi pa povejte, kaj vam je ljubše, solnce ali dež? Že vidim, da večini solnce bolj ugaja nego dež. — Zakaj? — Tako so mislili nekoč tudi drugi otroci.

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje.

Česa so si otroci želeli? — Kakšen dan je bil, ko so tako željno hrepeneli po solncu? — Se ve da, oblačni in deževni dnevi nam ne napravljajo dosti veselja, zato je umevno, zakaj so imeli otroci tako željo. — Koliko časa je trajala suša? — Kako se je poznal vpliv suše na polju? — Kako na travnikih? — Kaj se je zgodilo s cveticami in zelišči na vrtu? — Kakšno škodo je imela dolga suša za deklice?

Ali je bila torej želja otrok pametna, ker so si želeli vedno le solnce? — Kaj je še tako potrebno kakor solnce?

III. Ali ima človek v svojem življenju vedno srečne in vesele dni? — Kateri so tisti oblačni in viharni, deževni dnevi, tiste nadloge in težave? — Kdo nam jih pošilja? — Zakaj? (Da preizkuša našo potrpežljivost, da nas poboljša,

če smo se kaj pregrešili. Če pa pridejo po dnevih trpljenja, boleznih, skrbi in potrebe zopet srečni in veseli dnevi, kako vesel je tedaj človek, ker so prešle skrbi in trpljenje! Tako vesel je, kakor če po dolgem deževju zopet zasije prijazno solnce. V potrebi se uči človek moliti, uči se Boga prositi, da bi odvrnil nesrečo; uči se po prestani izkušnji tudi v dnevih sreče, zadovoljnosti in veselja misliti na Boga, ki ima v svoji roki in oblasti: solnce in dež, srečo in nesrečo, veselje in žalost. Kar je za nas bolje, to nam pa pošlje v svoji neskončni modrosti.)

IV. Pregovor pravi:

Dež za solncem mora biti,
Za veseljem žalost priti.

V. Kaj moramo storiti, kadar nas tarejo bolezni in druge nadloge in težave? (Potrpežljivo prenašati in misliti: Tudi nadloga je od Boga. Upati moramo, da pridejo zopet boljši časi.)

Slovniška uporaba. I. Nasprotni si pojmi: solnce — dež; veselje — žalost; sreča — nesreča; oblačno — jasno; viharno — mirno; prijazno — neprijazno; suho — mokro; veselo — žalostno; blagodejno — pogubno; potrebno — nepotrebno; modro — neumno; koristiti — škodovati; veseliti se — tugovati (žalovati).

2.) Snujejo naj se stavki s temi nasprotnimi si pojmi!

3.) Napiše naj se pregovor, ki ga je mati otrokom povedala!

68. Mavrica (str. 83.).

(R. Ž. 54.)

Učila: Steklena prizma; kozarec vode; poła belega papirja; mavrične barve, naslikane na papirju; svetopisemski podobi; „Sodnji dan“ in „Vesoljni potop“.

Otroci naj opazujejo mavrico v naravi, potem še le naj se obravnava v šoli!

I. Učitelj razdeli solnčne žarke, ki padajo v šolsko sobo, s stekleno prizmo, potem pa s kozarcem čiste vode. S pomočjo steklene prizme se pokaže barvasta podoba lahko na steni, kar otroke prav veselo iznenadi. Ako postavimo kozarec vode na bel papir, tako da solnčni žarki lahko prodirajo v kozarec, opazujemo podobo lahko dalje časa. — Tudi na prostem (v šolskem vrtu) uprizorimo lahko mavrico in sicer, če pustimo padati solnčne žarke skozi vodo, katero izlivamo iz škropilnice. Na to pa vprašamo, če niso otroci videli tako barvaste slike na nebu. No, kdaj se pa vidi mavrica? — Pred dežjem ali po dežju? — Nariši, kakšno obliko ima mavrica! — Da, res je; podobna je oboku. — Poglejte jo, taka-le je. (Učitelj pokaže naslikano mavrico.) Kje pa zapazimo mavrico? — Vselej solncu nasproti. (Solnce mora biti za nami.) — Kakšne barve pa vidiš na mavrici? (Se imenujejo in napišejo na tablo.) — Koliko barv je? (Beri jih! (Rdeča, pomarančasta, rumena, zelena, modra in vijoličasta.) — Notranja stran mavrice je vijoličasta, zunanja pa rdeča. — Pokažejo se barve na papirju. — Naštej barve od znotraj na zunaj in narobe! — Kakšna je torej mavrica, ker ima več barv? — Pisana. — Pokaže se podoba mavrice. — O mavrici bomo sedaj brali iz Čitanke na strani 83

a) Predčitanje. (Berilo čita učitelj.)

b) Čitanje. (Berilo čita kak boljši učenec.)

c) Čitanje prvih šestih vrstic; izpraševanje vsebine; besedna in stvarna razlaga.

č) Čitanje zadnjih osmih vrstic; izpraševanje vsebine; besedna in stvarna razlaga.

Mavrico si lahko mislimo kot lestvo, ki se na eni strani spenja (dviga, vzdiga) od zemlje v oblake, na drugi strani (onkraj) pa se spušča na zemljo (zemeljski trak). (Se s preprosto risbo na tabli razjasni.) Čemu rabimo lestvo? — Kdo pa sedi na vrhu mavrice? — Kako pravimo stolu, kjer sedi Bog? (Božji prestol.) Kdo ima še prestol? (Cesar, papež, škof itd.) — Zakaj je biserna? — (Ker se lesketa

kakor biseri; (če mogoče, naj se otrokom pokažejo biseri n. pr. iz prstana, iz uhanov, ali pa ponarejeni biseri!) Kdo hodi po tej lestvi gor in pa dol? — Kaj pa drže angeli v rokah? Kakšne so te škropilnice? — Kje si videl škropilnico? (Na vrtu. Pri vrtnarju.) — Kaj pa škrepe angeli s škropilnicami? — Kakšna je zemlja? (prežejna, zelo, močno žejna = suha.) — Čemu? (Da jo hladé = hladijo in pojé = napajajo.)

II. Kdo sedi gori na prestolu? (Večni Bog.) Kaj dela Bog na prestolu? (Kapljici vsaki On srečo deli.) — Kaj rodi kapljica, ki ji da Bog srečo in blagoslov, ako pade na polje? Kaj, če pade ali kane na drevje? — Kaj da taka kaplja na njivi? — In kaplja na trti? — Kaj se spušča torej na slehernu (vsako) stvar? (Božji blagoslov.) — Kako se glasita zadnji dve vrstici? — Kdo pa je ta nebeški vrtnar? (Bog.) — Kedaj pa zaliva ta nebeški vrtnar? (Kadar nam pošilja dežja.)

Le ljubimo iz vsega srca Boga,
karkoli imamo, to on nam vse dá.

III. Razredba. Mavrica je božji prestol. Po nji hodijo angeli ter škrepe z zlatimi škropilnicami zemljo. Bog daje vsaki kapljici svoj blagoslov. Zato rodi zemlja obilo zelenjadi, sadja, žita in vina. Brez božjega blagoslova zemlja ničesar ne rodi. Zato pa:

IV. Česa naj se spominjamo, ko vidimo mavrico? (Dobrote božje.) „Sreča se spušča na slehernu stvar, kadar zaliva nebeški vrtnar.“ Namigne se lahko na vesoljni potop. Pesem se uče na pamet!

69. O nevihti (str. 84.).

Ta krasna Gregorčičeva pesem zahteva precej spretnosti od učitelja, ako naj ima pravo ime. Nemara se bode zdela zato komu pretežka. Mi nismo tega mnenja, a prepričani smo, da se je treba na to razpravo temeljito pripraviti.

I. Nazorni nauk se je bavil že dalje časa z vremenskimi prikaznimi. (Oblaki, dež, mavrica, nevihta). Učenci

so opazovali nevihto in poročali, kar so opazovali. Čitanje berila „Nevihta“ nam je dalo priliko, da smo vse te prikazni še enkrat ponovili. Če smo izbrali za to razpravo pravi trenutek — ko je bila baš nevihta v našem kraju — takrat so učenci v pravem razpoložaju, da razumejo našo pesem. Razpravlja se najbolje kod dodatek k poprejšnjemu berilu ali kot uporaba.

Strašno nas kaznuje Bog z nevihto. Kaj naj bi storili, da nas Bog te kazni obvaruje? Nič ne moremo storiti, nego da ga prosimo usmiljenja. Kako naj molimo v taki nevarnosti, nas uči pesnik Simon Gregorčič. To molitev bomo danes čitali.

II. a) Čitanje (Učitelj čita počasi in izrazito).

b) Razjasnjevanje.

Zanesi nam = prizanesi nam, obvaruj nas! — Otni nas rev = reši nas revščine; otni nadlog = odreši nas strahu in trpljenja! — Kdo je sovražnica srdita? (Nevihta) — Pesnik si torej misli nevihto kot hudo, grozovito osebo. — Kakšna je? (Zavita v plašč sivih oblakov). — Njena beseda (govorica) je grom rohneč (= bobneč). — In nje pogled? (Blisk grmeč). — Kako močna sta njena beseda in njen pogled? (Da nebo in zemljo pretresata, da nebo in zemlja trepečeta). — Kaj nosi pod plaščem (v oblakih) skrito (prikrito)? — Iz česa je ta bič? — Kaj je ta bič? (Toča). — Gorje = joj, strašno! — Švigne = mahne (z bičem švigniti). —

Živilo je, od česar živimo (kruh, krompir, sočivje i. t. d.) — Nada = upanje. — Zakaj se imenuje mlada setev naša nada? (Ker upamo, da bode dobro obrodila in nam dala obilo živila (živeža). — Pod težo sklonjeno (upognjeno) drevo. — Kako težo? — Kakšno je torej drevje? (Polno sadja). — Nežni cvet = mladi cvet, ki se lahko uniči. — Ognjeni sok na vinski trti: iz grozdja, ki dozori na vinski trti, se dela vino, ki človeka greje in oživlja; torej =

grozdje. — Plaho se ozira = boječe gleda v nebo. — Kdo se ozira v nebo, se vije in trepeče? (Mlada setev, drevo i. t. d.) — (Prošnja se ponavlja).

Jok = jokanje, vzdih = vzdihovanje in stok = stokanje. — Kdo se joče, vzdihuje in stoka? (Kaj ga boli, ki trpi, ki je nesrečen). — Kje se napravijo žulji? — Od česa? — Ne uniči žuljev pridnih rok! — Ne uniči tega, kar so pridne roke s svojimi žulji pridelale.

Ti migni = ako ti migneš. — Kaj se upihne? (Luč). — Luč ugasne. — Bliska žar se upihne = žarjenje bliska ugasne; blisk preneha. — Le veli = ako ti veliš, ukažeš zapoveš. — Bič se razdrobi = toča izgine. — Roka boče blagoslov rosila = namesto toče nastane blaženi dež.

Večkratno čitanje. Pri čitanju je treba večkrat namesto težkih izrazov staviti priprostejše.

Memorovanje.

V gozdu in pri potoku.

(Anton Kosí v Središču.)

70. Po jagode. (str. 88.).

Ta Funtkova pesemca, ki se razpravlja v poletnem času, zbuja v otrokih spomin na veselje, ki jim ga ponuja nabiranje jagod, opozarja pa tudi mlade čitateljčke na 4. božjo zapoved, oz. na dejstvo, da se veseli otrok, ki svoje roditelje ljubi, če jim veselje naredi.

I. Imenuj nekatera drevesa, ki rasto v gozdu! (Jelka, breza, bukev, hrast i. t. d.) — Kako imenujemo taka drevesa? (Gozdna drevesa). — V gozdu žive tudi razne živali, ali veste, katere? (Zajci, jazbeci, lisice, kune.) — Katere živalce pa žive na gozdnem drevju? (Ptiči, tudi veverice skačejo sem ter tja.) — Kaj je tam veselega in prijetnega? (Ptičje petje, šumljanje potočkov, šumenje listja, s katerim se igra veter i. t. d.) — S čim so pokrita gozdna tla? (Z mahom,

s travo, s cveticami in v poletnem času z zreliimi rudečimi jagodami.

(Učitelj pokaže šopek zrelih jagod.) — Kaj imam tukaj? — Kdo se zrelih jagod posebno veseli? (Otroci.) — Zakaj neki? (Ker so jagode zelo ukusne in dišeč sad.) — V kaj nabirajo otroci jagode? (V lončke, skodelice, košarice, jerbaščeke koške i. t. d.) — Nekateri otroci si znajo narediti iz drevesne (navadno brezove) skorje ali lubadi tudi prav lične košarice, v katere nabirajo jagode. Pomnite: Pri narejanju takih košaric naredé otroci često škodo, ker lupijo drevesa, ki še rasto! Ako delate iz drevesne skorje košarice, rabite v te namene drevesa, ki so posekana!

I. Učili se bomo danes pesem, ki nam popisuje veselje, katero občutijo otroci, ko se odpravljajo v gozd nabirat zrelih jagod.

II. Hej! = hola! slišite! čujte! — Kdo pravi te besede? (Dečki.) — Iz česa povzameš to? (Iz besed: Mi fantiči, ve dekleta) — Ponosna čela. — Kdo je ponosen? (Oni, ki se drži po koncu, ker ve, da je kaj vreden.) — Pojasni se otrokom razlika med pametnim, upravičenim ponosom in med nespametnim, ki ga imenujemo ošabnost, prevzetnost, oholost ali bahavost.) — Četa = krdelo, truma, tropa, množina ljudi, živali. — Košek = jerbašček.

Kaj nam pove I. kitica?

Ko jagode dozoré, se odpravijo otroci v velikem krdelu v gozd nabirat tega okusnega sadú.

Gozdič = majhen gozd, gozdek. — To in ono = marsikaj. — Koj spomladi = takoj spomladi, v prvi spomladi, s početka pomladi. — Jagod zrelih v senci gosti — daješ nam po leti dosti. (Pravilni besedni red?) — Kaj nam daje gozd spomladi? (Ptice, cvetice.) — Kaj po leti? (Zrele jagode. —

Povzetek druge kitice: Gozd ponuja otrokom spomladi in po leti mnogo raznih prijetnosti, zato tudi z veseljem hodijo vanj.

Žlahten = plemenit. — Le hitimo = le podvizajmo se, pospešimo korake! — Slabše sami pozobljemo! — Kaj pa z lepšimi? (S sabo jih bodo nesli.) — Kam in komu? (Domov očetu in materi za darilce.) — (Oče, mati jih veseli — za darilce bodo vzeli.) — Kaj mislite, se li starši res tako zelo veselé jagod kakor n. pr. otroci? (Ne, pač pa jih neizrečeno veseli, ako vidijo in se prepričajo, da se jih otroci spominjajo ter jim hočejo veselje narediti: pridni in dobri otroci so največje veselje skrbnih staršev.)

Povzetek tretje kitice: Dobri otroci se spomnijo pri nabiranju jagod svojih skrbnih staršev ter odmenijo zanje najlepše jagode.

Vaje v čitanju.

1. Pismene vaje. Napišite vsebino posameznih kitic te pesmi! (Gl. gori.)

2. Učenje na pamet in krasnoslovljenje.

3. Petje.

71. Jagodov cvet in solnčni žarki. (str. 89.).

I. Kje najrajši cvetejo jagodnjaki? Res v grmovju, kakor da bi se jagode hotele skriti pred kom. — Kdaj se otroci radi skrivljejo? (Če so kaj napačnega storili.) — Kako drže zreli jagodnjaki svoje glave? (K tlom pripognjene.) — Kdo gleda na tla? (Tisti, ki ga je sram, ki se ne upa komu v obraz gledati.) — Kakšne barve so zrele jagode? — Koga rada rdečica oblije? (Tistega, ki ga je sram.) Jagoda se torej skrivlje v grmovje, poveša svojo glavico k tlom in je vsa z rdečico oblita. Vse to kaže, kako da jo je močno sram. Zakaj se jagoda sramuje, nam pripoveduje pravljica, ki jo bomo danes čitali.

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje.

Ugleda (zapazi); Kdo je videl v vodi svoj obraz? — Kje se še lahko ugledamo? (V zrcalu.) Silno = zelo, močno,

jako. — Zakaj se razveseli? (Ker se ji zdi lep.) — Kakšen je bil? (Lepo okroglo lice = belo listje stoji lepo v krogu; pazi: lice in obraz! rumeni čop = prašniki.) Zdita se = vidita se. Kaj krasna = zelo krasna.

Vile. Pred 1000 in več leti so mislili naši predstarši, da v gozdih, ob potokih in na hribih žive čudno lepe gozdne deklice ali vile. Včasih so se prikazale ljudem ter jim svetovale k dobremu in jih odvrčale od hudega. Tako vilo je zapazil tudi jagodov cvet v naši pravljici.

Karajoče = kregaje, zmerjaje, žugaje. — Kako je rekla vila? („Samemu sebi se čuditi, ne vem, je li to lepo?“) Iz tega spoznamo dobrohotnost vile. Bila bi lahko rekla: „Fej, kako grdo je to, ako se kdo čudi sam sebi“. Besede, katere je izrekla vila, so imele sicer ta pomen; a vila je v svoji dobrohotnosti izpremenila grajo v vprašanje, iz katerega je jagodov cvet takoj spoznal, da ni ravnal prav.

Noge se mu ušibe = postanejo šibke, tresejo se mu. Zakaj? (Od straha.) Smukne = prav naglo se potegne ali pomakne.

Zakaj ga je bilo sram? (Ker je bil gizdav.)

Solčni žarki se spuste v goščavo = solnce pošlje svoje žarke v gosto grmovje. — Ali se je torej mogel skriti pred solncem? — Kaj pomeni tukaj beseda „oni“? (Solnčne žarke.) Čitaj sedaj ta stavek tako, da boš rabil namesto „oni“ besedi „solčni žarki“!

Prepozno = prekasno.

Rdečica oblije = jagodov cvet zardi. Cvet je bil poprej bel; listje mu je odpadlo in jagoda se začne rdečiti. Osramočen = z občutkom sramežljivosti. — Kaj pomeni tukaj „zeleni plašč“? (Zeleno čašo, ki obdaja zrelo jagodo.)

Nikdar = nikoli. Gizdav = bahat, napuhnjen. Zago-relo obličje = od solca ožgano, rdeče obličje. Solnčni pogled pomeni tukaj solnčne žarke, ki se upirajo vanjo.

Večkratno čitanje.

IV. Bodi vedno snažen in čist, a nikoli ne bodi gizdav! Lepota oslepi. Ali: lepota sveta je nedolžnost srca.

V. Učenci po učiteljevem navodilu okrajšajo pravljico. — Za slovniške vaje hrani berilni sestavek precejšnje obilice primernih glagolov, katere lahko učitelj izkoristi na razne načine.

72. Breza in hrast. (str. 90.).

Ta bajka je tako ljubka, da je naj učitelj, če le mogoče, ne prezre pri razpravi poedinih berilnih sestavkov. Preden pesem razpravlja, je neobhodno potrebno, da izpregovori nekoliko besedic o brezi in hrastu v obče, zlasti pa naj opozori na obliko vej in listja obeh dreves. O brezi zadostuje, ako omeni, da je drevo srednje visokosti z belo gladko skorjo ali lubom, ki se lušči v podobi papirnih listkov. Veje so tanke, upogljive, šibaste, da je veter lahko vedno na rahlo ziblje. Listi so trioglati, dolgo priostreni, napiljeni in goli. Vse drevo je bolj nežne rasti.

Hrast pa je mogočno, do 50 m visoko drevo, ki doseže starost do več sto let. Deblo ima globoko razpokano, temnosivo skorjo in nosi velik košat vrh z močno razkrečenimi, krivimi vejami. Listje je veliko, z nazobčanim robom, pravimo, da je šobasto, krpasto. Pecelj je kratek. — Kot nazorilo naj pripravi učitelj skorjo, zlasti pa veje in liste obeh dreves!

I. Neki mož je posebno rad zahajal v gozd ter tam opazoval razna drevesa. Poleg mogočnega, grčavega hrasta je rastla nežna, šibkovejnata breza. Vselej, ko je korakal naš mož mimo teh dreves, se je ustavil pred njima ter se čudil njuni neenaki zrasti. Nekega večera ustavi svoje korake pred brezo in hrastom ter se začne z njima pogovarjati. Je li dobil odgovor na svoja vprašanja in kakšen je bil ta odgovor, o tem vam bom sedaj nekaj čital.

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje.

Tankolaska: tanke, šibaste brezine veje primerja mož z lasmi. Razčesava = Kdo razčesava? — Kaj? — S čim? — Stojte = prav za prav vise. Vila. — Kaj veš o vilah? — Pri kateri priliki smo se učili nekaj o vilah? („Jagodov cvet in solnčni žarki.“) Niti mati, niti sestra = ne mati, ne sestra.

Goščav = gozdov. Tihi dežek = mirni, pohlevni dežek. Poldanji = poldnevni. Daljav = daljnih krajev.

Kodrogrivec. Kdo ima grivo? — Dlaka grive je bolj debela, mršava (kuštrava); kodrogrivec = drevo s kodrastim ali mršavim listjem. Mrši = napravi, da so mršavi (kuštravi). Kuštravi lasje = lasje v neredu. Ali mačeha hudobna ali sto sovražnikov? — So li vse mačehе hudobne? (Ne, samo nekatere.) — Kako razčesavajo hudobne mačehе lase svojih pastork? (Sirovo, brez usmiljenja zasajajo glavnik v lase ter nič nepazijo, če tudi otroku polovico lasi iztrgajo).

Kako pa prime sovražnik svojega nasprotnika za lase? (Močno, tudi surovo, brez usmiljenja). Viharji sred noči, o polnoči. Nevihte se vsakdo boji, naj si razsaja po dnevi ali po noči, vendar je nevihta po noči mnogo grozovitejša nego po dnevi. Nočne ali prav za prav opolnočne nevihte ali viharji mršijo ali šemijo hrastu njegove trde in ostre lase (veje).

c) Večkratno čitanje. Uloge se razdele med tri učence: eden je mož, ki vpraša, drugi breza in tretji hrast.

III. in IV. Vglabljanje v tvarino te pesmi lahko izostane, ker je zlasti označenje posebljenih stvari — v našem slučaju breza in hrasta — za to stopnjo ljudske šole pretežko. Značilna slika breze bi bila: nežna ženska, bolj občutljiva, s katero je treba lepo ravnati. Tihi dežek, lahni vetrič, ki imata opravka z njo, pomenita prizanesljivo ravnanje. Hrast pomeni robatega, krepkega in vsestranski utrjenega moža, ki mu nihče ni kos.

V. Spisne vaje. a) Napišite besede, s katerimi je vprašal mož brezo po vzroku, zakaj je tako lepo počesana. Isto tako odgovor na to vprašanje.

b) Kakšna vprašanja je postavil mož do hrasta in kaj je dobil za odgovor?

c) Učenje na pamet in krasnoslovljenje.

73. Življenje v gozdu (str. 90.).

V nazornem nauku smo razpravljali gozd. Tamkaj smo govorili o drevesih, o grmovju, o travah, mahovih, gljivah i. t. d. Potem smo prišli do živalstva. Tu smo se pač najprej spomnili tistih prebivalcev gozda, ki stanujejo v zelenem domu med vejami. Našeli in označili smo na kratko ščinkovca, taščico, penico, kosa, detle i. t. d. Tukaj torej najde naše berilo svoje mesto. Če je nazorni nauk storil svojo dolžnost, ne bomo imeli nobenih težav.

Da učitelj sam pride v tisto duševno razpoloženje, v katero hoče spraviti učence in brez katerega ni uspeha, priporočamo mu, naj čita pred to razpravo kak obširnejši opis gozda. (Gl. Koder, Gozd, dr. Sket, Čitanka za 3. razred srednjih šol str. 145—147.)

I. Naštejmo še enkrat gozdne prebivalce! O njih življenju (vsaj nekaterih izmed njih) bodemo čitali lep spis v Čitanki!

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje.

Veličasten = velik in lep; nebo je veličastno, visoke gore, morje; grom in blisk, nekatera cerkev je veličastna. — Kaj povzročuje šumenje? (Veter, ki se z listjem igra.) — Krilatih pevcev = ptic. (Krilo = perut; krilat je tisti, ki ima krila.) = Priskaklja iz goščine = priskače iz šume, golega grmovja. — Na ves glas = prav močno, iz polnega grla. Bega = se nemirno, plašno pomiče sem ter tja, skaklja od veje do veje. — Peva = prepeva, poje. — Ujema = različni glasi, ki se ob enem pojo, se ujemajo, če prijetno done. (Se razjasni z goslimi ali s petjem; pokaže se tudi, da se včasih glasovi ne ujemajo. — Razposajena = poredna. — Prečudno izurjenost = zelo čudno (čudovito) spretnost.

Vsebina I. odstavka: V gozdu je zelo prijetno. Tam veter na lahko ziblje drevesne veje. Razni ptiči pojejo prelepe pesmice ter razveseljujejo človeško srce. Tudi veverica kaže svojo spretnost.

Glej = vidiš ga! — Ne srdi se = ne jezi, huduj se, ne bodi hud! — Ponosni zlatokrilec. — Zakaj ponosni?

— Zlatokrilec = zelena žolna, (ki ima zlata krila) — Možato se vede (obnaša), kdor se vede kakor mož (mirno, premišljeno). — Kaj je nasprotno možatemu vedenju? (Otročje vedenje). — Vselej = vedno, zmerom, vsakikrat. — Zgodaj = rano. — Gozdar = mož, ki je nastavljen, da pazi na gozde, da jih nadzoruje. Kdo se tu imenuje gozdar? — Zakaj? (Ima obleko kakor gozdar, živi v gozdu in pazi na gozd). — Kakšna je njegova obleka? — Pretkano = prepreženo, preoblečeno. (Pojasniti izraza „tkati — tkalec“). — Lepo podaje = lepo mu pristojaj; lep je v njej (lepo mu stoji nemčizem!) — Gibčno telo = telo, ki se lahko sem ter tja giblje (suče), nasprotno je okorno telo (mladi ljudje imajo gibčno telo, stari pa okorno). — Trdne = močne. Kite se pokažejo na sliki mišičja človeškega telesa. Otroci se spomnijo na to, kar so videli, ko so kako kost glodali (spodnji del „mesa“ ni rdeč ampak rumenkastobel, žilav in močen (n. pr. na svinjski nogi); to so kite. Kite se pokažejo tudi ob zapestju bolj suhega učenca. — Žilave (pravilje kitaste) noge = noge, na katerih se poznajo močne kite.

Vsebina 2. in 3. odstavka.

V gozdu ima posla tudi priden gozdar, zeleni detel, ki je oblečen v lepo gozdarsko obleko ter preskrbljen z dobrim tesarskim orodjem.

Siromak = revež. — Večkrat = mnogokrat, često, ogosto. — Obrekovati = slabo in lažnivo o kom govoriti (primer!). — Proti kateri zapovedi božji greši oni, ki obrekuje? — Pomnite: Obrekovanje je velik greh, varujte se ga! — Kvari drevesa = škoduje drevesom. — S čim? (Ker jih s kljunom izdolbuje.) — Poštenjak = pošten človek, tukaj ptica, ki ne dela nobene škode. — Ni poštenjaka nad njega = ni večjega poštenjaka, nego je on. — Živi samo o škodljivih črvih in bubah = žre samo škodljive črve in bube. — Kaj je buba? — Grajajmo = zmerjajmo, kregajmo, oštevajmo! — Plačilo = plača, zaslužek, mezda.

Vsebina 4. odstavka.

O zelenem detlu mislijo nevedni ljudje, da drevju škoduje; a to ni res, kajti on žré samo škodljivi mrčes in zasluži za to le pohvalo, ne pa graje.

Brez prenehljaja = brez odmora ali počitka; ne preneha, ne ustavi dela, se trudi in dela vedno naprej. — Kljuje = seka s kljunom. — Čuti = se mu dozdeva. — Ugnezdil = nastanil, odmenil si svoje bivališče. — Mrčesi so hrosti, metulji, gosenice in druge majhne škodljive in gnusne živali. — Izurjen = spreten. — Kako odmeva = kako doni, kakšen glas ima. (Poln sod in prazen sod.) — Črvivo deblo = deblo, v katerem so črvi. — Prebivalci debela = mrčes, črvi, razni žužki. — Begajo = plašno tekajo sem in tja. — Prestrašeni = preplašeni. — Izhod = pot, luknjo, po kateri bi utekli, se rešili.

Na svojo roko delati = sam za se; rokodelec dela na svojo roko, se pravi; mojster je, kot tak dela ali sam ali pa s pomočniki in vajenci (učenci). V našem slučaju pomeni na svojo roko delati brez pomočnika biti. — Votlina = luknja v drevesnem deblu. — Zasači = ujame, ulovi. — Gorjé = joj mu! — Po njem je = smrt ga dohiti, umreti mora. — Kako torej pazi naš gozdar na gozd?

Vsebina 5. odstavka.

Detel je zelo spreten in izurjen pri svojem delu. On pozna že po trkanju, je li v drevesu škodljivih mrčes ali ne. Po črvivem deblu tako dolgo kljuje, da spravi poslednji mrčes iz njega.

Učenci se vadijo v čitanju.

III. Ponovitev glavnih misli vseh 5. odstavkov.

IV. Izmed vseh prebivalcev, ki oživljajo po leti naše gozde, zbujá našo pozornost najbolj zlatokrili detel, ki je neizmerno koristen ptič, ker pokončuje v drevesnih deblih mnogo škodljivega mrčesa.

V. Ali vam je znana še kaka druga žival, ki je koristna, pa imajo ljudje napačno mnenje o njej? (Krt, netopir).

Govorne in spisne vaje.

1. Opišite zelenega detla!
2. Opišite, kako se vede detel, ko najde kako črivo deblo! —

74. Spoznavanje Boga (str. 92.).

Če prav motiv te pesmi ni izviren,⁸ ker se nahaja tudi pri Heyu, (Wer hat die Blumen nur erdacht, wer hat si so schön gemacht . . .) vendar se pesmi na prvi hip pozna, da jo je zložil nesmrtni naš Slomšek. Da, to je Slomškova struna, to so njegovi mili glasovi, ki tako prijetno zvene na naše uho, najdejo pa tudi odmev v srcu vsakega človeka, in naj je ugasnila v njem že zdavna zadnja iskra verskega čuta in prepričanja. Žal, da je bil Slomšek samo eden! Našo pesem je zložil l. 1848., zato se ni čuditi, da ji je bila oblika še precej okorna. Ko bi gledali razni mladiloljubi slovenski, ki seznanjajo našo mladež s Slomškovimi spisi, samo na jezik in na pesniško obliko, gotovo bi bili to pesem zavrgli, česar pa niso storili, ker jim je pred očmi izvenredni vpliv, ki se doseže z navedenim pesniškim izdelkom; zato so ga popravili vsak po svoje ter ga prikrojili današnjim zahtevam.

Izvirnika 1. in 2. kitica (pesem nosi naslov „Kdo je naučil“?)** se glasita:

Kdo je naučil ptičice pet' ?
 Kdo jih navadil hitro letet' ?
 Kdo dal jelenu urne noge ?
 Da po planini kakor blisk gre ?

Kdo da vetrom močno pihat' ?
 Burji veleva silno vihat' ?
 Tiho nam zimo kdo pripelja ?
 Toplo kdo leto zopet nam da ?

Dr. Janko Bezjak („Ant. Mart. Slomškega zbrane pesmi za mladino“. Snopič za srednjo stopnjo, str. 10.) jo je priredil tako-le:

* Prim. dr. Fr. Ilešič „O izvirnosti Slomškovih mlad. spisov“ v „Pop.“ za l. 1902., str. 109.

** Prim. M. Lendovšek, A. M. Slomškega „Zbrani spisi“. Prva knjiga, str. 10.

Kdo je vse ustvaril?

Kdo tice peti učil je lepó?
 Kdo jih navadil leteti hitró?
 Kdo dal je jelenú urne nogé
 da po planini bliskoma gré?

Kdo daje pihati vetrom močno?
 Burji veleva vibrati silno?
 Tiho nam zimo kdo pripelja?
 Toplo kdo leto zopet nam da?

Glavni smoter je izražen v naslovu pesmi „Spoznavanje Boga“ (oz. njegove vsemogočnosti in neskončne modrosti).

I. Priprava. Ta bodi kolikor mogoče kratka! Nekoliko kratkih vprašanj zadostuje, da smo otroke usposobili ter pripravili za umevanje te pesmi. N. pr. Kako imenujemo z eno besedo nebo in zemljo in vse, kar je ustvaril Bog? (Svet.) — Kdo pa ves svet tako modro vlada? (On, ki ga je ustvaril: neskončno modri Bog.)

Učili se bomo pesem, ki govori o neizmerni modrosti in vsemogočnosti božji.

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje.

Spoznavanje Boga = po čem Boga spoznamo.

Je li to lahko delo, učiti ptičice peti? (Nikakor ne.) (Prešernov „Orgljar“.) Le pomislite, otroci, koliko časa in truda stane človeka, predno nauči škorca ali kakega drugega ptiča, ki ga ima v kletki zaprtega, razne pesmice žvižgati. Kako težavno bi še le bilo in koliko truda bi stalo onega, ki bi hotel učiti vse ptičice petja! No, to ni potrebno, kajti ptičice že vse znajo krasno prepevati, nekdo jih je že naučil. V tej naši pesmi nas vpraša pesnik Slomšek (pojasniti izraz „pesnik“, ako se to že prej ni zgodilo!) za ime onega, ki je tako mogočen. Ker stavi pesnik do nas še več drugih vprašanj in ker na vsa sam prav lepo odgovarja v predzadnji in zadnji kitici, zato bomo vse kitice samo prečitali.

Navadil = naučil. — Brzo = naglo, urno, hitro. — Planini = gori. — Po bliskovo = hitro kakor blisk, bliskoma. — Kdo „dá“ = kdo pusti, ukazuje. — Silno vihrati = zelo, močno, jako razsajati. — Pripelja = privede, tudi prižene, a ta izraz tukaj ni prav na mestu. — Vrelec = virček, studenček. — Dreti = močno teči, deroča voda, voda, ki zemljo odnaša ali se vanjo vdira: odtod „Drava“. — Strašno morje = neizmerno veliko morje, tako veliko, da se ga človek kar ustraši. — Ukaže = zapove. — Olepšal = okrasil, okinčal (a zadnji izraz ni posebno lep, torej ga ne kaže rabiti.) — Jasno = čisto.

Zemljo pogrnil kdo je tako? — S čim? — Z zeleno trato in z vsem, kar je na njej, drevje i. t. d.

Okrožil = razkrožil, obokal, (velbal germ.).

V 6. kitici se pri vprašanju „Kdo ti da kruha, kdo ti da piti?“ omeni, da dobe otroci jed in pijačo sicer od staršev, a da brez božje volje in pomoči starši otroku ne morejo ničesar preskrbeti in dati.

Vsegamogočni = vsemogočni Bog. — Zamaja = potrese, stresa. — On. (Se pojasni, zakaj je pisano z veliko začetno črko!) — V rokah ima = vlada, ravna. — Dežek = majhen dež, pohleven, ki koristi. — K sebi, kam? (V nebesa.) — Kaj pomeni: Ko bode truplo v grobu pepel? (Kadar bomo umrli.)

c) Večkratno čitanje.

III. Prekrasen je svet, ki ga je vsemogočni stvarnik uredil tako modro, a še vse lepša so nebesa, ki jih je pripravil Bog tistim, ki pobožno živijo ter s tem kažejo, da Njega ljubijo.

IV. Spisna vaja. Odgovarjajte na vprašanje 1. in 2. kitice! N. pr. Ljubi Bog je navadil ptičice peti, navadil jih je naglo leteti, dal je jelenu urne noge i. t. d.

75. Oba junaka (str. 93).

Ta pesemca gotovo zelo razveseli otroke, če se jim poda v lahkem, šaljivem tonu. In če je to storila, je izpolnila svojo nalogo. Nauka ni treba iskati v njej. Saj ni treba, da bi se vedno in vedno moralizovalo. A škodilo ne bo, če se pri tej priči opozore učenci na knjigo „Pod lipo“, kjer je še več tako mičnih pesemc. Ni dvomiti, da bode ta ali oni prišel prosit, ali bi mu hoteli gospod učitelj dati knjigo.

I. Komu pravimo, da je junak? — Kaj ne da, junak se nikogar ne boji. Junak je pogumen (korajžen) človek. — Kdo mora biti junak? (Vojaki). — Kakšen pa je medved? (Velika žival, kakor tele in zelo močna. Tudi človeku je lahko nevarna. Kdor ne zna dobro streljati, ali kdor bi ne imel puške, temu se ne bi dobro godilo, če bi se z medvedom poprijela. Glejte, tu vam pokažem medvedovo sliko! Pri nas se nahaja medved samo v nekaterih goratih krajih. Blizu k človeškim bivališčem se navadno ne upa). Pono-vimo to!

Kako bi imenovali takega človeka, ki se upa iti nad medveda? — Res, to je junak. — Pripovedoval vam bom o dveh čudnih junakih. Čujte!

II. Oče sedijo pred hišo, kar pridrvi mali Tonče brez sape, ves bled in plah. „Za Boga“, vzkliknejo oče, ko ga vidijo pred seboj! „Kaj pa ti je dete, da si tako izpehan, bled in plah?“ — „Oh, oče“, odgovori Tonče, „grozna žival bi me bila skoro požrla“.

„Kje si jo videl in kakšna je bila?“

Na to sinček: „Veste oče, tam v našem bregu sem nabiral jagod, kar se mi prikaže žival, zgoraj rjava, spodaj bela, a sedela je kakor človek. Dolga ušesa je imela, oči debele, z glavo je kimala, potem pa naglo skočila“.

„Je li nad te?“ vprašajo naglo oče.

„Hvala Bogu, ne, pač pa naravnost v goščo. Ako bi bila skočila pošast nad me, gotovo bi me sedaj ne bilo več med živimi, zakaj žival je bila gotovo medved, če ne kaj huj-

šega". Oče se nasmehnejo rekoč: „Dà, dà, našla sta se prava junaka, ti bojzljivec in pa tvoj medved, ki mu pravimo navadno zajec in ki je ravno tak strahopetnež kakor ti“.

b) Učitelj pesem prečita. Od tega, kako je čita, je ves učinek zavisen. Pri dvogovoru treba učitelju glas nekoliko izpreminjati. (Besede očetove: debel glas, mirna govorica; otrokove: višji glas, se govori hitreje, splašeno).

c) Čitanje in pojasnjevanje po kiticah.

Spehan (izpehan) = opešan, brez sape, kakor da bi bil urno tekel. — Bled; od česa postanemo bledi? (strahu.) — Plah = boječ. — Kedo govori besede prve vrstice? (Oče.) — Kakšen je bil Tonče? (Spehan, bled in plah.) — Kdo besede druge vrstice? (Štiri besede oče, dve sin.) — Kdo tretje in kdo četrte? (Tretje oče, četrte sinček.)

Čitaj besede druge kitice tako, kakor navadno govorimo! (Bral sem rdeče jagode, kar (hkratu = na enkrat) (dial.!) se mi prikaže žival, zgoraj rjava, spodaj bela, sedela pa je kakor človek.)

Dà, takò (se pokaže z rokami, kako dolga so bila ušesa.) — Nad te = proti tebi. — Goščava = gosto grmovje, tudi gozd.

Oba junaka. — Kdo vse? (Tonček in ona žival.) — Ali sta bila res junaka? (Ne, ampak nasprotno plašljiva, bojzljiva. Junaka ju imenujejo oče le za šalo. — Hajd = hajdi, hitro nazaj! — Kdo govori besede 1. vrstice? (Oče.) — Kdo besede druge vrstice? (Sinček.)

III. Je li bil sinček prepričan, da je bila ona žival medved? (Ne, samo mislil je tako.) — Katera beseda druge vrstice vam pove, da Tonče ni bil uverjen o tem? (Besedica kaj? s katero vpraša očeta.) — In kaj poreko oče? (Pošali se, kakor nam povesta 3. in 4. vrstica.) — Čitaj ju! (Da, dolgouhi, in rjavi . . .) — Kaj so hoteli oče s temi besedami reči? (Po tvojih mislih je bila ta žival medved, mi odrasli ljudje pa vemo, da je bil zajec.)

Večkratno dvogovorno čitanje po učencih. Prvi učenec posnema očeta, drugi pa Tončka. Na tak način bodo otroci najhitreje pesemco prav umeli; tudi za poznejše krasnoslovljenje je dobro, da se ohrani način dvogovora. — Opiši kraj, kjer se je vršilo! — Kdaj? (V poletju). — Zakaj? — — Kakšen je bil Tonče? (Mlad, še ni hodil v šolo. Ni poznal r.e medveda, pa tudi ne zajca. Plašljiv.)

76. Lisica in kozel (str. 94.).

Ta preprosta basen, katere glavni smoter je pojasniti nank (gl. IV. !), ne bode delala učitelju nobenih težkoč. Razpravlja se lahko, naslanjaje se na prejšnji sestavek „O zviti lisici“, ali pa tudi sama zase.

I. Ako se lisica ni že prej razpravljala, se na kratko pogovori, isto tako se omeni par besedi o kozlu. (Slike!)

Čitati vam hočem zanimivo povestico o lisici in kozlu.

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje.

Rupa = jama, z vodo napolnjena mlaka. — Do grla = do vratú. — Zakaj v skrbeh? (Ker jo je skrbelo, kako bo prišla iz jame.) — Brozgala = brodila, brijuzgala, čofotala. (Zadnji izraz pojasniti: vsled hoje po blatu, močvirju itd. nastanejo glasovi „čof, čof, čof“, od tod „čofotati“.) — K a pomeni rogat? (Z rogoví oborožen). — Imenuj še druge rogate živali! —

Iz hoste = iz šume, gozda. — Pripíše = prisopiha, pride tako naglo, da težko sope. — Žeja trpinči = muči, žeja ga močno, grozno je žejen. — Brž = takoj. Pozdravi = (tukaj ogovori.) — O kom pravimo, da je do grla sit? (O onem, ki se je preveč najedel.) — Ali se je moči tudi pijače nasititi? (Dá, a navadno pravimo, da se jedi nasítimo, žejo si pa pogasimo.) — Teknila = šla v slast, dišala, rad jo boš pil. Slušal = ubogal. — Prilezla = priplazila. Li-

sici povzame = lisico vpraša, nagovori. — Kaj pomenijo besede: „Lahko je pač temu.“ (To ne bode težko.) — Spretno = je lahko. — Kdor se vadi v pisanju, (čitanju skakanju i. t. d.), postane sčasoma izurjen ali spreten, da lahko piše (čita i. t. d.) brez vsake težave. — Zastonj = zaman, brez uspeha. — Zvito = prekanjeno, prevejano, premeteno. — Se huđuje = (je hud), se jezi, (čemer.) — Vpiti = kričati, na pomoč klicati. — Še danes bi kozel utegnil tam biti. — Bi utegnil biti = bi morda še bil ondi. (Pojasni se dvojni pomen besede „utegniti“. Oče utegnejo priti vsak čas iz mesta. Mati ne utegnejo iti na polje. Koliko let utegne imeti ta človek?)

Večkratno čitanje po učencih, in sicer tako, da čitajo vselej trije učenci; prvi čita to, kar pravi knjiga, drugi lisici besede in tretji besede, ki jih je govoril kozel.

III. Čitaj še enkrat v 3. in 4. kitici besede, ki jih je govorila lisica! (Do grla sem sita, takó sem jo pila . . .)

So li bile te besede resnične? (Ne, bile so lažnjive; lisica je hotela z njimi samo zvbati kozla v vodnjak.) — Zakaj neki? (Da bi se z njegovo pomočjo rešila.) — Katera kitica vam to pove? (Osma, ki govori o rogovih, na katere hoče lisica spretno stopiti.) — Kaj nam pove 9. kitica? (Da bode lisica pomagala tudi kozlu iz jame.) — Je li to storila? (Ne.) — Iz katere kitice pa povzamemo to? (Iz 11.) — Čitaj jo!

Katere lastnosti opazujemo pri lisici v tej basni? (Zvitost in prekanjenost, ker je zvbila kozla samo zato v vodnjak, da bi rešila sebe — lažnivost, ker ni izpolnila dane besede.)

Pomnite: ako kdo kaj obljubi, mora obljubo tudi izpolniti, sicer je slab človek, ki mu pravimo breznačajnejš. Ali še opazite na lisici kako drugo slabo lastnost? (Brezsrčnost, ker se ji ni smilil kozel, ki bi mu bila gotovo lahko pomagala iz jame.)

Značaj lisice v naši basni: zvita, prekanjena, lažniva, brezsrčna, neusmiljena, pretkana, (premetena.)

Oglejmo si sedaj kozla! Katere lastnosti najdete na njem? (Lahkovernost, neprevidnost, ker je lisici takoj vrjel ter skočil v jamo; obupnost, ker je takoj, ko se je napil, začel tarnati, kako bi prišel iz jame; poštenost, ker je lisici takoj nastavil svoje rogove, ne da bi bil slutil kaj slabega.)

IV. Lisica ni povrnila kozlu, ki ji je dobro storil. Bila je nehvaležna. Pomnite: „Svet gostokrat plačuje z nehvaležnostjo.“ — Lisica je kozlu obljubovala, da mu bode pomagala, dokler ga je prosila pomoči; a ko je bila zunaj, se ni zmenila zanj. „Dokler prosi, zlata usta nosi i. t. d.“

V. Za srce in razum. Lisica se dlake izlevi, zvijač se ne iznebi. Lisica potuhe svarica.

Učitelj pri tej priliki učencem lahko pripoveduje tudi razne druge basni, ki slikajo lisičjo zvijačnost in premetenost.*

Govorne in spisne vaje. 1. Pripovedujte basen po podanih vprašanjih!

2. Utemeljite lastnosti, ki jih najdete v tej basni a) na lisici b) na kozlu. (N. pr.: Lisica je bila lažniva in zvita, ker je dejala kozlu, da je voda zdrava in okusna . . .

Kozel je bil lahkoveren in nepreviden, ker je . . .)

Basen se uče učenci na pamet in jo krasnoslovijo.

* Za te namene mu kaj dobro služi Kosijeva zbirka basni „Zlate jagode“, ki obsega blizu 200 raznih krajših in daljših basni ter se dobi pri založnikih „Kleinmayr & Bamberg v Ljubljani. (Cena vezani knjig 1 K 20 h.)

UČNE SLIKE

K LJUDSKOŠOLSКИM BERILOM.

DRUGI DEL:

Učne slike k berilom v
Schreinerjevi-Hubadovi Či-
tanki za obče ljudske šole,
izdaja v štirih delih, II. del
in v Josinovem-Ganglovem
Drugem berilu.

UREDILA: H. SCHREINER
IN DR. J. BEZJAK.

V Ljubljani 1905.

Izdala „Slovenska Šolska Matica.“
Natisnil Dragotin Hribar.

UČNE SLIKE

K

LJUDSKOŠOLSКИM BERILOM

IZDAJA

„SLOVENSKA ŠOLSKA MATICA.“

V LJUBLJANI 1905.
NATISNIL DRAGOTIN HRIBAR.

UČNE SLIKE

K LJUDSKOŠOLSKIM BERILOM.

DRUGI DEL:

Učne slike k berilom v
Schreinerjevi-Hubadovi Či-
tanki za obče ljudske šole,
izdaja v štirih delih, II. del
in v Josinovem-Ganglovem
Drugem berilu.

UREDILA: H. SCHREINER IN
DR. J. BEZJAK.

V Ljubljani 1905.

Izdala „Slovenska Šolska Matica.“

Natisnil Dragotin Hribar.

77. Lakomni pes (str. 95.).

Ta basen je bila čitati že v starih „Berlih“, a v bolj preprosti, v pesniškem in jezikovnem oziru manj dovršeni obliki. A. Funtek je pesem le razširil ter ji dal povsem drugo, boljšo obliko. Basen v stari obliki, ki utegne učitelju tudi dobro dojeti, se glasi:

Pes dobil je kos mesa,
z njim čez vodo se poda,
v čisti vodi sebe vidi
in pri sebi tako misli:
„To je kužek, bratec moj,
nese tudi kosček svoj,
tudi tega čem imeti*.
In že hlastne ga uzeti;
pa odpade mu meso,
ono tud' je zginilo.

Glavni smoter basni, katere razpravljanje ni navezано na noben čas, je nauk: Ne bodi lakomen!

I. Pokaže škaif vode, ki ima temno dno. Otroci gledajo v njem svojo sliko in reči, ki jih imajo na sebi ali v roki. — Kje še lahko vidite svojo sliko? — Tudi voda zrcali kakor zrcalo, ako ima temno dno. — Čitali bomo, kako se je psu godilo, ko je zagledal svojo sliko v vodi.

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje.

Izmakne = ukrade; na tihem, a naglo vzame. — Poda se: podati se, (nemščizem „sich begeben“) = napotiti se, odpraviti se, kreniti jo. — Gre = tukaj plava. — Vrstica bi se lahko tudi glasila: in ko plava čez, seveda... — Ugleda = razgleda, zazre. — Taiste = tiste. — Se-stradan = gladen, lačen. — Kaj je torej videl pes? (Svojo sliko ali podobo). — Največ velja = je največ vredno. — Zakaj „bratec“? (Ker je tudi pes, torej sodrug = drug sličen pes.) — Ali je pes vedel, da vidi svojo podobo? — Kaj je mislil? (Da v vodi plava drug pes, ki ima tudi kos mesa.)

— Kaj, če meni kosce tisti dal bi . . . — Kaj je izpuščeno pri besedi „kosec“? (Mesa.) — Pravi v mislih = misli sam pri sebi. — Muren = ime psa. — Imenujte še druga imena psov! — Uren = nagel, hiter. — Plane = hlastne (se poznari.) — Najel = najedel, nasitil. — Kaj bi dalje še povedal — kaj bi dalje še govoril, omenjal. To si lahko vsak sam misli. — Kaj se je zgodilo? (Meso mu je padlo iz ust.) — Ali ga ni mogel pobrati? — Zakaj ne? (Ker je šlo na dno vode.) — Željno gledal = poželjivo gledal = zrl. — Zakaj? — Sred = sredi. — Izginil = preminil. — Kam? (Potopil se je.) — „Moj tovariš“. — Koga misli pesnik A. Funtek s temi besedami? (Onega, ki to pesem čita, čitatelja, učenca.) — Pazi = čuvaj, skrbi! — Prevariš = ukaniš, ogoljufaš. — Dobrotni Bog = dobrotljivi Bog.

c) Večkratno čitanje.

III. Kaj je imel naš pes v gobčku? — (Kos mesa.) — Je li bil z njim zadovoljen? (Ne, hotel je imeti še oni kosček, ki ga je videl na svoji podobi v vodi.) — Kakšen je torej bil, ker je hotel še več imeti; in ni privoščil svojemu bratu ničesar? (Lakomen.) — Je li lakomnost lepa lastnost? (Ne, ampak grda.) Zato pa je zadela našega psa tudi zaslužena kazen. — Kakšna pa? (Da je izgubil še svoj kos mesa in končno ni imel ničesar.)

IV. Človek, ki ni nikoli zadovoljen s tem, kar ima in bi rad imel vedno še več, je lakomnež; lakomnost je grda lastnost.

V. Za srce in razum. — Katera lastnost je lakomnosti podobna? (Nevoščljivost, skopost, zavist.) — Katera pa je lakomnosti nasprotna? (Dobrosrčnost, radodarnost.) — Katera lastnost je skoposti nekoliko podobna, samo da je lepa čednost? (Hranljivost, varčnost, štedljivost.)

Pregovori in reki: Lakomnež nima nikoli zadosti. Lakomnež ima velike oči, pa majhen želodec. Lakomniku so oči pri pogači. Lakomnost je človeku večkrat v pogubo.

Lakomnost je človeku dostikrat v potrato. Kdor je z malim zadovoljen, je najbolj srečen. Varčnost je hči modrosti, skopost pa hči norosti.

Spisne vaje. Učenci napišejo basen o lakomnem psu. (Pes Muren ukrade v kuhinji kos mesa. Z njim plava čez širok potok. Kar ugleda v čisti vodi svojo podobo ter misli, da je tudi to pes, ki nese svoj kosček. Našemu Murnu se je premalo zdel njegov kosček. Rad bi imel dva, zato hlastne naglo po dozdevnem mesu v vodi. A kako se začudi, ko mu odpade njegov kosček, in ko tudi oni psiček v vodi ne nese več mesa v gobcu.)

Učenje na pamet in krasnoslovljenje.

78. Pozabljeni pevci (str. 96.).

To berilo se lahko čita v oživiljenje prirodopisnega pouka takoj potem, ko je učitelj z učenci govoril o žabah. Sestavek je Erjavčev.* Neznani pisatelj, morda urednik J. Tomšič sam, ki je priobčil spis v „Vrteu“, je pridejal Erjavčevim besedam samo uvodni in sklepní stavek. (Uvod: „Kje pa so tisti pozabljeni pevci? bodete vprašali. Le počakajte!“ in konec: „Pa pravite, da to ni nič? Raca na vodi, ali ni to prekrasna pesemca?*) V „Čitanki“ bi po pravem morale stati pod tem berilom besede „Po Fr. Erjavcu“, ne pa „Vrtec“.

Glavni smoter: Zbujanje zanimanja za prirodo.

I. Čitati hočemo nekaj o pevcih, ki jih navadno ne prištevamo k pevcem, ki nas pa vendar v poletnih večerih razveseljujejo s svojimi krepkimi glasovi.

II. a) Čitanje.

(Čitaj besede, ki posnemajo žabje petje prav izrazito: Kaáj bi jele, kaáj, kaáj? Ali: Grráh bi jele, grráh bi jele. Grráh, grráh. In: le ga, le ga, le ga (hitro zaporedoma.)

b) Razjasnjevanje.

Počakajte = potrpite! — Občinski pašnik = pašnik, ki je last ali svojina vse občine ali soseske; na njem pa

* Prim. Erjavce, „Živali v podobah“ V. Zvezek, str. 125.

sejo živino navadno vsi občinarji. — Živinico = zmanjševalni izraz, ki se ne rabi samo takrat, kadar hočemo kako reč označiti kot prav majhno, ampak tudi tedaj, kadar hočemo povedati, da nam je kaka reč ljuba in draga. N. pr. cerkvena, hišica, kravica, konjiček, živinica itd. — Cenili = spoštovali, čislali. — Čujmo = slušajmo! — Veličastne = slovesne. — Žabja pesem = regljanje. — Zbor = velika družba. — Tišina = tihota. — Je li miško lahko slišati? (Ne, prav težko.) — Krepak (krepek) = močan. — Posvetovale = pogovarjale, pomenkovale. — Sladčico = sladkarijo, sladko reč. — Je kmalu končano = preneha. — Pritrđiti = prav dati, veljati dati. — Kdo govori odločno? (Oni, ki govori tako, da mu nihče ne upa ugovarjati.) — Trenotek = hip. — Molči = je tiho. — Jezičnost = zgovornost, tudi blebetavost. — Trdovratnost = trmoglavost. — Naposled = končno, na zadnje. — Neutrudno = brez prenehanja. — „Raca na vodi“, je šaljiva govorniška podoba in pomeni toliko kakor „lejte si no!“ „hencaj!“

c) Večkratno čitanje.

III. in IV. Kdo so torej pozabljeni pevci? — Zakaj se imenujejo „pozabljeni“ pevci? (Ker navadno nihče ne misli na žabe, če govorimo o pevcih.) — Na koga pa navadno mislimo? (Slavec, ščinkovec i. t. d.) — In vendar je tudi žabje petje po svoje prijetno, če ni preglasno.

V. a) Spisne vaje. Kot okrajšavo tega spisa opišejo učenci žabje regljanje.

b) Za izvajanje slovniških vaj ima to berilo mnogo primernih pridevnikov. (Vaje v rabi kakovostnih in čigavostnih pridevnikov i. t. d.)

c) Berilo se mi zdi tudi vredno, da se ga uče učenci na pamet.

79. Draga kamena (str. 97.).

(Jedro te J. Ciglerjeve mične povestice je prav za prav uganka, ki jo je dal preprost kmetič imenitnemu gospodu. Glavni smoter pa sta dva momenta: 1. dejstvo, da imamo od preprostih in cenih reči (mlinski kamen) često več koristi nego pa od dragih ali dragocenih. 2. Preprost kmetič spravi s stavljenjo uganko imenitnega gospoda v zadrego ter ga tako nehote kaznuje za njegovo bahatost. Kot 3. moment bi še lahko izluščili iz povesti nauk: Ne kupuj nič takega, kar ti ne bo donášalo nobene koristi! Toda v naši povesti se godi gospodu dobro, bogat je in pozno vstaja, torej ga ne moremo rabiti v tem oziru za svoje (vzgojne) namene; bahač je tudi. Cigler mu zato ni naložil nobene druge kazni nego to, da ga preprost kmetič malce osmeši, ker ne ugane njegove zagonetke. Prianesimo mu torej še mi, če prav se nam dozdeva, da pisatelju J. Ciglerju nismo posebno hvaležni, in nehote se nam vsiljuje vprašanje, zakaj pisatelj ni bolje „podelal“ tega bahača, kmetiča pa nekoliko povišal.

I. Kratka priprava za umevanje tega lahkega berila bodi v tem, da učitelj izpregovori nekoliko besed o dragih kamenih v obče in učencem pokaže vsaj nekoliko posnetkov draguljev. Opozori naj jili na visoko ceno in vrednost nekaterih kamenov, ki služijo imenitni gospodi za lepoticje. Nekoliko besed o prstanih in uhanih, ki jih nosijo tudi preprosti ljudje že od najstarejših časov, ne bode škodovalo, sicer se utegne z ozirom na berilo „Draga kamena“ zbuditi v otroku misel, da so vsi ljudje, ki nosijo prstane, bahači.

Čitali bomo povest o dveh dragih kamenih.

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje.

Preprost = prost, navaden. — Opravek = posel; po opravkih = po poslu. — Trgovec = štacunar; majhen trgovec na kmetih (kramar). — Pomeniva = pogovoriva. — Snel = potegnili. — Bodla v oči = ugajala sta mu, neprenehoma je moral oči tja obračati. — Lesketala = bleščala, svetila. — Hm = Hencaj! — Odvrne = odgovori. Vdelani = pritrjeni. — Žlahtni = dragi. — Komu pravimo „milostivi gospod“ ali „milostiva gospa“? — Dobička =

haska, koristi, dohodka. — Čisti dobiček = korist ali dohodek, ki ga imamo, ako odštejemo troške.

Ponašam = baham. — Pristavi = dostavi.

c) Večkratno čitanje.

(Uloge se razdele med tri učence: 1. knjiga, 2. trgovec, 3. kmetič.)

III. Označenje oseb. — Kmetič = preprost, radoveden (ker je vprašal po ceni na mizi ležečih prstanov) tudi šaljiv in pogumen (sicer bi si ne upal zastaviti imenitnemu gospodu zagonetke.)

Gospod = bogat, prijazen (ker je ponudil kmetiču stol), len (ker je dolgo ležal; morda je zvečer dolgo pri delu bedel? A o tem nam knjiga ničesar ne pove, tudi ni misliti na to), bahat mož.

Razvrstitev misli. 1. Prihod kmetičev v trgovčevo hišo. 2. Kmetič sedi in ogleduje prstane. 3. in 4. Pogovor kmetičev z gospodom o vrednosti prstanov. 5. Kmetičeva zagonetka. 6. Rešitev.

IV. Glavno misel vsega berila glej v „Opombah“! Učitelj izberi, kar mu ugaja najbolj!

V. Govorne in spisne vaje.

a) Kratka ponovitev vsebine po odstavkih.

b) Povest se močno skrajša ter napiše.

IV. Jesen.

a) Polje in pašnik.

(M. Heric v Cirkovcah.)

Kar je treba razpravljati v nazornem pouku iz življenskih zadrug „polje in travnik“ v pojasnilo naslednjih berilnih skupin, namignem dalje spodaj, preden uvrstim učne slike v to svrhu izbranih beril.

80. Jesen (str. 101.).

(K. M. 93; J. G. II. 55).

Budi v učencih zanimanje za prirodne pojave, ki pričajo, da nastopa jesen.

V to svrho opozarjaj učence, naj po poti v šolo in domov opazujejo prirodne pojave, prirodine in živali, ki jih misliš prihodnji dan ali nekaj dni pozneje razpravljati.

V jesenski čas uvede učence pesem „Jesen“. Ta pesemca jim ne bode delala nobene težkoče. Razpravljaj jo je že v I. delu učnih slik k berilom v Začetnici str. 114. M. Lichtenwallner. Treba je učencem samo še razjasniti 3. kitico, ki je v Začetnici izpuščena.

II. Razjasnjevanje.

Čitajmo 3. kitico! — Kaj raste po njivah? — Česa ni več na njih? — Kako se zove požeta njiva? — Kaj raste po strnišču? — Kaj delajo pastirji? — Zakaj? bilka = žitno stebelce s kolenci. (Vse to se pokaže učencem v pomladi in po leti.) — Plevel = dračje; dračnata pšenica (ptujski poljanci), pleve, plevač, plevačica, (plevčica), ki čisti žito plevela.

Uganka: Kdaj štrli na polju največ luknjic proti nebu? (Kadar je po njivah žito požeto, kadar so strnišča.)

Posnetek 3. kitice: Po njivah je žito požeto; le plevel še raste po strnišču. Tu pasejo pastirji svojo živinico. Mrzlo je že; zato si kurijo.

Zaklad na njivi. — Ajda. — Nekaj danes, nekaj jutri.

Preden se razpravljajo navedena berila, je treba za vse tri daljše skupne priprave, ki jo mora priskrbeti nazorni pouk. V to svrho se učenci pouče o življenski zadrugi „polje“, kolikor je v 2. in 3. šolskem letu potrebno o pojmovanju naštetih beril.

Razpravlja se o jesenskih poljskih pridelkih, o njih spravljanju, o jesenski setvi i. t. d.

Pomniti pa je, da se v nazornem pouku natančneje razpravljajo one prirodne življenske zadruge, ki so zastopane po navedenih berilih, druge pa le toliko, kolikor je v pojasnilo naglašeni neobhodno potrebno.

Tukaj: Njiva v jeseni. — Ajda. — Korist ajde. — Čebela. — Čebelska paša. — Korenje. — Plevel med korenjem. — Pletje plevela.

Nazorila: Ajda. — Čebela. — Korenje. — Plevel.

(Proučaj marljivo „Navodilo“ k Drugi čitanki za obče ljudske šole. Sch.—H. 40.)

81. Zaklad v njivi. (str. 101.).

Glavni smoter: Bodí pošten!

I. Ali smemo komu vzeti, kar je njegovega? — Ali smemo goljufati, krasti, komu krivico delati? — Se ve da ne, to je greh. — Kaj pa bi vi storili, ko bi vam kateri sošolec v šoli storil krivico? — Ali bi vaš oče tudi šli k učitelju tožit, če bi jim njihov sosed storil krivico? — Kam bi pa šli oče? Gotovo k sodišču. — Kdo sodi tam? — Kdo je sodniku dal pravico soditi? — Tako je. Naš cesar je postavil sodnike, ki sodijo po pravici in kaznujejo vsako krivico. — Kje je naše sodišče? — Ali poznate gospoda sodnika? — Čitali bomo povest, kako sta se dva kmeta tožila pri sodniku.

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje.

Zaklad = zlatenina in srebrnina (različne reči iz zlata in srebra), denar in sploh različne dragocene reči. — Pripušča = dopušča, dovoljuje. — Se mislita vzeti = hočeta stopiti v sveti zakon, se hočeta vzeti in omožiti. — Jutrnina = dota = bala (denar, posestva, blago, sploh vse, kar starši dajo hčeri ali sinu, kadar se mož, oziroma ženi.

Večkratno čitanje.

III. Kje se je pripetil ta čudni dogodek? Daleč od nas — v tuji deželi.

Kam prideta kmeta? — Čitajmo, kaj govori prvi kmet! — Koliko stavkov je povedal? — Po čem poznate stavke kmetovega govora? — (Po narekovaju) — Kaj je kupil kmet? — Kupec je posestnik te njive, njegov sosed je prodajalec.

Kaj je storil kmet z njivo? (Prekopal, kopal od kraja do konca.)

Kaj je našel? — Kaj mu je očitala vest? (Da zaklad ni njegov.) — Zakaj zaklad ni njegov? (Ker samo zemljo; torej, ampak samo . . .) — Kaj poreče na to njegov sosed? — Koliko stavkov je govoril? — Zakaj sosed noče vzeti najdenega zlata in srebra? (Ker ga ni on zakopal.) Ta še dostavi, da je prodal sosеду njivo z vsem, kar je bilo v njej. Iz teh besed se razume, da je tudi zaklad last prvega kmeta, kupca. — Koga vendar prosi, da naj razsodi, kateri izmed obeh ima pravico do zaklada? — Kako razsodi sodnik? — Kaj nameravata sin in hči sosedov storiti? — Čitanje z razdeljenimi ulogami. (Prvi kmet, drugi kmet, sodnik.) Ostali stavki se izpuste. — Dokaži, da je prvi kmet bil pošten! — Dokaži to o drugem kmetu! — Kakšen je bil sodnik? — Ali bi bil vsak kmet tako ravnal kakor ta dva?

IV. Pomnite: „Poštenje več velja nego sto oral sveta“; ali: „Krivično blago teknilo ne bo“. „Poštenje je najboljšje imenje“.

V. Učenci prepíšejo doslovne govore. (Pazite na ločila!)

82. Ajda. (str. 102.).

Pesem je vzeta iz knjige Zupančičeve „Pisanice“, ki se učencem lahko najtopleje priporoča pri tej priči.

(Belokranjci so prebivalci okoli Metlike in Črnomlja ob hrvaški meji; odlikujejo se po bogatem, lepem jeziku, ki prehaja polagoma v hrvaščino.)

Razpravlja se ta pesem za cvetoče ajde.

I. Kaj ste videli v šolo grede po njivah lepo cveteti?
— Katere stvarce ste videli letati od cvetke do cvetke?

Vaš sosed A. ima lep čebelnjak — kam letajo sedaj njegove čebelice na pašo? — Kaj poreče sosed temu? (Nič.)
— Zakaj ni hud? — Ker mu čebelice na njegovi ajdi ne delajo nobene škode, pač pa mu koristijo, ker pospešujejo rast ajdovega zrnja. — O tem bodete več slišali, ko bodete večji.

Kaj bi porekli o njegovem sosеду, ako bi mu zavidal, da se čebele po njegovi ajdi pasejo? (Da je neumen.)

O takem nevoščljivem bedaku nam pripoveduje v Čitanki pesem „Ajda“. Čitajmo jo!

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje.

1. Pod naslovom čitamo v oklepaju: Belokranjska. — Pesnik nas v duhu pripelje na Belokranjsko ob hrvaški meji okoli Metlike in Črnomlja. Tam so Belokranjci doma. Nosijo namreč belo platneno obleko; za to se tako imenujejo.

Se ponovi.

Čitajmo, kaj govori Majdiša! Po čem poznate doslovni govor Majdišev? (Po narekovaju.) — Ajda zori — a. bode kmalu zrela. — Kaj delajo čebele? (Brenče s svojimi krili.) — Kaj je pašica? (Ajdov cvet.) — Kaj iščejo čebele v cvetu? (Strd.) — Ker ajda že zori, morajo pohiteti, da naberejo sladke strdi iz ajdovega cveta, ki bo kmalu minil.

Sladko dehteča (dišeča) paša. — Kaj ne, kako dehti cvetoča ajda po strdi? Pašica — nežna, mila paša, ki se je

čebelam priljubila po sladkem okusu in prijetnem duhu. — Kaj pomeni pomišljaj, to že veste.

Kaj bodo čebelice Majdiši nabrale? — Potic sicer ne nabirajo čebelice, pač pa strd za potice. — Za Božič = za božične praznike. — Kdaj je ta praznik? — Kaj še mu bodo več nabrale? — Svečo za sv. Štefana. — Sveče ne, ampak vosek za svečo, ki jo bo nesel na sv. Štefana dan v cerkev. — Čebelice zidajo v panju celice ali piskrce iz voska. (Se pokaže.)

Vsebina: Majdiša govori: „Čebelice mi nabirajo na sosedovi ajdi strd za božične potice in vosek, ki si bom iz njega zлил svečo za praznik sv. Štefana.“

2. Kaj pravi Kazin? — Ej = eh pomeni, da je Kazin nevoljen, ker se Majdiševe čebele pasejo po njegovi ajdi. — Ne boš, ne boš (krepko naglaša) = nikakor ne boš pasel; kajti . . . — Narastla = zrastla.

Ta bi bila lepa = tega pa Bog ne daj! To pa že ne! Tega nikakor ne dovolim.

Česa noče dovoliti? — Čreda = čreda čebelic = mnogo čebelic skupaj; čreda ovac; čreda krav

Vsebina: Kazin odvrne: „Nikakor ne dovolim, Majdiša, da bi ti pasel svojo čredo po moji ajdi.“

3. Tukaj govori pesnik: Po čem to spoznamo? (Ni narekovaja). — Kakšen je Majdiša, kakšen Kazin? — Kakšno srce ima bogatin K.? (Nevoščljivo, zavidno, nevoščljivec, zavidnež). Zavidnež je grd človek, ki nikomur ničesar ne privošči, ampak bi vse rad imel sam. — Kaj stori v svoji zavidnosti? — Kaj je val? val = valj = valjar. (Poljsko orodje, ki se z njim povalja grudje po njivi, krtine po travnikih. (Se pokaže.) — Hajd = hajdi = urno = hitro = naglo = takoj = na mah. — Upreže = napreže pred val. (Se pokaže.)

Naravnost = ne po ovinkih, ne da bi se kje mudil, hitro.

Vsebina: Majdiša je ubog čebelar, Kazin bogat kmet. Nevoščljivi bogatin ne privošči revnemu čebelarju čebelske paše na svoji njivi. Zato urno upreže vole pred valj ter odrine naravnost na njivo.

4. Kdo tudi tukaj govori? (Pesnik.) — Kako imenuje Kazina? (Zavidnega [nevoščljivega] bedaka.) — Bedak = neumnež = nespameten človek. — Kaj je hotel neumni Kazin narediti? — Potreti = pobiti = zmečkati = pomendrati = uničiti. — Čakaj, kaj bo iz tega? — Lahko je čebelam = ni se jim treba posebno truditi. — Zakaj ne? (Zletijo [zleté] drugam = na drugo ajdovo njivo.) — A tebi ne bode kaj žeti = ti ne boš imel kaj žeti. — Zakaj ne?

Vsebina. Kako se je zmotil Kazin, zavidni bedak, ko je hotel čebele zmečkati! Čebele so zletele na drugo ajdovo njivo, a nevoščljivi Kazin si je skazil lastno svojo srečo; kajti ne bo imel kaj žeti.

Večkratno čitanje.

III. in IV. Skromni Majdiša se je veselil svojih marljivih čebelic, ki so mu na ajdi bogatega soseda Kazina nabirale sladko strd za medene božične potice in vosek za svečo sv. Štefana. Bil je miroljuben, dasi ubog, vendar zadovoljen čebelar.

Imoviti Kazin je zavidal ubogemu čebelarju celo čebele, ki so na njegovi ajdi nabirale strd. Iz gole nevoščljivosti je z valjem hotel ubiti Majdiševe čebele, a pomandral je svojo ajdo. S svojo neumno zavistjo si je skazil lastno svojo srečo — pravi Kazin — Skazin!

Pomnite: Kdor bližnjemu zavida srečo, skazi si svojo lastno srečo.

Kdor drugim jamo koplje, sam vanjo pade.

a) Razgovor.

b) Kakšen je Majdiša? — Kakšen Kazin? — Kaj je Kazin sam sebi skazil v svoji neumni zavisti?

c) Učite se pesem na pamet!

Črno kravo, molzo našo. — Sirovež. — Koliko velja žrebe? — Pes in ovca. — Čebela in ovca. — Volk in pastirji. — Pametna koza.

Preden se razpravljajo navedena berila, je treba za vsa zopet skupne priprave, ki jo nam podaja nazorni pouk.

V to svrho je treba učencem razjasniti življensko zadrugo „pašnik“, kolikor je prikladno duševnemu obzoru učencev te učne stopnje.

Razgovor se bode sukal okoli naslednjih predmetov in poedincev združnega življenja v jeseni:

Pašnik v jeseni. — Pastirjevo življenje. — Vaški pastir. — Domači pastir. — Kravji in konjski pastirji. — Krava. — Konj. — Ovca. — Koza. — Pes. — Volk.

Izmed naštetih poedincev bode učitelj natančneje govoril o onih, kateri so zastopani po berilih, ki se bodo razpravljala, drugi se bodo le omenili mimogrede toliko, kolikor je treba v pojasnilo in razumevanje beril.

83. Črno kravo, molzo našo (str. 103.).

To ljubko pesem je mladini napisal Fran Levstik, ki je v svojih „Otroških pesencah“ slovenski mladeži naklonil marsikatero zrnce v zabavo.

Namen te preproste pesemce je zabava. Zategadelj naj se samo kratko razjasni in naj se ne zbrše poezija z dolgim govoričenjem!

Združi se ta pesem z nazornim poukom, v katerem se učencem poda slika jesenskega pastirjevanja po pašnikih in logih.

I. Danes hočemo čitati šaljivo pesem o črni kravi.

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje.

1. Kako je pastirju ime? — Koliko glav žene na pašo? — Molzo našo = našo molzno kravo = našo molznico; kravo, ki molze.

Kam jo žene na pašo? (V log [gozd, hosto], kjer je senca in dobra paša.) — Star pastir — pastir, ki že pase dolgo let. — Pogonič — pogonjič — gonjač, ki goni živino na pašo. — Koga se ne boji? — S čim varuje, brani živinče volka? — Leskovača — debela leskova palica. —

Čada — dima, dimka — črna krava (čad — dim.) — Kaj je čadi pripel? — Zakaj?

Posnetek: Stari pastir Gregor žene molzno črnko v log na pašo. V roki nosi leskovačo, da odvrta volka. Čadi je privezal zvonec okoli vratu, kakor je sploh navada.

2. Katero napako Gregor pozna sam na sebi? (... Da je gluha na obe ušesi.) — Kaj torej stori, da ne izgubi svoje kravice izpred oči? — Kravica = krava, ki mu je ljuba in draga. — Mislite, da jo res drži za rep? (Menda ne; pač pa je vedno blizu nje, da je ne izgubi.)

Posnetek: Gregor ve, da je gluha; torej ne pusti kravice izpred oči, da je ne izgubi.

3. Kam pride krava? — brvica, prav: brvca = majhna brv, ki pelje čez vodico = potoček. — Kaj raste tam?

Posnetek: Krava se pripase do brvce, ki drži čez potoček. Tu se napoji in napase mlade trave.

4. Kaj govori Gregor sam pri sebi? — Kravica in travica = ljubka izraza za kravo in travo. Iz vsake besede veje ljubezen do kravice. — Zakaj Gregor tako zvesto pase svojo kravico?

Dve čebrci = dve keblici = dva žetarja, posoda, ki se v njo molze.

Drobno kašo = drobno (proseno) kuhano pšeno. — Zabeliti = začiniti z mlekom. Mlečna kaša je naša mati, ker nas redi. — Otroška sladka paša = otroška sladka jed.

Posnetek: Naj se le pase kravica na mladi mehki travici. Zato bode doma dala mnogo okusnega mleka. Z njim se bode zabelila prosena kaša. To je sladka jed, ki zlasti otrokom dobro tekne.

III. a) Večkratno čitanje.

b) Učite se pesemco na pamet!

84. Sirovež (str. 104.).

(J. G. II. 72.).

Tudi ta Stritarjeva pesem, vzeta iz njegove znane knjige „Pod lipo“, ima namen, zbudjati v učencih usmiljenje do živali.

I. Te dni smo čitali pesemco, ki nam predstavlja vrlega, dobrega pastirja. — Kako se zove?

Kaj mislite, ali so vsi pastirji tako dobri kakor stari Gregor? (Ne; nahajajo se tudi) — Tudi o takih hudobnih, sirovih pastirjih je pesnik zložil pesem. — Kaj bi torej radi slišali? (Pesem o sirovem pastirju.) — Kako imenujemo sploh človeka, ki je sirov? (Sirovež.) — Prav sodiš I! Prav tak je naslov tej pesmi. — Čitajmo pesem „Sirovež“!

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje.

1. Naš pesnik Stritar je na izprehodu naletel na sirovega pastirja; kako ga je pokaral? (Kaj ti?) — Živinče = revna (uboga) živina, pomilovanja vredna stvar. — Kakšen je človek, ki tako dela?

Posnetek: Grdo je, da sirovo ravnaš z živino; tako dela le hudoben človek.

2. Kaj vpraša siroveža? — Kaj mu očita?

Tuje trpljenje = kar drug trpi, kar trpi žival. — Gine = gane.

Posnetek: Tudi žival čuti bolečine kakor ti. A ker te ne gane nje bolečina, ne smili se ti tudi tvoj bližnjik, ki trpi.

8. Kako bi se lahko branila živina? — Kako bi ti lahko vrnila sirovost? — Dvakrat = da bi te še huje bolelo, nego njo skele (bole) udarci tvoje leskovače.

A zakaj ne povrača hudega s hudim? (Ker je dobro kravče). — Kravče = kravica = uboga, trpeča kravica, vredna pomilovanja in usmiljenja.

Posnetek: Glej, kravče bi ti lahko z rogovoma prav hudo povrnilo tvojo sirovost, a pohlevno je in voljno trpi.

4. Česa ne pomisliš sirovež? (Da ti mleka) — Zakaj žival osramoti človeka? (Ker se ne maščuje nad njim, ker ne plačuje hudega s hudim.) — Zakaj se sramuj? (Ker je živina boljša nego ti.) — Kaj si, ker trpinčiš koristno živinče? (Nehvaležnik.)

Posnetek: Pomisli človek, da te kravica redi. Ne vrača ti hudega s hudim; zato te osramoti. — Sramuj se nehvaležnik, da trpinčiš živinče, ki ti donaša toliko koristi!

Se večkrat prečita.

III. Gregor dober pastir in sirovež. — Naslikajo se vrline dobrega pastirja in napake siroveževe. — Katerega hočemo posnemati?

IV. Kaj mora storiti, kdor hoče, da mu kravica daje obilo mleka? (Lepo streči, dobro krmiti.) — Se ve da, čim boljše krmo dobi krava, tem več mleka daje. — Zategadelj pravijo: „Krava pri gobcu molze“.

a) Sirovež, hudobnež, nehvaležnik, živinče, kravče, revče, siromače, sirotče. — Uporaba v stavkih.

b) Učite se pesem na pamet!

85. Koliko velja žrebe? (str. 165.).

Ta basen je posneta po nemškem jezikoslovcu in basnopiscu Jak. Grimmu. — Nahaja se tudi v nemških ljudskošolskih čitankah („Lesebuch für österr. Volksschulen, k. k. Schulbücherverlag“ na Dunaju) z naslovom: „Was kostet das Füllen?“

V čitanki se glasi konec, da pade volk „mrtev“ na tla; a v nemški izdaji se zgrudi „nezavesten“ na tla. Postavi pred besedo „mrtev“ besedo „kakor“, in konec zadobi isti pomen, ki ga ima Grimmova basen v izvirniku. To storiš, ako hočeš basen uporabiti tako-le: „Volk pripoveduje dogodek drugemu volku“; glede na tragični konec „pade mrtev na tla“ pa se ta naloga se ve da ne more izvesti.

V nazornem pouku se poprej opišejo kobilca, konj, žrebe i. t. d. kot zastopniki življenske zadruga „pašnik v jeseni“.

I. Katera živina se sedaj pase po pašnikih? (Krave.) — Katera domača živina še? (Konji, kobile, žrebeta.) — Slišali ste o vrlem pastirju; kako mu je bilo ime? — Zakaj je nosil leskovačo s seboj? (Da je odračal požrešnega volka.)

Danes hočemo čitati o kobili z žrebetom, ki je od nje volk hotel kupiti žrebe.

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje.

O koliko živalih se govori? — Kaj je delala kobila na pašniku? — Kaj žrebe? — Kobila = samica. — Žrebe = mlad konj = mlad žrebec = žrebček. — Kaj vpraša volk kobilo? — Ali zna volk govoriti? — Povest, v kateri govore živali, se imenuje basen. — Kdo v naši basni govori prvi? — Ceniti (cena) = ceno napraviti. — Koliko ga ceni = k. hoče zanje imeti.

Ponovite kratko prvi odstavek!

Kaj odgovori kobila volku? — Po čem poznate kobilin odgovor? (Po narekovaju.) — Opozarja se na vnanjo obliko doslovnega govora. — Cene kobila ni povedala, kaj pa je rekla o njej? — Kaj naj stori volk, ako zna brati? Brati = čitati.

Vsebina se kratko ponovi.

Kaj odvrne volk? — Učen sem = učil sem se, da vse umem, vse dobro znam, se ve da tudi brati.

Kaj naredi potem kobila? — Volk stopi bliže, zakaj li? — Kobila mu ne drži mirno noge, ampak kaj stori? (Udari tako, da = ubije ga s kopitom.)

Basen se 2—3 krat prečita.

III. Ali ima volk res namen, kupiti žrebe? — Kaj hoče? — Kakšen je torej? (Zvit.) — Zraven zvitosti ima tudi hudoben namen, zato je volk v naši basni hudoben lokavec. — Ali je kobila voljna prodati žrebe? — Ali je bila res cena zapisana na kopitu desne noge? — Kobila

ve, da je volk prekanjen ropar, da skriva svojo zlobno nakano. Zato ga namerava udariti s kopitom po glavi, da se ga reši vsaj za nekaj časa. Tudi ona skriva svojo zvitost in tako prekanji lokavega volka.

Volk veruje kobilinim besedam, ne da bi preudarjal, ali govori kobila resnico ali ne. — Kakšen je torej tudi volk? (Lahkomiseln, lahkoveren.) — Ali mu je njegova lahkomiselnost kaj koristila?

Kobila je prekanila lokavega volka.

IV. Pomnite! Kakor volk v naši basni, prav tako more marsikateri zvit človek škodovati samemu sebi, ako spozna tisti, kateremu hoče na zvit način škodovati, njegovo lokavost in ga prekanji. — „Kdor drugim jamo koplje, sam vanjo pade.“ —

V. a) Kobila pripoveduje dogodek drugemu konju.

b) Vsebina basni se kratko zapiše po primernih vprašanjih.

86. Pametna koza (str. 106.).

(T. G. II. 85.).

Posneta je ta basen brž ko ne po nemškem berilu, ki ga najdeš v nemških čitankah pod naslovom: „Der Wolf und die Ziege“.

Glavni namen te kakor vsake basni je nauk, ki v njej tiči.

Preden se razpravlja ta basen, se v nazornem pouku opišeta iz življenske zadruga v jeseni poedinca volk in koza.

Prav primerna bi bila ta-le slika:

Visoka skala, na njej koza, ki gleda v dolino, v dolini volk, ki požljivo spenja svojo glavo proti njej. — Najbolje pa jo bode pogodil menda učitelj, ki zna v primernih obrisih položaj načrtati z nekolikimi značilnimi potepljaji.

I. O katerih živalih smo govorili pred kratkim? (O volku.) — Kaj smo povedali o njem? (Da je požrešna žival.) V katerem berilu smo že čitali o njem? (V berilu „Koliko velja žrebe?“) — Kaj ste govorili v tem berilu o njem? (Da je zvit, lokav.)

O kateri domači živali smo tudi govorili? (O kozi.) — Kaj smo povedali o njej? (Koža je kaj živa, pa tudi plašna žival.) — Kaj še? (Prav gibčno skače in pleza po dlan široki stezici. V skoku se obdrži na skalici, ki bi jo človek lahko pokril z roko.) Se ponovi.

Danes hočemo čitati o pametni kozi.

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje od stavka do stavka.

Strm (se ponazori na stoječi tabli.) Strm hrib; strmo rebro; strma pot; strmec. — Kdo ve, kje je pri nas strm hrib (pot)? — Kje je pot zložna? — Kje ravna? — Skala = pečina = kamenena stena. — Zakaj volk ne more do kože? — Kako nagovori kozo? (Ljuba kozica . . . volk se ji dobrika in prilizuje.) . . .

Ali se ti ne bode zvirtelo v glavi? — Kdor je že bil na cerkvenem stolpu (na strmi gori)? — Kako ti je bilo, če si gledal navzdol? — Marsikateri človek ne sme gledati z visočine, n. pr. iz line visokega stolpa; takoj se mu zvrtil v glavi. (Nevarno!) — Strmina = strmica (gl. gori strm!) — Spotaknila = spoteknila. — Spoteknil se je ob kamen na cesti, da je telebnil na tla. — Kam pride koza najrajša? — Zakaj? — Kaj odgovori koza na to povabilo? — Koza je torej modra, pametna. — Zakaj? (Ker je vedela, kaj volk hoče.) — (Dobro) kosilo = južino = jed.

Večkratno čitanje.

III. Volka spoznati; kakšen je? (Požrešna žival.) — Kaj ste zvedeli o njem v berilu „Koliko velja žrebe?“ (Da je zvit, lokav.) — Kakšen konec je storil zaradi svoje lokavosti? — Kaj opazate v naši basni na njem? (Da je ljubezniv, priliznjen.) — Ali je to njegova navada? (Ne; on se hlina, on je hinavec.) — Kaj ponuja kozi? (Zelišča.) — Zakaj? (Ker ve, da koza rada je zelišča; tako hoče po zvijači privabiti kozo k sebi.) — Kaj porečete o kozi? (Da je modra.) — Po čem poznate, da je modra? (Po odgo-

voru: ne gre blizu — ampak zahvali volka za ponudbo, ker ga pozna in ve, kaj hoče.) — Kakor se vede v naši basni zviti volk, da bi dobil kozo v pest in jo požrl, tako dela lokav človek, da bi uničil po zvijači svojega bližnjika.

IV. Pomnite! Moder človek ne gre v past svojemu lokavemu sovražniku, ki ga je že iskusi, ako se mu še toliko hlini. Pregovor pravi: „Varuj se tistih maček, ki spredaj ližejo, zadaj pa praskajo“. (Kadar konja love, mu ovsu mole.)

V. a) Pripovedovanje.

b) Besedotvorne vaje: strm, strma skala, strm hrib, strmo rebro, strma pot, strmec, strmina, strmica; vrteti: v glavi se mu vrti; zvrteni: v glavi se mi zvrti; spotakniti, spotekniti; spotaknil sem se ob kamen; pameten, previden, moder; kosilo, južina, jed. — Uporaba navedenih izrazov v primernih stavkih. —

c) Primerjajte to basen z basnijo „Koliko velja žrebe?“!

87. Uganka (str. 107.).

Belo je, sir ni; zeleno je kakor trava, trava ni; rep ima kakor miš, miš ni; kaj je to?

Otrokom nudijo uganke ugodno priložnost, da se vadijo misliti in spretno govoriti, zbujaajo jih k samotvornosti.

Kako se otročiči vesele, ako jim odločiš nekaj trenutkov svobode, da smejo drug drugemu zastaviti kako uganke!

Pomniti pa gre, da se učitelj naj ne prenaagli pri ugibanju, da učencem ne polaga vsega sam na usta; bodi pa njegova naloga, voditi učence, da sami poiščejo bistvene znake zastavljene uganke. Celo neumestno pa bi bilo, ako jim podaš uganke o predmetu takoj po končani razpravi; kajti vsled živahne asocijacije se na duševnem pozorišču takoj porajajo vsi bistveni znaki predelanega predmeta. Otroci bi brž ko ne vzkliknili: „G. učitelj, to ni nikakšna uganke!“ Ne zabi tudi opozoriti učencev, da naj molče vsi oni, ki že poznajo uganke, da ne skalijo ostalim učencem veselja.

Glavna zadača pa menda pripada učitelju potem, ko so učenci že rešili uganko. Zdaj se mu nudi prilika, spretno voditi učence, da sami dokazujejo, se li ujemajo bistveni znaki rešene uganke s predmetom.

Tem potem se bode krepila bistrournost učencev, da bodo tekom časa sposobni spretno odkriti skrivnosti še tako zapletene uganke. —

Preden se razpravlja naša uganka, se je že v nazornem pouku govorilo o poljskih pridelkih: o krompirju, o korenju, o koruzi, o pesi, o repi i. t. d.; o škodljivcih na polju, o miši i. t. d.

I. Kaj ne, vi radi ugibate zastavice! Zastavica se zove tudi uganka. Nekateri ji pravijo tudi ugonetka. Kdo zna uganko? Učenci zastavijo več ugank. —

Danes hočemo uganko čitati. Radoveden sem, kdo jo bode rešil!

II. Učitelj izrazito prečita uganko, potem eden ali dva boljših učencev. —

a) Razjasnjevanje.

b) Iskanje bistvenih znakov.

Pozor! Ako kdo izmed vas že ve, kaj uganka pomeni, naj molči, da ne skali veselja onim, ki je še ne znajo rešiti. —

Čitajte do vejice! Belo je. — Kaj je belo? (Sneg, papir, mleko, sir, repa, nekatere cvetice i. t. d.) — Ali že moremo uganiti? (Ne, ker je mnogo belih reči.) — Čitajte dalje do ločila! — Torej sedaj že vemo, da sir ni. Lahko je sneg, papir, mleko i. t. d. —

Čitaj dalje! Zeleno je. — Kaj je zeleno? (Trava, detelja, listje i. t. d.). — Tam stoji, da je zeleno kakor trava, pa ni trava. — Ali je morda detelja? (Mogoče.) — Detelja je zelena in na travnikih se nahaja tudi kakšna, ki belo cvete. Čitajmo še dalje! Rep ima kakor miš, a miš ni. — Ima li detelja tak rep? (Ne.) — Torej belo je, zeleno in rep ima kakor miš.

Otroci naštevajo različne znane reči; — a nobena nima navedenih znakov. — Ako nihče ne ugame pravega, je treba dalje pomagati. Na pr. Katere jesenske pridelke poznate? Otroci naštevajo: krompir, korenje, zelje, pesa, repa i. t. d.

Kar na mah več učencev pokaže roko. — Eden se pokliče in uganka je rešena.

III. Ponovite znake naše uganke! Pokažite, da ima repa vse bistvene znake, ki so navedeni v uganki! Eden učencev zastavi uganko, drug vpraša, tretji odgovori. To dela otrokom mnogo veselja. —

Učenci si sedaj bistrijo um, da sami dokazujejo, da se vsi znaki rešene uganke popolnoma ujemajo z znaki predmeta, ki so ga srečno uganili po napeti pozornosti.

a) Vinograd in gozd.

(Jožef Fistravec v Mariboru).

Uvod.

Namen skupine je ta-le: Učenci naj izprevidijo, da sme človek še le tedaj pričakovati obilnega sadu, ako je delaven in skrben. (Kmet in njegova sina; Trgatev; Pri dobri gospodinjli.) Pri vsakem delu je treba vztrajnosti. (Kovač in kopač.) Po napornem delu čaka človeka veselje; a človek bodi zmeren! (Trgatev; Veseli hribček). Ako imamo vsega obilo, ne pozabimo na siromake! (Sv. Urbana grozdek; Pripovedka o jablani.) Tudi narava nam dokazuje, da iz vnanje lepote ne smemo sklepati na notranjo vrednost. (Trnoljica in vinska trta; Strupene gobe.) Občudujmo božjo modrost v naravi! (Želod in buča.)

Priprava.

Na kaj se bomo opirali pri razpravljanju te skupine? Učenci so bili pomladi z učiteljem v vinogradu. Ogedali so si neznatno, skromno vinsko trto. Opazovali so delavce pri grobanju, pri kopi; videli so, koliko truda stane delo v vinogradu. Pri tej priliki so se seznanili tudi z orodjem, ki se rabi pri delu. (Motika, rovnica, kramp, vinjak.)

Na robu okrog vinograda so videli razno grmovje, tudi trnoljico, ki je bila v najlepšem cvetu. — V sadonosniku so cvetela sadna drevesa; ptice so gnezdile po njih in s petjem razveseljevale človeka.

Nastopila je jesen. Kolika izprememba v naravi! Ne bo težko zbu-
jati zanimanja pri mladini za ta letni čas. S koliko radostjo gredo otroci
sedaj v vinograd, ki ima obilo grozdja; kako se vesele krasnega sadu v
sadnem vrtu!

88. Kmet in njegova sina (str. 108.).

I. Ali se še spominjate povesti „Zaklad v njivi“? (Po-
novite.) — Kaj je torej našel kmet v svoji njivi, ko jo je
prekopaval? (Srebra in zlata.) — Ako bi kdo rekel kmetu:
„V tvoji njivi ali v tvojem vinogradu je skrit zaklad“, bi
gotovo neutrudno kopal tako dolgo, da bi ga našel. Kmet,
ki je zapustil svojima sinoma vinograd kot imovino, je imel
poseben zaklad v svojem vinogradu. Slušajte!

II. Čitanje. a) Učitelj čita. Učenci pazno poslušajo.
Knjige so zaprte.

b) Učenci čitajo.

III. Vglobljanje in razjasnjevanje.

1. Stopimo v sobo k bolnemu kmetu! — Kako mu
je bilo? (Videl je, da se mu bliža smrt.) — Po čem je to
spoznal? (Bil je hudo bolan. Slab.) — Kaj je bila njegova
zadnja želja? (Da bi bila sinova srečna v življenju.) — Ali
jima je zapustil veliko premoženje? — Na kaj ju opozori?
— Česa bi naj iskala v vinogradu? (To, kar si je prihranil
z delom.) — Čitajmo v knjigi!

Izpodbuditi: buditi; izpodbuditi k pridnosti = jih na-
peljati k pridnosti, jih vneti za pridnost. Prigospodariti:
gospodar, gospodariti; prigospodariti = z gospodarstvom
prihraniti, prištediti. —

2. Kako sta si razložila (sta razumela) sina očetove be-
sede? — Kaj sta storila? — Ali sta našla zaklad? — Kako
sta sedaj tolmačila besede dobrega očeta?

Čitajmo! Prekopavati: kopati, prekopati, prekopavala sta = ves vinograd sta z motiko skrbno preiskavala. — Zrahljali: rahel. — Bogato so rodile = mnogo grozdja so prinesle. — Zakaj so trte bogato rodile? (Ker je bila zemlja lepo zrahljana.) — Se ve da, čim bolj se zemlja predela, tem bolje rodi. (Oranje njive, prekopanje vrta i. t. d.). Kakšen zaklad je imel oče v mislih? (Obilni sad, ki ga rodijo trte.) — Ali je dosegel oče to, kar je želel? (Da, sina sta izprevidela, da stori delo človeka srečnega.) — Kako je ravnal oče, ker je sina na ta način izpodbudil k pridnosti? (Prav modro.) —

IV. Kaj nas uči ta povest? (Bodimo delavni in pridni, tedaj bomo zadovoljni in srečni.)

Poiščite na str. 116. primeren pogovor!

Pridnost je najboljši zaklad. —

Tam, kjer glad mori lenuha,

Najde pridnost dosti kruha.

Pri Bogu je vse za delo na pročaj.

V. Berilo se večkrat prečita. Učenci čitajo z učiteljem v zboru, potem sami v zboru; na ta način se bodo učili dobro naglašati in lepo čitati. —

Povest se pripoveduje. —

89. Kovač in kopač (str. 108.).

Učenci so si na potu v šolo ogledali kovačnico in opazovali kovača pri delu.

Pripoveduj mi N., kaj si videl? (Kovač dene železo v ogenj, da postane vroče = razbeli ga. Položi ga potem na nakovalo in bije po njem = kuje ga s kladivom. Železo se zvija. — Kakšnega železa ne more kovati? (Mrzlega.) — Kaj dela kovač? (Pluge, motike, lopate, vinjake, podkove, verige.) — Kaj ste opazovali pri delu? (Dolgo mora kovati železo, da napravi iz njega, kar bi rad imel.)

Nekoč je šel kopač mimo kovačnice; čudi se, ko vidi, kako neutrudno bije kovač po železu.

Pogovor med kopačem in kovačem imamo v Čitanki.

II. Čitanje.

III. Vglobljanje in razjasnjevanje.

1. Kaj kopaču ni bilo po godu? (Da je kovač tako neusmiljeno tolkel po železu.) — Kaj mu reče?

Čitaj 4 vrste! Nikarte: nikar, nikarta = ne storite tega! — Poprosi = prosi. — Tak = tako. — Zvijaja se = se vije, postane krivo. — (Črv se zvija, les se zvija.) —

2. Kako zavrne kovač kopača? (Tega ne razumeš; železo se mora dolgo kovati, da postane pripravno za orodje.) — Čitaj! Veli = reče. (Kaj veliš?) — Vinjak = na koncu navadno zakrivljen nož, ki se z njim režejo trte. — Veje = klestilnik. — Jeklo = trdo železo, ki se iz njega delajo rezila za nože. — Udelano = dobro kovano.

IV. Česa ni razumel kopač? — Kako ga je poučil kovač? — Kako se mora kovati železo? (Dalje časa, močno se mora kovati; potem je za rabo.) — To velja tudi za druga dela. Pri nobenem delu ne smemo biti površni in malomarni. Vsako delo zahteva truda; potem je izdelek dober.

Morda najdete primeren pogovor, iščite ga!

Brez muke ni moke. —

V. Tudi pri učenju je treba truda in vztrajnosti; brez truda se ne boste ničesa naučili.

90. Trgatev (str. 111.).

Ta pesmica se razpravlja v skupno s prozaiškim berilom, ki ima isti naslov. Ona je tako rekoč nekaj pesniški posnetek prvega. Velike priprave torej tu ni treba.

I. Katerega letnega časa in katerega dela se kmet najbolj veseli? (Jesenskega časa; trgatve.) — Kmet in njegova

družina se ne boji težavnega dela v vinogradu; radi ga opravljajo, ker se vesele prijetne trgatve. Sad, ki ga daje vinska trta, grozdje, kmet najbolj čišla; iz njega prideluje vino, zlato kaplico.

Zakaj vino tako imenujemo, nam pove pesem v Čitanki.

II. Čitanje.

III. in IV. Vgloabljanje in pojasnjevanje.

1. Gotovo ste že bili v trgatvi. Pripoveduj mi, kaj si opazoval! Dolga vrsta beračev reže rumeno in modro grozdje, ki ga zbirajo v brente. (Veseli so, uganjajo šale, ukajo, prepevajo.) Čitaj 1. kitico!

Nograd = vinograd. — Grozdjiče = ljubo grozdje, ki se ga tako veselimo. — Beremo = nabiramo, trgamo, režemo. — Učemo: ukati (učem, ukam) = vriskati = juckati. — Čast pojemo Bogu = Boga hvalimo s petjem. — Zakaj?

2. Kam se deva grozdje? (Stiska se v stiskalnici (preši) in nam daje sladek mošt.) — Kdo pije sladko vino? (Odrasli ljudje, vino jih krepča in razvedri.) — Čitaj 2. kitico! Blagi sad = žlahtni sad. — Tolažilo v skrbeh = ako ga človek zmerno pije, pozabi zkrbi, ki ga tarejo; potolažen je.

3. Kaj prinašajo v družbi, na gostijah na mizo? (Dobrega vina.) — Vino razvedri goste; kratkočasijo se s šalami in s petjem. — Čitaj 3. kitico! — Blagor tebi = dobro je tebi, srečen si.

Dolgčas za mizo pasti = dolgočasiti se = molče pri mizi sedeti. —

4. Vino razveseljuje človeka. — Kateri ljudje pa se le morejo veseliti? (Dobri in pošteni.) — Vesele ljudi ljubi Bog. — Kako moramo uživati dar božji? (Zmerno.)

Čitaj 4. kitico! Uživaj božji dar = pij vince, ki ga je Bog dal. — Prevzeti se nikar = preveč vina piti ne smeš. — Zakaj ne? (Škoduje vsakemu človeku, mlademu in staremu.)

IV. Zakaj se veseli kmet trgatve? (Prideluje dobro vince, ki je dar božji.) — Vino poplača kmetu njegov trud in razvedri ga. — Za delom pride veselje. — Vino res za-sluzi ime „zlata kaplja“.

91. Veseli hribček (str. 112.).

I. Tudi naš ljubljeni pesnik Slomšek nam je opisal veseli čas trgatve v mični pesemci. Na prijaznem griču, obrastlim z vinsko trto, ki je težko obložena z rumenim, modrim in črnim grozdem, stoji majhna prijazna hišica. Hišica je obdana s trtami. V tej hišici je ob trgatvi rad bival naš priljubljeni pesnik Slomšek; tu je spisal mično pesemco, ki nam pravi, kako veselo je v trgatvi.

II. Čitanje.

III. Vglobljanje in razjasnjevanje.

1. Kaj nam pove pesnik v 1. in 2. vrsti? — Kaj v 3. in 4. vrsti? — Ga bom pil. — Koga? (Vino, ki ga bom dobil od trte.) — Jedro: Veselil se bom s svojimi gosti v vinogradu.

2. Kaj nam slika druga kitica? (Hišico z okolico.) — Jedro: Trte so obložene z lepim grozdem.

3. Kdo vabi v trgatev? (Čriček, majhen, nežen žužek, ki začne prepevati, ako se grozdje meči. Črički prepevajo v mraku in po noči v zboru tako lepo, da se človeku milo stori pri srcu.) — Kdo bo prinesel to ljubko živalco v šolo? Ogleдали si jo bodemo. — Čitaj! Spat, bolje spati! — Vele-va = vabi v trgatev. — Spet = zopet.

Pojdmo brat (ne brati) = pojdemo v trgatev. — Jedro: Čriček nas vabi v trgatev.

4. Kje se dela mošt? (V stiskalnici ali preši.) Napolni se v sode in se odvaža v klet. — Čitaj! Škrebljajo = ro-počejo po trdi, kameniti cesti. — Močno sladko = zelo sladko.

Jedro: Sladki mošt se prevaža v klet.

5. Prelepo rumeno je vino ko čisto zlato. — Kako ga moramo uživati? (Zmerno.) — Čitaj! Pošteno = zmerno, ne smemo se prevzeti. — Jedro: Pijmo zmerno dar božji!

V. Učenci se uče pesem na pamet. Se poje po znanim napevu (gl. Majcen, Šolske pesmi III. str. 43.).

92. Sv. Urbana grozdek (str. 109.).

Učencem se je naročilo, naj si ogledajo cerkev ali kapelico sv. Urbana; v njej bodo videli kip ali sliko tega svetnika. Ako temu nimajo priložnosti, naj se jim pokaže v šoli slika sv. Urbana; to tudi vidijo v navadnem kmetskem koledarju.

I. Kaj ima sv. Urban v roki? (Grozd.) — Vprašali bode: Zakaj ima grozd? — Zakaj Slovenci častijo sv. Urbana kot variha vinogradov?

Poslušajte pripovedko o sv. Urbanu!

II. a) Pripovedovanje.

b) Čitanje.

III. Vglobljanje in pojasnjevanje.

1. Pogledjmo k sv. Urbanu na vrt! Vidimo ga, kako oskrbuje svojo vinsko trto. Veselo jo ogleduje in raduje se, ker tako lepo raste. — Česa je težko pričakoval? (Prvega sadu.) — Česa je prosil Boga? (Blagoslova.) Tri leta so minila. (Navadno rodi mladi trs še le 3. leto.) Trs je obrodil grozdek s petimi jagodami. Grozdek je delal sv. Urbanu mnogo veselja. — Čitaj 1. odstavek! Zobati = jesti (grozdje, črešnje.) — Oskrbceval je trto = gnojil, namakal, snažil jo je. — Željno = težko je pričakoval sadu.

Njemu je prosil blagoslova = trsu. — Čemu še? (Vinogradom.) — Nastavil je grozdek = obrodil je grozdek.

Dasi je bil = ako ravno je bil. (Rabiti moramo dasi.)

2. Nekega dne je sv. Urban zopet na vrtu. — Kdo se prikaže pri durcah? (Berač, ki prosi miloščine.) — Sv. Urban

ni imel ničesar v žepu. — Česa prosi siromak? — (Grozdek hoče imeti.) — Ali je bilo Urbanu lahko dati grozdek? — Zakaj ne? (Bil je prvi grozdek, ki ga je sam zredil. Imel je veliko veselje z njim). — A ipak dovoli beraču sv. Urban, da si vzame grozdek. — Zakaj? — Berač odide; česa še želi dobrotniku? (Božjega blagoslova.) — Čitaj 2. odstavek!

Milostinje = miloščine (milost) = daru.

3. Svetnik ostane na vrtu, sede na klop in zaspi. Za nekaj časa se prebudi; oj čudo! — Kaj zapazi na vrtu? (Poln je bil krasnega grozdja.) — Kdo je tako obdaroval svetnika in na kak način se je to dogodilo? (Bog je storil čudež.) — Zakaj je storil ta čudež? (Bog je hotel pokazati svetniku, kako mu ugaja usmiljeno srce.)

Čitaj! Zadremlje: zadremati = zaspati. — Žlahten = blag, plemenit. — Trs se je podrl = padel je na tla. — Takoj = brz = hitro. — Čudež = dejanje, ki ga le more Bog storiti. — Všeč = ugodna; miloščina je ugajala (dopadla) Bogu.

4. Od tega časa je sv. Urban še bolj ljubil grozdje. — Kaj so storili vinogradniki po njegovi smrti? (Častili so ga kot variha vinogradov.) — Česa varuje vinograde? (Mraza, toče, raznih trsnih bolezni.) — Kako izkazujejo čast svetniku? (Stavijo mu kapelice in cerkve med vinogradi.) — Kdo pozna takšno kapelico ali cerkev? — Čitaj 4. odstavek! Odslej = od tega časa = odsihdob. — Izročali so vinograde v varstvo = prosili so ga, naj varuje vinograde. — Baviti se z vinarstvom = trte saditi in jih obdelovati. — Varih = čuvaj.

IV. Kakšnega srca je bil sv. Urban? — Kako je kazal, da je usmiljenega srca? (Podelil je beraču to, kar mu je bilo najljubše.) — Bogu je ugajalo to dejanje. — Kako ga je obdaroval? (Storil je čudež; trta je bila hipoma obložena z žlahtnim grozdem.) — Ako v nadlogah podpiramo siromake in reve, nas bo ljubil Bog; dal nam bo priti v nebesa, a tudi na tem svetu bomo srečni.

Česa se spomnimo, ako zagledamo kip ali sliko sv. Urbana? (Siromaka, ki mu je dal svetnik prvi grozd.) Svetnik nam bodi zgled!

Poiščite primeren pregovor! — Bogu posojuje, kdor ubožcu podeljuje. — Kdor pomaga drugim iz nadlog, temu rad pomore tudi Bog.

V. Ali morate tudi vi ubožcem kaj podeliti? — Kako? — Kaj?

93. Pripovedka o jablani (str. 112.).

I. Kaj zasade kmetje radi okoli hiš? (Sadno drevje.) Včasih stoji kmetjska hiša sredi sadonosnika. To je krasen pogled, ako pomladi cveto jablane, hruške in slive. — Zakaj vam ugajajo cvetoča drevesa? (Cvet je krasne bele ali belordeče barve, cvet prijetno dehti.) — Še boljše se vesele otroci, ako je sadno drevje jeseni obloženo z okusnim sadjem. — Katero drevo ima najlepši cvet in najlepši sad? (Jablan; cvet je belordeč, prijetno dehteč, sad pa rumenordeč in okusen.)

Pripovedoval vam bom, zakaj je Bog podelil jablani tako krasen cvet in tako lep sad.

II. a) Pripovedovanje.

b) Čitanje.

III. Vgloabljanje in razjasnjevanje.

Kaj se pripoveduje o ubogi vdovi? Daleč od nas v neki deželi proti izhodu je bila domovina te vdove. — Pogledjmo v majhno staro kočo! — Kakšna je bila? — V postelji vidimo vdovo, ki že dalje časa boleha. — Kako se ji godi in njenim trem otrokom? (Prav slabo, mnogokrat niso imeli potrebnega živeža.) — Čitaj 1. odstavek!

Jutrovi kraji = dežele proti izhodu, kjer za jutra solnce izhaja. (Sv. trije Kralji so prišli iz jutrove dežele. Tam je živel naš Zveličar.) — Zapuščena siromašna vdova = uboga vdova, ki ni imela nikogar, da bi skrbel za njo. — Nedo-

rastli otroci = majhni otroci, uboge revice. — Ob deževju = kadar je deževalo, (deževje = deževno vreme.) — Lilo je kakor skozi rešeto: rešeto ne drži vode, ker je luknjičasto. — Bolehav = slab, bolehen. — Oskrbeti živeža = skrbeti za potrebno hrano.

Gladna družinica = vdova z otroki, ki so morali glad trpeti.

Jedro 1. odstavka: Uboga vdova je trpela s svojimi otroki mnogo težav in bridkosti.

2. Stopimo pred hišo! Tu zagledamo lepo košato jablan. Prijatelj uboga družinica ni imela; drevo jim je bilo najzvestejša prijateljica. Jablan je videla, koliko trpe mati in njeni otroci. Usmili se jih. — Kako kaže usmiljeno srce? (Pomladi jih razveseljuje s cvetjem, po leti s senco, jeseni z obilnim sadjem.) — Čitaj 2. odstavek!

Verna (zvesta) priča veliki bedi (revščini, siromaštvu), ki jih nikoli ni zapustila = videla je dan na dan, koliko trpi družinica. — Priča = človek, ki vidi kak dogodek, je priča tega dogodka.

Sočuvstvo ima, kdor z drugimi čuti veselje in žalost. — Sočuvstvo jo gane = žalostna je bila, hudo ji je bilo, ker je videla, kako slabo se godi nesrečnikom. — Miločuten = sočuten = usmiljen. — Preobleče se = omisli si novo obleko. — Nakičena = olepšana (okrašena, ozaljšana). — Kititi (ne kinčati!) — Drobne ptičice pevke = majhne ptičice, ki prepevajo = n. pr. ščinkovec, penica, taščica, lišček, slavec. —

Razgrnila je senco = razgrnila je veje, ki so dajale senco. — Hladilna senca = senca, ki hladi. — Razprosteti = razgrniti, razširiti. — Upognila do tal = veje so visele do zemlje.

Jedro: Jablan pred hišo je tolažila ubogo družino. Pomladi jo je razveseljevala s cvetjem, po leti s senco, jeseni z obilnim sadjem.

Bog je videl, kako se je jablan usmilila revnih ljudi. — Kako ji plača usmiljeno srce? (Namesto bledega nedišečega cveta in sada je dobila belordeč, dehteč cvet in rumenordeč, dehteč sad.) — Čitaj 3. odstavek!

Vsevidni Bog = Bog, ki vse vidi. — Ugajalo mu je = dopadlo mu je, (prijetno) prav mu je bilo. — Prikupila se mu je = pridobila je njegovo zadovoljnost, da jo je imel rad. — S čim? (S svojim miločutjem = ker je tako milo čutila, imela sočuvstvo z nesrečniki.) — V podobi angela = kakor angel stopi k njej. — Lesena stvar = stvar iz lesa, ki ima življenja kakor človek. — Imaš sočuvstvo (gl. gori!) — Sirota je otrok, ki nima ne očeta ne matere. Sirote so tudi reveži, zapuščeni. — Nedišeč cvet = cvet, ki ne diši. — Dehteč = (roža dehti, ima prijeten vonj.) — Belordeč = bel in rdeč. — Rumenordeč = rumen in rdeč. — Trajen = ki traja (trpi) dalje časa, ki se ne pogubi hitro.

Jedro: Bog je podaril jablani zaradi miločutja krasen in dehteč cvet in sad.

IV. Kaj ste slišali v povesti „Sv. Urbana grozdek“? (Sv. Urban se je usmilil siromaka.) — Kdo se usmili siromakov v povesti, ki jo sedaj čitamo? (Jablan.) — Revščina uboge družine je bila tolika, da se je usmili tudi drevo.

Pomagajmo ubogim, kadar le moremo; Bog nam poplača usmiljenje. — „Kdor pomaga drugim iz nadlog, temu rad pomore tudi Bog“.

V. Korist jablane. Rabite v stavkih besede: sočuvstvo, miločuten, miločutje!

94. Trnoljica in vinska trta (str. 108.).

I. Gotovo se spominjate lepega, pomladnega dne, ko smo bili v vinogradu. — Kakšna je bila vinska trta? (Gola, brez listja, prav skromna.) — Nad vinogradom smo videli grm, ki ima sedaj črnomodre slive. (Učitelj pokaže vejico s trnoljami.) — Kako se imenuje? (Trnoljica.)

Takrat je bila trnoljica v najlepšem cvetu. — Kako cvete? (Cvet je bel kakor sneg in gost.) — Čebele so šumele od cveta do cveta. — Tudi vi ste takrat rajši gledali na trnoljico nego na vinsko trto.

Kako pa je sedaj? — Čujmo, kako sta se trnoljica in vinska trta pogovarjali.

II. a) Učitelj pripoveduje.

b) Čitanje.

III. 1. Kakšen je bil trnov grm, ko smo ga gledali pomladi? (Krasen je bil, poln belega cveta.) — Ker je bil tako lep, se je prevzel. — Kako je kazal svojo ošabnost? (Zaničeval je vinsko trto in jo žalil, ker je bila preprosta.) — Čitaj 1. odstavek!

O lepi pomladi = v lepi pomladi. — Vsa košata = grm potrebuje mnogo prostora, več nego vinska trta. — Prevzeta od lepote = njena lepota jo je storila ošabno, prevzetno. Prevzela se je. — Visoko hvaljena = zelo čislana in občudovana. — Borna čepiš: boren = siromašen, ubog.

Prelivaš solze: Iz trte teče pomladi, predno ozeleni, sok. Pravijo: trta solzi. (Tam, kjer je obrezana, se pokažejo kaplje soka, ki včasih kakor kaplje padajo na zemljo.) — Mrzi ti = pod nos se ti kadi, te jezi (mrzi mi delo = ne veseli me delo.) — Čebelice šume = šumijo, brenčijo.

2. Kaj odgovori trta na žaljive besede, ki jih je izpregovorila trnoljica? (Ničesa ne reče, pohlevno molči.) — Pomlad in poletje mineta; pride jesen. — Kakšna je sedaj vinska trta? (Polna rumenega grozdja.) — Kakšen je trn? (Ni več tako lep kakor pomladi, ima majhne lističe in črne kisle trnulje.) — Vsakdo rad gleda vinsko trto, za trnoljico se nihče ne briga. — Čitaj 2. odstavek!

Tiho in čvrsto goji svoj sad = zori sad = iz cveta nastane sad, jagode, ki postajajo od dne do dne debelejše, dobivajo rumeno ali modro barvo, grozdje dozori = grozdje

postane zrelo; dozoreti. — Truma ljudi = množica ljudi = mnogo ljudi. — Poje hvalo = hvali, časti vinsko trto. — Veselje našega srca = srce se veseli, ako gledamo vinsko trto, polno krasnega grozdja. — Ozreti se = pogledati.

Sedaj je bil čas, da je izpregovorila vinska trta. — Kako je osramotila trnoljico? — Kaj je rekla? (Lepa si bila pomladi, a sedaj imaš kisle jagode in ostre trne. Mojega sladkega sadu se vesele stari in mladi ljudje.) — Čitaj 3. odstavek!

Prerana hvala = prehitra hvala. — Hvala ti ni ostala = hvalila si se prerano (prezgodaj) tvoja hvala je veljala za kratek čas. — Sad mojega ponižnega cveta = sad preprostega cveta.

Oživlja možake = stori, da postane možak (dorastel mož) živ in krepek.

IV. in V. Zakaj vam je všeč vinska trta? — Zakaj ne trnoljica? (Trn je bil prevzet; hvalil se je zaradi lepega cveta, ni mislil na sad, ki nima nobene vrednosti. — Trta je bila ponižna.

Ali se spominjate povesti „Tulipan in vijolica“? — Tulipan se je prevzel zavoljo svoje lepote. — Koga je zaničeval? (Ponižno vijolico.) — Katero cvetico imajo ljudje rajši? (Vijolico, ki prijetno dehti.)

Čemu lahko primerjamo tulipan? — Čemu vijolico? (Trnoljico — vinski trti.)

Tulipan in trn sta bila ošabna, ker imata lep cvet; zaničevala sta vijolico in vinsko trto. A lepota mine — tulipan nima vonja, trn nima dobrega sadu; trnoljico in vinsko trto čišla vsak človek zaradi vonja in sadu.

V drugi povesti smo čitali o hojki in o kostanju. Kostanj, veliko drevo, je v najlepšem cvetu; hojka ga občuduje. — Kaj pa reče kostanj? (Čas lepote mine; izgubil bom cvet, sad in listje.)

Ali ima kostanj tudi isto lastnost, ki jo imata tulipan in trn? (Ne — kostanj je bil ponižen.)

Kaj se učimo iz teh povestic? — Na kaj ne smemo biti ponosni? (Na lepoto telesa, na krasno obleko.) — Kdaj nas bodo ljudje čislali? (Ako bomo delavni, ako bomo s svojim dejanjem kazali lepe notranje čednosti.

Poiščite primeren pregovor!

Prevzetnost je najhujša pregreha, ponižnost najpotrebnejša čednost. —

Čitanje in pripovedovanje.

95. Strupene gobe (str. 215.).

Nazorni nauk mora skrbeti za pripravo k razpravljanju tega berila. Ta-le mora poprej seznaniti učence saj z dvema gljivama: z mušnico in z navadnim „jurčkom“ (*Boletus edulis*).

I. Kakšen je bil gozd pomladi? (Drevje lepo zeleno, cvetice, jagode v gozdu; prijetno petje ptic.)

Sedaj imamo jesen. Kako se je izpremenil gozd? (Listje rumeni, vlažna so tla in trava v gozdu, ker jih moči rosa.) — Kaj opazujete na tleh? (Mnogo raznih gob raste.) — Učitelj si je nabral gob in jih razkazuje. — Otroci in tudi odrasli ljudje radi hodijo v gozd nabirat gob, ki so prav dobra jed. — Tudi Katarinko so mati poslali po gob; poslušajte pazno, kakšne je prinesla domov.

II. Čitanje.

III. 1. Kaj so ukazali mati Katinki? (Pojdi v gozd, prinesi gob, oče jih radi jedo!) Ni bila dolgo od doma, vesela priskače nazaj. — Kaj reče materi? (Nabrala sem danes prav lepe, lepše kakor vi v sredo.) — Čitaj!

Vrniti se = priti domov; vrniti = nazaj dati. — Belo pisane = rdeče in belo pikaste. — Natrgati = nabrati.

2. Mati se ustrašijo, ko ugledajo gobe. Katarinka je bila nabrala strupenih mušnic. — Kaj rečejo deklici! — Čitaj zadnji odstavek!

Mušnice = gobe, ki se z mlekom nastavljajo muham, da poginejo. — Se zde prelepe = se zdijo, vidijo prelepe. — Sivke = sive gobe = globanje. — Ogibala si se jih = prezirala si jih, nisi jih hotela vzeti.

IV. in V. Goba, rdeča in lepo pisana, ni nič vredna, strupena je, a ona siva, preprosta je prav dobra. Oreh ali lešnik, ki ima lepo lupino, je večkrat piškav, jedrce ni za rabo. Tako je tudi s človekom! Krasne postave je ta človek in lepo oblečen. — Ali je zaradi tega tudi priden, pošten? Ne vselej. — Na kaj imamo gledati? (Na njegovo srce, na dobra dela.) — Poiščite pregovor, ki nam pove to misel! (Zunaj lepota, znotraj praznota. — Zunaj lep, znotraj slep.)

Pri vseh rečeh in tudi pri človeku moramo paziti, da se ne varamo. Lepota oslepi! —

96. Želod in buča (str. 115.).

Jasna morata biti učencem pojma želod in buča. V nazornem pouku se je obravnaval gozd v jeseni. Učenci so si ogledali mogočni hrast in njegov mali, drobni sad; ko se je govorilo o poljskih pridelkih, se je omenila bučevina, ki ima ogromen sad, buče. Ponovi se v pripravo ter poudarja osobito krepkost in velikost hrasta ter drobnost želoda in naspoti slabost bučevja ter velikost in teža buč. Ne pozabi opozoriti na iglico ob koncu želoda!

I. Ali se vam ne zdi čudno, da ima močni hrast tako droben sad? In na bučevini rastejo tako velike, težke buče. Tako je mislil tudi kmet, o katerem bomo sedaj čitali.

II. Čitanje.

III. Blizu kmetske hiše je velik vrt, ob njem raste bučevina. Ne daleč ob plotu stoji velik hrast. Vročega poletnega dne, v nedeljo popoldne, počiva kmet v hladni senci. Premišljeval je o marsičem. Videl je pred seboj bučevino z velikimi bučami. — Kaj mu ni ugajalo? — Česa je želel kmet? (Buče naj bi rastle na hrastu, želod pa na bučevini.) — Čitaj!

Kmetiški človek = kmet, človek kmetiškega (kmet-skega) stanu (ne kmečki.) — Premišljeval je = gledal je na rastlino, razne misli so mu prihajale. — Ob plotu = ovijala se je na plot. — Zmajevati z glavo = ako se nam kaj čudno dozdeva, majemo z glavo. (Se pokaže.) — Kreпки hrast = močni hrast. — Malovreden sad = želod je malo vreden, ako ga primerjamo z bučo. — Kakor solnce rumene = zrele buče so lepo rumene.

2. Kmetič je mislil, da je prav pametno sodil o hrastu in o bučevini. — Kaj se pripeti? (Visoko s hrasta pade z vso silo želod kmetu na nos, da se prikaže kri.) — Ali je kmet tudi sedaj sodil tako kakor poprej? (Ne, vesel je bil, da na hrastih ne vise buče.) — Čitaj!

Jedva = komaj. — Tako zelo = tako močno. — Ulije se kri = iz nosa priteče kri. — Joj meni = kmetič se prestraši, takoj misli na besede, ki jih je baš izpregovoril. — Plašen = prestrašen. — Za modrost sem dobil po nosu = kmet je menil, da je modro sodil = za svojo neumno sodbo sem kaznovan.

IV. Kaj je izprevidel kmet, ko je dobil po nosu? (Da je Bog dobro uredil, ko je dal hrastu želod.) — Kaj smo čitali v berilu „Solnce in dež“? — Otroci so rekli: „Da bi pač vedno sijalo solnce!“ — Nastala je dolga suša, vsa zelišča so zvenela. — Kako jih je mati poučila? (Dež je tako potreben kakor solnce.)

Kaj se učimo iz teh povestic? (Bog je neskončno moder, vse je dobro uredil.)

Poiščite pregovor! Kar Bog stori, vse prav stori!

Opazka. Pri obravnavi beril sem krenil drugo pot, ki se nekaj razlikuje od običajne. Vglobljanje in pojasnjevanje besed sem združil; skušal sem slikati učencem dotični dogodek, tako da je vzrastel pred njimi; potem razlagam z učenci besede in rekla v berilu. Katera metoda bolje služi, naj razsodi čitatelj; na oba načina se bo dalo priti do zaželenega smotra. Trdim pa, da nam naj ne služi vedno ista pot pri ob-

ravnavi beril; neka izprememba bo sigurno ugajala. — Glede jezikovne uporabe nisem ničesar dostavil; ta se bo ravnala po tvarini, ki se ravno obdeluje v slovnici. —

c) V tuje kraje.

(Jožef Brinar v Sevnici.)

Ker se tekom zime razpravljajo v nazornem pouku taki predmeti, ki se more o njih s pridom razgovarjati navzlic snežni odeji, zato je tudi umestno, da se takrat čitajo iz Čitanke skupine „V domači sobi“, „Na kmetiji“, „V tuje kraje“ in „Trg in mesto“. Prvi dve skupini sodita bolj za 2. šolsko leto, a zadnji dve, namreč „V tuje kraje“ in „Trg in mesto“, za tretje, osobito, ker napravljamo s tem prehod k posrednemu nazorovanju ter ustvarjamo temeljne pojme domovinoslovnemu pouku.

Kadar se v nazornem pouku razgovarja o „Prometu“, je prav čas, da se razpravljajo berila skupine „V tuje kraje“.

Razvrstitev nazorovane snovi v skupini „Promet“ je odločilna tudi za red v čitanju beril. Razvrstitev v nazornem pouku pa je približno ta-le: a) Poti. b) Popotniki in vozniki. c) Pošta. d) Železnica. e) Brodarstvo.

Vzporedno s tem se obravnava skupina „V tuje kraje“ po le-teh enotah:

I. Pretirani in bajni popisi tujih krajev.

1. Kako je v Norotanu. — 2. Lažnivec.

II. Na cesti.

3. Ako Bog da. — 4. Konjski žrebelj. — 5. Podkev. — 6. Kako sta mlinar in njegov sin gnala osla na semenj. — 7. Voznik in Pavliha.

III. Pošta.

8. Postiljonska.

IV. Železnica.

9. Neredni deček.

V. Brodarstvo.

10. Ločitev.

Glavni smoter pri razpravljanju te skupine bodi, da se poglobi in oživi v nazornem pouku obdelana snov, ki je baš pri poglavju o „Prometu“ precej suhoparna.

Vendar pa bi bilo napačno, ako bi se razpravljanje navedenih beril preozkosrčno naslanjalo na nazorni pouk, zakaj ideja premikanja iz

kraja v kraj je pač prerahla vez, da bi edina smela odločevati tudi pri čitanju. Skupino „V tuje kraje“ more učitelj po vsem s pridom razpravljati, če upošteva le glavno misel berilnih sestavkov, ne oziraje se na nazorni pouk. V tem slučaju je razvrstiti berila na te-le enote: I. Bajni popisi tujih krajev. (Št. 1, 2.) II. Ne zanašaj se preveč in ne premalo na samega sebe! (Št. 3, 6, 7.) III. Tudi malovredne stvari je treba ceniti. (Št. 4, 5.) IV. Potovanje. (Št. 8, 9.) V. Dobrota redu. (Št. 9)*

Primerjaj tudi berilo „Cesta, pošta in železnica“ v Josinovem-Ganglovom II. Berilu, str. 123.!

96. Kako je v Norotanu. (str. 117.).

Prim. O. Zupančič „O Indiji Koromandiji“ (Sch.-H. IV. 2, str. 167.).

Ta pesem šaljivka je priobčena v 2. zvezku Fr. Levstikovih „Zbranih spisov“ z naslovom „Kako je v Korotanu“. Da so v Čitanki „Korotan“ nadomestili z besedo „Norotan“, se mi zdi prav umestno, zakaj Korotan je ime naše domače dežele, ki je preblizu, da bi se o njej pripovedovale tako čudovite stvari; a naš Korotan je tudi „pretužen“, da bi se šale zbijale iz njega, in naposled je vendar le še toliko Slovencev na Koroškem, da bodo tudi korotanski učenci čitali pesem o „Korotanu“.

Nikakor pa ni bilo potrebno, da se je v 17. vrsti „repek zajčji“, kakor je napisal Levstik, izpremenil v „zajčji rep“. Pomanjševalna beseda „repek“ je vsekakor značilnejša!

Opozoriti še moram na očitno napako, ki se je vrnila v Čitanko v 7. in 8. vrsti, ki sloveta:

„Raste v lozi bukov gozd,
smokve daje brezov grozd“.

Noben pismouk vam ne more razložiti pomena te kolobocije; pa kako tudi, saj je vendar Levstik zložil ta stiha tako-le:

„Raste v lozi bukov gozd,
smokve daje brezov gozd“.

Zamenjalo „grozda“ in „gozda“ morajo vsi učenci v Čitankah popraviti.

Glavni namen obravnave te pesmi bode, da se učenci zopet enkrat prisrčno nasmejejo in pošalijo; a vrhu tega se jih še opozori na slabo

* Nam se zdi gornja razvrstitev beril tega odstavka primernejša nego ta. Tudi se nam dozdeva, da se ta misel ne ujema popolnoma z zgornjo. Sicer pa to ni glavna stvar. Vsak čitatelj bode storil, kakor bo njemu najbolj ugajalo.

navado ljudi, da kaj radi pripovedujejo o tujih krajih mnogo več, nego so res videli in doživeli. Da se ob tej priliki kaj lahko zbuja zanimanje za tujino, je samo ob sebi umevno.

Nazorila: Jelševa vejica s sadom, v mestnih šolah obrazec cepca z gožo, slike manj znanih živali, kakor vidre, kavke, jelena i. dr.

I. Kdo izmed vas je že bil daleč kje od doma? — Kje? — Kaj ste tam videli posebnega in čudnega? (Otroci pripovedujejo o svojih doživljajih.)

Dandanes se pride z železnico naglo daleč po svetu; tako se moremo na lastne oči prepričati, kaj je na tujem drugače nego pri nas doma. — Kako se še poučimo o tujih krajih? (V šoli, iz knjig in časnikov.) — Nekdaj, ko še ni bilo železnic in ko knjige in časniki niso poročali tako natančno, kako je po svetu okrog, v tistih časih je le malokdo vedel, kako je v daljnih tujih krajih. In tako so nastale razne pravljice o čudovitih deželah, kjer je vse drugače nego pri nas. Tako so si tudi mislili, da je daleč daleč tam nekje „za deveto goro“ dežela „Norotan“, kjer je vse narobe, ljudje, živali in rastline.

II. a) Čitanje.

b) Tolmačenje, ki se je deloma že v „Pripravi“ izvršilo, se poglobi in razširi. — Kakšen sad ima jelša in kdaj dozori? (Jelša ima $1\frac{1}{2}$ cm dolge storžke, v katerih so drobni oreški; ti dozore še le pozno jeseni in storžki ostanejo čez zimo na drevesu.) — Kdaj je navadni čas mlatitve? (Julija.) — Kaj je torej v Norotanu zastran mlatitve čudnega? (Nenavadni čas.) — Kaj mlatimo pri nas? (Žito.) — A v Norotanu? (Česen.) — Kako se česen pri nas spravlja? (Zvežemo ga v vence in pred porabo olupimo.)

Goža = jermen v kolobarčku, ki veže cep z ročajem. — Cepi = cepec, priprava za mlat. — Kdo pri nas mlati? (Mlatiči, t. j. hlapci, dninarji in drugi, ki se ukvarjajo s težkim delom.) — V Norotanu pa mlati župan, ki se pri nas navadno ne bavi s takim delom. — Slokobedri (s slokimi bedri) = tankih, suhih nog. — Zakaj pravimo tej de-

želi Norotan? (Ker se ljudje vedejo, kakor da bi bili nori ali neumni.) — Opozori se na nenavadni naglas v besedi „ima“. — Loza = vinska trta, brajda. — Kakšen sad ima bukev? (Bukvico.) — Kje rasto smokve? (Se pokaže slika in se opozarja na posušene „fige“.)

Popravite 7. in 8. vrsto tako, da boste zamenjali besedi „grozd“ in „gozd“! (Primeri uvodno opombo!) Katero rastline imajo stročje? (Grah, fižol, bob.) — Katero žito ima klasje? (Pšenica, pira, ječmen, rž.) — Naštejte mi žitne vrste, ki imajo latje! (Oves in proso.) — Kako se giblje riba po vodi? (Plava s plavutami.) — S čim se drsajo ljudje po ledu? (Na drsalkah ali smučeh.) — Ali se morejo ribe drsati? (Ne žive zunaj vode in tudi nimajo nog, kamor bi pritrdile smuči.) — Kje živi vidra in koliko nog ima? (Vidra je štirinogata žival, ki živi poleg vode.) — Kakšne rogove ima koza? — Kaj ima mačka na tem mestu? — Kakšen glas ima žolna? (Pivka, bobna.) — Kako se oglašča kura, vrana, jelen, krava, gos, medved, volk? (Kura kokodaka, jaska, rahta; vrana kroka; jelen se dere; krava muka; gos gogoče; medved godrnja; volk tuli.) — Kje prebiva žolna? — Katera ptica je v žitu? (Prepelica.) — Kod letajo kavke? (Po njivah, pečinah.) — Kdo umiva sode v vinskem hramu? — (Vinogradnik, sodar.) — Rak muhotež = z muhami vozeč (šaljiva beseda.) — Prim. „samotež“! — Kdor sam pelje, pravimo, da vozi samotež.) — Zakaj je še posebno čudno, da rak vozi hlode? (1. hlodi so težki in 2. rak se premika ritensko.) — Rahtati = glasno kokodakati. — Rukati, ručati = krave in voli ručejo (mukajo). — Kakšen občutek imamo od ognja? — Kako nastane dan in temna noč? (Svetloba prihaja od solnca; kamor ne pridejo svetlobni žarki, tam je temno.) — Kako bi bilo v hiši, ki nima oken in nobene druge odprtine? (Temno.) — Kaj naredi torej zidarji v stenah? (Okna.) — Ali se da svetloba v meh ali vrečo ujeti? (V zavezanem mehu in v vreči je temno, ker ne morejo svetlobni žarki noter.)

c) Večkratno čitanje.

III. a) Opozarja se na tiste kraje, o katerih si ljudje pripovedujejo čudne in smešne pravljice, kakor o Deveti deželi, o Veržejcih, Lemberžanih, Ribničanih i. dr.

Učenci pripovedujejo povestice, kakor:

„Lemberžani so sezidali hišo; pozabili pa so pustiti odprtine za okna. Premišljujejo, kaj jim je storiti, da bi bilo svetlo. Naposled sklenejo nanositi v poslopje svetlobo v vrečah. Ker pa to nič ne izda, nasvetuje jim nekdo, naj toliko časa butajo z glavo ob steno, da se jim posveti. Lemberžani jamejo trkati z glavami ob zid s tako močjo, da se jim je kar svetilo pred očmi od bolečin. A oni so veselo vzklikali: „Je že pomagalo, se že sveti!“^{*}

b) Primerjanje z nekaterimi čudovitimi povestmi iz zgodeb Pavlihovih.

c) Če se je že razpravljalo berilo „O Indiji Koromandiji“ (Sch. — H. IV. 2, str. 116) se poiščejo sličnosti obeh pesmi.

č) Na šolsko tablo se naposled napiše ta-le pregledna slika:

I. Kako je pri nas.

Ko po leti žito dozori, jamemo mlatiti.

Hlapci, dninarji i. dr. mlatijo.

Česen lupimo.

Smreka ima storže.

Na vinski trti raste grozdje.

Smokve rastejo na smokvinem drevesu.

Grah ima stročje.

II. Kako je v Norotanu.

Ko jeseni jelša dozori, se prične mlat.

Župan mlati.

Česen mlatijo.

Smreka ima lipovo cvetje.

Trta rodi bukov grozd.

Smokve rastejo na brezi.

Grah ima klasje.

* Točka a) bo pač morala izpasti. Kaj bi lahko nastalo iz tega! Pač pa se lahko govori o Deveti deželi, o Koromandiji in o Pavlihi.

Bob ima stročje.
 Riba plava v vodi.
 Vidra ima 4 noge.
 Mačka ima na glavi ušesa.
 Kavka leta po njivah in pečinah.
 Žolna bobna in pivka na drevju.
 Kura kokodaka, jaska, rahta.
 Vrana kroka.
 Jelen se dere.
 Krava muka.
 Gos gogoče.
 Medved godrnja in mrmra.
 Volk tuli.
 Rak leze navzad.

 Zajec ima kratek rep.

 V ognju peče.
 V hišah imamo okna, da je svetlo.

Bob ima latje.
 Riba se drsa na ledu.
 Vidra ima 7 nog.
 Mačka ima rogove kot koza.
 Kavka umiva sode v hramu.

 Žolna laja v žitu.

 Kura bobna kot žolna.
 Vrana gode.
 Jelen žvižga.
 Krava rahta kakor kura.
 Gos mekeče kakor koza.
 Medved ruče kakor govedo.
 Volk rezgeče kot konj.
 Rak z muhami vozi hlode naprej.
 Zajec ima dolg rep kakor osel.
 V ognju zebe kakor na ledu.
 Hiše so brez oken; svetlobo nosijo vanje v mehah.

IV. Učenci sami uvidijo, da je nesmiselno verovati v tak narobe-svet kakor je Norotan. Vendar pa se naj ob tej priliki poživi v njih želja, da bi videli tuje kraje in gledali drugih narodov običaje. Učitelj opozarjaj, da je v inozemstvu dokaj drugače nego pri nas. A iz vsega tega naj se izcimi v učencih želja, da bi videli in spoznavali širni svet, zakaj „kdor po svetu gre, mnogo zve“; vrhu tega pa jim zbudi učitelj zanimanje za šege in običaje inorodcev, saj „kolikor krajev, toliko običajev“. Še le kdor je spoznal navade in razvade drugih narodov, more prav ceniti in spoštovati običaje, ki se jim je privadil v hiši očetovi.

V. a) Dobro je sicer spoznavati tuji svet, a nikdar ne smemo zaničevati lastnega. Kdo se spominja, katera povest nas uči, kako moramo ljubiti svoj dom? („Nova hiša“, „Pajek in polž“, Sch. - H. IV. 2, str. 11, 12.) — Kdo zna o tem pregovore? (Ljubo doma, kdor ga ima. — Lastna kočja je več vredna nego tuja palača.)

b) Spis „Deveta dežela“ ali „Norotan“ po tem-le načrtu: 1. Drevje. 2. Žito in sočivje. 3. Živali. a) Kakšne so. b) Kaj delajo. c) Kako se oglašajo.

c) Spis II. „Kako so Lemberžani zidali hišo brez oken“. (Prim. III. !)*

č) Slovniška obravnava (glagol).

Dodatek. **Lažnivec.** (str. 118.) Ta iz nemških Čitank v slovensko mladinsko slovstvo prenesena povest nima nikakšne umetniške vrednosti. Ona je zasnovana na tendenci, naj ne pretirava, kdor pripoveduje o tujih krajih. Vendar pa hoče v tej pripovedki oče poboljšati svojega sina lažnika s tem, da se mu sam debelo zlaže.** Ali laži ne moramo odobravati v nobeni obleki: obsojati moramo Matijčka, ki s svojo lažjo renomira, obsojati moramo pa tudi očeta, ki hoče z lažjo vzgojevati.

Pričujoče berilo služi najbolje kurzoričnemu čitanju, a tudi naslednjim slovniškim vajam:

a) Raba direktnega govora.

b) Raba predlogov „od“ in „o“. (Pes je bil večji od konja. — Pravil sem o psu.)

c) Raba veznika „nego“. (Pes je bil desetkrat večji nego je ta. Bil je večji nego tele.)

č) Beseda „debel“ v različnih pomenih. (Sinek se je debelo zlagal. Debelo gledati. Debelo (slabo) videti, čuti. Debelo uro hoda. Debela šala.)

* Glej opombo uredništva na str. 216.!

** O vrednosti tega berila in je li oče resnično se zlagal, o tem imamo drugo mnenje nego gosp. pisatelj. Uredništvo.

d) „Trdo“: Oče trdo posvare sina. Trdi denarji. Za denar je trda. Trdo delo. Trdega srca, trde glave biti. Trda (temna) noč. Trdo molčati. Ves trd biti na kaj (močno želeti). (Trdo (blizu) za njim).

e) Osebni zaimek vezan s predlogom. (Treba je bilo iti „črezenj“. Če gre „črezenj“ človek.)

f) Uporaba prislovic „Kdor laž govori, vso vero izgubi“. „Lažniku še resnice ne verjamemo“.

97. Ako Bog da (str. 119.).

Ta po V. Vrčeviču priobčena dogodbica je izraz fatalizma, ki je globoko vkoreninjen v preprostem ljudstvu. Andrej je zastopnik tistih, ki opravljajo vsako delo, „vdani v božjo voljo“, Juri pa je poosebljena samostojnost in poveličevanje lastnega „jaz“.

Namen obravnave te dogodbice je, navajati učence, da se ne zanašajo preveč na samega sebe, marveč da vsako delo prično, vdani v božjo voljo.

I. Da kmetje prodajajo svojo živino ter si nakupujejo reči, hodijo na semnje. — Kje so tukaj pri nas semnji? (Se naštejejo kraji v okolici.) — Katero živino prodajajo na semnjih? — Po nekod so tudi konjski semnji, kjer prodajajo in kupujejo konje. — Kje so tu v bližini konjski semnji?

Semnjarji so dostikrat prevzetni ljudje, ki so preveč ponosni na svojo živino, na denar i. dr. ter kaj radi pozabijo na Boga. Poslušajte, kako je bil neki kmet, Juri po imenu, kaznovan za svojo prevzetnost!

II. a) Čitanje.

b) Stvarne razmere so po vsem jasne; raztolmačijo se torej le naslednji izrazi: kateri kmetje so si sosedi? (Blizu vkup stanujoči.) — Zdramiti se — zbuditi se. — Napravi se na semenj — primerno se obleče in vzame potrebne stvari s seboj. — Čuješ li? — ali slišiš? — Nocoj — pre-

teklo noč. — Opozori se na knjižnji izraz „poginiti“ namesto trivijalnega „crkniti“.

c) Večkratno čitanje.

III. Senjem, na katerega sta bila namenjena Juri in Andrej, je bil gotovo kje daleč v okolici; zato sta hotela soseda skupaj hoditi. Ali sta se hotela peljati ali iti peš? Iz česa razvidimo, da sta bila namenjena hoditi peš? (Andrej pokliče soseda, mimo njegove hiše gre doč.)

Kakšen mož je bil Andrej, ker je dejal, da bo šel na semenj, če Bog da? (Pobožen, vdan v voljo božjo, ponižen.) A kakšnih lastnosti je bil Juri? (Bil je ošaben, prevzet, brezbožen in domišljav.)

IV. Iz te dogodbe se učimo, da se ne smemo preveč zanašati na samega sebe, ampak vdati se moramo v božjo voljo, bodi si da nas zadene kaka nesreča, bodi si da se nadejamo sreče. — Kdo ve kakšen pregovor, ki nas uči, da človek brez božje pomoči ne more storiti ničesar? „Brez božje volje se nič ne zgodi“. — „Človek namerja, Bog naredi“ — ali „Človek obrača, Bog obrne“.

V. a) Tudi vi otroci bodite ponižni ter se vdajte v božjo voljo, kadar pričnete kako delo! — Katerega kmeta boste v svojem življenju posnemali? (Andreja.)

b) Pravopisna vaja. Dvogovor.

I. dan. Juri: „Ali pojdeš jutri na semenj?“ Andrej: „Pojdem, ako Bog da!“ Juri: „Tudi jaz pojdem, naj Bog da ali ne“.

II. dan. Andrej: „Juri, čuješ li, pojdiva na semenj!“ Juri: „Priatelj, jaz ne morem; nocoj mi je konj poginil“.

c) Slovniska vaja. 1. Besedna družina „semenj“: semenj (sejem iz pravnega „senjem“), semnjar, semnjine, semnjišče.

* Ta povest bi se mogla tudi tako tolmačiti, da Juri vsled tega ni mogel na semenj, ker je bilo peš predaleč, a voziti se ni mogel, ker mu je poginil konj. Po besedilu pa se mora razlagati tako, da je Juri hotel konja prodati.

2. Glagoli v sedanjikovi obliki s pomenom prihodnjega časa: Pojdem na semenj; poletim ko ptič; naučim se pesem na pamet; preberem povest.

3. Raba vprašalnice „li“ namesto „ali“.

98. Konjski žrebelj (str. 120.).

A. M. Slomška povest „Konjski žrebelj“ ali bolje „Podkovni žrebelj“ ima v bistvu slično vodilno misel kakor naslednja pripovedka o „Podkovi“, namreč resnico, da je treba malovredne stvari ceniti, ker dostikrat niti ne slutimo, kako velikega pomena utegnejo postati za človeka.

Da bi se razpravljanje tega berila vršilo baš tedaj, ko se v nazornem pouku govori o „Prometu“, ni nikakor potrebno, saj se glavna misel nič bolj ne naslanja na pojem „cesta“ kakor n. pr. na pojem „podkev“ ali „konj“ ali „tolovaj“.

Nazorilo: Vzorec ali slika podkove.

I. Kako se mora pripraviti, kdor hoče peš na daljše potovanje? (Obuti mora močne črevlje, vzeti palico in dežnik, priskrbeti si brašno.) — Na kaj mora paziti, kdor se z vozom kam dalje odpelje? (Pregledati mora kolesa, osi, zavor, vprežno pripravo.) — A na kaj bodi pozoren, kdor jezdi daleč po cesti? — (Če ima konj zdrave noge, če so podkve dobro pritrjene, če je sedlo v redu.) — Kdor pred potovanjem ne pazi na te in podobne stvari, se mu utegne pripetiti marsikaka nesreča: pešcu nakopajo raztrgani črevlji v slabem vremenu prehlajenje, vzniku se more os užgati ali kolo zlomiti i. t. d. In tudi jezdeca utegne zadeti velika nesreča, ako ne gleda na vsako malo hišo ter je ne popravi kar v začetku. Le poslušajte!

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje.

Jezditi = jahati. — Zajezditi = na konja sest, zajahati. — Pri besedi „žrebelj“ se opozori na sinonimna izraza „cvek“ in „čavelj“, nahajajoča se v narečju. — Opaziti = zapaziti, (zamerhati) (germ.) — Ohrometi = postati nespособen za hojo. — Kako se imenuje človek, ki ne more ho-

diti, ker ima bolne noge? (Hromec, kruljavec.) — Kako hodi tisti, ki ga boli samo ena noga? [Šepa ali šanta, je krumpast (germ.). — Tolovaj = razbojnik, ravbar (germ.) — Peš iti = k nogam iti (germ.)

c) Večkratno čitanje.

III. Kdaj je opazil trgovec, da nima konj žreblija na eni nogi? (Doma.) — Taktat bi še bil mogel dati konja bolje podkovati. — Kam pribije kovač podkev? (Na kopito.) — Čemú je konju podkev? (Da se kopito ne obrabi in ne pokvari.) — Kakšen je bil torej trgovec, ker se ni zmenil za manjkajoči žrebelj? (Nepreviden in lahkomiseln.) — Kaj je bila prva slaba posledica njegove neprevidnosti? (Konj je ohromel.) — Kaj stori previden jezdec, če mu konj ohromi? (Razjaha ter pelje konja k najbližnjemu kovaču.) — Zakaj pa trgovec ni storil tega? (Kovača ni bilo blizu.) — Kod je torej držala pot, po kateri je jahal? (Po samoti.) — Iz česa še razvidimo to? (Tolovaji najrajši v samoti napadajo potnike.) — Kaj je bila druga kazen lahkomiselnemu trgovcu? (Tolovaja mu vzameta konja in denar.) In trgovec je imel gotovo mnogo denarja s seboj, ker je šel na semenj. — Kaj je bila tretja kazen neprevidnosti? (Trgovec se je moral peš vrniti domov.)

Trgovca je torej zadela trojna kazen radi njegove neprevidnosti: izgubil je konja, roparji so mu vzeli denar in moral je peš domov.

IV. Po teh nesrečah je trgovec gotovo spoznal, kako škoduje človeku neprevidnost. Mogoče bi pa tudi bilo, da bi se podkev držala ves pot do mesta, dasi bi manjkal žrebelj. Ali bi morebiti trgovcu v tem slučaju kaj škodovalo, če bi dal podkev bolj pribiti? (Previdnost nikjer ne škoduje.)

V. a) Kdo mi ve povedati kak dogodek, kako povzroči mala neprevidnost veliko nesrečo? (Učenci pripovedujejo iz lastnega življenja, kako n. pr. nastane požar, ker

se je otrok igral z užigalicami, kako je koga pičila kača, ker je bos stikal po grmovju, i. t. d.)

Poslušajte še to-le pripovedko: Kmetu je vihar raztrgal slamnato streho. A ni je hotel zakrpati, češ: „Bodem že drugo leto prekril, ko dobim dosti škope“. Dež se je stekal skozi luknjo na podstrežje in tramovje je začelo gniti. Po zimi zapade debel sneg. Streha in strop se pod veliko težo vdereta ter pokopljeta kmeta in njegovo družino v sneženi grob. Je pač res, da krpa hišo drži.

b) Izdela se spis „Krpa hišo drži“.

c) Tvorijo se stavki z besedami korena „ku“. (Kovač kuje v kovačnici kovine. Prav tako: kovačica, kovaček kovačija, kovačina; nakovalo, podkev; kovačev, kovaški podkovati, prekovati, prikovati, zakovati.)

č) Samostalniki na -ev se končujejo tudi na -va. (Podkev = podkva, britev = britva, setev = setva, žetev = žetva, cerkev = cerkva).

d) Raba glagola „dati“ namesto nemčizma „pustiti“. (Trgovec ni dal konja podkovati. Brat si je dal nove črevlje delati. Hroma noga se ne da ozdraviti).

Dodatek. Naslednje berilo „Podkev“ (Sch.-H. IV. 2, str. 120.) ima sicer slično, a vendar ne po vsem enako glavno misel. V povesti „Konjski žrebelj“ se opozarja, da bodimo tudi v malem previdni, a „Podkev“ nas uči, da kdor ne ceni malega, nima velikega. (Prim. Kdor malega ne ceni, velikega vreden ni. Brez vinarja ni goldinarja. Komur vinarja ni mar, ne bode zlata gospodar. Kdor kosček kruha zametuje, drobtinic večkrat mu zmanjkuje.) — To berilo je primerno za slovniško vajo o dovršnih in ponavljalnih glagolih, n. pr. pobrati = pobirati, izpustiti = izpuščati, pripogniti se = pripogibati se.

99. Kako sta mlinar in njegov sin gnala osla na semenj (str. 121.).

Pričujoča povest je iz nemških Čitank v slovenščino prevedena. Glavni smoter: Raztolmačenje nauka, da človek naj dela, kakor ga pamet uči, in naj preveč ne sluša drugih ljudi.

I. Ko je vaš součenec I. zadnjič pohajal in ni prišel v šolo se je opravičeval rekoč: „Prosim, saj je A. rekel, naj grem z njim“. — Ali je bilo prav, da je slušal součenca A.? — Koga naj bi bil rajši slušal? (Svojo pamet in vest.) — Čitali bomo danes povest, kako sta mlinar in njegov sin slušala le druge ljudi in kako se jima je vsled tega godilo.

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje.

V tem berilu čitamo, da je mlinar gnal osla v mesto. — Zakaj pa imajo navadno mlinarji osle? (Nosijo jim vreče.) — Zakaj je kmetič dejal, da sta mlinar in njegov sin neumna, ker nobeden ne sede na osla? (Kmet je sam jezdil, in kar kdo sam dela, to tudi drugim svetuje.) — Posaditi na osla — dvigniti nanj. — Voznik je bil najbrž že precej prileten, ker je hotel, da bi stari mlinar jezdil: ljudje iste starosti se kaj radi potegnejo drug za drugega. — Kakšna je bila kmetica napram mladini, ker je le sinu dobro hotela? (Bila je prizanesljiva mladim ljudem.) — A ovčar je posebno rad imel živino; iz česa razvidimo to? (Osel se mu je smilil, ker je moral nositi dva.) — Široko sedeti = prijetno, zložno sedeti. — Brusiti si noge = tekati, posebno po slabem potu; kakor se nož, kosa i. dr. obdragne z brusnim kamenom, tako se tudi obdragne noge na potu.

c) Večkratno čitanje.

III. 1. Razvrstitev misli:

- a) Kod sta šla mlinar in njegov sin?
- b) Kaj pravi kmetič?
- c) Kaj očita sinu voznik?
- č) Kaj ni kmetici po volji?
- d) Ob čem se spotika ovčar?
- e) Kaj spozna naposled mlinar?

2. Kratka vsebina.

Mlinar in njegov sin sta gnala osla na semenj. Med potjo so ju srečavali ljudje. Vsak izmed srečujočih se je ob čem spotikal. Kmetiču ni bilo prav, da gre osel prazen. Voznik je oštel sina, ker je oče šel peš. Kmetica je dejala, naj jezdi rajši sin. Ovčar pa je miloval osla, ker je moral nositi dva jezdeca. Naposled sta mlinar in njegov sin spoznala, da je najbolje, če storita po svoji pameti.

3. Primerjanje.

Mlinar in njegov sin sta preveč slušala nasvete drugih ljudi, voznik pa je premalo uvaževal dober svet Pavlihov. (Prim. „Voznik in Pavliha“, Sch.-H. IV. 2, str. 122!)

IV. a) Vsem ljudem se ne more ustreči.

- b) Stori, kar pamet te uči,
drugih ne slušaj preveč ljudi!
- c) Vsem ljudem še Bog ne naredi prav.

V. a) Ponavljanje vsebine po vprašanjih in po razvrstitvi misli.

b) Čitanje in pripovedovanje v preteklem času.

c) Spis. (Kratka vsebina, III. 2.)

č) Tvoritev stavkov z glagolom „posaditi“. („Posaditi otroka na stol. Goste za mizo posaditi. Posaditi koga v ječo. Posaditi koga na led. Na koprive (trnje) posaditi — ozlovoljiti koga.)

100. Voznik in Pavliha (str. 122.).

Baš nasprotno povesti o „Mlinarju in njegovem sinu“ se kaže v pričujoči dogodbi resnica, da naj človek posluša tudi nasvete drugih. Glavna misel pa je prav za prav, da kdor hoče daleč priti, ne sme pre-nagel biti. Če se ta povest čita takoj za gori omenjeno, je priporočati le kurzorično čitanje, pri čemer se naglaša nasprotna misel obeh sestavkov. Pri samostojnem čitanju pa bodi glavni namen priporočilo počasnega in previdnega dela.

I. Najbolje kaže, da se povest nasloni na kako podobno dogodbo v življenju: Uporabiti se dado slučajji, kakor: otrok je letel, se udaril na nogo ter je zato prišel pre-pozno, kamor je bil namenjen; učenec je naglo računil in se je vsled tega zmotil ter mu je torej računiti še enkrat; nevihta se bliža, hlapec dirja z vozom sena, pa voz se pre-vrne i. t. d.

Kaj se je zgodilo I.-jevemu hlapcu, ko je prehitro vozil? Povedal vam bom neko podobno povestico.

II. a) Učitelj pripoveduje povest.

b) Čitanje in tolmačenje.

Pavliha je mož, o katerem pripovedujejo dosti smešnih pripovedek. Popisujejo ga, kakor da je malce prismojen. Koder hodi, povsod kako neumnost napravi. Pa v njegovih neumnostih je tudi dosti resnice in modrosti. — Poditi konje — priganjati jih, da naglo leté. — Kamenita cesta = iz ceste štrle posamezni debeli kameni, ali pa je posuta z debelim gramozom. — Za dne, za svita = pri dnevu (svitu), dokler je še dan (svetlo). — Polagoma = počasi. — Brez uma biti = neumen, nor biti. — Sam sebi reči = misliti si, potihoma reči. — Na večer = pod večer, ob pričetku večera.

Kdaj pravimo, da je človeku težava? (Kadar mu je slabo, posebno v želodcu in trebuhu.) — Zakaj pa je bil Pavliha v težavi? (Bil je v neprijetni zadregi, ker si ni

mogel pomagati.) — Kaj se more pri kolesu stresti? (Os, pesti, špriklje (prečke) in platišče z obročem.)

c) Vaja v čitanju.

III. a) Označite si kraj in čas dejanja.

Kje je srečal Pavliha voznika? (Na poljski poti.) — Kako imenujemo ozko pot, držečo po polju? (Kolovoz.) — Ali je bil voznik še daleč od mesta? (Blizu mesta so gladke, široke ceste; torej se je to vršilo precej daleč od predmestja.) V kateri smeri je peljal voznik po kolovozu? (Proti mestu.) — Od kod pa je prihajal Pavliha? (Od mesta.) — Iz česa razvidimo to? (Voznik in Pavliha sta se srečala in zvečer je na povratku v mesto Pavliha našel voznika na istem potu.)

Kdaj sta se Pavliha in voznik srečala? (Že precej pozno popoldne.) — Zakaj vemo, da je bilo že pozno popoldne? (Ker bi bil drugač voznik vprašal, koliko ur je še do mesta; a bil je že gotovo precej blizu mesta, sicer bi Pavlihi povedal ime dotičnega kraja.)

b) Lastnosti voznikove: nepreviden, hlasten in prenagel pri delu, nezaupen do nasvetov drugih, preveč zaverovan v samega sebe.

Lastnosti Pavlihove: šaljiv, dvoumen v govorici, dostikrat bistroumen.

IV. a) Kdor hoče kako delo zvesto in dobro opraviti, ne bodi prenagel in prehlasten!

b) Naglica ni nikjer pridna.

c) Hiti počasi!

V. a) Po navodilu učiteljevem se iščejo podobni dogodki iz vsakdanjega življenja.

b) Slovniška obravnava. (Izrazi za dnevne čase: zjutraj, zarana, zgodaj, davi, ob zori, dopoldne, opoldne, popoldne, zvečer, na (pod) večer o mraku, sinoči, drevi.)

101. Postiljonska (str. 122.).

I. Na podlagi Janskega slike V. se na kratko ponovi: S čim se peča postiljon, kod in kdaj vozi, kakšno opravo ima i. dr. Svoje dni, ko še ni bilo železnic, so vso pošto vozili iz kraja v kraj postiljoni. To vam je bilo na cestah življenje: vozovi so drdrali, konji žvenketali, poštni rog je odmeval. Še dandanes se razlega poštni rog po krajih, ki imajo vozno pošto. Ali poštni voznik ne trobi le na postajališčih, kličeč popotnike, ampak on tudi med potoma zatrobi marsikako pesemco za kratek čas. Saj je postiljonovo življenje tako prijetno! Le poslušajte, kako pesem si včasih zatrobi!

a) Čitanje.

b) Raztolmačijo se osobito ti-le izrazi:

Postiljon = francoska beseda, ki znači poštnega voznika. — Zastonj = zaman, brezuspešno. — Drdrati = z vozom naglo peljati. — Svet počiva = ljudje in živali spe. — Jutrnja pesem je tista, ki si jo zjutraj zatrobi. (Prim. večerna pesem, večerni, jutrnji zvon!) — Lunica = prijazno izrečeno za luno, mesec. — Zagodem v plačo = v zahvalo zatrobim. — Za vihar mi ni mar = ne brigam se zanj. — Okoli se dreviti = naglo se voziti sem ter tja. — Dežela, kjer ni potnikov = drugi svet, nebesa.

c) Vaja v čitanju.

III. a) Komu govori postiljon vse te besede? (Samemu sebi.) — Kaj dela med tem, ko premišljuje svoje življenje? (Trobi: trara-trara! Če je mogoče, zasvira učitelj na kakršnem si bodi glasbenem orodju običajno postiljonovo pesem; ako je pa napev znan kateremu učencu, naj ga ta zapoje!) Pokaže se poštni rog (slika).

b) Razvrstitev misli.

1. Postiljon ima prijetno življenje; zato si veselo trobi na rog:

a) kadar vozi po hribih in dolinah;

b) zjutraj, zgodaj, ko še drugi spe;

c) po noči, ko luna sveti;

č) kadar razsaja vihar.

2. Kadar umre, mu drugi zatrobijo mrtvaško pesem.

IV. Postiljon ima lepo življenje: po noči in po dnevi, ob lepem vremenu in ob viharju veselo trobi na svoj rog. Do svoje poslednje ure zadovoljno trobenta, a tudi on mora umreti; kajti „kar se rodi, smrti zori“.

V. a) Uporaba v govorne vaje po gornji razvrstitvi.

b) Memorovanje in če je na razpolago napev, tudi petje.

102. Neredni deček (str. 123.).

Ta iz Miklošičeve „Začetnice“ posneta povest se razpravlja o priliki pouka o železnici. Glavni smoter razpravljanju tega berila je učencem pokazati z zgledom, kako neprijetne posledice utegne imeti nerednost.

I. Kdaj odhaja železniški vlak? (Na tanko ob določenem času.) Res, vlak ne čaka na nikogar. Ko pride čas, da ima odriniti, odrine. Zategadelj je treba ob pravem času priti na kolodvor, kdor noče zamuditi vlaka in zaostati. — Čujmo, zakaj je Blažek vlak zamudil in kako škodo je imel od tega.

II. a) pripovedovanje ali čitanje povesti.

b) Vsebina te povesti je prav lahko razumljiva; raztolmačiti bo treba k večjemu besedo: babica = stara mati. — Izrazi „železnica“ „vlak“ i. dr. so se že raztolmačili pri nazornem pouku; treba je torej le kratko opozoriti nanje. — Često = mnogokrat. — Imaš li? = Ali imaš? — Gologlav = razoglav, brez pokrivala na glavi. — Oddrdrati = odpeljati se (vozovi drdrajo).

c) Večkratno čitanje.

III. a) Zakaj je Blažek zamudil vlak? (Bil je nereden. Knjige, obleko in igrače je razmetaval po sobi. Zamudjal je šolo.)

b) Kazen nerednosti. (Oče ga niso nikamor jemali s seboj.)

c) Vožnja z vlakom. (Najpozneje 5 minut pred prihodom vlaka kupimo vozni listek. Vlak se ustavi. Sprevodnik (kondukter) kliče ime postaje in odpira vrata vozov. Vprašamo, v kateri predel (kupé) smemo vstopiti. Sprevodniku pokažemo vozni listek, da ga preščipne. Na zadnji postaji naglo izstopimo ter oddamo listek pri izhodu.)

IV. a) Bodi reden!

b) Snaga in red
vzdržuje svet,
nered in nemir
je pogube vir.

V. a) Kje bodete doma shranjevali svojo obleko, svoje knjige in druge svoje stvari?

b) Spis „Vožnja z vlakom“. (Prim. zgoraj!)

c) Slovniske vaje. 1, Tvoritev stavkov s samostalniki moškega spola, ki imajo v množinskem mestniku poleg „-ih“ tudi sklonilo „-eh“. (Knjige so razmetane po kotéli. Starost konja spoznamo po zobéh. Deklica ima cvetico v laséh i. dr.)

2. Zložite besede po zgledu „gologlav“! (Razoglav, debeloglav, trdoglav, samoglav, svojeglav, bistroglav, noroglav, puhloglav, vrtoqlav, sivoglav.)

3. Raba namenilnika (samo praktično). N. pr. Blaže teče (gre, leti, hiti) iskat.

103. Ločitev (str. 123)..

Prim. „Otrokovo domoljubje“ Sch.-H. IV. 2, str. 174.)

Iz O. Zupančičevih „Pisanic“ vzeta pesemca diha tako nežno pozizjo, da pač ne kaže z dolgoveznim moralizovanjem zabrisati estetiški učinek.

Glavni smoter: Ljubimo svojo domovino in ne zabimo je, če tudi moramo v tuje kraje!

Nazorilo: podoba ali lik jadrnice.

I. Priprava se more naslanjati na prej razpravljeno „Postiljnsko“.

Potovanje je kaj prijetno: potnik hiti čez hribe in doline, vidi nove kraje, lepa mesta, druge ljudi i. t. d. O katerem človeku smo oni dan čitali, da vedno potuje ter je tudi zmerom vesel? (Postiljon.) Ali postiljon je lahko vesel; kajti on sicer potuje po tujih krajih, pa se zopet povrača na svoj dom. Kam potujejo ljudje od nas daleč v tujino? (Na Prusko, v Ameriko.) — Kdor tako daleč odpotuje, se težko loči od svoje domovine. Zlasti ne ve, kdor se odpelje z ladjo po morju, bode li še kdaj videl svoj dom ali ne. Hudo je temu, ki mora slovo jemati od svoje domovine.

II. a) Kdaj lahko jadrnica plava po morju? (Kadar piha veter.) — V kaj se veter upira? (V razpeta jadra.) — Iz česa so jadra? (Iz tkanine.) — Kakšna so videti iz daljave? (Kot bele kreljuti.) — Kdaj odpluje jadrnica z razpetimi jadri od brega? (Kadar jame pihati ugoden veter.) — Kaj store potniki, predno odplava barka? (Poslove se od sorodnikov in prijateljev.) — Bil je nekoč mladenič, ki se je tudi odpravljaj daleč čez morje v tuje kraje. Pa le težko, težko se je ločil od svoje domovine. Vse je bilo že pripravljeno za odhod; barka je le čakala ugodnega vetra.

Jadra bela so razpeta;
veter vpraša: „Naj začnem?“

Mladeniču je bila ločitev od domačega kraja sila težka; zato poprosi veter:

„Čakaj, veter, da slovo še
vzamem, preden grem!“

Vetru se mladenič zasmili; zato še ne zapiha v razpeta jadra. — Kaj menite, da je mladenič storil? (Poslovil se

je od znancev.) — A na to? (Je šel zopet na barko.) — To nam pripoveduje tudi mladenič sam, rekoč:

Vzel slovo sem, sedel v barko;
veter pravi: „Zdaj?“

A mladenič se še ni mogel ločiti od domovine. Mislil je torej, kakšen izgovor bi še našel, da bi ga veter počakal ter bi ne zapihal. — Kaj vzame potnik s sabo, če gre na daljno pot? (Jedila.) — Živila, ki jih jemljejo potniki s sabo, se imenujejo brašno. Jedil se je spomnil tudi ta mladenič in je dejal:

„Ej — še brašno sem pozabil,
pridem brž nazaj!“

Zakaj je neki obljubil vetru, da se kmalu vrne? (Da bi veter ne bil nejevoljen.) — Veter je tudi drugič ustregel želji ter še ni popihal. Mladenič je med tem brž še enkrat stekel k svojim roditeljem, k svojim bratom in k svojim sestram ali, kakor tudi rečemo, svojcem. Le poslušajte, kako pravi on sam:

Stekel k svojcem sem nazaj spet;
veter pravi: „Kam?“

Veter je postal že nestrpen; zato ni več vprašal mladeniča, če že naj začne pihati, ampak vprašal je samo še, kam naj zapiha barko. Mladenič bi bil pa še vendar rad počakal za nekaj hipov ob bregu. Ker je že dvakrat šel nazaj k svojim sorodnikom in prijateljem, zato ni zdaj vedel več pravega izgovora. Da bi pa veter vendar še malce počakal, si je naposled izmislil še izgovor, rekoč:

„Čakaj, veter, da klobuček
še si poravnam!“

Ali klobuček je bil kmalu poravnan in mladenič si ni mogel izmisliti nobenega izgovora več, ki bi veter zadržal za nekaj

časa. Silna žalost ga je obšla, da bo moral naposled vendar zapustiti svoj ljubljeni rodni kraj. Milo torej toži ob slovesu:

Poravnal sem si klobuček,
veter zapihljaj,
barka plava — oh, da še bi
kak izgovor znal!

b) Večkratno čitanje pesemce.

c) En učenec čita, kar govori mladenič, drugi pa to, kar pravi veter.

III. Škoda bi bilo z dolgoveznim razpravljanjem in premozgovanjem to nežno pesmico spravljati ob njen pesniški čar. Zadostuje že po vsem ta-le razporedba misli?

a) Zakaj ni barka takoj odplavala?

b) Prvi izgovor mladeničev.

c) Drugi izgovor njegov.

d) S čim zadrži mladenič veter tretjič?

e) Kaj si naposled mladenič še želi?

IV. Prijetno je sicer potovati po tujih krajih in tudi koristno, pa težka je ločitev tistemu, ki ljubi svojo domovino. — Povsod dobro, doma najbolje.

V. a) Otroci, spoštujte svoj materin jezik, domače šege in običaje in ljubite svojo domovino!

b) Naučite se pesemco na pamet, pa si mislite, da ste vi mladenič, ki se poslavlja od domovine!

č) Trg in mesto.

(A. Kosi v Središču.)

V poprejšnjem oddelku (V tuje kraje) smo bili na potu. Govorili in čitali smo, kako se potuje (peš, z vozom, na pošti, z železnico, z ladjo) in kaj se na potu lahko zgodi. Sedaj smo prišli v večje kraje, v trg in v mesto. Oglejmo se malo po njih! Tu vidimo veliko ljudi, srečamo jih in pridemo z njimi v dotiko. Prilika, da zgrešimo pravo pot poštenosti, je večja nego li doma v mali vasi. Torej si krepko zapišimo v srce: Bodi pošten! Zakaj: „Boljše je vinar pravičen nego zlat krivičen“. „Ne kradi, in če najdeš kaj, lastniku hitro daj nazaj!“ „Resnico govori“ i. t. d. „En krivičen krajcar“ i. t. d. (Glej: pregovori, reki in pametnice!). Izgubljeni robec, Dva vesta za to i dr. Tukaj se seznanimo tudi z različnimi stanovi, ki jih morebiti doma ni bilo ali vsaj ne v tolikem številu. Pogledimo malo v njih delavnice! Tu se bomo učili: „Kdor se pridnega dela izučí, lahko si slamo v seno izpremeni“, in „Svoje veselje vsak ima stan, tudi s težavami vsak je obdan.“ (Tesar. Kovač in krojač. Kovač, Mizar i. t. d.), ali: „Sreča je v vsakem stanu doma, i. t. d. (Gl. Pregovori i. t. d.) Seznanili se bomo tudi z vojaškim stanom (Kadar pridejo vojaki in Mladi vojaki), v katerem bodo dečki nekdam služili svojega cesarja. In na zadnje bodemo spoznali, da: „Sreča človeka le sreča, ujeti se ne da“: „lahko v mestu, lahko v vasi si, če hočeš, srečen mož.“ (Kam in kje).

Pomni:

Ko v širni svet se boš napotil
in dela resnega se lotil,
naj vedno diči te poštenje;
Sladilo to ti bo življenje. (Ciril Vuga.)

104. Izgubljeni robec (str. 126.).

(Glej na prvi in drugi strani.)

Glavni smoter: Tolmačenje nauka, ki pravi, da „najsrečnejše ljudi poštenje stori“ in pa „boljše je vinar pravičen nego zlat krivičen“.

I. Kdo je bil že v mestu? — V katerem? — Kaj si tam delal? — Poslušajte, hočem vam povedati (prečitati) povest o deklici, ki so jo poslali starši v bližnje mesto, da

bi ondi prodala nekoliko jajec, in kaj se ji je spotoma pripetilo (zgodilo).

II. a) Pripovedovanje ali čitanje.

b) Razjasnjevanje.

Izgubljeni robec = robec, ki ga je nekdo izgubil. (Nasprotno: najdeni robec.) — Ubožni = revni, siromaški. — Ondi = tam, tamkaj. — Izkupljeni denar = za prodano blago dobljeni novci. — Robec = ruta. — Jerbas = canja, pletenica z držajem (ne: korbica!) — Vrniti se = iti nazaj domov, napotiti se proti domu. — Niti robca, niti denarjev = ne robca, ne denarjev. — Porekó = porečejo, rečejo. — Silno = zeló, močno, jako. — Potrebujejo = rabijo. = Nejevoljni = hudovoljni, žalostni, jezili se bodo. — Nesrečo = nezgodo. — Vsebina 1. odstavka: Deklica, ki so jo poslali mati v mesto prodajat jajec, je izgubila izkupljene novce, zato se jokaje vrne iskat denarja.

Britko jokati = milo se jokati ali ihteti. — Jezdec = mož, ki jezdi ali jaha, jahalec. — Pomoli = tje drži, ponuja. — Svilnat robec = robec iz svile (ne žide.) — Svilnati robci so jako lepi in dragi. — Takega (tako lepega) jaz nisem imela. — Novčičev = vinarjev, beličev. — Navaden = preprost ali prost. — Jedva = komaj. — Par = tukaj: nekoliko.

Vsebina 2. odstavka: Deklica jokaje išče izgubljeni robec; gospod slučajno prijaha mimo in jo vpraša, zakaj se joče. Deklica mu pove, kaj se ji je zgodilo. Tujec ponuja deklici lep svilnat robec. Deklica ga ne vzame, ihti dalje ter pravi, da to ni njen robec; njen je bil preprost, v njem pa zavit denar.

Vem = znam, znano mi je. — Dejal v svoj žep = shranil ali vtaknil v svoj žep (aržet, tudi varžet.) (Robec in denar.) — A njo je silil jok = poznalo se ji je, da bi se najraje zopet razjokala, a zadrževala je jok. — Iz nova = še enkrat, zopet. — Trdila = zatrjevala, skušala je moža prepričati, da govori resnico.

Tretji odstavek: Deklica se je tudi sedaj branila vzeti robec in denar, ko ji je gospod ovil svitel cekin v svilnati robec in ji ga ponujal.

Toži = jadikuje, javka, tarna, stoka. — Potegne = izvleče. — Ubožni = preprosti. — Veselja = radosti. — Čutila = občutila (veselje, ki jo je navdajalo ali ji polnilo srce.) — Ugledala = zagledala, zapazila. — Zavozlan = zavezan, (se pokaže.)

Četrty in peti odstavek: Končno izvleče jezdec iz žepa preprost robec, v katerem je bil zavozlan denar. To je bil pravi, zato se ga deklica tudi neizrečeno razveseli, ko ji ga gospod izroči.

Prav lepo zahvali = izreče mu srčno zahvalo. — Hiti = podviza se, žuri se, pašči se, pospešuje korake. — Krene za njo = se obrne in jaha za njo. — Vsili ji = deklica se brani vzeti svilnati robec in zlat, a jezdec jo sili (prisili ji, prigovarja), da vzame oboje. — Zaradi = zavoljo. — Zakaj se imenuje deklica poštena? (Ker ni vzela tujega robca, če prav je bil lepši nego njen, in zlata.) — Kakšna bi bila, ko bi bila rekla, da sta svilnati robec in zlat njena? (Nepoštena.) — Darujem = dam ti za dar, (zastonj ali brezplačno dati, po domače: šenkati!) — Vselej = vedno, zmiraj. — Varuj se vsake laži = ogibaj se, čuvaj se, pazi, da ne boš nikoli lagala. — To rekši = to izgovorivši, ko to izreče ali izgovori.

Šesti odstavek: Deklica gospoda srčno zahvali za njegovo ljubeznivost ter jo naglo maha proti domu. Jezdec jaha za njo, podari ji svilnati robec in zlat ter jo še vrhu tega pohvali zaradi njene poštenosti.

c) Vaja v čitanju.

III. a) Kraj dejanja. — Kje so stanovali starši naše deklice? (Na deželi, blizu mesta.) — Iz česa povzameš to? (Ker bi se zaradi „nekoliko“ jajec ne izplačalo poslati hčerko v zelo oddaljeno mesto.

b) Premišljajmo nekoliko o dekličinih lastnostih! — Denar je zavila v robec. — Zakaj? — Kakšna je torej bila? (Previdna.) — Ali je bila zadosti previdna? — Zakaj ne? (Robec je premalo zavarovala ali pa je premalo pazila nanj. Sicer ga ne bi bila izgubila.) — Hitro se je vrnila domov! Kako bomo rekli lastnosti, ki jo na tem spoznamo? (Natančnost, marljivost, ker ne bi rada s hojo potratila mnogo časa.) Lepa lastnost! Nekateri otroci pa imajo navado, da se silno dolgo mudijo ter postopajo okrog, kadar jih starši kam pošljejo. — Blizu doma hoče denar prešteti. Gotovo ga je preštela že poprej. A bila je zelo skrbna, hotela se je še enkrat prepričati, je li vse v redu.

S čim je dokazala deklica, da je poštena? (S tem, ker ni hotela vzeti niti svilnatega robca, niti cekina, ki ga ji je ponujal tuji gospod. Vedela je namreč dobro, da bi ne ravnala prav, ako bi sprejela te reči za svoje.) — Kako pa, da je sprejela pozneje svilnati robec in zlat? (Ker ji je gospod to podaril; podarjeno reč smemo vselej vzeti, samo uljudno se je treba zahvaliti za vsako sprejeto darilo.)

Oglejmo si sedaj tujega gospoda na konju in njegove lastnosti nekoliko bliže! — Kako je to, da tujec, ki je bil vendar imeniten in bogat, ni hotel deklici takoj izročiti njenega robca in denarja? — Je li hotel morda najdeno reč za se obdržati? (Nikakor ne! Tujec je hotel deklico izkušati, prepričati se je hotel o njeni poštenosti.) — Kaj bi bil storil gospod, ako bi deklica njegov svilnati robec in cekin vzela za svoja? (Čitaj dotične besede gospodove v berilu!)

IV. Pomnite torej: Človeka, ki povsod in vselej pošteno ravna, vsakdo čišla in rad ima, zato so po vsem resnične besede pregovora, ki pravi, da: „Poštenje več velja nego sto oral sveta.“ Ali: „Boljše je vinar pravičen, nego zlat krivičen.“

V. a) Otroci se opozorijo na razne druge jim že znane sestavke ali dogodke, kjer se kaže poštenost v lepi luči, n.

pr. „Pošteni človek“, „Polomljena drevesa“, „Bog vse vidi“, „Odkritosrčni Ivan“ (Kopr.-Majcenova Začetnica, str. 83., 85., 81. in Razinger-Žumer str. 71.)

b) Ponavljanje berila po primernih točkah.

c) 1. Čitanje berila tako, kakor da bi ga pripovedovala deklica.

2. Čitanje berila tako, kakor da bi ga pripovedoval jezdec.

105. Dva vesta za to. (str. 127.).

Glavni smoter kakor pri prejšnjem berilu: zbujanje čuta poštenosti.

I. Kaj je treba storiti, ako kdo kaj najde? (Reč mora vrniti lastniku, t. j. dotičniku, ki jo je izgubil.) — Kaj pa, če ne ve za lastnika najdene reči? (Tedaj naj odda najdeno stvar občinskemu predstojniku ali županu dot. kraja, kjer je reč našel; ta poižve potem za lastnika.)

Povedati vam hočem kratko povest o popotniku, ki je našel možnjo denarja in o njegovem tovarišu.

II. a) Pripovedovanje (čitanje).

b) Razjasnjevanje.

Dva vesta za to = dvema je to znano. — Popotnik = potnik, mož, ki potuje. — Mošnja = denarnica, listnica. — Denarji = novci. — Odda = izroči, da. — Da pozve lastnika = da pozve, kdo je lastnik, čigavo je. — Lastnik možnje je tisti, čigava je, ki jo je izgubil. — Norec = neumnež, nespametnik, bedak, bebec. — Tovariš = spremljevalec, sodrug; tukaj: sopotnik. — Ohranil = obdržal. — Kakšen je človek, ki se boji Boga? (Bogaboječ.) — Kaj ti pravi vest, če si lepo ubogal, če si se pridno učil? (Hvali me, vesel sem in zadovoljen.) — Kako pa ti je, če si se zlagal, če nisi ubogal i. t. d.? (Neprijetno mi je, žalosten sem, vest me peče.) — Glej, tako nas vest hvali in graja, kakor zaslužimo. Vest nas sodi.

c) Večkratno čitanje (2—3 kratno tukaj zadostuje, ker je sestavek kratek.)

III. O kolikih osebah se govori v naši povestici? (O dveh.) — Kaj sta bili te osebi? (Popotnika.) — Kakšen je bil prvi? (Pošten.) — Kakšen drugi? (Nepošten.) — Zakaj? — Kako je odgovoril pošten popotnik svojemu spremljevalcu, ko mu je ta očital, da ni prav ravnal, ker je mošnje z denarjem oddal županu? (Dva vesta za to: Bog in moja vest.)

IV. Pomnite:

1. Ne kradi, in če najdeš kaj,
lastniku hitro daj nazaj!
2. Bog vse vidi in vse ve,
hrani čisto mu srce!
3. Poslušaj svojo vest zvesto,
prav te vodila vedno bo;
srce, ki čisto vest ima,
je polno slada rajskega;
nečista vest pa vedno skli,
ne da pokoja dni, noči.

V. Povest se pripoveduje a) s svojimi besedami, b) tako, da se ne rabi dobesedni govor.

Pravopisna vaja: Raba narekovaja, dobesedni govor.

Berila: Tesar, Kovač in krojač, Kovač, Mizar, Poštenost in Najboljše priporočilo (Trgovstvo) tvarjajo celoto. Zategadelj se priporoča, da se abstrakcija izvede še le na konec, ko smo prečitali vsa sem spadajoča berila. Tam bomo spoznali, da: Sreča je v vsakem stanu doma i. t. d.

106. Tesar. (str. 127.).

Ta pesem je vzeta iz Stritarjevih „Jagod“, knjige za odraslo mladino, ki jo je izdala l. 1899. Družba sv. Mohorja.

I. Imenuj nekatere stanove! (Kmetiški, obrtniški ali rokodelski, vojaški, duhovski, učiteljski stan.) — Od kod je

dobil rokodelski stan svoje ime? (Od tega, ker delajo rokodelci z rokami.) — Imenuj nekatere rokodelce! — Katere raznih rokodelcev rabimo, kadar si hočemo postaviti novo hišo? (Zidarje, tesarje, mizarje, ključaničarje, kleparje i. t. d.) — Kateri teh rokodelcev obdelujejo les? (Mizarji, tesarji.) — Kako imenujemo rokodelstvo, ki ga opravlja tesar? (Tesarstvo ali tesarstvo.) — Tesarstvo je poleg mizarstva gotovo eno najstarejših rokodelstev. — Kaj dela tesar? (Stavi lesene hiše, dela streham odre, hleve, kolibe i. t. d.) — Kaj stori najprej? (Obteše hlode, da so lepo štirioglati.) — Kaj stori potem? (Meri, dolbe, primerja, slika i. t. d.) — O katerem svetniku vemo, da je bil tesar? (O sv. Jožefu.)

O tesarju in njegovem rokodelstvu bomo danes čitali. Poslušajte!

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje.

Zgodaj = rano. — Kakšen je človek, ki je že rano pri delu? (Marljiv.) — Ne straši dež ga, mraz in veter. — Tesar dela zunaj pod milim nebom (na planem). Zakaj? Tesar ne sme biti občutljiv.

Tesaril = tesal, opravljal tesarski posel. — Ruski car cesar ruske države. — Slaven = imeniten, sloveč. Pravljica pravi, da je Peter Veliki, eden izmed najslavnejših ruskih carjev se učil na tujem tesarstva. Vrnivši se domov je ukazal stesati velike morske ladje. — Hlod = bruno. — Po pravi meri = po črti, ki si jo je naredil. — S čim? (Z vrvco, pomočeno v rdečo barvo.) — Kdo je že opazoval tesarja, kako si je delal z vrvco črto? — Je li kdo izmed vas že to vrvco držal (pomagal)? — Dlan = roka. Dlan je notranji del roke. — Vihti = maha. — Sekiro krepko dlan vihti = roka močno (krepko) maha s sekiro (vihti sekiro.) — Odskakujejo: odskakovati = proč leteti. — Iveri = odpadki, treščice.

Hiše stavijo. Kakšne? (Lesene.) — Koliba = koča, kočura, lesena bajta. — Strešni oder = strešina, tudi strešni stol, (po domače: rušt) oni del hiše, kamor se pritrdijo late, ki nosijo opeko ali slamo. — Kar hočeš, ti napravimo, če tudi nismo glave modre. — Je li te besede umeti tako, kakor da bi tesarji res vse znali narediti? (Ne, marveč samo take reči, ki spadajo v njihovo stroko.) — Nismo glave modre = nismo učeni. — Tesar se mora sicer tudi mnogo učiti, predno postane samostojen rokodelec, a šolati se mu ni treba toliko, kolikor n. pr. uradniku, duhovniku, zdravniku i. t. d.; zato pravi, da v primeri s temi možmi tesarji niso „glave modre“.

Patron = kateri svetnik je torej patron? — Tudi tesarji, mesarji, mizarji i. t. d. (različna rokodelstva) imajo svoje patrone. — Kdo je n. pr. patron vinogradnikov? (Tu je opozoriti otroke na že obdelano legendo „Sv. Urbana grozdek.“ Schr.-Hubad, str. 109.) — Kdo je patron tesarjev? (Kjer imajo različni uki svoje zastave, ki jih o cerkvenih slavnostih rabijo, se spomnijo otroci teh zastav, na katerih je navadno slika dotičnega patrona.) — V ponižnosti = s ponižnim srcem. — Častimo = slavimo, visoko spoštujemo. — V nebesih ima on svoj tron = prestol; v nebesih je doma, ondi je njegov dom. — V sili = v potrebi. — Kedaj posebno?

III. 1. Tesar je marljiv rokodelec ter ponosen na svoj stan, ki ga je celo ruski cesar, Peter Veliki, s tem počastil, da je tesaril.

2. Vsak hlod, in naj si je isti še tako dolg, lepo in po pravi meri obteše. S krepko sekuro čvrsto udarja, iveri pa lete daleč na okrog.

3. Če prav tesarji niso učene glave, vendar so v svoji stroki imenitni veščaki, ki vsakega naročnika radi zadovoljijo.

4. Ako rabijo tesarji pomoči od Boga, prosijo je svojega patrona, sv. Jožefa, ki ga sploh visoko časte.

IV. Tesarstvo je častivreden stan.

V. Spisne vaje: a) Napišite vsebino vsake kitice!

b) Povejte vse, kar veste o tesarju in njegovem delu!

107. Kovač in krojač. (str. 128.).

Glavni smoter: Tolmačenje resnice, da ima vsak stan svoje težave in trpljenje in pa, da veselje do poklica lajša vsako, še tako težko delo.

I. V pripravi se prav na kratko opiše kovaštvo in pa krojaštvo. Nadalje se primerja delo kovačevo z delom, ki ga ima opravljati krojač. N. pr. Kovač je rokodelec, ki mora kovati s težkim kladivom po razbeljenem železu. To položi na nakovalo ali naklo. Nekatera kovaška kladiva so 12—16 kg težka. Pri kovanju in bunkanju lete iskre na vse strani. A tudi prijetnosti ima kovaški stan. Vsled njihovega precej težavnega dela se kovači polagoma zelo utrudijo in so potem navadno prav zdravi in krepki ljudje. Vse drugačno delo ima krojač: shuljen ali sključen sedi pri mizici, zaradi tega je navadno tudi bolj šibkega telesa. O kovaču se je govorilo tudi že, ko se je razpravljala pesem „Kovač in kopač“ (str. 108.), morda nekoliko tudi povodom razpravljanja berilnega sestavka „Konjski žrebelj“ in „Podkev“ (str. 120.). Od tega, kar se je povedalo ob tej priliki, je zavisna tudi priprava na pričujočo povest.

Pazite! Povedati (prečitati) vam hočem povest o kovaču in krojaču!

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje.

Gladilnik = gladilo, likalnik, tibla. — Razbeli = razžari. — Pri ognju žgati = pri ognju se peči. — Ognjena sopara = z dimom pomešani sopar, ki prihaja iz tlečega oglja. — Požirati = goltati (požiralnik, goltanec.) — Frče = lete, švigajo. — Čepiš = tičiš, žediš. (Pri telovadbi: počep!) — Preseda = mrzi, gnusi, gabi. — Šivanka = igla. — Nephrenhoma = vedno, v eno mer, zdržema. —

Vbadati = šivati (vbode delati.) — Konec = nit, sukanec. — Ušesce = luknja na šivanki. — Kdaj si napenjamo oči? (Kadar moramo kaj prav malega, drobnega gledati.) — Čudo = čudež. — Grba = grbina, vzvišek, na hrbtu. — Odreveneli = otrpnili, okrknili. — Varuj = čuvaj! — Nadležnega = sitnega.

č) Večkratno čitanje in sicer tako, da se besedilo razdeli med 3 učence. Prvi čita to, kar pravi knjiga, drugi besede krojačeve, tretji pa besede, ki jih govori kovač.

III. O kolikih osebah se tukaj govori? (O dveh.) — Kaj sta te dve osebi po stanu? (Kovač in krojač.) — O kateri osebi se nam pripoveduje najprej? — Kaj se govori o krojaču? (Da je prinesel v kovačnico gladilnik.) — Čemu? — Kdaj je bilo to? — Kako je to, da ni prinesel krojač gladilnika v sredo ali v četrtek? (Ker imajo krojači, zlasti na deželi, navado, da po sobotah izgotovljeno obleko likajo in jo potem pošiljajo naročevalcem domov. Ta krojač si je gotovo že večkrat grel svoj likalnik pri tem kovaču; brž ko ne sta bila bližnja soseda.) — Kako je govoril krojač kovaču? (Moj Bog nabijanja.) — Kaj je hotel reči s temi besedami? (Da mu delo, ki ga ima opravljati kovač, ne ugaja in da on svojega rokodelstva po nobeni ceni ne bi zamenjal s kovaškim stanom.) — Kako je zavrnil kovač krojača? (A kako ti prijatelj, ki po ves dan dela.) — Kaj je hotel kovač reči s temi besedami? (Da zaradi premnogih neprijetnosti, ki so združene s krojaškim stanom, ne bi hotel biti krojač.)

Kaj mislite, sta li bila naša dva rokodelca zadovoljna vsak s svojim stanom? (Iz besed, ki sta z njimi razodela drug drugemu svojo neugodno sodbo — krojač o kovaškem, kovač pa o krojaškem stanu — se da sklepati, da sta bila zadovoljna.) — Kaj neki je vzdrževalo v njih to zadovoljnost? (Ker sta imela oba veselje do dela, ki jima ga je nakladal njun poklic.)

IV. Le oni stan se nam zdi lahek in prijeten, do katerega imamo veselje.

V. Pregovori in izreki: Prisiljen stan je zaničevan.

Govorne in spisne vaje. Učenci ponove vsebino povesti, najprej ustno, potem pismeno, na podlagi te-le razporedbe: 1. Krojač pride z gladilnikom v kovačnico. 2. Krojač našteva neprijetnosti, ki jih je zapazil na kovaškem delu. 3. Kovač odgovarja, naštevajoč razne težave, ki so združene s krojaškim stanom.

4. Kaj se učimo iz te povesti?

Po primernem navodilu učiteljevem lahko učenci povest prenaradijo tako, da se snideta dva druga rokodelca, n. pr. mizar in črevljar.

108. Kovač. (str. 128.).

Glavni namen te pesmi je: opozoriti otroke na prijetnosti kovaškega stanu ter zbuditi v njih čut za poezijo, ki tako ljubko spremlja kovačevo „bunkanje“.

I. Ako je učitelj pred to pesemco razpravljal berilni sestavek „Kovač in krojač“, tedaj mu pač ni treba še posebe pripravljati otrok za umevanje „Kovača“. Ako pa razpravlja to pesemco prej nego povestico o kovaču in krojaču, pa je dovolj, da kratko vprašuje o tem, kar vse vidimo in slišimo, ko gremo mimo kake kovačnice, ter tako zbudi in oživi v učencih tiste predstave, ki so potrebne za laže umevanje pričujoče pesmi. — Kdo izmed vas je že šel mimo kovačnice? Ali pa: Kdo je že opazoval kovača pri delu? — Kaj si videl? — Kaj slišal? i. t. d.

Čitati hočemo lepo pesem o kovaču.

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje.

Kladvo obrača = kladvo suče, vrti, vzdiguje. — Zakaj? (Ker bije ali tolče po železu.) — Se krega. — Ali se res kovači radi kregajo? (Glasno morajo govoriti, da se

sliši poleg nabijanja. Sliši se, kakor da bi se kregali.) Se krega = glasno govori. — Razlega = doni, bobni, zveni, se glasi. — Bunkati = posnemanje glasov, ki jih slišimo pri kovanju. — Noč ino dan. — Ali dela kovač noč in dan? (Nikakor ne, pač pa pozno v noč in na vse zgodaj je že tudi v kovačnici. Ljudem, ki slišijo kovačevo nabijanje, se zdi, da je mož noč in dan v kovačnici.) — Ino = pomeni toliko kakor „in pa“. Navadno govorimo in pišemo „in“. Samo v pesmih se sme rabiti včasih tudi beseda „ino“. — Žareči = razbeljeni, razžarjeni. — Rztaja = raztaplja, topi. — Rzsaja = dela prasko, rohni, divja. — Ali res rzsaja? (Ne. Močno, krepko udarja, kakor da hoče vse razbiti. Drugeče se železo ne da obdelovati.) — Ropot = ropotanje. — Meh = kovaški pihalnik. — Čemu je? — Na kaj pritiska kovač? (Na meh.) — Križem = na vse strani. — Se bliska = iskre lete ali švigajo (na vse strani). — Jeklo trdo. — Kaj pomenita te dve besedici? (S tem hoče pesnik povedati, da mora kovač z vso močjo vzdigovati kladvo, ker je železo zelo trdo.) — Pride = napoči, nastopi, približa se. — Česa si kovač želi po trudapolnem delu? (Počitka.) — Veselja kaj užije. — Ko je kovač v nedeljo in praznik prej zadostil svoji verski dolžnosti, t. j. da je bil v cerkvi pri sv. maši, si privošči še na ta ali oni način tudi nekoliko poštene zabave. Kdo bi mu ne privoščil tega razvedrila! Saj celo pregovor pravi: Šest dni poštenega dela, potem je nedelja vesela. Kladvo pa v kraj — namreč v nedeljo.

III. Vsebina posameznih kitic.

1. Ko grem mimo kovačnice, vidim, kako kovač ne-utrudno kujе s težkim kladvom po železu, da se njegovo bunkanje razlega daleč na okrog.

2. V razbeljeni peči žari kovač železo, da ga more izdelovati. (Podkve, obroče i. t. d.)

3. Svoj meh kovač neprenehoma goni, da iskre frče na vse strani kovačnice.

4. Ves teden kovač marljivo dela, v nedeljo pa si privoščiti potrebnega počitka in pa poštene zabave.

IV. Če prav je kovačevo delo veselo in prijetno, vendar je tudi naporno, zato kovač vsak teden željno pričakuje nedeljo, da se nekoliko spočije.

V. Pregovori, izreki in pametnice. Kovač kuje železo, dokler je vroče. Za to ima kovač klešče, da z golo roko ne prime. Kovači trkljači. Komur Bog ni sreče dal, kovač mu je ne bo skoval. Naklo se ne ustraši kladiiva.

Za spisje: Pišite v pismu, kaj vse ste opazili, ko ste gledali kovača pri njegovem delu!

Pri tej priliki se da lepo uporabiti tudi narodna legenda, „Kako je sv. Peter podkoval konja“.*

Slovniška naloga: Uporabite v stavkih te-le glagole: poslušati, obračati, tolči, kregati se, razlegati se, bunkati, razsajati, pihalí, brisati, (zapihati, pobrisati), pritiskati, bli-skati se, počiti se, užiti (naužiti se)!

Učenje pesmi na pamet in deklamovanje.

Petje. (Napev A. Nedvedov. V Kosijevi pesemski zbirki sta tudi dva lepa napeva: prvi E. Adamičev, drugi pa H. Druzovičev.)

Dodatek:

Stric kovač.

Lemeže, obroče
in še marsikaj
dela stric, nabija,
da je kaj.

In lete mu iskre
v roke in obraz,
da ni stric-kovaču
nikdar mraz.

Pa mi verjemite:
Izpod kladiiva
mnoga svetla krona
priročlja.

Priročlja mu krona,
stricu v žep zleti,
stric zapali pipo
in kadi.

* Prim. A. Kosi „Sto narodnih legend. Slov. mladini in preprostemu ljudstvu v pouk in zabavo“ (str. 92. in 93.) V Ljubljani 1897. I. Giontini. Cena 1 K 20 h.

Meni svetlo sabljo
je skoval,
z njo pa po glavah bom
Turkom dal!

Igor.

199. Najboljše priporočilo. (str. 131.).

Glavni smoter: Bodi uljuden, snažen; vedi se spodobno!

I. Učili smo se ob začetku leta, kako se morate vesti v šoli in zunaj šole. Ponovimo, kar sem vam rekel o tem! Predno greš z doma v šolo ali drugam, poglej, ali si lepo umit, je li obleka snažna in ne raztrgana! Če je treba, popravi! — Kako se vedeš pojdoč? — Če koga srečaš? — Kaj storiš, preden stopiš v šolo ali kako drugo hišo? — Kaj storiš, ko vstopiš? — Kako se moraš vesti proti učitelju? — Proti tovarišem? i. t. d.

Dobro veste, kako se morate vesti. — Ali se pa tudi vedete vselej in povsodi tako? — Nekateri kaj radi pozabijo, kako morajo ravnati. — Če pridete v mesto, morate še bolj paziti na sebe. — Zakaj tam-le je več gospodov in gospe, ki bi vam hudo zamerili, ako se ne vedete dostojno. — Čitali bomo povest, iz katere se bomo učili, koliko je včasih vredno, če se lepo dostojno vedemo.

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje.

Je razglasil = oznanil, na znanje dal. — Kako in kje? (Po časnikih.) — Da mu je treba = da potrebuje, rabi, hoče v službo vzeti (hlapca). — Si izbere hitro enega = se naglo odloči za enega. — Odslovi = jim da slovo, jih odpošlje, jim reče, da jih ne bo sprejel. — Vzel = sprejel = izbral. — Nikakega = nobenega. — Priporočilo = priporočilno pismo. — Če si hočeš pri tujem človeku, ki te ne pozna česa izprositi, ti bode koristno, ako mu te kdo priporoča (mu pove, kdo si in da si vreden, da ti iz-

polni prošnjo.) To se lahko zgodi s pismom = priporočilom. (Ta težek pojem se najbolje razjasni s kakim konkretnim slučajem iz obzorja učencev.) — Motiš se = varaš se, to ni tako. — Očistil = osnažil. Očistil si je noge: prav za prav obuvalo, ki ga je imel na nogah. — Čeden = snažen. — Odkril se je = snel je klobuk (kapo) z glave. — Hitro = naglo, ni predolgo premišljeval, kaj in kako bi odgovoril. — Odločno = srčno, pogumno, tako, da se je že iz njegovih besed spoznalo, da je govoril resnico. — Je bistrega uma = ima dobro glavo, je razumen človek. — Lepo vedenje = spodobno obnašanje. — Nalašč = z namenom, s katerim? (Da bi videl, kdo jo pobere, ali je uljuden.) — Brcali: brcati = suvati (z nogo) od sebe. — Spotikati se = zadevati se ob kaj, v tem slučaju ob knjigo. — Rinil: riti = tiščati se, gnesti se naprej. (Tu se lahko opozori na stisko, kakršna je n. pr. v cerkvi ob času birmovanja ali cerkvovanja ali na sejmu!) — Okrtačena = oščetana, s ščetjo ali s krtačo osnažena. — Čisto = snažno.

c) Večkratno čitanje.

III. Kje se je vse to vršilo? (V mestu.) — Iz česa to sklepaš? (Ker je bil ta trgovec zelo premožen, in taki žive iz večine v mestu.) — Po čem spoznaš, da je bil premožen? (Ker se je oglasilo petdeset mladeničev hkratu, torej je trgovec v svojem razglasu obljubil gotovo dobro plačo.) — Kakšne lastnosti opazimo na trgovcu? — Iz česa povzameš to? (Ker je natančno opazoval vse mladeniče, kako se vedejo, ker je nadalje položil knjigo nalašč na tla, da bi izkušal dostojnost hlapcev, ki so se mu ponujali v službo.)

Na čem je spoznal trgovec, da je mladenič čeden, skrben, bistrega uma, lepega vedenja, uljuden, skromen (pohleven)? — Kaj je mladeniča priporočalo? (Čednost, skrbnost i. t. d.).

IV. Pomnite: Lepo vedenje je povsodi najboljše priporočilo.

V. a) Kaj bi ti storil, ako bi te poklical kak imeniten gospod k sebi? N! (Snažno bi se oblekel, obuvalo očedil, predno bi stopil v sobo, potrkal bi, se odkril, spoštljivo pozdravil ter čakal stoje, da me gospod nagovori i. t. d. i. t. d.).

b) Pregovori, reki in pametnice. Vedenje je zrcalo, v katerem kaže vsak človek svojo pravo podobo. Vsaka reč se pozna po svoji obliki, človek pa po svojem vedenju. Uljudne besede premorejo mnogo. S prijazno besedo si gladimo pot v sredo (t. j. pridemo laže naprej). Uljuden in prijazen bodi ljudem preprostim in gospódi!

Govorne in spisne vaje. Učenci ponove na podlagi primerne učiteljeve razporedbe vsebino povesti. N. pr. 1. Trgovčev razglas. 2. Potegovanje mladeničev za službo. 3. Trgovčeva odločba glede hlapca. 4. Vprašanje trgovčevega prijatelja. 5. Trgovčev odgovor na prijateljevo vprašanje; označenje hlapca. 6. Končne opombe trgovčeve in njegovo mnenje glede priporočilnih pisem.

Slovniška vaja. Izpišite iz berila vse pridevnike!

119. Kadar pridejo vojaki. (str. 131.).

Ta pesem in pa naslednja „Mladi vojaki“ imata v prvi vrsti namen, otroke razveseliti. Nič ne dvomim, da se jih ne bi radi na pamet naučili. Mlade vojake bodo tudi radi peli, kar bi posebno telovadcem priporočali, kadar korakajo. Izvrstno se bo dala prva teh pesmi porabiti v pomnoženje jezikovnega zaklada. Naša iskrena želja je, da bi se tukaj že vojaški izrazi tako ukoreninili, da bi jih tudi pozneje „Regimentssprache“ ne mogla več uničiti. Le tako nam bode mogoče iztrebiti tiste grde tuje spake, ki jih naši vojaki prineso od vojaščine domov.

Najugodnejša prilika za razpravljanje te pesmi bi bila se ve da kmalu po tem, ko so bili vojaki na svojih vajah, če ni stalno vojakov v bližini, v šolskem kraju. Če pa ni take prilike, se mora razpravljati, kadar je. Lepa prilika bi bila tudi ob vojaškem naboru.

I. Ako hočemo, da bo imela ta pesem pravi učinek, bode morala priprava biti malo obširnejša, nego je navadno potrebno, ker se nahaja v njej precej vojaških izrazov, ki

otrokom ne morejo biti znani, tudi tistim ne, ki imajo večkrat priliko videti vojake. Treba bo de torej razjasniti s pomočjo primernih slik različne pojme.

Kdo je že videl vojaka? (Žandarja je gotovo že videl vsak učenec.) — Vojaki služijo cesarja in nas varujejo pred sovražniki. — Če nam hočejo sovražniki škodo storiti, pošlje cesar svoje vojake, da jim branijo.

Vojaki imajo vsi enako obleko. (Žandarji.) — Taki obleki pravijo uniforma. (Gasilci.) — Kaj imajo okoli pasa? — Na glavi? (Vojaško čepico ali čako.) — Na hrbtu? (Torbo.) — Ta torba je iz telečje kože. Zato ji pravijo telečjak (telečak). — Kadar jih koraka mnogo vkup, korakajo lepo v vrsti in v koraku (korakoma) kakor telovadci (ali gasilci). — Nekateri imajo bobne, to so bobnarji. — Bobnarji bobnajo (kakor gasilci).

Višji vojaki se imenujejo častniki ali oficirji. Častniki zapovedujejo prostim vojakom.

Nekateri vojaki gredo peš na vojno. To so pešci ali pešaki. — Nekateri jahajo na konjih; to so konjiki ali konjeniki. — Zopet drugi imajo na vozovih velike možnarje, s katerimi streljajo. Tak velik možnar se imenuje top. (Topovi). Tem vojakom pravimo topniki ali topničarji.

So pa tudi taki vojaki, ki na vozovih vozijo pešcem, konjikom in topničarjem, česar rabijo. Ti se imenujejo vozataji.

Nekateri vojaki imajo nalogo, kadar je treba, delati moste čez reke in potoke in druga dela opravljati. Često-krat morajo zemljo kopati. Ker tudi večkrat zemljo rovljejo (kopljejo), jim pravimo zemljerovi. Nekateri morajo konje podkavati; ti so konjekovi. Vojak, ki pazi na kaj, mora, dokler pazi, na enem mestu stati, s puško na rami. — Na kaj pazi? (Na polju pazi, je li se približuje sovražnik; na kako poslopje i. t. d.) Tedaj pravijo, da stoji na straži. Tak vojak je stražaj, stražar ali stražnik.

Vojaki stanujejo navadno v mestih in trgih. Tam imajo velika poslopja sezidana, da v njih bivajo. Tako poslopje se imenuje vojaščnica ali kasarna. Kadar daleč potujejo, morajo včasih prenočiti tudi v kaki vasi, kjer ni vojaščnice. Takrat se razdele v manjše oddelke. Vsak oddelek se nastani v drugi hiši. Ljudje pravijo, da so dobili vojaško nastanitev. Navadno traja vojaška nastanitev kratek čas, čestokrat samo eno noč. Drugo jutro potujejo vojaki dalje. Posestniki dobe za tako nastanitev nekaj plačila od cesarskih uradov.

Ta snov se mora učencem dobro utrditi. Zato je treba učil, najmanj primernih slik. Večkratno ponavljanje je neobhodno potrebno. Primerno bi tudi bilo, ko bi se učili dečki poprej pri telovadbi korakati.

Ko se je snov dobro utrdila, se napove smoter: „Sedaj pa bomo čitali prav veselo pesem o vojakih, ki prihajajo v vas.“

II. a) Učitelj pesem izrazito in počasi prečita.

b) Razjasnjevanje.

Bam, brbam! Tako boben poje. — Konj po cesti peketa = s kopiti udarja ob tla. — Tromba = trobenta. — Kako poje trobenta? — Mesto vaše smo izbrali = vaš kraj smo izbrali. — Nočevati = čez noč ostati, prenočiti. — Kdo je pešak? Kako še rečemo? (Pešec). — Kaj je telečjak? — Kdo so konjiki (konjeniki), kdo topniki? — Vzataji, stražaji, zemljerovi, konjekovi? (Glej gori!) — Strelci = vojaki s puškami. — Golobradi so mladi vojaki brez brade ali mustačev. — Ropotači = bobnarji. — Piskači = trobentači. — Silni = imenitni. — Častniki so višji vojaki, oficirji. — Voj je večji oddelek vojakov. — Vojvoda = ki voje vodi = višji poveljnik vojakov. — Vlastelini = vlastniki = oblastniki = ki imajo oblast zapovedovati = zapovedovalci (komandanti). — Gladke konje jahajo = lepo rejene in čedno osnažene. — Gola sablja je iz nožnic potegnjena sablja. — Mahajo = vihtijo. — Lesketati = svetiti

se. — Konjič prha = močno, glasno sopiha. — Rezgeče = rezgeta. — Zob, zobí (žen.) žito, katero konj „zoblje“, posebno oves.

Za koga „vina, kruha in mesa“? (Za vojake?) — Zastonj? (Ne, plačali bodo.) — Za koga „sena, slame in zobi“? (Za konje.) — Jutri pojedemo drugam = jutri odidemo zopet dalje (naprej.) — Cesar plača tu in tam = nam je vse enako, cesar nam povsod plača.

c) Opetovano čitanje.

Memorovanje. (Vse drugo je tu odveč).

111. Mladi vojaki. (str. 132.).

Pesemca je vzeta iz priljubljene Stritarjeve knjižice „Pod lipo“. Otrokom se naj pokaže tudi dotična slika; zanimalo jih bode, ako ravno so jo morda doma že sto in stokrat videli.

I. Otroci radi gledajo vojake. — Dečki se tudi radi igrajo vojake. — Kako se napravijo dečki, kadar se vojake igrajo? (Lesene sablje! Papirnate čake! Pokaži ali nariši!) — Učili se bomo lepo pesem, ki jo lahko požete med korakanjem, kadar se igrate vojake. Tudi pri telovadbi jo bomo peli.

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje.

Korenjaki. Drevo, ki ima močno korenje, trdno stoji. Noben vihar ga ne podere. Zato pravimo tudi krepkim, čvrstim možem, da so korenjaki (krepki, čili fantje). — Junak = pogumen, neustrašen človek, ki se ničesar in nikogar lahko ne boji. — Velike korake delamo. Zakaj? (Ker hočejo s tem pokazati, da so že odrasli možje.) — Zakaj ropota pred njimi boben? (Da lažje v koraku stopajo.) — Kdo jim je naredil čake in puške? (Vse sami.) — Vihtimo meče = mahamo z meči. — Bridke (ostre) meče. — Ali so res meči, ki jih vihtijo dečki, bridki (ostri)? (Ne. To se tako pove le za šalo.) — Odkod vemo, da niso bridki? (Ni smrti, ne krvi, nikogar ne ubijemo in ne ranimo, da bi

mu tekla kri.) — Ako pa že teče kri, teče samo iz nosa, ker se je kdo morebiti malo udaril. To ne škodi nič. — A bode to vedno tako? — Kaj bode drugači? (Sablje bodo železne.) — Železo bode kdaj, kar zdaj je les. — Kaj bomo mi tedaj? (Vojaki zares = pravi vojaki.) — Kdo so drugi? (Slabotneži, ki niso korenjaki in junaki.) — Kaj bodo ti delali? — Ali je sramota krave pasti? (Ne, a to lahko delajo tudi slabši ljudje, starci in tudi dekleta. Za vojake pa so le korenjaki in junaki.)

III. Vsebina posameznih kitic.

1. Lepo je gledati dečke, kadar igrajo „vojake“. Ljudje jih z zanimanjem opazujejo.

2. Z velikimi koraki stopajo za bobnom, ki ropota pred njimi. Čake imajo papirnate, puške pa lesene.

3. Njihovo orožje ni nevarno, ker ne rani; le včasih dobi kateri po naključju po nosu in tedaj se prikaže kri, ki pa se kmalu ustavi.

4. Dečki zatrjujejo, da bodo, ko dorastejo v krepke mladeniče, pravi vojaki, ki se ne bodo samo igrali kakor sedaj, marveč pogumno bojevali za dom in cesarja.

V. a) Govorne in spisne vaje. Učenci ponove vsebino poedinih kitic.

b) Učenci se nauče pesmi na pamet.

c) Petje. (Prav lepa je V. Parmova melodija, a je za to stopnjo pretežka, lažja je P. A. Hribarjeva v „Mladinskih glasih“ str. 26. V pesemski zbirki, ki jo namerja izdati sestavitelj te učne slike, je prav mičen in primeren napev za to pesem; zložil ga je dični naš skladatelj E. Adamič.)

Dodatek:

Skoz vas.

1.

Rompompom! Pokonci glave,

korenjaki, blisk in grom!

Kdor je korenike prave,

krepko stopa rompompom!

2.

To strmenje, šepetanje!
 Kar ljudi*) je, vse zijá;
 mi ne zmenimo se zánje,
 kvišku glave, trarará!

3.

Zdaj smo mirni, ali pridi
 vojske dan, to bo polom!
 Takih svet vsak dan ne vidi.
 kakor mi smo rompompom!

4.

Rompompom! Pokonci glave!
 En vojak za dva možà;
 Malo plače, dosti slave,
 kri cenéna, trararà.

(Jož. Stritar v „Jagodah“.)

112. Kam in kje. (str. 133.).

Ta pesem je M. Valjavčeva, čigar življenjepis in pesmi najde učitelj v Levčevi zbirki „Matija Kračmanov Valjavec“, „Poezije“. (Izdala Matica Slovenska l. 1900.). Isto tako je pisal Levec nekoliko o Valjavcu tudi v Knezovi knjižnici (II., 187—201). Kar se tiče pričujoče Valjavčeve pesmi, trdi Levec na str. IX. zgoraj navedene zbirke, da Valjavec s tem pesniškim izdelkom v poznejši dobi ni bil po vsem zadovoljen ter je to pesem baje l. 1855. zavrgel. Vkljub temu pa se je vendar pozneje po Janežičevih berilih razširila** in mladini priljubila.

* V izvirniku stoji „deklet“. Ta beseda pa se prav lahko zameni z besedo „ljudi“ in pesem je rabna i za šolske namene. A. K.

** Našla je pot i v ljudskošolska berila, kjer prav dobro služi svojemu namenu.

Namen pesmi je izražen v besedah: „Vidiš, to ti je vse eno, kakor se pač vedel boš; lahko v mestu, lahko v vasi si, če hočeš, srečen mož“.

V naši dobi, ko vse hiti v mesto, menceč, da je tam vse dobro, ne bo škodilo, ako šola opozarja učence, da tudi v mestu ni vse zlato.

I. Učili smo se marsikaj o vasi, o trgu in o mestu. Sedaj pa mi povejte, kje bi pač bili najrajši? — Ti torej misliš v mestu? — Zakaj? — A ti? — Zakaj v vasi? — Glejte, некоč je šel mladenič po svetu sreče iskat. Pride na razpotje. — Ali veste, kaj je razpotje? — Kje je pri nas razpotje? — Kam drži desna cesta, kam leva?

Na razpotju sreča starejšega moža. — Kako sta se pogovarjala mladenič in mož, hočemo sedaj čitati.

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje.

Kam drži na desno cesta? — Kdo govori te besede? Komu? (Možu.) — Cesta drži = cesta vodi, pelje. — Kaj je cesta, kaj pot? (Cesta je široka, pot ozka; zadnji pravimo tudi steza.) — Povejte mi po skušnji = povejte ali razložite mi tako, kakor ste si to sami izkusili. Vi ste že starejši in veste to po lastni izkušnji. — Kje se laže ognem zmot = kje se najsigurneje umaknem zapeljivim in hudobnim ljudem.

Posnetek prve kitice: Popotnik, ki pride do razpotja, vpraša ondi stoječega moža, naj mu pokaže pot, po kateri pride v kraj, kjer ni hudobnih in zapeljivih ljudi.

Te prinese v mesta = po njej prideš v krasno mesto. — Kdo govori te besede? (Nagovorjeni mož, t. j. mož, ki ga je popotnik našel na razpotju.) — Pripelje = privede. Prosto = preprosto, navadno.

Posnetek 2. kitice: Mož odgovarja, da drži cesta na desno v prekrasno mesto, pot na levo pa v preprosto vas. — Če nameriš jo na mesto = ako se odpraviš ali napotiš proti mestu. — Kras zidovja = krasno zidane hiše, palače, cerkve i. t. d. — Nasprotno = narobe. — Kaj je nasprotno toplemu, velikemu, visokemu? — V vasi je torej videti vse drugače nego v mestu: Kako torej? (Preproste, majhne hiše; prosti ljudje i. t. d.)

Posnetek 3. kitice: Mož razklada dalje popotniku, da so v mestu velike hiše in krasne palače, v vasi pa preproste lesene bajtice.

Tedaj = torej. — Se podam = se napotim, odpravim. — Na vas jo mahnem = jo proti vasi krenem, pojdem ali grem. — Srečo boljšo kje imam? = kje bom srečnejši?

Posnetek 4. kitice: Popotnik ne ve, kateri kraj bi si izbral v stalno bivališče; zato prosi moža, naj mu prav svetuje in pove, žive li v mestu ali v vasi srečnejše. — Vidiš = glej, vedi, poslušaj! Kako se pač vedel boš = kako se boš obnašal, kako delal in izpolnjeval dolžnosti svoje. — Lahko v mestu, lahko v vasi si . . . = lahko si v mestu, lahko si v vasi srečen mož — če le hočeš.

Posnetek 5. kitice: Mož zagotavlja tujcu, da najde srečo tako v mestu kakor tudi v vasi, ako jo bode le hotel iskati z marljivim delom in z vestim izpolnjevanjem svojih dolžnosti.

c) Vaja v čitanju in sicer v obliki dvogovora.

III. O koliko osebah torej čitamo v tej pesmi? (O dveh in sicer o tujcu — mladem popotniku in o izkušenem možu, ki je stal slučajno na razpotju, ko je prikorakal naš mladenič po cesti.) — Kakšen je bil tuji popotnik? (Mlad, neizkušen.) — Kakšen pa mož? (Star, že izkušen, ki je gotovo videl že dokaj sveta ter spoznal raznovrstne ljudi in razmere življenja.) — Kam bi rad prišel mladi mož? (V kraj, kjer bi lahko živel srečno in zadovoljno. — Kako mu je svetoval izkušeni mož? (Rekel je: „Povsod lahko najdeš srečo — v krasnem mestu ali pa v preprosti vasi, ako si le delaven, marljiv in pošten“.)

IV. Ker ima vsak stan svoje prijetnosti, pa tudi svoje neprijetnosti, zato naj si izbere vsakdo stan, do katerega ima največje veselje; srečen in zadovoljen pa bode v njem le tedaj, ako zvesto in natančno izpolnjuje svoja opravila. Jedro te pesmi bi bilo tudi: Vsi ljudje hrepene v svojem srcu po sreči; a zelo malo je takih, ki bi prave sreče pri-

čakovali od svoje pridnosti in natančnega izpolnjevanja svojih stanovskih dolžnosti.

V. a) in b) Pregovori in reki ter pametnice: Vsak je svoje sreče kovač. Sreča je v vsakem stanu doma, pa le zvestoba nam jo poda. Srečen je, kdor doseže svoj poklic. Srečen si, ako ne želiš, česar imeti ne moreš. Malo želi, malo upaj, to drži zadovoljnost skupaj. — Uvaževanja vreden je tudi ta-le stavek: Le takrat smo srečni, ako smo zadovoljni s svojim stanom in si prizadevamo, da bi bili res to, kar smo po imenu. Zato je včasih srečnejši zadnji kmet, ki opravlja svoja kmetska dela z veseljem nego vladar, ki izpolnjuje svoje vladarske dolžnosti brez veselja.

c) Ponavljanje vsebine posameznih kitic te pesmi!

č) Za slovniške vaje je najti v pesmi precej primernih glagolov, ki je učitelj lahko uporabi na razne načine.

V. Zima.

a) V domači sobi.

(M. Stupca pri Sv. Marku n. Dr. p.).

Berila te skupine so primerna deloma drugemu šol. letu, tako: 1. Pesem nagajivka, 2. Ljubi sveti Miklavž, 3. Sv. Miklavž, 5. Jaslice, 7. Božič, 8. Tepežnica, 10. Aj na okna, 11. Taščica, 15. Moj psiček; deloma pa tretjemu šol. letu, tako: 4. Božič odpisuje Najdihojci, 6. Božični večer, 9. Listek o novem letu, 12. Predice, 13. Gospodar in njegov hlapec, 14. Modra miška.

Vso skupino delimo v naslednje oddelke: 1. Uvod („Pesem nagajivka“) 2. Prazniki. a) Sv. Miklavž: („Ljubi sv. M.“ in „Sv. Miklavž“) b) Božič: („Božič odpisuje Najd.“ „Jaslice“ „Božični večer“ in „Božič“; c) Tepežni dan: („Tepežnica“) d) Novo leto: („Listek o novem letu“ 3. Življenje v sobi: („Ej na okna“, „Taščica“, „Predice“ in „Gospodar in njegov hlapec“). 4. Živali v sobi: („Modra miška“ in „Moj psiček“).

z) **Uvod.****113. Pesem nagajvka (str. 135.).**

Opomba: Pesemca je odlomek O. Zupančičeve „Zime“ iz Angelčka l. 1895. Učitelj jo naj zna na pamet, da jo lahko uporabi kot nagajvko ob nudeči se priložnosti (v zimskem času). Ta priložnost pa je slučaj, ko zasači malega lenuha v razredu. Stavim, da doseže pesemca svoj smoter, ako razkrinka učitelj tacega malega zanikarneža rekoč:

I. Zadnjič nekateri niso svojih nalog prinesli! Lenuhe imamo torej tudi tu! Lepa ta! Le čakajte, čakajte, da se vam ne zgodi kakor Mirku! (Otroci so kmalu pozorni, gledajo na učitelja — morda celo kateri zašepeče — vsem pa čitaš z obraza: „Kako pa se je godilo Mirku?“) Le pazno poslušajte, hočem vam torej povedati, kako je bilo z malim Mirkom.

II. Učitelj recituje z nagajvostjo:

Zima, zima bela . . .

III. Zakaj bo Mirka zima vzela? (Ker nič ne dela.) Kako je pa človeku, ki pridno dela? (Gorko.) Kako pa takemu, ki le roke križem drži? (Zebe ga.) In kaj se zgodi takemu, ki bi celo sedel v mrazu in snegu? (Zmrznil bi.) Kako pravijo mati, ako zmrznejo rožice? (Zima jih je vzela.) Tako tudi pravimo, da bode Mirka zima vzela. Pamet mu bode zmrznila, ako se noče učiti in ostane revček.

IV. Kdor izmed vas ni tako len kakor Mirko, poišče si to pesemco v čitanki in jo zna jutre na pamet.

V. Najbrž bodo oni majhni lenuški prvi, ki se nauče pesemco. Najboljša uporaba pesemce je, ako jo potem ponavljamo, kadar koli se zopet hoče prikazati kak lenuh v šoli. Nagajvka mu bode zanesljivo zdravilo.

β) Prazniki.

Skupina beril o praznikih se razpravlja v treh tednih meseca decembra. Prvi teden, ko imajo v mislih učenci le sv. Miklavža, razpravljamo berilo „Ljubi sv. Mikl.“ in pesemco „Sv. Miklavž“. Tretji teden in zadnje dni pred prazniki pa berilo „Jaslice“, pesmi „Božič“, „Tepežnica“ in poslednjič „Listek o novem letu“.

114. Ljubi sv. Miklavž (str. 135.).

Glej! J.-Gangl 77. Sv. Miklavž, 78. Veselje in strah.

Nazorila: Kip sv. Miklavža v cerkvi, mlinarska zastava, morebitna slika tega svetnika kje v bližini šole.

Ker se je žalibog razširila tudi med Slovenci napačna navada, da preveč nlašijo deco s parkljem in ima črni rogovilež že toliko predpravice, kakor bi res praznoval gospodar pekla ta dan nekako za se, je res izborna misel, da upoštevamo tudi v šoli otroški praznik sv. Miklavža. Namen tega berila je torej poživiti spomin dobrotnega, radodarnega škofa, potisniti pa v ozadje škodljivi strah pred peklenskim slugo, s tem pa oblažiti srca otrok.

I. Katerega večera se najbolj veselite v tem tednu? (Sv. Miklavža.) (Izvestno pokaže par porednežev vsaj zahrbtno rogove svojemu sosedu. Najbolje je, da učitelj to le s pogledom mimogredé kaznuje in z dostojnostjo nadaljuje.) Zakaj se pa veselite tega večera? (Darovi.) Ali prinaša sv. Miklavž vsem otrokom darove? Kje ste pa že videli kip, podobo sv. Miklavža? Kako oblačilo pa ima sv. Miklavž? (Škofovsko.) Kaj je bil sv. Miklavž? (Škof.) Kaj pa ima v roki? (Knjigo in 3 zlata jabolka.*) Glejte, ko je bil sv. Miklavž še na zemlji, je podedoval po starših veliko bogastvo; a vse je naposled razdelil med siromake. V njegovem kraju je živel oče s tremi pridnimi hčerkami. Bil je ubog, zato v veliki stiski. Pobožni škof zve o tem. Pride po noči k hiši ter na tihem položi v okno toliko denarja, da je bilo očetu

*) Sledi pripovedka po Jos.-Gangljevem II. berilu str. 59.

pomagano. Tako se je zgodilo trikrat. Tretjikrat ga je oče počakal in potem tudi spoznal. Zato vidite na sliki sv. Miklavža s tremi zlatimi jabolki. In od tistih časov prosijo otroci vsako leto ljubega sv. Miklavža, naj pride tudi k njim in naj jim da svoje darove na okno.

Tako se je tudi zgodilo v neki hiši, kjer so imeli malega dečka Božidarčka. Učenec je bil III. razreda. Le dobro pazite, povem vam, kako je bilo z Božidarčkom na Miklavžev večer.

II. a) Učitelj pripoveduje dobesedno povest. H koncu pristavi: In pridni Božidarček je res dobil vse; sv. Miklavž mu je prinesel ter tiho položil na okno.

b) Učenci čitajo po odstavkih. Pojasnjevanja so potrebni izrazi: zaiskrilo = radosti zasvetilo; radodarni = ker rad da; slučajno = prav tistikrat, ravno tedaj, ko je potreboval, kakor bi Miklavž ugenil, česa potrebuje; pojasnijo = razložijo, povedo oče; pogoltne = požre, pojé, ne da bi celo zgrizel; zakaj pač? (Le da čim preje napiše pismo sv. Miklavžu). Pecelj = bêt (se pokaže); mapa = ovitek iz lepenke za zvezke (se pokaže). Kakšno železnico si tu pač želi? — Tako majhno, ki se vozi na mizi in po tleh v sobi. To je zelo draga igrača, zato je še niso mogli kupiti našemu Božidarčku. (Ako možno, naj učitelj pokaže tako železnico sosebno na deželi!)

III. Zakaj so pač atek pregledali list? (Da vidijo, je li lepo pisal in da mu popravijo, ako je naredil kaj pogrškov.) Slabo pisanega pisma bi pa Božidarček sploh ne smel nesti na pošto. Atek vedo, da to žali sv. Miklavža in zato bi v tem slučaju deček tudi ne dobil ničesar. Kaj mislite, kako je pa bilo pisano dečkovò pismo? (Dobro in lepo.) Katere besede nam to povedo? (Oče so se nasmehnili.) Zakaj pač? (Bili so zadovoljni in veselilo jih je, da zna B. že tako čedno pisemce spisati.) Zakaj neki še? Pri katerih besedah ste se pa vi otroci morali smejeti? („Druzega nič.“) Da, Bož. si je želel premnogo reči, potem pa

pristavil: „Druzega nič.“ To sicer ni bilo skromno, pa Bož. si je mislil: Več ko prosim, več dobim, ker je sv. Miklavž tako dober. Zakaj so pa pogladili oče Bož. po glavici? (Ker so ga radi imeli.) Kake lasce je imel Bož.? (Rumene.) Kako še pravimo namesto „rumene“? (Zlate lasce.) Glavica = majhna glava. Ne dvomim = nič ne mislim drugače, nego da prav gotovo prinese sv. Miklavž vsega, česar želiš.

IV. Kakor v berilu tako je tudi v šoli najbolje, da se parkelj celo pozabi in niti ne omeni. V krajih, kjer je običajno, da sprejemajo starši tako zване Miklavže v sobe, se otroci navadno boje. Umestno bode v takih slučajih pristaviti: „Otroci, kadar pride nocoj (drevi) tudi k vam sv. Miklavž, se vam ni treba nič bati. Le lepo se vedite, lepo odgovarjajte, gotovo dobite potem lepih reči v obilici!“

Z velikim veseljem čitajo otroci to berilo prihodnje dni. Na predvečer sv. Miklavža pa čitajo in se uče na pamet pesemco:

115. Sv. Miklavž (str. 136.).

(Prim. Jos.-Gangl. 78. Veselje in strah.)

Otroci so to pesemco že gotovo sami našli, prečitali, morda si jo že zapomnili na pamet. Ker so vse misli otroške ta dan pri sv. Miklavžu, zadostuje le kratek uvod:

I. Otroci, kdor se hoče danes — nocoj — prav posebno prikupiti sv. Miklavžu, mu pove lepo dolgo pesemco na pamet. (Več otrok vzklikne: Jaz jo že znam, „jaz tudi“) Dobro, pa idi in jo nam povej! Pokliče se nalašč manj nardarjen učenec. Ta najbrže kmalu obtiči ali vsaj ne pove gladko vse pesemce. Otroci se mu smeje. Učitelj pa reče dobrotno: „Nič ne dé, da še ne znaš vsega. Ker tudi drugi ne znajo te lepe pesemce, hočemo se jo naučiti vkup na pamet. Knjige ven!“

II. Učitelj prav lepo prečita pesem. Na to se je vsi vkup uče na pamet. Morda bode se tu nudila prav prvi-

krat prilika, da pokaže učitelj otrokom, kako se sami uče iz knjige pesmi na pamet. Prečita se odlomek, pove se enkrat, dvakrat, potem se položi roka na knjigo in se zopet pove. Tako se nadaljuje in povzema vedno nov odstavek k prejšnjemu i. t. d.

Razlaganja so morda potrebne besede: smokve = fige; tope = topove; (na deželi se pokaže slika.) — Hočejo bolj punce = bi rajše imele punice, lilike; ki se jočejo = take punice, ki dajo glas, kadar jih pritisnemo. Oni, ki nič prida ni = tisti, ki zovoljo nemarnosti svoje nič ni vreden. — Skelečo šibo = šiba boli, skli, peče. — „Če kdo nastavi kaj“ — nekateri otroci nastavijo krožnik, drugi majhen lonček ali skodelico (šalico), zopet drugi škornjček ali čeveljček na okno, da jim položi vanj mimo gredoči sv. Miklavž nekoliko daril. Kako še pravimo namesto krožnik? (Pladnik, talir, pa te-le druge besede ne smemo rabiti.)

III. Kateri otroci se smejo danes najbolj veseliti? (Pridni.) Zakaj? Kaj pa hočejo tisti storiti, ki so bili večkrat malopridni? (Vsaj danes biti prav pridni, v prihodnje pa se poboljšati.) Kakšen boče tedaj tudi za take otroke Miklavžev večer? (Vesel, srečen.)

IV. Ta pesemca boče onim, ki se je nauče na pamet, prav dobro došla, da jo povedo zvečer ljubim staršem ali sv. Miklavžu samemu, ako ga starši morda puste v sobo.

Slična tej je obravnava berila „Božič odpisuje Najdihojci“.

116. Jaslice (str. 133.* — Za 2. in 3. šol. leto.).

(Glej Jos.-Gangl 86. Jaslice, 87. Bož. večer, 88. Na sv. večer.)

Najbolje došlo berilo slehernemu učitelju, ki mu je mar vzgojne smeri pouka. Primerno je to berilo prav posebno za šolo na kmetih. Res je, da ne poznajo povsod jaslic. Jaslice so nekaj osobito kranjskega. Tam

* Oziraje se na brezštevilne vzgojne momente, ki se nam nudijo prav s tem berilom, sem razširila to razpravo tudi nenavadno ter izrabljala berilo kakor najboljogoče.

so se menda udomačile vsled vpliva od juga. Kakor nam pripoveduje zgodovina, je sprožil idejo jaslic sv. Francišek Asiški. Priredil je prve jaslice neki božični večer (v 13. stoletju) v majhni duplinici zunaj mesta. Potem je povabil ljudi, ki so kar trumoma hiteli gledat jaslice. Kmalu so se tako priljubile, da so jih prirejali tudi drugod. Na Štajerskem prirejajo po nekod tako zvaní Betlehem. To je s smrečjem okrašen kot za mizo. Na vejah pa vise pozlačena jabolka in orehi. Med slovensko inteligenco, sosebnó v mestih je pa že iz večine prodrła germanska navada, prirejati božično drevesce. S pomočjo tega berila se posreči učitelju, da uvede jaslice celó v krajih, kjer jih poznajo morda le po imenu. Ko zve preprosto ljudstvo, kako in kaj, postavlja si samo najrajše jaslice. Pa mi morebiti poreče kdo: „Lepše je božično drevesce.“ Odgovoriti mu moramo: „Božično drevesce brez jaslic je le blesteč čar, ki pa nežnim srcem ne bode nikoli vcepil pravega pomena božičnih praznikov. Saj so celo Judje ali Židi že povsod uvedli v svoje družine božična drevesca. Imajo pač božičnega moža (Weihnachtsmann), ki prinaša otrokom drevesce; se ve da ga ne imenujejo „Christbaum“, ampak „Weihnachtsbaum“.

Jaslice pa, in naj so še tako preproste, kakršne postavljajo na Kranjskem, imajo vkljub preprostosti svoji toliko prisrčnega, ljubelega, toli mičnega za otroško dušo, da srce, ki je navajeno jaslicam, nikoli ne bode ozadovoljeno, tudi po najbogatejšem bož. drevescu ne.* Iz lastne izkušnje lahko povem sledeče. Moj pokojni dobri oče, ki je kot učitelj umrl po kratkem delovanju, je bil rodóm Kranjec. Najdragocenejši spomin, ki ga je zapustil svojim otrokom, so bile jaslice in velika knjiga lepih pesem. In če prav so sedaj jaslice stare že 30 let, vedno so mi ostale najdražje, a vedno so se mi tudi dozdevale najlepše, lepše od vsakega božičnega drevesca. Tekóm svojega učiteljevanja sem privadila tudi svoje učence jaslicam tako, da jih imajo in stavijo vsako leto že na stotine v šolski okolici. In najveselejši čas vsega leta je pač oni, ko se pripravljajo jaslice. Berilo „Jaslice“ nam daje najlepše navodilo in priložnost, prirediti otrokom božično veselje tudi tam, kjer ni nikake božičnice z bogatimi darovi. Med tem, ko učitelj postavlja jaslice, jih razlaga po navodilu v berilnem se-

* Znana mi je obitelj. Oče doktor, sin poštenih preprostih staršev, mati imenitna gospa, hči visoke rodovine z mestno, nemško vzgojo. Ko pripravlja mlada mamá svoji prvorojenki prvo božično drevesce, reče oče doktor: „Ah, kaj vse to! Prazna šara je le za oko. Jaz pa napravim našemu srčku jaslice.“ In kupil je krasne podobice ter rezljal in pilil in lepil, da ga je bilo ljubo gledati. Zraven svojih jaslic je postal on — mož prve vrste v družbi — sam otrok. In ponosen je bil po dovršenem delu sosebnó, ko je majhna ljubljénka tako zvesto poslušala njegovo razlaganje.

stavku.* Se ve da se ne govori o Hladnikovih, temveč o naših prisotnih jaslicah. Vmes se pa spleta prigodbica prve sv. noči ter v istem redu postavljajo podobice na svoja mesta, kakor nastopajo predstavljene osebe v dogodbi.

I. Čitanje berila „Jaslice“. Prehod od povesti do čitanja se lahko naredi tako-le:

Kaj ne, kako lepe so naše jaslice? Glejte, zdaj so gotove. Tudi v neki hiši, kjer se je pravilo „Pri Hladnikovih“, so postavljali take jaslice. Delali so jih oče in najstarejši sin Ivan. Kako, to nam pove naša čitanka v berilu: „Jaslice“. Čitajmo!

II. Razlage je treba pri naslednjih besedah in izrazih:

Pod podobo nebeške Kraljice = Hladnikovi so imeli visoko v kotu podobo Matere Božje. — Ob sobotah = ker je sobota od nekdanj Mariji posvečeni dan vsega tedna. — Brlela = z majhnim plamenom (mračno) gorela. Plamenček se je gibal sem in tam. — Lučca = majhna luč, ne tako velika, kakršno imamo na mizi. — Kakor baržun = žamet. — Živozelenega = se pokaže lepo zelen mah in pa temen mah. To je živozelen, to pa temnozelen mah. — Hribček = majhen hrib (grič, holm, brdo); — ki mu je v znožju stal = mu (hribcu) je stal; tam, kjer se hrib začne dvigati (se pokaže), tukaj-le pri nogah hriba je stal hlevec. To je pobočje, to vrh (se ponovi); — hlevec = majhen hlev; — v ozadju = to je celo zadi (se pokaže); — utrdil = trdno pribil, da se ne zmaje in ne prevrže; — razstavil = postavil enega sem, drugega tja, ne vseh na en kup; — janjčke = majhna jagnjeta, mlade ovčice; — palme (se pokaže še druga slika) = glejte, to je čudno drevo, ki raste v Jutrovi deželi in v toplih krajih. Palma je tako visoka kakor naša cerkev, včasih celo tolika kakor naš zvonik. A vej nima. Le zgoraj na vrhu ji zrastejo veliki listi in sadje. (Datli se lahko pokažejo). (Morda je na razpolago lupina kokosovega oreha,

* Prav lepe in preproste podobice dobiš dober kup pri tvrdki „Morsack & Stockinger“ na Dunaju.

ali celo posušen list palme ali majhna palma v cvetličniku.) Pri nas palme ne rastejo, ker je po zimi premrzlo. — Oljike = to so tudi drevesa, ki rasto le v toplih južnih krajih. Kedaj ste pa videli oljčne vejice? (Na cvetno nedeljo). Iz oljkinega sadu stiskajo drago, dobro olje, ki ga poznate vsi. Mati ga imenujejo: pravo olje, laško olje, namizno olje. (Se lahko tudi pokaže). — Skale = kaj pa pride najbrž izpod skale? (Voda, vir, studenec.) Kje ste kaj takega že videli? — So se pomikali — so se gibali, so prihajali. Zakaj jih je prestavljal Ivan sam? (Ker je le on smel gor k jaslicam, njegovi mlajši bratci in mlajše sestrice so pa le gledale pri tem opravilu.) Velblod = kdo je že videl živega? (Če mogoče, se pokaže še velika slika.) Kaj vidiš na velblodovem hrbtu? (Veliko grčo.) Glejte, velblod ali kamela je zelo pridna žival. Ves dan hodi čez vroči pesek in nosi blago in ljudi skoz puščavo. — Slon = tudi ta je zelo velik in močen, pa tudi priden. Na svojem hrbtu nosi vse, kar mu nalože, in z dolgim rilcem pomaga ljudem delati. Slon nese celo veliko drevo. Na rilcu ima prstu podoben podaljšek da laže prijemlje. Kaj vidite posebnega na njem? (Dva velika dolga zoba.) S tema se brani, če ga kdo draži. Tudi slon je v toplih krajih doma. Kdo je že videl živega slona? — Med njimi je en zamorec, en kralj je bil zamorec. To je kralj tistih črnih ljudi, ki žive „za morjem“, na jugu v vročih deželah. Dežela je Afrika. Zamorci so v Afriki. (Se ponovi.) — Sta grela = Dete je zeblo, ker je ležalo na goli slamici in bilo zavito le v plenice. — Tančico = glejte tu tančico, („šlar“ pravijo mati), tanko, fino platno, tudi pajčolan ga imenujejo. — Ruto = robec. — Zakaj pa barvanih svečic? (Ker so lepše barvane svečice, bolj veselo jih je gledati.) — Zaplamené = začno s plamenom goreti, zasvetijo. — Vse tri božične večere; kateri večeri so to? (Sveti večer, večer svetega dne ali božičnega praznika in večer sv. Štefana.) — V viseči svetilnici (kakor jo vidimo mnogo večjo v cerkvi viseti.) — Lučca se utrinja = lučca žarke razliva. Videli ste že

v nežna srca čuvstvo hvaležnosti in željo, kazati to hvaležnost in otroško ljubezen v dejanju.

Učenci naj prepišejo tak listek za starše v šoli, da ga ponesó domov. Vpiše se najprej v zvezke in kdor je izgotovil čedno to nalogo, sme pisati še na načrtan papir, ki ga ponese na dom.*)

I. Katere praznike bomo obhajali prihodnje dni? To so štirje prazniki. Vi pa boste imeli ves teden počitnice, ker pride potem še en praznik. Kdo ve, kateri? (Novo leto.) Le dober teden dni še, in staro leto je minilo. Kdo je pa za vas skrbel vse leto? Kaj so vam oskrbovali? (Obleko, hrano, postelj, knjige i. t. d.) Kam so vas pošiljali? (V šolo, v cerkev.) Zakaj? (Da bi se kaj lepega učili.) Ali doma niso imeli nič dela za vas? (Da, a opravljali so ga sami, le da se otroci nauče ta čas kaj lepega v šoli.) Glejte, otroci, na to še mislili niste, kaj ne? Zdaj, koncem leta hočemo se pa spomniti vsega, vsega, kar so nam ljubi, dobri starši delili dobrot vse dolgo leto. Ali smo mi tudi staršem delili kakih dobrot? (Ne.) Kako jim pa hočemo plačati vse, vse dobrote?

Glejte, otroci, to se hočemo danes učiti. Povem vam, kako je napravil mali Branko. Branko je bil priden deček. Hodil je v III. razred in se naučil pisati tako lepo, da so ga pred vsemi učenci pohvalili g. učitelj. In kaj si omisli Branko? Rad bi pokazal tudi staršem, kako lepo zna pisati.

Vedel je, to bi očeta zelo, zelo veselilo. Imel je 10 h, ki jih je bil dobil na tepežnici. Gre torej in kupi lep papir, na katerem je bila naslikana rdeča rožica in golobček. Ko je sam doma, sede k oknu in začne pisati. In kaj mislite, kaj je napisal? Listek je bil ljubim staršem o novem letu. Bil je ta listek tako lep, da so ga natisnili celo v našo čitanko! Poiščimo ga in čitajmo ga tudi mi!

*) Dobro bi bilo, ko bi se ga tudi naučili na pamet in ga staršem povedali na novega leta dan, ko jim listek izroče. Šola in dom bi se tako zopet malo približala.

II. *a)* Berilo se prečita. *b)* Raztolmačijo se besede: vevla = reče, narekuje; — obetam = obljubim. Zakaj je veselo srce, kadar koli vidi starše? (Ker ima Branko očeta in mater toli rad.) *c)* Večkratno čitanje.

III. Kateri dan se je spomnil Branko sosebnost vseh dobrot ljubih staršev? (Na novega leta dan.) Česa se je pa tudi spomnil? (Da dobrot plačati ne more.) Kako pa želi vendar kazati svojo ljubezen in svojo hvaležnost? (S pridnostjo, s pobožnostjo, z lepim vedenjem.) Kaj želi staršem? Kaj še želi? Kako se podpisuje? (Hvaležni sin.) Vse, kar smo slišali o Branku, nam kaže, da je imel ta deček veliko ljubezen do svojih staršev. Ta ljubezen je bila iznajdljiva, ker si je vedel pomagati. Ni imel sicer drugega nego bornih 10 h, a bilo mu je dovolj, napisal je vsaj čedno pisemce. Očeta je to zelo veselilo; in shranili so prvo pismo pridnega Branka za vedni spomin v svoji skrinji.

IV. Kaj bi pa tudi mi radi storili? (Pisali ljubim staršem pismo.) Kdor zna jutri ta listek na pamet, sme ga pisati v šoli na snažen papir za dobre starše. Prinesite si papir s seboj! Kdor še ima kako sličico izrezljano ali kaj primernega, sme tudi prinesiti s seboj; prilepimo jo na papir. (V skrajnem slučaju so celo one zvečke, ki jih nemški „Abziehbildchen“ imenujemo, uporabne.) Kar se časa več uporablja, ni izgubljen; korist v odgojnem smislu je tolika, da uric ni škoda.

V. *a)* Drugi dan se izpraša naloga. Kdor zna listek na pamet, sme ga vpisati v spisnico. Ako je ta naloga čedno vpisana, tedaj se sme pisati popoldne na papir. Zaničnež tega ne sme storiti. (Prva priložnost, ko poučimo učence, da je slabše pisano pisemce razžaljenje.) Kdor spiše dovolj snažno in čedno, nese listek domov in ga izroči novega leta v jutro očetu in materi.

b) Ali se še spominjate nekega dečka, ki je tudi nekemu pisal listek? Kdo ve? (Pismo sv. Miklavžu. Božič odpisuje Najdihojci.) Se kratko ponovi. Pisma se primerjajo.

7) Življenje v sobi.

Ljudje in živali v sobi.

Berila te skupine se največ razpravljajo januarja meseca. Kot daljša priprava tem berilom velja naz. uk po Janskega 19. sliki. Soba v zimi.

119. Aj na okna... (str. 141.).

Ta pesemca se razpravlja v tednu, ko je pritisnil mraz s toliko silo, da se nahaja po oknih led. Glavna reč: Učenci se zgledujejo na pridnem otroku, ki se tako ljubo igra in zabava, ko mu je biti o hudi zimi v sobi.

I. Janskega 19. slika se obesi na tablo. Koliko otrok vidimo zbranih v tej sobi? Kako jim je pa bilo ime? (Tega še ne vemo.) O dečku vam povem danes, da so ga klicali Ivo. Bil je prav priden in vesel deček in rad se je igral. Najrajši je imel babico in če česa vedel ni, je vprašal vselej babico, da so mu razložili. O tem Ivu vam povem danes majhno prigodbico.

II. Bilo je po zimi kakor zdaj. Nekega jutra urno vstane in hoče pogledati, ali zunaj naletuje sneg. Pa nič ne more videti skozi okna. Mati reko: „Danes je okno vse zakovano, huda zima je.“ Ivo pa gleda šipe. Bile so čudno lepe. Imele so krasne, bele rože prek in prek razcvetele in na eni šipi so bile videti rože kakor žitno klasje. „Kdo je to napravil?“ vpraša babico, ki so že sedeli pri kolovratu in predli. „To je naredila zima“, mu odvrnejo. „Dihnila je na okno, ko je šla po noči mimo naše hiše in pustila je na šipah rože. Ali slišiš, kako burja zunaj brije? Le glej, kako rožice vedno bolj in bolj cveto in bele prihajajo!“ „Kako to?“ vpraša Ivo. Babica mu odgovore: „Veš, burja napravlja cveticam na oknu bele halje, bele dolge suknjice, bela oblačila, ko tako močno diha in piha na okna.“

„Hočem pa tudi jaz dihati na okna, babica. Ali bodo potem rožice tudi dalje cvetele?“ vpraša Ivo. „Poskušaj, boš pa videl, kaj bo!“ pravijo smehljaje se babica. Ivo hitro

odpre notranje okno, začne hukati in dihati močno in dolgo na šipo. Zdaj pogleda — kaj vidi? Rožice so razdrte, vodica se pa cedi v kapljicah po šipi navzdol, kakor bi se rožice jokale. Dobro se mu to zdi in tako se igra dalje. Ivo pa se kmalu naveliča hukanja; bilo je preveč rožic in ne more vseh do konca razdjati. Vpraša torej babico: „Kdaj bodo minile vse te obilne rožice z okna?“ „Ko pride topli vetrič, kadar dahne prijetni jug od morja k nam, tedaj bodo minile vse rožice na šipah.“ In Ivo se zopet igra pri oknu in se pogovarja z ledenimi rožicami rekoč: „Le počakajte, ve rožice ledene, ko pride mlačni jug, se boste pa vse jokale. Potem si pa denemo lepše rdeče in zelene rožice na okna.“ Ivo se je že zdaj veselil tistega dne in se je smejal ter gledal skozi okno vun na cesto. Dobro mu je bilo v topli sobi, ko je zunaj tako razgrajala burja. Veter je kar divjal. Ivo se spominja pesemce o zimi, ki jo je slišal lanskega leta: o starki zimi s kljukasto brado. Zdi se mu, da je tista starka zima same jeze tako bleda in bela.

O Ivu imamo celo majhno pesemco v naši čitanki.

Berimo jo!

a) Se prečita enkrat.

b) Čitanje po kiticah. Čitaj 1. kitico! Dihnila je zima . . . Kako si tu mislimo zimo? (Kot osebo. Zimo si mislimo posebljeno — kot starko.) In kaj je storila ta starka? (Dihnila.) Kaj je z dihom napravila na oknih? (Rože.) Kaj nam pove 4. vrstica? (Da ima zima mnogo rož.) Povej vse, kar smo slišali v 1. kitici!

Starka zima je dihnila na okna ter na njih napravila rože, ki jih ima mnogo.

Čitaj 2. kitico! — Rožice studene = mrzle, sveže, tako mrzle, kakor je mrzla voda v studencu. Halje = dolge obleke, kakršne nosijo menihi (duhovniki.) Zakaj trde? (Ker so iz leda.) Kaj vidite začetkom prve in koncem zadnje vrstice? (Narekovaj.) Kaj nam ta pove? (Da je nekdo go-

voril.) Kdo je pa tu govoril? Le dobro pazite! (Zima.) Kaj reče? — Povej vsebino druge kitice!

Zima pravi mrzlim rožicam, naj cveto dalje; ona jim hoče z burjo napraviti dolge halje.

Čitaj 3. kitico! Zakaj se Ivo smeje rožam? (Ker se z njimi igra.) Kako se igra? (Z dihom jih razdira.) Kaj razdira? (Rože in halje.) Kje diha na okna, na notranji ali na zunanji strani? (Na notranji strani.) Kaj še dela? (Okna odpira.) Povej skupno, kaj nam pove 3. kitica!

Ivo odpira okna, se smeje in razdira s svojim dihom rože in njih halje.

Čitaj 4. kitico! — Vetrič = majhen, ljub, prijeten veter; mlačni = nekoliko topli veter; prijetni jug, rahli jug. — Zasolžite = se začnite solziti. — Kapljice bodo tekle kakor solze po licu navzdol. — Prostor naredite —. Ali bi po zimi ne bilo rožicam prostora na oknu? (Prostora bi bilo že dovolj, a primeren ni, ker je premrzlo med okni). Kaj vidite tu zopet začetkom prve in koncem zadnje vrstice? (Narekovaj.) Kdo pa tukaj govori? (Ivo.) S kom se pogovarja? Povej skupno, kaj smo slišali v 4. kitici!

Ivo se pogovarja z ledenimi rožami in jim pravi, da se bodo jokale, ko pripiha topli jug; umakniti se bodo morale ledene cvetice lepšim živim rožicam.

Čitaj zadnjo kitico! — Zopet se smeje Ivo. Zakaj neki? (Dobro se mu zdi, da je v topli sobi, ko zunaj tako hudo burja piha.) — Divjo burjo = strašni, močni, hudi, mrzli veter, ledeni sever goni po cesti sneg ter ga kadi dol s strehe. Beri še enkrat zadnji dve vrstici! Razsaja = veter močno piha krog hiše, kakor bi bil zdvijal. — Od togote = od jeze. Tukaj si tudi mislimo zimo kot starko. Ivo pa pri oknu gleda in posluša veter. Ponovi vse, kar nam pove zadnja kitica!

Ivo se smeje skozi okno vun na cesto. Dobro se mu zdi v topli sobi, ko zunaj blede zima divja krog hiše.

IV. Ponovitev vsega, kar smo čitali v vseh kiticah.

c) Večkratno čitanje.

d) Čitanje z razdeljenimi ulogami. e) Učenje na pamet.

V. a) Kdo pa še zna pesemco „Zima“, ki smo se jo učili v začetnici? (Se ponovi.)

b) Kaj je delal Ivo? (Igral se je.) Navadno pravijo oče in mati: „Le lepo v hiši bodi, ne hodi na veter! Pridni otroci ubogajo in si tudi v sobi poiščejo igrače kakor naš Ivan. Malopridnež pa leta po burji in vetru, dobi kašelj ali pa še hujšo bolezen. S čim pa si še lahko pripravimo veselje v sobi?“ (Z igračami, če babica pripovedujejo povesti.) Povem vam pa še eno veselje. Ako si stavimo zastavice ali rešujemo uganke.

Tudi v naši čitanki imamo nekaj uganek prav za zimo. Odprite str. 145.! Čitanje, reševanje. Nadaljna obravnava prav lahka in obče znana.

120. Taščica (str. 142).*

Prim. Josin-Gangl 32. Ptiček v kletki.

Prestava po Krummacherju.

Glavni smoter: Usmiljenje do tičic posebno po zimi. Ljubezen do živalc, kadar so v sili.

Nazorilo: Živa taščica, ki jo otroci vidijo na krmilnici. Slika taščice. Čas: december ali januar.

I. Katere ptičke ste pri krmilnici že zapazili? (Sinice, brgleze, ščinkovce, taščice.) S katero imate največje veselje, kadar prileti? (S taščico.) Zakaj pa? (Ker ima tako lepo zareče perje na prsih, ker tako veselo z repkom utriplje, ker tako ljubo gleda in ker je tako krotka.) Kako se je nekdanj taščici godilo po zimi, hočemo danes čitati.

II. a) Čitanje.

*) Pri razpravljanju tega berila se lahko uporabi Erjavec: Dom. in tuje živali v podobah II. zvezek, str. 74.

b) Razjasnjevanje. O hudi zimi = ob ostri (jako mrzli) zimi; — smukne = hitro zleti, šine, puhne. — Zakaj imajo otroci taščico zelo radi? (Lepa, krotka, ljubka, zvedava, vesela.) — Bližnji gozdek = gozdek blizu hiše; majhen gozd = gozdek. Gnezdece = majhno, mično, ljubo gnezdo. — Privede = pripelje, prižene; — ljubkih = ljubeznivih; živalc = ker sta majhni. — Prav domači — nasprotno „tuj“, „ljudski“; vsakega že poznata, nič se ne bojita. — Rekó = rečejo. — Zbujá = zbudi; kje zbudi zaupanje, ljubezen? (V srcu.)

c) Večkratno čitanje.

III. Vglabljanje: Kdaj je priletela taščica k hiši? Zakaj pač? (Bila je lačna in zeblo jo je.) Kako se ji je godilo pri hiši? Ali so jo otroci lovili in naganjali po sobi? Kaj je kmalu vedela taščica? (Da ji nihče ne stori nič žalega.) Kakšna je postala? (Krotka, zaupna.) Kdo je pač imel taščico najrajši? (Otroci.) Kaj mislite, so li bili veseli, ko so oče spustili taščico v gozdek? (Ne, jokali so.) Oče so pa rekli: „Glejte otroci, ptičica bi bila žalostna, ako jo zapremo v kletko zdaj, ko ni več snega. Hoče zleteti v gozdek, mora si postaviti gnezdo; pri nas bi v lepi spomladi umrla žalosti. Saj po leti itak nimate časa, da bi se igrali s taščico. Hodili bodete na pašo, na vrt in polje. Kaj ne, vi bi tudi bili žalostni, ako bi vas jaz v hišo zaprl, pa bi šel sam na polje, na vrt in na travnike. Kaj ne?“ — „Naj le gre, naj odleti v gozdek zeleni“, so zdaj dejali vsi otroci. „Morebiti jo vidimo, kadar gremo zbirat jagode, glibanje in gobe“, reče sestra; „kaj ne, oče?“ — „Morebiti pa še pride taščica nazaj, ko bode zopet lačna“, pravi bratec. Otroci so že pozabili taščico. Zdaj pa si lahko mislimo, koliko je bilo njih veselje drugo zimo, ko prideta, ne ena, ampak dve taščici na okno. Otroci so večkrat sedli mirno za mizo ter tiho, prav tiho opazovali ljubeznivi taščici, kako se spreletujeta, kako se igrata. Včasih sta prileteli celo blizu njih in sta jih gledali. Otroci bi bili radi vedeli, kaj jih tako gledata. „Nekaj

nam hočeta povedati", si zmisli sestrice. „Kaj neki?“ Oče pa hitro vedo odgovor: „Ker ste otroci tako prijazni in ljubi z nama, zato sva se upali zopet k vam. Saj veva, da meni niste storili lani nič žalega, zato sva pa prišli letos obe k vam. In ker naju imate vi tako radi, zato imava tudi midve vas radi in jaz vas celo leto nisem zabila.“ (Se ponovi.) „Ljubi otroci“, nadaljujejo oče, „le bodite vedno usmiljeni in ne zabite nikoli ptičic po zimi!“ Otroci so si prav dobro zapomnili očetove besede. In vsako zimo so dajali ptičicam hrane na okna in na krmilnice.

V. Ali smemo ptiče loviti in jih zapirati v kletke? Glejte, ptički bi bili ravno tako žalostni, ko bi jih imeli zaprte, kakor vi. Samo po zimi moramo revicam dajati hrane in zavetja, če mraz prehudo pritiska.

b) Pridni otroci se nauče vse berilo na pamet.

c) Pismena vaja: Bodite usmiljeni! Ne pozabite ptičkov po zimi! Imena ptičkov, ki jih vidimo na krmilnici. Kaj nam ugaja pri vsaki ptičici? (N. pr. sinica lepo čivka. Za ušesi ima lepo belo liso. Brglez nosi kratek rep. Tiho kliče: si, si, ali ti, ti; kadar zleti, pa: dek, dek! Taščica ima žareče rdeče prsi. Tudi prijazno gleda. Včasih z repom miga. Ščinkovec veselo kliče; pisano obleko ima in rdeče prsi. Kos je malo večji. Črno perje se mu sveti. Rumeni kljun lepo odpira, kadar žvižga itd.)

121. Moj psiček (str. 144.).

Iz Stritarjeve knjige „Pod lipo.“ Sličica v knjigi se tudi lahko pokaže. Prav tako najdemo v Angelčku sličico „Otrok in psiček.“

Smoter:

Vcepljati ljubezen do živali v srca otrok. Kazati jim, kako se lahko otrok igra z živalmi, ne da jih trpinči.

I. S čim ali s kom se pa igraš doma najrajši? (Z bratcem, sestrico, ptičkom, golobčkom, psičkom.) Zakaj pa ga imaš tako rad? (Ker zna prositi.) Kaj še zna? Kaj zna vaš psiček? Kaj tvoj? Kaj tvoj?

Bil je deček, ki je imel zelo pametnega psička in ga je zato imel tudi nepopisno rad. Najbolj je bil vesel, ako je kdo prišel k hiši. Tedaj je poklical svojega psička ter razlagal, kaj vse zna. Pravil je tako-le:

II. a) Učitelj pove pesem na pamet.

b) Čitanje po kiticah. Razlaganje.

Kratkočasi me = kratek čas mi je, kadar se z njim igram. — Umen = razumen, pameten; — po koncu stoji = zna se postaviti na zadnje noge. — Kako prosi pes? (Postavi se na zadnje noge in s prednjimi maha.) Košarico = jerbasček. — Urno = hitro, brzo; — velim = rečem, ukažem; — jo držim = kaj? (palico); — čuje = varuje, bedi, pazi na me. — Po meni se ravna = vse tako dela, kakor imam jaz rad; — jaz ne morem trpeti dvojega: maček ne in potepuhov ne. Zakaj deček maček nima rad? (Ker lovijo ptičice.) Zakaj ne potepuhov? (Teh nihče nima rad.) Kako kaže psiček, da maček nima rad? (On jih naganja.) Kako pa, da potepuhov nima rad? (Laja nad njimi.)

III. O kakem psičku se nam tu pripoveduje? (O zelo pametnem.) Kaj mislite, od kod je psiček vse to znal? (Naučili so ga.) Kdo neki? (Oče, stric, boter, lovec itd.) Kako ravna ta deček s svojim psičkom? (Lepo.) Po čem to spoznaš? (Ker toli ljubeznivo o njem pripoveduje.)

IV. Glejte, ako bi deček začel grdo ravnati s psičkom, bi ne hotel psiček več ubogati. Ujedal bi, grizel bi in ves bi se predrugačil. Tudi z dečkom bi se ne hotel več igrati. Kakršni so psi, takšni so ljudje pri hiši. Če vidim kje hudega psa, hitro si mislim: S tem psom menda prav grdo ravnajo, najbrž ga kdo mnogokrat draži. — Le nikdar psu nagajati! Lepo z njim ravnaj, ako ga imaš doma; ako pa srečaš tujega psa, pusti ga pri miru! Najgrje je dražiti pse ali celo kamenje metati za njimi. Že mnogokrat se je zgodila velika, velika nesreča, če so otroci dražili pse. Ako pa laja pes nad teboj, pa ga prijazno pokliči, nič hudega ti ne bo storil.

V. a) Povejte zdaj vse, kar ste si zapomnili o dečkovem psičku! Kako hočemo ravnati s psički? Kaj storiš, če vidiš hudega psa? Zakaj ne smemo dražiti psov? Ker je to grdo in ker se lahko zgodi velika nesreča.) Glejte, koliko veselja je imel deček s pridnim psičkom!

b) O kateri živalci smo tudi čitali, da je pripravljala otrokom in dobrim ljudem veselje? (O taščici.) Ali še ve kdo na pamet zadnji stavek tistega berila? (Zaupanje zbudi...)

Glejte, isto velja o psičku! Kdor lepo ravna s psičkom, tega se on ne boji, zaupa mu, rad je pri njem, varuje ga in ga celo reši v nevarnosti. Psiček tudi čuti, kdo ga rad ima, in tistega ima tudi on rad.

c) (Pripoveduje se povest, kako je rešil zvesti pes malega bratca iz vode itd.)

d) To lepo pesemco se učite do jutri na pamet!

e) Pismena naloga. Povejte po pesemci, kaj vse je znal modri psiček! Začnite tako-le: Pridni deček je imel modrega psička. Nikjer blizu ni bilo takega. Kot zvesti tovariš mu je bil vedno na strani. itd. itd.

Pred svečnico se lahko ponove še enkrat berila, ki se ozirajo na božične praznike. Po razpravljanju berila: „Moj psiček“ se zopet ponovi berilo „Taščica“ ali kako drugo prikladno berilo.

b) Na kmetiji.

(Antonija Štupca pri Sv. Marku.)

Pričujoča skupina naj se izkorišča po možnosti v prid vzgoje, oblažitve srca. Po njej spoznajo otroci čednosti, kakor: hvaležnost, usmiljenost, a tudi človeške slabosti, kakor: lakomnost, nečimernost, hinavščino itd. Z ozirom na to so razdeljena berila na te-le enote:

1. Uvod: Sneg, Na ledu.
2. Spoznavanje dobrih lastnosti: Konj, Vrabec in konj, Kravica prodana, Siromak.
3. V zabavo: Domače živali.

4. Spoznavanje slabih lastnosti: Kokodin, Žena in kokoš, Leni dekli, Sraka in pav, Volčja prisega.*

Uganke, pregovori in reki se vzamejo pri dotičnih primernih berilnih sestavkih kot nameček. Podlago oskrbi prirodopisni pouk, ki naj obseza v času razpravljanja navedenih beril skupino domače živali.

122. Sneg (str. 146.).

(Primerjaj J. G. Prvi sneg. III. 62.)

Namen pesemce je, dati odduška onemu veselju, ki ga občutijo otroci, ko jamejo padati prve snežene plahčice na zemljo. Zato pa — bodi si katera koli ura — naj učitelj dovoli otrokom, radovati se o pogledu prvih snežink in gledati skozi okno. Siliti jih takrat k paznosti v katerem drugem predmetu bi bilo, kakor da jim hočemo natvezati okove. Dosegli itak ne bomo mnogo. Torej porabimo čas njihovega živahnega zanimanja za to-le pesemco! Učitelj začni:

I. Otroci ali vidite?

II. a) „Juhé, juhé, juhé,
sneg prvi pada že! —

Le pogledjte! — Na polje, trato, vrt in log
potresa perje** ljubi Bog!

Zakaj pa?

Da zdaj, ko mraz grozi skeleč,
ne zeblo bi rastlin preveč.

* Ta razvrstitev se sicer ne ujema s temeljno mislijo, ki je čitanka na njej osnovana. Ta misel zahteva to le vrsto: 1. Kmetija v zimi (Sneg, Zima, Na ledu). 2. V hlevu (Konj, Vrabc in konj, Kravica prodana, Domače živali). 3. Na dvorišču (Žena in kokoš, Kokodin, Leni dekli, Sraka in pav, Volčja prisega, Siromak). Toda v tem oziru naj vlada prostost!

Uredništvo.

** Beseda „listje“ se zameni z besedo „perje“. Otroci kaj ljubijo primer snega z mehkim perjem, ki ga sipljejo angelci iz nebeških blazin na zemljo, da bi jo prehudo ne zeblo.

Da, da! Uboga drevesa in travica in žito! Kako jih mrazi in zebe zdaj, ko piha ostri krivec! Zato pa:

Čuj, prvi sneg, le vse skrbno
pokrij z odejo nam gorko!

b) Če je mogoče, se vzame koj Čitanka in razpravlja berilo; ako pa ne, se to zgodi v naslednji uri čitanja.

Otroci, ali še veste, kaj sem vam povedal, ko je včeraj padal prvi snežec? (Vse stavim, da si je večina otrok doma poiskala pesemco; marsikateri jo tudi že zna na pamet.)

Pesem se prečita. Kaj potresa Bog na polje in trato? Kaj pa stoji tukaj? Zakaj pa listje? Vidite, v jesen je padlo listje z dreves in temu-le listju se sneg primerja. Kako smo pa rekli včeraj? Ali je sneg res podoben perju? Da, nekoliko. Kateremu perju? (Mahu, ki ga imajo gosi in race.) Zakaj pa pošilja Bog snežec? Kakšen je mraz? (Skeleč je, boleč, skeli nas.) Kje posebno? (V roke, na nogah, nosu.) In tudi rastline rado zebe po zimi. Da, one celo umro, zmrznejo, če niso s snegom pokrite. Kaj zato želimo? Komu je torej podoben sneg? Večkratno čitanje.

c) Ljubi Bog nam pošlje na zimo sneg, da rastline ne zmrznejo.

Učenje na pamet.

123. Na ledu (str. 147.).

(Tudi J. G. III. 63.)

Namen mične pesemce je razveseliti otroška srca in jim podvojiti radost drsanja po ledu. Nadalje se o tej priliki otroci pouče, kako se varujejo prehlajenja. Razpravlja se prav mrzel zimski dan! Takrat so se otroci skoro gotovo nekje drsali in mnogo jih je, ki pridejo opoldne ali celo še zjutraj vsled drsanja razvneti v šolo. To porabi učitelj kot uvod!

I. Danes opoldne ste prišli nekateri zelo razvneti in upehani v šolo. Kar vroče vam je bilo, zdaj, sredi zime. Kje pa si bil Videk? (Sanjkal sem se.) Ali si imel sani?

(Ne.) Torej si se drsal! Kdo pa se je drsal s teboj? Zakaj pa ste se drsali? Da, res, veselo je. Zato pa vam tega tudi ne prepovedujem.* Le šole mi vsled drsanja ne smete zamujati. Kje pa ste se drsali? Samo na ribnjak mi ne hodite! Lahko bi se vam led udrl. Da, da, že vidim, ta zabava vam ugaja vsem. Zato pa hočem čitati pesemco, ki nam pripoveduje o veselih otrokih na ledu.

II. a) Učitelj čita pesem prav živahno in veselo.

b) Čitanje po kiticah. Beri prvo! Kako drsamo po ledu? Da je kaj — da je kaj veselo, kaj prijetno. Kako pravimo pri nas namesto „drsamo“? (Sanjkamo). Da, sanjkamo se prav za prav le s sanmi! Ti n. pr. Drejče, ti se z malim bratcem rad sanjkaš po klancu navzdol! — Beri drugo hitro! Koliko pa se jih drsa? Kako pa? Hitro kakor veter doli in gori — hitro sem ter tja, naprej in nazaj, po potoku dol in gor. Ali so drsalci veseli? Od kod pa to veš? Da oni vriskajo samega veselja. Kako pa? Tretja kitica! Kaj se pa rado pripeti pri drsanju? Pade — zvali, prevrže, se, spodrsne se mu, podmakne se. Zakaj pa? (Polzko je, slizko.) A če se hudo ne pobije, ne sme jokati kakor majhen otročiček. To bi ne bilo lepo. Kako se nam to pove v knjigi? (Sram ga bodi!) — Beri naslednji dve kitici!

Kateri je padel na ledu? Kako se tukaj pravi ledu? Res, voda dobi po zimi trdo skorjo kakor kamen. Zakaj neki? Da mraz notri ne more ne do ribic, ne do žabic, ki so spodaj pod vodo! Na tej trdi, kamniti skorji pasti ni ravno prijetno. Kako pa stoji v knjigi? (Ni baš prijetno.) S katero besedo lahko zameniš baš? Reci drugače namesto: ravno danes je šel sneg, ravno danes sem zamudil, ravno Videk je padel! — Kako pa ga tolažijo? Ne srdi se — ne

* Prepovedati drsanje — kakor je običajno — je prav tako neprijetno kakor popolnoma brezuspešno. Mnogo bolj se priporoča, da poišče učitelj sam svojim šolarjem ugoden prostor v to nedolžno zabavo in jih primerno pouči, da se ne prehlade. Svariti jih je treba pred takimi prostori, kjer bi se lahko udrl led. (Ribnjaki, reke itd.)

jezi se, ne bodi hud! Brž ko ne se je eden zaletel vanj in zato ga prosi odpuščanja. To je prav lepo in hvalevredno. A naš Videk se je menda malo hudo držal, ker je zletel po ledu. Kako ga še dalje tolažijo? Da, že večkrat je padel na ledu in še bo; (prvič . . . nisi sel [sedel, se vsedel]). Nič na tleh se nam ne mudi — ne sedi na ledu, hitro vstani! Videk hitro poskoči in drsa naprej. Pogumen je in srčen kakor vsi naši drsalci. Le poglejmo šesto kitico!

Zakaj pa pravim, pogumni so? Kaj pa jih reže v ušesa? Da, a veseli otroci se ne zmenijo za mráz; obratno, kljubujejo mu. Kako pa pravijo? Všeč = ljubo, prijetno, drago, ugodno. In še zasmehujejo takega, ki se mraza boji. Kako pa? A nobenemu naših otrok se ne mudi za peč. Ampak drsajo dalje. Kako pa? Beri zadnjo kitico!

III. Namesto vsebine kitic odgovore otroci na ta-le vprašanja: Kdaj se drsamo? (Ko pokriva itd.) Kako se drsamo? Kaj se včasih zgodi? Kako tolažijo Vidka? S čim kažejo otroci svoj pogum?

IV. Uporaba. Kdo izmed vas pa se rad drsa? Da, to je celo prav in veselo. A marsikateri otrok si je že pokvaril zdravje pri drsanju, včasih je kateri celo izgubil življenje. Zato pa poslušajte in si dobro zapomnite: 1. Imejte zaprta usta, kadar drsate, osobito če vam je že zelo vroče in celo veter piha. Dihajte takrat skozi nos! 2. Ne jejte snega, kadar vam je vroče. 3. Ne odlagajte suknjic, ko ste razgreti in ne stojte potem — ampak pojdite hitro naprej! — Ponovi! Tako, sedaj pa vam še povem, kje se ne smete drsati. Ali bolje: Povejte rajši vi meni! (Ne po globčinah, kadar je še tenak led, ne blizu tam, kjer so izsekali luknje, ne po cesti, kjer je pot.) Zakaj pa ne? Kolikorkrat je bil led pretenak, se je vdrl in drsalca je za vedno požrla ledena voda. — Zakaj pa ne po cestah ob potih? Vidite! Nekoč so se otroci drsali po poti in prav opolzko in gladko je bilo tam. Ko odidejo, pride po poti stara, pol slepa ženica. Nise mogla ogniti v sneg in ko naredi nekaj korakov po

ledu, hudo pade in si zlomi roko! Oj, koliko je trpela uboga sirotica, kako je jokala in zdihovala! Kdo pa je zakrivil njeno nesrečo? — Bog varuj, da bi tudi vi otroci zakrivil kaj tako strašnega! Če pa bi kdo drug naredil takšno drčo po cesti, kako bomo to popravili? (Potrositi žaganje, pepel itd.) S tem ustrezemo osobito starim, slabotnim ljudem. A še drugače jim lahko pomagamo, če pridejo do tako nevarnega, polzkega mesta. Zadnjič gledam skozi okno in vidim starega nadložnega berača, kako je boječ prestavljal noge po ledeni cesti. Za njim pride deklica — in ko vidi revčka, ga prime za roko, da ga popelje in mu tako pomore preko nevarnega ledu! Oj, kako ljubo in milo je gledal Bog na usmiljeno, blago deklico! — Ko bi bilo več tako ljubeznivih otrok pri nas!

Učenje na pamet.

142. Vrabec in konj (str. 149).*

Pričujoča Fr. Levstikova pesem po W. Heyu je bila v stari Miklošičevi Začetnici v prostejši obliki. Smoter pesmi je pred vsem, pokazati otrokom lepe čednosti usmiljenja in hvaležnosti. Učila: nagačen vrabec; zelo priporočati je slika Kehrova-Pfeiferjeva, nalašč k tej pesmi narejena, ali Leutemanova podoba konj.

I. Bilo je mrzlo zimsko jutro prav kakor danes. Vso noč je bil pihal ostri krivec in s snegom zametal vse ceste, hiše in dvorišča, da nikjer ni bilo videti pota. Ko je blede solnce vstajalo izza gora, so se budile z njim tudi ljube ptičice. Med njimi si poglejmo danes vrabca, ki se je bil na noč stisnil k slamnati strehi, da ne zmrzne. Joj, kako ga zebe, ko se zbudi! In lačen je, grozno lačen. Da bi le dobil kaj pod kljun, potem se zima že prenese. Torej pojdimo iskat! Tako si misli. Ali o joj! Vse dvorišče je pokrito z gosto sneženo odejo; pred hleve je nanosil veter

* Berilo „Konj“ je za to stopnjo pač pretežko. Le v posebno ugodnih slučajih se ga loti posebno spreten učitelj! Uredništvo.

sneženi drob celo do vrat, še čez prag ga je nasul. Kokoši so menda nakrmili v kuhinji ali veži, ker nikjer zrnca ni. Kaj početi? Ves obupan se ozira lačni siromaček in suče glavico, ali res nikjer ne bode nič. Nič in zoper nič! Torej pojdimo naprej k sosednji hiši! Tukaj je gostilna. Tu bode kaj! In res! Kolika sreča! Ravnokar je privlekel konjič težek voz ledu in se ustavil sredi dvora. Hlapec ga pokrije z volneno odejo in mu nasuje ovsu v pripravljene jasli. Oj, koliko ovsu je to in kako diši našemu konjiču po težavni vožnji! Gladni vrabec bi najrajši zletel kar v jasli in se nazobal tečnih zrn. Želodček mu že poka lakote. A zboji se. Kaj, ko bi se konjič ujezil in s svojimi velikimi zobmi hlastnil za tatičem! Gotovo bi bilo po njem. — Torej kar v jasli med oves, to ne bo šlo. A ovsu mora dobiti. Naposled si nečesa domisli, kar je bilo zelo modro. Čiv, čiv, ček, ček — zakliče, sede na rob jasli prav na ogel, našopiri perje in začne z milo prosečim glasom:

II. a) „Konjiček, v jasliah zob imaš
in izlahka tudi meni daš.“

In, da bi se konjiču še bolj smilil, ga prosi, naj pogleda, kako je sestradan in zmrzel. Reče torej:

„Trepečem v slami od zimé,
držim se lačen v tri gubé.“

Konjiček, ki je bil prej ves vtopljen v svoj dobri oves, neha jesti; začudeno vzdigne glavo in pogleda na ubogega ptiča beračka, ki proseče utriplje s perutnicami. Dobremu konjiču se revček zasmili. Zato mu prijazno reče:

„Zobí je tukaj dosti res;
ne boj se me, le kljuní vmes!“

Tega ni bilo treba dvakrat praviti. Že sedi sestradani vrabič sredi jasli in hiti kljuvati in zobati in jesti, kakor bi

se hotel založiti za vso zimo. Konj pa ga je nekaj časa gledal s svojimi debelimi očmi, potem

„Zobala sta lepó ta dva,
nasitila se vkup oba.“

Kako vesel je zletel vrabček zopet na streho, ko je imel želodček poln dobrega ovsa. Kar nič več ga ni zeblo. Po vsem životku ga je prešinjala gorkota kljubu strašnemu mrazu. Drugi ptički, ki niso ničesar našli, so zmrzovali in zmrznili, a naš vrabič se je z novimi močmi pripravil za drugi dan. Ni zabil dobrega konjiča, ki ga je rešil hude sile in premišljeval je, kako se mu hoče skazati hvaležnega. Zdaj, po zimi, ni prilike. A zima je minevala, prišla je pomlad; solnce vedno bolj pripeka in:

„Rodi se leto pregorkó,
mušic in muh je vse živó.“

Oj, kako silo so imele krog hleva in osobito krog našega konjiča! Pregarjal jih je z repom, nevoljno stresal glavo — a male hudobe so se tem huje zaganjale vanj. To zapazi naš vrabec. Zdaj je ugodna prilika, skazati se hvaležnega usmiljenemu prijatelju konjiču. Vidite! Gorje muham!

„Zdaj vrabec hitro jih lovi,
da konj ubadov ne trpi.“

b) Enkratno prečitanje vsega berila.

c) Razlaganje: v jasliah zob imaš = v j. i., kar se zoblje (oves). Izlahka — lahko, slobodno. V tri gube. Vrabec je rekel več, kakor je mogoče. Kako pa se držiš, kadar te zebe? (Skupaj, v dve gubi.) Pokaži! Tudi druge stvari lahko položim v dve gubi, n. pr. papir, ruto. Sem pogledjte! Denem ga lahko v dve, tri in več gub. Ali se pa more človek držati v tri gube? Vrabec? (Ne.) Zakaj pa je vendar le rekel v „tri gube“? Vidite, pretiral je, več je povedal, ker ga je

strašno zeblo in je bil hudo lačen. Zato pa si je mislil: Rečem li v tri gube, še bo boljše, bom se konjiču še bolj smilil.

Kako torej lahko rečemo namesto: zobi je tukaj dosti? (Ovsa . . .). — Kljuni vmes = vzami si, zoblji s kljunom! — Rodi se leto = naredi se, pride leto (poletje). — Pregorkó = prevroče, pretoplo; — vse živo = polno, mrgoli. — Da konj ubadov ne trpi = da ga ubadi ne pikajo, zbadajo, nadlegujejo. — Večkratno čitanje.

III. Kdaj je to bilo, da je vrabec konjiča prosil ovsa? Zakaj pa? (Da, lačen je bil, v sili. In zato je prosil.) To je bilo modro in pametno. Kako je torej vrabec ravnal? Poglejmo si konja! Kako se je vedel proti revežu vrabcu? Kakšen je torej bil? (Usmiljen, dobroten, dobrosrčen.) Ali je vrabec pozabil sprejeto dobroto? Kako pa to veš? S čim jo je vračal? Kakšen je torej bil? Oba nam ugajata konj in vrabec. Zakaj? Usmiljenost in hvaležnost sta zelo lepi čednosti.

IV. Usmiljeni bodimo do revežev, hvaležni pa do svojih dobrotnikov!

V. a) Kaj, ali morete biti tudi vi otroci do koga usmiljeni? Poglejmo! No A, kaj hočeš povedati? Prav! Še več! (Revnemu otroku kruha dati, beraču vinar, bolnemu hlapcu prinesiti vode, devati mrzle obkladke na glavo, bolni babici muhe odganjati itd.). Katero drugo čednost še smo imenovali? (Hvaležnost.) Zakaj že pravimo o vrabčku, da je bil hvaležen? (Ni zabil dobrote; jo vračal.) No, sedaj pa mi povejte otroci, ali ne sprejemate tudi vi vsak dan dobrot, obilo dobrot? Od koga? Naštej mi, kaj ti starši dobrega store! Kaj učitelji? — To so torej vaši dobrotniki. Pa nekoga ne zabimo! Vidite, ljubi Bog je vas vseh največji dobrotnik!

Torej otroci! Kakšni moramo biti svojim dobrotnikom? (Hvaležni.) A to-le hvaležnost bo treba izkazati tudi v dejanju. Vrabček tudi ni le pravil: Hvala lepa, dobri konj, jaz te rad imam, jaz sem ti hvaležen — ampak je to hvaležnost

izkazal v dejanju. Kako že? Kako pa se hočemo mi v dejanju izkazati hvaležne? (Lepo se vedimo, radi ubogajmo, molimo itd.!) Prav! Če boste prav hvaležni, v dejanju hvaležni, dobri in pokorni otroci, vas bo ljubi Bog zelo rad imel, vam srečo dal in vas tudi vzel v nebesa. Pomnite: „Kakršna setev, takšna žetev.“ In: „Kakor drugim posojamo“ itd. (Glej: Reki . . .).

b) Učenje na pamet in leposlovljenje z razdeljenimi ulogami.

c) Pešem se prepíše in vstavijo manjkajoči narekovaji. Spisna naloga: Vrabec je bil zelo lačen. Zato poprosi konjička ovsa. Ta mu dovoli da zoblje z njim. Prijazno sta zobala oba iz jasli. Vrabček pa ni zabil konjeve dobrote. V zahvalo mu je lovil po letu muhe, da ga niso več toliko nadlegovale.

d) Poiščite pregovore, ki vas spominjajo te pesemce! (Kakor drugim posojamo, tako oni nam vračajo. Roka roko umiva. Danes ti meni, jutri jaz tebi.)

128. Kravica prodana (str. 149.).

Edini namen te lepe Stritarjeve pesmi je, oblažiti srca otrok in negovati ljubezen do živali. Tukaj se bo etiški čut najgloblje vtisnil v srce, ako pesmi ne razkosavamo, ampak jo po primernem uvodu, ki nam ustvari potrebno razpoloženje, položimo v otroško dušo, da v njej deluje.

1. Pri sosedovih so imeli lepo kravico, ki so jo klicali Sivko —. Zakaj neki? Dobro. In to Sivko je gonila Jerica po letu vsak dan na pašo, po zimi pa ji je polagala lepo dišeče seno. Rada je imela deklica svojo kravico, ta pa svojo pastirico. Zakaj pa? Vidite, Jerica je lepo ravnala z njo. Nikoli je ni pretepavala ali suvala. Nikoli ni vpila in kričala nad njo, kakor to delajo sirovi pastirji. Zato je bila kravica pohlevna in pokorna prav kakor njena pastirica. In rada jo je ubogala; pasla se je le ondi, koder je hotela deklica in nikoli ni šla v škodo. Obema je hitro minil čas na paši:

deklici, ker je lepo prepevala, in kravici, ki se je za to pasla tem rajša. In ko sta prišli zvečer domov k materi, so ju navadno pohvalili obe — deklico, ki je tako čedno pela na paši in še kravico, ker se je dobro napasla in dala obilo mleka.

A prišla je huda draginja in oče so potrebovali denarja. Niso ga imeli kje vzeti. Zato so se odločili prodati kravico, da poplačajo davek. Oj, kako je jokala Jerica, ko je slišala, da se bode morala ločiti od svoje ljube kravice. A vse ni nič pomagalo. Le to jo je tolažilo, da kravčeta ni kupil mesar, ampak kmetica sosednje župnije. Pri njej se bode Sivki gotovo dobro godilo. Ko so poslali po njo, je šla Jerica vsa žalostna v hlev, da se poslovijo od dobre živali. Kravica jo je milo pogledovala, kakor bi razumela, kaj ji pravi. Kaj pa ji je pravila? Poslušajte!

II. Učitelj čita berilo ali boljše, krasoslovi ga na pamet.

III. Večkratno čitanje in učenje na pamet.

Vsako razlaganje in vglabljanje izostane.

Kot dobro došlo nasprotje se ponovi pesem Sirovež, str. 104.

126. Siromak (str. 154.).

(Tudi J. G. I. 12.)

Pričujoča pesemca, vzeta iz Stritarjeve zbirke „Pod lipo“, nudi najugodnejšo priliko, zbuditi v otroških srcih usmiljenje do revnih starih ljudi. Naj se izkorišča v tem oziru kakor najbolj, da se otroci nauče lepega, dobrotnega vedenja do siromakov. V to svrhu se je nekoliko bolj razširila V. točka. Porabiti je za njo posebno uro.

I. Kje si doma? A. Tvoj oče imajo lepo, zidano hišo! Kje pa ti? B. Poznam vašo hišico! Majhna je sicer in pokrita s slamo, a vendar čedna in prijazna. Nekateri vaših staršev sicer nimajo lastne hiše, a vsekakor so si najeli dom in otroci veste, kam domov. Kaj menite, ali je vsak človek tako srečen kakor vi, da ima dom in posteljco svojo? O ne, mnogo jih je, ki nikjer nimajo doma, ki nikdar ne vedo,

kje bodo spali, kje prenočili. To so siromaki. — Kdo je tebi dal sukajico? In tebi? Vsi imate očeta ali mater, strica ali botro, ki vam kupujejo obleko. Kaj menite, ali ima vsak otrok očeta in mater, ki mu skrbita za obleko? Da, mnogi nimajo nikogar, da bi jim kupil suknjico, nikogar, ki bi jim dajal obleko. Tudi sami si je ne morejo priskrbeti. To so siromaki. — Kdo ti je danes urezal kruh? Kdo ti je dal jabolko? Pogače? Koliko ljudi pa baš danes nima kaj jesti, ne kruha, ne jabolka, ne pogač! Mnogo se jih potika od hiše do hiše, sestradanih, slabo oblečenih, brez doma, brez prijateljev, brez tovarišev i. t. d. To so siromaki. — Bil je nekoč takov revček. Star je bil že in sključen ter se opiral na debelo, leseno palico. Lačen in utrujen od hoje sede ob cesti tik velike zidane hiše. Palico je položil zraven sebe, sklenil roke na kolenih in čakal. Kar pride iz hiše mali, petletni Janezek. Ko zapazi tujega moža, ga začudeno gleda. Ne ve, kdo je in kaj bi rad; a ne upa si blizu. Starčka to žalosti in v srce boli. Zato se obrne k njemu, ga vpraša in mu govori tako-le:

II. a) Učitelj krasnoslovi pesem z lepim poudarkom na pamet, potem koj nadaljuje: Ko Janezek to sliši, se mu revček zasmili v srce. Urno steče k materi ter jim pove, da sedi siromak pred hišo. Mati so bili baš vzeli pogače iz peči in mu odrezali velik kos, naj mu ga nese. To bi morali videti Janezka, s kolikim veseljem je skočil in prinesel pogače ubogemu starčku. — Oj, Bog ti plati, stokrat plati, ljubi, dobri otrok“, reče berač in željno stegne suho roko po okusnih pogačah. Kako so dišale ubogemu revčku! — Janezek ga je malo gledal, potem pa veselo stekel materi pravit: „Mati, kako je bil lačen! Kako je jedel!“ In šel še je k vratom polukavat, da bi videl, kaj bo revček začel. Ta se je še enkrat ozrl k njemu ter mu nakimal, potem počasi vstal, vzela palico in šel naprej svojo pot, — Mi pa sedaj poiščimo pesem in pogledjmo še enkrat, kaj je pravil siromak Janezku!

b) Pesem se vsa prečita.

c) Razjasnjevanje po kiticah.

1. Zakaj pa je siromak ogovoril dečka? (Ker ga je debelo gledal = začudeno, nezaupno gledal.) Ali je to bilo siromaku prav? (Ne, bolelo, žalostilo ga je.) Zato mu je vse to pravil, kar čitamo. Pol slep = skoro slep, komaj vidi.

2. Zakaj omenja, da imajo drugi ljudje dom, njive, vrtove? — Hoče s tem reči, da on vsega tega nima. Kaj le je njegovo? (Koprive na potu in tu in tam tudi kakšna cvetica.) Ali so koprive kaj lepega? Nihče jih ne ceni! Zakaj? In če hodiš bos po koprivah, kaj se zgodi? (Opečeš se, bolečine imaš.) Glejte, hotel je reči, da ima revček le žalosti in bridkosti na svetu. — Ljudje ga zaničujejo, lačen je, zebe ga — to so bridkosti njegovega srca. — A kaj še najde včasi med koprivami? (Cvetice.) Veste li, kaj meni berač s temi cveticami? To je veselje, ki ga ima, če najde usmiljenje in dobrotnost pri ljudeh. N. pr. ko mu je deček prinesel kos pogač, to ga je veselilo, to mu je bila cvetica med koprivami.

3. Po svetu ubijal = med drugimi ljudmi, v tujini se mučil, okrog hodil, služil in trpel; dokler še je bil mlad, je imel še zaslužka, a sedaj, ko je star in pol slep, so ga spodili, in mora beračiti. — Pod tujo streho = pri tujih ljudeh, v tuji hiši; — truden = zdelan, zmučen. Zadnji dve vrstici pomenita, da si je moral obleke prositi.

4. Užil bridkosti = trpel, hudega skusil, žalostnega doživel. — Zadnji dve vrstici: v nebesih upa najti veselje in plačilo za vse, kar je hudega prebil.

Večkratno čitanje.

III. Zadnjič smo čitali pesem o siromaku, ki se nam je vsem priljubil. Hočem sedaj videti, kdo izmed vas ga še dobro pozna. Kdo torej ve: Kakšen je bil siromak? (Vsebina 1. kitice.) Ali pa tudi vemo, zakaj je bil siromak žalosten? (Vsebina 2. in 3. kitice.) Kaj pa ga tolaži v bridkosti? (Vsebina 4. kitice.) Po teh vprašanjih, ki se

zapišejo na tabli, se pripoveduje vsebina pesmi. (Se porabi za spis.)

IV. Siromak je vreden našega usmiljenja, ker je star in ubog ter nima ne stanovanja, ne hrane in zaradi tega mnogo trpi.

V. Kdo je že videl takega siromaka? Ali vam je tudi tako govoril? (Ne, le prosil je.) Pač, pač, govoril vam je prav tako — a ne z besedami, ne z usti, le z očmi, le z žalostnim obrazom! Le pogledjte siromaka v oči, kako proseče se upirajo na vas, kakor bi hotele reči: „Ljubi otroci, usmilite se me! Le pogledjte, kako sem ubog! Moje lice ni več okroglo in rdeče kakor vaše, ker sem star, in žalost mi je nagubila obraz. Oči so mi ugasnile premnogih solz, ki sem jih prejkokal. Ves sem se posušil, ker masikateri dan še nimam skorjice kruha, da bi jo pojedel. Obleka moja je slaba in ponošena, ker nikdar ne dobim nove. Le kar je ljudem pregrdo in preslabo, to meni dado. Kolikokrat me zapodijo od hiše, da se ne vem kam obrniti. In kadar s težkočo šepam po cesti, še se otroci norčujejo iz mene! — Nihče na svetu me nima rad, nihče me ne pogleda prijazno, vse me črti, vsakomur sem na poti, nikjer nisem doma, nimam ničesar kakor to-le palico, na katero se opiram. O, ljubi otroci, nikar me še vi ne zaničujte, nikar me tako ne glejte, saj vem, kako sem star in nadložen!“ — Vidite, vse to vam molče govori siromak. No, ljubi otroci, kaj pa boste storili, ko zopet srečate siromaka? (Milostinjo dali, prosili starše, naj dado.) Kaj pa, če mu nimate kaj dati? Vendar mu lahko izkažete dobroto in revčku pripravite veselje. Veste li kako? Pozdravite ga, prijazno besedo mu dajte recite mu: „Oče, ko pridete v našo vas, vam nekaj prinesem.“ Če pa je ledeno, popeljite ga malo, pomagajte mu! Da bi vedeli, ljubi otroci, s kakim veseljem gleda nebeški Oče na tako usmiljene, dobrosrčne otroke! — Kako hudoben je otrok, ki se smeje, če zagleda slabotnega revčka ali celó kamen vrže za njim! To je strašna neusmiljenost! Take

otroke čaka ostra šiba božja. Bil je некоč tak prevzeten deček, ki je berače zasramoval in se jim posmehoval. Kako ga je ljubi Bog kaznoval? Ko je odrasel, je lahkomišelno zapravlil vse premoženje in kot starec je moral sam prosjačiti od hiše do hiše. Tega se spomnite, ko vidite siromaka in ne zabite, da se lahko vsakomur tako godi na stara leta! — Sedaj pa mi povej pesem o siromaku na pamet!

127. Domače živali (str. 150.).

Ni je kmalu pesmi, ki bi tako elektrizovala otroke, kakor pričujoča Levstikova. Nazorila ni treba, tu deluje otroška domišljija brez pripomočka.

I. Ali še veste otroci, kako smo poslušali spomladi v gozdu ptičji zbor? Slavček je tožil v goščavi, kosek žvižgal prevzetno na vrhu visoke smreke. Ščinkovec je činkal na hrastu. Ali še veste, kaj je pravil? (Ti, ti, ti, jaz sem še višji ko ti.) Kaj pa nas je vuga povpraševala? (Te kosti bolijo?) Kaj pa še? (Stric motovilo, ali si videl mojo kobilo? Tam na gomili so jo gonili.^{*}) Kako veselo je bilo takrat! S škrjančkom bi bili najrajši poleteli pod modro nebo. To so bili rajski, blaženi časi. — No, po letu so pa prišli drugi pevci na vrsto, na katere smo bili spomladi pozabili. A? Kaj pa da, to so bili naši pozabljeni pevci v mlaki. Kaj so že pravili?^{**} Zdaj pa vsi ti pevci molče. Ptičkov ni, odleteli so, žabice spe — vse v naravi je tiho in mrtvo. Pa nekaj le hočemo poslušati, da nam ne bode dolg čas v tej zimski tišini. Poglejmo si nov mešan zbor! Pojdimo poslušat, kaj pojejo — ali bolje — kaj nam pravijo domače živali!

II. Čitanje berila; onomatopoetiške posebnosti (posne-manje živalskih glasov) naj se prav poudarjajo.

III. Kaj pravi pes? mačka? itd. Ako je kaj nejasnega, se razloži.

* Primerjaj: Erjavec, Domače živali!

** Primerjaj berilo „Pozabljeni pevci“ str. 96.!

IV. Igra. Otroci se igrajo domače živali. Na določeno znamenje posnemajo vsi pšička, mačko, kozo itd. Privzame se še petelin, puran itd. Najprej enoglasno, potem s premenjenimi ulogami.

Igra je vsekakor precej glasna — a za otroke neizrecno vabljiva.

128. Žena in kokoš (str. 151); Leni dekli (str. 152.); Sraka in pav (str. 153.).

Ker so pojmi: lakomnost, lenoba in gizdavost znani otrokom iz prej razpravljenih beril, kakor „Lakomni pes“, „Lakomni kozel“, „Lepa suknja“, „Pesem nagajivka“ i. dr., se priporoča namesto postopanja po znanih stopnjah obratna pot, ki bo otroke zanimala mnogo bolj.

I. Koncem ure vpraša učitelj otroke: Ali se še spominjate, da smo se učili o živali, ki je bila kaznovana za lakomnost? Zakaj smo rekli, da je pes bil lakomen? (Z enim kosom ni bil zadovoljen, hotel je imeti dva.) Dobro! Kakšna lastnost je lakomnost? (Grda, slaba.) Povej mi še katere nelepe, slabe lastnosti! (Gizdavost, lenoba, neusmiljenost, jezljivost itd.) Tako! Sedaj pogledjte na tablo! Tam je zapisano: Lakomnost, lenoba, gizdavost. O kom smo se učili, da je bil len? gizdav? Veste, zakaj je to pisano na tabli? — Nekdo je bil lakomen ter kaznovan za svojo lakomnost; in spet nekdo je bil len in tudi kaznovan za svojo lenobo; in poslednjič je bil nekdo gizdav in prav hudo kaznovan za svojo gizdavost. Kdo je to bil in kako se je to zgodilo, imate zapisano v Čitanki. Poiščite mi ta tri berila do ponedeljka! Da jih pa boste laže našli, iščite od berila „Konj“ — naprej — a ne predaleč! Zapišite si te tri lastnosti na tablice, da jih ne pozabite!

II. a) Prihodnjo uro učitelj vpraša: No, otroci, sedaj sem pa zelo radoveden, ali ste našli, kdo je bil lakomen? Zakaj pa? (Otroci pripovedujejo povest — Žena in kokoš.) Ali mi ve tudi kdo pripovedovati o kaznovani lenobi? (Leni dekli.)

Dobro! Katero slabo lastnost še smo imeli zapisano na tabli? Res! Ste li našli povest, kako je bila gizdavost kaznovana? Pripoveduj! Ali zna kdo pesem na pamet?

b) Že vidim, prav pridni ste bili. Če ste le vse sami našli.* Tako, sedaj pa si moramo vsekakor še malo pogledati ta-le berilca. Zakaj pa? (Besede bomo iskali, ki jih težko umejemo.***) Razlaga.

c) Skupno čitanje vseh treh beril.

III. Učenci zapišejo berila na pamet!

IV. Pregovori. Kateri pregovori nas spominjajo lenih dekel? Poiščimo! (Lenuha dan straši. Kdor male nadloge ne potrpi, si čisto še večjo težavo naredi.) Kateri pregovor pa nečimerne srake? (Ne prileže se vsaka roža za klobukom. Gizdavost si sama jamo koplje!) Enega še imamo, ki je naperjen proti lakomnosti. A težko ga je najti. Migljaj vam pomore: Lakomnost se pravi tudi pohlepnost. Torej? (Pohlep oslepi.) Se razloži na podlagi berila.

Skupni povzetek.

V prirodopisni uri so se ponovile domače živali kot življenska skupina. Za tem se ponovi tudi skupina beril in se utrdijo po medsebojnem primerjanju dobljeni abstraktni pojmi.

Katera berila nam pripovedujejo o domačih živalih? Po njih smo se naučili mnogotero lepih lastnosti, ki so nam ugajale. Mislite na berilo Vrabec in konj! Česa smo se tam učili od konjiča? (Usmiljenosti.) Kdor je usmiljen, on rad da drugim. Zato pravimo tudi tej lastnosti:

* Sicer pa tudi nič ne de, če se po takih nalogah zbudi zanimanje staršev ali starejših bratov in sester, da pomorejo otrokom.

** Tudi na to je otroke navajati, da sami poiščejo težko umljive besede. To oživi ponk.

radodarnost, darežljivost. Tisti je dobrega srca, ki je usmiljen; zato imenujemo usmiljenega človeka tudi dobrosrčnega, blagosrčnega. Ponovi! Katera pesem nas uči še dobrosrčnosti? (Siromak.) Kako pa imenujemo tistega, ki noče ničesar dati revežem? (Neusmiljen, trdosrčen.) Kakšen pa je bil vrabec? (Hvaležen.) Zakaj? Kako pa je ravnal volk, ki ni izpolnil dane obljube in še je dobrotnemu kmetu odnesel pujska? (Nehvaležen.) Kakšen je še bil? (Prekanjen, premeten, zvit, predrzen.) Kakšne lastnosti so to? Katere slabe lastnosti smo še spoznali pretekle tedne? (Ničemurnost.) Iz katerega berila? (Sraka in pav.) Katero še? (Napuh iz berila Kokodin, lakomnost iz berila Žena in kokoš itd.)

Naštej mi vse slabe lastnosti, ki jih poznaš! Za katere dobre lastnosti se moramo potruditi? — Sedaj pa pazite! Ali moremo vse te lastnosti videti pri človeku? Če ga pogledaš, ali veš, da je ta deček lakomen? Vidite, lakomnosti videti ne moremo, ker ni na roki ali nogi ali licu — sploh ni na telesu; ta lastnost je na duši. Zato ji pravimo duševna lastnost! Katerih lastnosti še tudi ne vidimo? Kako jih bomo imenovali? — Naštej lepe duševne lastnosti! (Hvaležnost, usmiljenost, pogum itd.) Imenujemo jih tudi duševne *vrline*. Katere so torej duševne vrline? Te vrline so najlepši kras vsakega otroka. — Katere so pa slabe duševne lastnosti? Imenujemo jih *slabosti*. Slabosti je treba premagovati, se jih odvaditi. Kako naj to storimo, nas uče starši in učitelji. Kako se torej odvadimo slabosti? Sedaj zapišite vse duševne lastnosti, ki jih poznate, najprej vrline, potem pa slabosti!

c) V prirodi.

(Ljudmila Schreiner v Slov. Bistrici.)

Ta skupina se bode razpravljala po navodilu k drugi Čitanki 2. polovico meseca januarja, oziroma v februarju. Z ozirom na pripravo iz nazornega nauka se bode delila vsebina v naslednje oddelke: a) rastlinstvo po zimi (berila 7, 8, 9, 10); b) živalstvo po zimi (berila 3—7); c) skupni povzetek vse skupine je berilo „Po zimi v gozdu“ in „Po zimi iz šole“.

I. oddelek: rastlinstvo po zimi.

Iz rastlinstva bode po zimi gotovo najbolj zanimala jelka zaradi uporabe za božično drevo. Začnimo torej z berilom „Zakaj je jelka vedno zelena“! Na tak način budimo najlaže zanimanje otrok do rastlinstva po zimi. Navajamo jih, da se tudi v tem za rastlinstvo najneugodnejšem času ozirajo po naravi, jo opazujejo v zimski obleki in jo primerjajo z lišpom, ki jo odeva po leti. Tudi lipo (Lipa) in hrast (Ošabneža) še bomo ogledali v zimski suknji in na zadnje se sama ob sebi poda 10. točka: Da mi biti je drevo.

II. Iz živalstva v prirodi nas po zimi najbolj zanimajo oni ptiči, ki pri nas prezimujejo, ki po zimi toliko trpe, ki se jih naj človek usmili. Berila te vrste se naslanjajo na razpravo dotičnih živali v nazornem nauku. Glavni smoter takih beril je ta, da budijo zanimanje in usmiljenje do stradajočih naših prijateljev. Če slišimo pravljico „Zakaj ima krivokljun krvavordeče prsi in navzkriž zrastle kljun“, se mi ta znaka tako vtisneta v spomin, da ju ne pozabim, če tudi sicer nič več ne vem o tem ptiču.

Združimo sedaj, kar smo slišali o drevesih in ptičih po zimi, pa se nam poda precej popolna slika zimskega življenja v gozdu. In kako se počuti šolarček, ko mu škriplje pod nogami trdi sneg? To pa pove mična Stritarjeva pesem: „Po zimi iz šole“.

129. Po zimi iz šole (str. 156.).

Ta pesem se da porabiti vsej skupini za uvod, ali pa tudi za konec. Ker ne vpliva toliko na razum kakor na čuvstvo, bode za čas razprave te mične pesemce merodajna edino le priroda. Izberimo si mrzel zimski dan (iz tega vzroka bo bolje, obravnavati jo v začetku skupine), pripravljajmo otroke s kratko označbo zime in učenci bodo gotovo poslušali z odprtimi ušesi. Ne bi pa bilo na mestu, berilce prav na dolgo in široko razpravljati.

I. No, kako vam je bilo danes v šolo grede? (Zelo mrzlo.) Kaj si videl na polju, na travniku, mimo katerega si hodil? (Vse je s snegom pokrito.) Ali se sedaj tudi radi igrate zunaj na vrtu, kakor ste se vse poletje? (Sedaj nismo radi zunaj, radi se grejemo pri topli peči.) Vam pa se godi

še dobro, ker se vsaj ogrejete v topli sobi, a ubogi ptički, kako pa je njim? Zakaj se ne greste gret na solnce, če vas zebe? (Solnca navadno sploh ni videti, le tu pa tam se pokaže iz oblakov. In če se tudi prikaže, nima nič prave toplote). Natančnejšo sliko zimskega dne podamo v nazornem nauku. Na tem mestu je treba le nekoliko otroke spomniti tega, kako nam je, kako se počutimo, ko moramo v trdi zimi hoditi dolgo pot. Čitajmo, kako nam opisuje pesnik Stritar pot po zimi iz šole!

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje:

Dol in breg = dolina in hrib = vsa zemlja.

Pod nogo škriplje trdi sneg. Kdaj škriplje sneg? Od česa je trd? (Od zime. Zmrzel je).

Zakaj ptičice privzdigujejo nožice nogice)? Kaj storiš ti, če moraš v mrazu dalje časa stati? — Zaspano, kakor da je v šoli, z neba mi gleda solnce doli = solnce medlo sije; le tu pa tam pogleda izpod oblakov. Prav tako gleda solnce z neba kakor vi, kadar ste prav zaspani, nepazljivi. Ali je prav, če učenec zaspano gleda v šoli? Tudi solnce nam ne ugaja, če je zaspano, če nima nič prave moči (toplote). — Delo = dejalo. — Solnce gre spat = solnce zahaja in zatone. Kam? Za gore, v morje. Ob morju je videti, kadar solnce zahaja, kakor da bi se v morje potapljal in na zadnje zatonilo. Pravijo, da solnce po noči spi v lepem gradu, ki je ves iz kristala. Kristali so svetli in bleščeči kakor led ali steklo. — Dvigajta pete = vzdigajte noge = urno hodite! —

Pesem se večkrat prečita.

III. IV. Res imate zdaj včasih malo potrpeti. Pa nič ne obupajte! Pride pomlad in tačas bode zopet vse boljše in lepše. Kdor se hoče česa naučiti, kdor hoče kdaj učen biti, se mora pač tudi potruditi. Zakaj resnično pravi naš pesnik: „Oh poln težav je in bridkosti že sam začetek učenosti!“

V. Učite se pesem na pamet!

130. Zakaj je jelka vedno zelena. (str. 162.).

To mično basen razpravljamo pred Božičem. Takrat smo v nazornem nauku govorili o gozdu v zimski obleki ter omenili tudi dreves, ki so po zimi zelena. Za 5. stopnjo razpravljanja uporabimo to berilo.

I. Za pripravo se ponovi na kratko, kar smo slišali o jelki v nazornem nauku, primerjaje jo z drugimi drevesi, ki po zimi žalostno mole svoje gole veje proti nebu; jelka pa ima tudi po zimi lep, zelen koš. Bog je torej to drevo odlikoval pred drugimi drevesi: Zakaj je Bog baš jelko tako odlikoval, da je vedno zelena? Čitajmo!

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje:

Uspavati = mati ziblje otroka, ga nosi na rokah, mu poje, da zaspi. — Ptičice so umolknile = so utihnile, nehale peti. — Blejati = beketati; koza, ovca bleje ali bekeče; primerjaj: pes laja, mačka mijavka, i. t. d.

Pajčolan = tako tanka in prozorna rutica kakor pajčevina. Kdo nosi pajčolan (Gospe). Zakaj? — Zakaj je pokrila Mati Božje dete? (Da ga ne moti veter.) — Veter zatuli = začne tuliti; psi tulijo. Veter tuli, če piha skozi kako luknjo ali skoz veje dreves. — Usmiliti se: usmiljenje imeti. Usmiliti se berača, bolnika, nesrečneža. — Razprostreti = raztegniti. Učitelj razprostre roke. Razprostrite roke!

Jelka je razprostrela (raztegnila, razširila) veje nad hlev, je pokrila hlev s svojim vejami. — Krasiti (kras) = lepšati (lep), zaljšati (zal), kititi (kit). — Odslej = od zdaj. — Veter šepetati = šepetati = na tiho govoriti. Kaj slišimo, kadar veter pihlja po vejah dreves? (Kakor da bi kdo šepetal.) Zato rečemo: veter šepetati = pihlja skoz veje, šumlja. — Vonj = vonjava, prijeten duh, dišava. Na jelkinih vejah se rada napravi smola, ki jako prijetno diši ali vonja. Zategadelj v gozdih, v katerih so jelke (ali smreke), jako prijetno vonja, zlasti zjutraj. Zdravniki pravijo, da je ta vonj posebno dober

in zdrav tistim, ki so na prsih bolni. — V senci iskati hladu: Kam se skrivamo po leti, če je prav vroče, pred vročim solncem? (V gozd, v senco košatih dreves). Zakaj? (Ker je tam hladno). Vse berilo se večkrat prečita.

III. Kje se je rodil Zveličar? Opiši mi kraj, kakor si ga misliš! (Zunaj mesta Betlehema je stal hlev. Okoli hleva so rastla drevesa in grmovje; ovce so se pasle na travnikih pri hlevu. V hlevu so bile jaslice, ki je v njih ležal na slamici Zveličar.) Kdo je čuval Božje dete? (Marija.) Kaj si žele tvoja mati, ko uspravajo majhno sestrico? (Da bi bilo prav mirno v sobi.) Tudi Marija je želela, da bi bilo okoli hleva prav mirno, tiho. Ali se ji je izpolnila želja? (Ptičice so umolknille in ovce niso več blejale.) Kaj stori Mati Božja, ko zaspi Dete? (Pokrije ga s pajčolanom.) Ponovi ves odstavek! (V betlehenskem hlevu je Mati božja uspravala Zveličarja. Okoli hleva je bilo vse mirno.) Kako bi lahko na kratko rekli, kar smo slišali v 1. in 2. odstavku? (Kako je Mati božja uspravala Dete božje.) — 3. odstavek: Česa je Mati božja prosila drevje. 4. odstavek: Kako je zahvalila in obdarovala jelko.

Vsebina berila se skupno ponovi po gori zapisanih točkah. Učenci naj govore, kolikor mogoče, samostalno!

Čitali smo že kako je Bog odlikoval drugo drevo. Katero? (Jablano.) Ponovi tisto pripovedko! Zakaj je Bog dal jablani belordeč cvet, rmenordeč, močno dehteč in trajen sad? (Zaradi njene usmiljenosti, ki jo je imela z ubogo udovo.)

IV. Pomnite: Bog nikomur dolžen ne ostane.

V. Pravopis: Kateri samostalniki so tiskani z veliko začetnico? (Zveličar, Dete božje, Mati (božja); kateri pridevniki? (Odrešenikovega, Gospodovega.) Zakaj? Glej 2. Jezikovna vadnica str. 5.!

Rabite v stavkih besede: uspravati (Teta — sestrico), blejati (Lačne ovce v hlevu), pajčolan (Gospe nositi), zatuliti (Volkovi gredoč na lov), razprostreti (Perilo na trati), krasiti (Cvetice travnik), šepetati (Učenci ne smejo v šoli), vonj (Roža ima prijeten).

131. Da mi biti je drevo. (str. 163.).

Naslanjaje se na prejšnje berilo, bode nam prav lahko razpravljati tudi to kratko pesemco, ki jo opravimo v eni uri.

I. Katero drevo nam ugaja po zimi najboljše? Zakaj to? (Ker ohrani svojo zeleno obleko.) Ali ga spomladi in po leti tudi tako čislamo? Zakaj tako težko pričakujemo pomlad? (Ker se takrat vsa narava oživi.) Katero drevo se pa spomladi prvo nališpa, ko druga še spe? (Breza.)

Katera drevesa iščemo po leti najrajši? (Tista, ki nam dado najlepšo senco.) Kratka ponovitev priprave. Smoter: Katera drevesa nam najboljše ugajajo pomladi, katera po leti in katera po zimi, nam pove mična pesemca, ki jo bomo sedaj čitali.

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje:

Da mi biti je drevo = ako bi moral biti drevo. — Bil spomladi rad bi breza — v navadnem govoru: spomladi bi rad bil breza. — Golo drevje = drevje, ki nima listja.

Nanjo sveti Juri pleza: Jurjevo je 23. aprila.

Takrat se začne pomlad. „Stari Slovenci so pomlad poosebljevali in tako se je ohranila še sedaj pri Slovencih navada, da opletejo mladeniča z mladičjem in venci, ki ga potem štirje tovariši skoz selo spremljajo pevajoč: Zelenega Jurja vodimo, jajca in masla prosimo. (Pajek, črtice iz duševnega žitka štaj. Slovencev.) — O Jurjevem ozeleneva breza, kar povedo besede: Nanjo sveti Juri pleza.

Cvet na potnika se usipa: na potnika, ki počiva pod lipo, pada njeno dišeče cvetje. Pesemca se večkrat prečita. Drugo drevje je golo, topla greje jo obleka = Ko je drugo drevje že golo (brez listja), greje njo (smreko) topla obleka (ima svoje listje (igle).

III. Vsebina posameznih kitic v prozi:

1.) Ako bi bil drevo, bi spomladi hotel biti breza. Njo že odeva zelen plašč, ko je vsako drugo drevo še golo.

2.) Po leti bi želel biti lipa, ki daje potniku hladno senco.

3.) Po zimi pa bi bil rad smreka, ki nosi tudi po zimi toplo obleko.

Ker se na tej stopnji še ne dado abstrahirati zakoni prirode, ni treba daljše razprave.

V. Pesemca se memorira. Vsebina je prav primerna, da se porabi za spisje.

O priliki razpravljanja te pesemce opozorimo učence na pesnika Zupančiča.

Kdo nam je spisal to pesemco? (Zupančič.) Ali poznate še katero drugo pesem Zupančičevo? (Pesem nagajivka.) Z. živi v Ljubljani, je še mlad mož in nam je že spisal mnogo lepih pesemc. (Gl. Pisanice!). Od njega še smemo pričakovati marsikatero lepo pesem.

132. Lipa. (str. 161.).

Gornji pesemci nekako podobno misel izraža pesem „Lipa.“ Prva izraža izpremembe na drevesih, druga izpremembe, ki se vrše na istem drevesu, na lipi. Ako je učitelj z učenci opazoval naravo že dalje časa in jih opozorjal, na kak način se narava tekom leta izpreminja, ne bode delalo razpravljanje te pesemce nikakih težav.

I. Ker smo baš prej govorili o jelki, primerjajmo jo z drugimi drevesi! (Janskega slika.)

Jelki je zima prizanesla, a kakšna je uboga lipa? Izgubila je vse svoje cvetje in listje. Vsa gola je. Zdi se nam, da je mrtva. In kako je bilo po leti? Kaj smo čitali o njej v pesemci „Da mi biti je drevo“? Kdo se še spominja besed? (Da mi biti je drevo, bil po leti rad bi lipa i. t. d.)

O lipi imamo prav lepo Vilharjevo pesem v Čitanki. Dajmo jo sedaj čitati!

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje: Gaj = log, dobrava, mlad gozd. Opozori otroke na gaj v bližini! Zakaj v dišečem gaju?

(Cvetje dehti. Bolje: v dehtečem gaju.) Posipati = potresti. — Dejal sem = rekel sem, mislil sem. — Raj = paradíž. Kdo je bil v raju? (Adam in Eva.) Kako se jima je godilo v raju? Sveti raj = nebesa. Dejal sem, da sem v raju = Rekel sem, da je tako lepo kakor v raju. — Raztezavalo (veje) = razširjala, razprostirala. — Meni je segala globoko do srca = v svojem srcu sem se veselil, bil sem poln radosti in veselja. — Miljena = ljuba, mila, draga. Senčica = prijetna senca. — Ovenela = vela postala. — Cvet gnati = poganjati, kliti. Pesemce pregladke: pesemce, ki gladko teko, ki jih je lepo poslušati.

c) Pesemca se večkrat prečita.

III. Popotnik stoji v gozdu pod košato lipo. Kako se počuti, kaj si misli pri tem? Zdi se mu, da je v raju. Zakaj? (Goste veje ga varujejo pekočega solnca, prijetno dehteče cvetje ga posipava, ptičice, ki gnezdijo med vejami, prepevajo sladke pesemce.)

2.) Ko pa pride čez nekaj časa zopet tja, je poln žalosti. Zakaj? (Odpadlo je listje. Kakor mrtva moli lipa gole veje proti nebu.)

3.) Ali kmalu potolaži sebe in lipo. Saj ne bode večno spalo. Ko pride zopet pomlad, se odeje z novim listjem in cvetjem in ptičice bodo zopet prepevale in skakale po njenih vejah.

Razporedba: 1.) Kako je lipa po leti nališpana. (1.—3. kit.). 2.) Njeno zimsko španje (4. kit.). 3.) Upanje, da se zopet oživi (5.—6. kit.). Po teh točkah, ki jih zapišemo na tablo, ponovimo vsebino pesemce.

IV. Lipa je v poletju lepo zelena, polna cvetja in veselja. Po zimi pa je žalostna kakor mrtva. Tako se godi tudi nam. Včasih smo veseli, srečni in dobre volje. A pridejo zopet tužni, žalostni časi, ko nas tarejo nadloge in boleznin in druge nesreče. Ali smemo tačas obupati? S čim se lahko tolažimo? (Prišli bodo zopet lepši časi, ko bomo zdravi in veseli, kakor tudi lipa zopet ozeleni.)

IV. 1.) Pazi na manjšalnice: ptičica, revica, lipica, pesemca. 2.) Pesemca se memorira. 3.) Snov se da prav dobro uporabiti za spisje (Gl. razporedbo!) 4.) Naposled jo pa še zapojmo! (Gl. Majcen, Šolske pesmi 3. stopinja str. 50.!)

133. Ošabnežu.

I. Ko se razpravlja hrast v nazornem nauku, je treba povedati tudi o njegovi velikosti in o veliki starosti, ki jo lahko doseže. Ali smo že kaj čitali o hrastu? (Gl. „Breza in hrast“!) Ponovi! Zadnjič smo zopet opazovali mogočni hrast, ki stoji tam v gozdu. (Tu se mora imenovati vsem otrokom znan, mogočen hrast v bližini šole.) Kaj smo rekli o njegovi velikosti? (Hrast je največje izmed naših domačih dreves; njegove veje se širijo daleč okrog in tvorjajo velik koš.) Kakšen les ima? (Les je trd, žilav in trajen. Iz hrastovine delajo ladje in moste, ker ta les v vodi dolgo drži.) Kako star postane hrast? (Hrast lahko živi mnogo sto let. Znani so hrasti, ki stojijo okoli 1000 let!)

Ali vsak hrast doseže tako starost? Zakaj ne? (Ker ga ljudje prej posekajo.)

Čujmo, kako se je mogočnemu hrastu godilo, ki je zaničeval svoje sosede, ker niso bili tako mogočni kakor on!

II. a) Čitanje. b) Razjasnjevanje.

Ošaben hrast = prevzeten, napihnjen, ohol, gizdav, bahat hrast. Nasproti: ponižen, skromen. (Gl. Žitno^o klasje! Kateri klas je bil ošaben, kateri ponižen?) — Opirati se = naslanjati se (berač, bolnik se opira ob palico). Na nebo se opira z vrhom = naslanja se na nebo = sega do neba = silno visok je. Na to hiperbolo naj se učenci posebno opozore.

Zaničuje = zasmehuje. Poreden deček zasmehuje (zaničuje) starega berača. — Se ozira = gleda nanje. S posmehom se ozira = Zaničevaje gleda nanje. Na koga? (Sosede.) Kdo je njegov sosed? (Druga drevesa.) Zakaj jih zaničuje? (Ker niso tako velika in mogočna kakor on.) —

Sekira smrtno pesem poje: Kdaj se poje smrtna pesem? (Kadar je kdo umrl.) Kdo poje hrastu smrtno pesem? (Sekira.) Kaj hoče pesnik s temi besedami reči? (Sekira ga ubije, ga usmrti.) — Telebi = okorno, nerodno pade z vso močjo. — Gizdavi = domišljavi, ki je mislil, da ga vsi gledajo, občudujejo. Prijel si od Gospoda. Od katerega gospoda? (Boga.) — Ker več prijel si od Gospoda = ker ti je Bog več dal, ker si srečnejši in bogatejši nego drugi. — Usoda = kar nam je Bog usodil, kar nam je Bog dal, določil. Kakšna usoda? (Nemila = tužna, žalostna, neprijetna.) Kje je tisti, ki nam stopa na peto? (Tik za nami; nas lahko vsak čas dohiti.) Nemila hrastova usoda ti stopa na peto = kar se je hrastu žalostnega dogodilo, tudi tebe lahko vsak čas dohiti. Kaj se je hrastu dogodilo? (Umril je.) Torej tudi ti lahko vsak čas umrješ.

Večkratno čitanje.

III. O čem nam pripoveduje ta pesemca? (O ošabnežu.) Kdo je bil ta ošabnež? Opiši ga! (Med drugimi drevesi stoji velik, košat hrast. Bil je lepši od teh-le vseh dreves in si je tudi kaj domišljal. Mislil je, da ga vsakdo občuduje. Zaničljivo gleda na svoje sosede, na druga drevesa.) Ali se je hrast dolgo veselil svoje lepote? (Ne, zakaj prišel je drvar in ga je posekal.) Kdo je bil sedaj na boljšem, prevzetni hrast ali zaničevana druga drevesa? Ali ni tudi pri ljudeh večkrat tako? N. je mislil, Bog si ga ve kako visok gospod da je. A smrt je neusmiljeno pokosila tudi njega. Kratka vsebina: 1. Ošaben hrast je zaničeval druga drevesa; 2. Drvar ga poseka; 3. Nauk.

IV. Ošabneža kaznuje Bog. Bodí skromen!

V. Memoriranje. Uporaba gori razjasnjenih besed za jezikovne vaje.

134. Stržek in orel. (str. 160.).

I. V nazornem nauku smo razpravljali palčka ali stržka, ki ga pozna vsak otrok. Ni baš potrebno, da bi se bila raz-

pravljala poprej tudi orel in štorclja, ki se tudi imenujeta v naši basni ter igrata v njej svojo ulogo. A potrebno je, da imajo otroci vsaj predstavo o velikosti in močnosti teh dveh ptic, ako hočemo, da prav razumejo naše berilo. Zategadelj jim pokažimo najprej, če je mogoče, podmašenega orla in isto tako štorcljo. Ker pa nam bode to brž ko ne redkokrat možno, pomagajmo si pač s sliko. S pomočjo teh učil se razjasni otrokom, da je orel izmed največjih in najmočnejših ptic. Močen je tako, da odnese srnče, jagnje, kozliča, lisico ali psa; celo otrokom je nevaren. Leta jako dobro in se vzdiguje do neizmerne višine v zrak. Tudi štorclja je velika ptica. Visoka je pol metra, razkriljena pa meri do 2 metra. Tudi ona leta precej visoko.

Zdaj pa primerjajmo s tema velikanoma našega stržka!* Ta-le je izmed naših najmanjših ptičkov. Leta slabo, nikdar daleč, najrajši se plazi po goščavah; k večjemu zletava ob tleh iz grma v grm. Na visoka drevesa ne seda. Tu in tam ga imenujejo tudi kraljička.

Kaj pomeni beseda kraljiček? Kralj — kraljič — kraljiček. Kraljič je majhen kralj; kraljiček je torej majhen kraljič = zelo majhen kralj, mičken kralj. Kdo pa je kralj? Kralj ali cesar je najvišji, najimenitnejši, on zapoveduje, ukazuje in velewa, on vlada v deželi. Kralj ali cesar je vladar čez vso deželo in njene prebivalce. On je najvišji poveljnik vojakov, on nam daje učitelje, sodnike in druge uradnike. Kje vidite kraljevo ali cesarjevo podobo? (Na denarju.) Samo kralj (cesar) sme dati denarje kovati v svoji deželi. V prejšnjih starejših časih je bilo čestokrat običajno, da si je ljudstvo samo volilo svojega kralja. Volili so takega moža

* Erjavec razlikuje kraljička (*Regulus ignicapillus*, Goldhähnchen) in stržka ali palčka (*Trogloditus parsulus*, Zaunkönig). Pri nas ljudje dostikrat ne vedo razlikovati kraljička od palčka in mešajo tudi imena. Po mojih mislih zasluži ptiček, ki ga prav sedaj mislim opisati (*Regulus ignicapillus*), pred palčkom ime „kraljiček.“

za kralja, ki so ga visoko spoštovali in častili zaradi njegove moči in njegovega poguma ter zaradi njegove hrabrosti.

Sedaj se pa boste čudili, kako je prišel naš mali stržek ali palček do tako visoke časti, da ga imenujejo kraljiča.

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje.

So sklenili = so se dogovorili (zmenili). Revče (reven, revec, revček) = siromak. Zakaj? (Ker je tako majhen in slab.) — V letanju se ne more meriti = ne more poskusiti, kateri bolje leta. Zakaj ne? (Ker tako ve, da je najslabši letalec.) — Smukniti = hitro, na tihem in skrivoma kam zbežati, zleteti, skočiti. (Miška smukne v luknjo; veverica smukne na drevo.) Kako bi torej lahko rekli namesto: stržek smukne pod letečega štrka? Štrk = štoklja. — Opeša = omaguje; nima več moči, ne more več leteti. Se zibljeta po zraku = se gugata (ker sta velika ptiča, ki bolj počasi gibljeta svoje široke peruti). Se drzne meriti = je tako drzen (smel), da se meri (poskuša) z orlom. (Drzen ali smel je tisti, ki si česa upa, kar mu ne pristoji ali za kar nima moči ali sposobnosti.) Omaga = nima več moči, ne more više leteti. Prevara = goljufija, okana. Zvedeli so o njegovi prevari = zvedeli so, da jih je goljufal (varal), okanil, preslepil, da ni pošteno ravnal. — Zmuzne = skrije. Vzdeli so mu ime = dali so mu priimek, imenovali so ga.

Berilo se večkrat prečita.

III. Na kak način so hoteli ptiči voliti kralja? (Kralj naj bi bil tisti, ki zleti najviše.) Kateri ptiči so se udeležili? (Mnogo različnih ptičev, največji in najmočnejši, pa tudi najmanjši izmed njih.) Katera ptiča sta najdalje vztrajala? (Orel in štrk ali štoklja.) Kaj sta s tem pokazala? (Da sta najmočnejša.) Kateri izmed teh je prej opešal? (Štrk.) Kateri bi torej moral biti kralj? (Orel.) Ali je pa resnično orel prišel najvišje? (Ne; stržek ga je prekosil.) Ali je stržek po pravici zletel najvišje? (Ne; štrk ga je nosil.) Kakšen je bil

torej? (Goljuš.) Kako plačilo mu je prinesla prevara? (Smešili so ga, zasramovali, celo ubiti so ga hoteli.) Kdor se ne trudi, ne zasluži plačila.

III. „Brez potu ni medu.“ „Krivično blago teknilo ne bo.“ (Koristilo ne bo. Hrana tekne, dobro stori, koristi.)

Teh rekov učitelj učencem ne poda sam, temveč naj ti-le poiščejo, kateri izmed na str. 163. navedenih rekov bi se dali uporabiti za to berilo, ako še jim niso znani! Razloži nam, zakaj! (Stržek se ni trudil, se ni potil, štrk ga je nosil; zato tudi ni zaslužil plačila: „Brez potu ni medu.“ Stržek si je hotel po goljušiji pridobiti čast kralja; a tega ni dosegel ampak bil je za prevaro še osramočen: „Krivično blago teknilo ne bo.“)

V. 1. Nauk za življenje: Kar si po krivici pridobimo, nima blagoslova.

2. Uporabi razjasnjene besede v stavkih!

3. Berilo je prilična snov za spisje po načrtu:

a) Kako so ptiči volili kralja?

b) Kateri ptiči so prekosili druge?

c) Kateri je zletel najvišje?

d) Kaj je dosegel s tem?

135. Vran in lisica (str. 160.).

To pesem razpravljaj iz dveh vzrokov: 1. da razviješ etiški nauk: „Ne poslušaj hinavca!“ in 2. da zbudiš kakor z vsakim takim berilom zanimanje za naravo.

I. V pripravi bode treba nekoliko govoriti o vranu, njegovi hrani in njegovih lastnostih; tu se poudarja posebno njegova kradljivost. Katero lastnost smo že spoznali pri lisici? Ali smo že kaj čitali o njeni zvijačnosti? (Gl. „O zviti lisici“ str. 94. in „Lisica in kozel“ str. 94.!) Ponovi, kar smo tam čitali! Kdo še ve reke, ki smo jih čitali o lisičji zvijačnosti? (Gl. str. 99. št. 6.—8.!)

Danes hočemo čitati o novi lisičji zvijačnosti.

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje: Kdo govori prvi dve vrsti?

(Pesnik Simon Jenko.) Kdo 3. in 4.? (Vran.)

Imel si dober dan = srečo si imel danes.

Zakaj? (Posrečilo se ti je ukrasti kos mesa.)

Mimo grede = ko je mimo hodila. Mimo česa? (Mimo hrasta, ki je na njem sedel vran.) — Goste sline se ji pocede. Mati so spekli mastne gibanice. Ko prideš iz šole domov, jih že od daleč zavohaš. Oj, te bodo dišale! Sline se ti začnejo cediti, ko misliš nanje; rad bi jih že jedel. Kako bi torej lahko rekli namesto: Vranu se pocede goste sline? — Pod solncem = na vsem svetu, kamor sije solnce. — Kraljevi orel = orel, kralj ptičev. — Prim. prejšnje berilo!) Koga imenuje kraljevega orla? (Vrana.) Ali res misli lisica, da je vran kraljevi orel? (Ne, to mu samo pravi, da bi se mu prikupila.) — Demant = jako dragocen, bleščeč kamen. — Pav naj se pred tabo skriva = pav se ne more s teboj primerjati, lepši si nego pav. — Prisežem = Bog mi je priča (bogme), da je tako. — Pri tej priči (priložnosti) = precej, takoj. — Prvi med ptiči = kralj ptičev, najlepši ptič.

Kar se petja tiče = glede petja. Kot pevec se smem meriti z vsakim drugim: jaz sem najboljši pevec. — Ziniti = usta odpreti, da bi govoril (ali pel). S kljunom zine: kljun odpre.

Šiniti = hitro se pomakniti. (Miška je šinila po sobi. Blisk šine.) Južina mu šine iz kljuna (hitro pade i. t. d.). — Norček = neumen revež. Povesi nos = je žalosten. — Masti se z mesom = se dobro ima = ji tekne.

Večkratno čitanje.

III. Kraj je hrast; vran prileti s kosom mesa v kljunu in sede na hrast. Lisica gre mimo in se ustavi pod hrastom ter poželjivo gleda vrana. Rada bi bila imela kos mesa. Ali bi ga bila dobila, ko bi bila vrana prosila zanj? (Ne.) Na kak način si ga je hotela pridobiti? (Z zvijačo.) S kakšno zavijačo? (Z dobrikanjem.) Kako se je dobrikala? (Pravi,

da je najlepši tič pod solncem, imenuje ga celo kraljevega orla; pravi, da se mu perje sveti kakor demant in da je lepši nego pav.) Kaj si na zadnje izmisli lisica? Dasi je vedela, kako neprijeten glas ima vran, je vendar hotela, da bi zapel, ker bi mu pri tej priliki padlo meso iz kljuna. Kako ga pripravi do tega, da zapoje? Čitaj tiste vrstice! Ali vran verjame hinavski lisici? (Da.) Kakšen je torej bil? (Domišljal si je, da res lepo poje. Bil je domišljav.) Kaj se je zgodilo, ko je zinil? Kaj mu je koristilo ukradeno meso? (Nič, še sram ga je bilo, da ga je lisica tako prevarila.)

Lastnosti obeh živali. Vran je bil kradljiv (tat); neumen; zakaj? (Verjel je lisici vse); domišljav (domišljal si je, da zna lepo peti). Lisica je zvita, prekanjena. (Vranu se je laskala in dobrikala le zato, da bi si pridobila njegov kos mesa.) Dokaži, da je bila tudi sladkosnedna (sline se ji pcedede . . .) in škodoželjna! (Smeje se . . .).

IV. Kaj nas uči ta basen? (To, kar stržek: „Krivično blago teknilo ne bo.“) Še nekaj drugega si lahko zapomnimo kot nauk iz te pesemce. Ali bi bil vran izgubil meso, ko ne bi bil vrjel lisičjemu prilizovanju, o katerem je lahko vedel, da je laž? Saj je moral vedeti, da ni najlepši ptič in da celo glasu nima? „Prilizovalec zalezovalec“.

Kdo še ve basen „Mačka, miš in miška“, ki smo jo čitali? (Gl. čit. str. 20.!) Tudi mačka se je miški dobrikala, dokler je ni ulovila. Še eno takšno basen smo čitali. Ponovi: Dve basni! (Gl. Čit. 34.!) Ali je ptička tudi verjela mački? Pomnite torej: „Kadar konja love, mu ovsu mole“!

V. Kaj storite torej, če vas kdo preveč hvali ali vam obeta vsakojake reči?

Učite se to basen na pamet!

Spisje: a) Vran je imel dober dan. b) Lisica zagleda vrana. c) Kako se lisica vranu prilizuje. č) Kaj je vran mislil. d) Kako je lisica dobila vranov kos mesa.

136. Krivokljun (str. 159.).

To berilo se razpravljaj kot dodatek k razgovoru o krivokljunu!

I. Zakaj krivokljuna tako imenujejo, to pač zdaj dobro vemo. Slišali smo tudi, kako mu navzkriž vzrastli kljun dobro služi pri luščenju storžev. Sedaj pa še hočemo čitati pravljico, ki nam pravi, zakaj je Bog krivokljunu dal tako nenavadno obliko kljuna in zakaj je na prsih rdeč.

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje.

Neznosne bolečine = bolečine, ki jih komaj prenašamo (nosimo), ker so neizmerno hude. — Plaha (boječa) ptičica. — Žalostno je čivkala = žalostne glasove je dajala od sebe, klicaje: čiv čiv. (Vrabci, piščeta čivkajo.)

Obletovala = večkrat, zopet in zopet je letala okoli. — S šibkim kljunom = s slabim kljunom. —

Pulila = pipala = skusila izvleči. — Zaman = zastonj. Zaman je bil njen trud = trudila se je zastonj = ni mogla izpuliti žrebljev. — Sulico = kaži model oziroma sliko ali vsaj nariši sliko na tablo! —

Zaleti se. — Če hočeš skočiti čez jarek, se moraš zaleteti; pes se zaleti v človeka; zaleti se v zid, v vrata. — Ptica je torej letela z vso močjo proti ranam.

c) Večkratno čitanje.

Berilo ima dva dela. 1. Zakaj si je ta ptič skrivil kljun. 2. Na kak način je dobil prsi krvavordeče.

Česa nas spominja krivokljun? (Odrešenikove smrti.) Kaj nas spominja njegovega rojstva? (Jelka.)

Pravljica se pripoveduje z lastnimi besedami.

III. a) Raba s predlogi sestavljenih glagolov: spoznati, prileteti, obletovati, potegniti, povesiti, zapustiti, prijezditi, predati, polito, zaleteti, zabraniti, namočiti, usmiliti.

b) Pazi na velike začetnice: Sin (božji), Zveličar, Odrešenik.

137. Po zimi v gozdu (str. 157.).

To berilo bodi nekaj posnetek celotne slike „v prirodi“! Če je možno, stopi učitelj, preden razpravlja to berilo, enkrat po šoli z učenci v bližnji gozd in si oglej z njimi drevesa (smreko, jelko, gaber, hrast, lipo) in ptice (senico, ščinkovca, stržka, brinjevko in strnada), ki jih otroci itak iz večine že poznajo, ker se je o njih govorilo v prejšnjem nazornem nauku. Tudi v berilih so že čitali o njih. Ko bi ne mogli vsi vkup iti na tak izprehod, pa naj vsak učenec sam za se malo opazuje! V ta namen dobe nalogo: „Kadar boste imeli te dni čas in priliko, stopi vsak, kdor more, v gozd, tam na hribu za vasjo! Dobro si oglejte vse, kar boste videli! Posebno pazite na drevesa, ki jih poznate, in na ptičke, ki jih boste videli!“

I. Danes mi boste pripovedovali, kar ste videli v gozdu. — Povej A. in ti B.! Tudi C. naj nekaj pove! Sedaj pa povej nekdo vse vkup! Čujte, tudi dva dečka, Tonček in Francek, ki še nista bila nikoli po zimi v gozdu, sta nekoč prišla tja. Bila je huda zima. Čitajmo, kako je jima bilo!

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje.

Hu, hu! Kdaj kličemo tako? (V roke hukamo, kadar je mraz.) — Neče odnehati (nehati, jenjati, prestati), mraza ni konca. Neče in neče; zakaj dvakrat ta beseda? (Dolgo že traja mraz, ljudje že težko pričakujejo toplejšega vremena; a mraz je trdovraten (trmast, trmoglav, svojeglav), zato neče in neče odnehati.) — Se hudujejo = so hudi, se jeze, se srdijo. Ded = dedec = stari oče. — Hosta = gozd. — Panj = štor, ril, trš, štremlj. — Vnuk = sinov ali hčerin sin; očetov (materin) oče mu je ded (dedec, stari oče). — Jedva = komaj. — Zaželeno mesto, mesto, kamor so želeli (hoteli) priti. — Gozd v zimski obleki (opravi). — Kako je gozd po leti oblečen (opravljen), kako po zimi? Čitaj! — Kakšno listje ima smreka, kakšno jelka?

Vitke (tanke, sloke, šibke) jelke. Mole = stezajo, prožijo, razpenjajo. — Kam mole po leti svoje veje? — Otožno = žalostno. — Gaber; pokaži sliko! — Ječi, stoka, tarna, javka. — Kdaj ječimo? (Kadar nas kaj boli, če kaj težkega

nosimo i. t. d.) — Zakaj ječi gaber? — Sklonjen = upognjen, pripognjen. Zvit = skrivljen, sključen. — Hrbtišče so kosti v človeškemu hrbtu, ki drže trup po koncu. — Kaj drži gaber (drevo) po koncu? Torej: hrbtišče = deblo. — Ponosen = ki se rad ponaša (gl. Ošabnežu!). — Ošaben, prevzeten, ohol, napuhnjen, gizdav, bahav. — Bahati se = šopiriti, ustiti, košatiti, hrustiti se. — Ne zmore nihče = ne zmaga, ne premaga nihče, nihče ni tako močen „kakor on“. — Sta mu jo dala = sta ga zmogla, premagala, sta bila močnejša nego on. — Brestovje = mnogo brestov, brestov gozd. (Pokaži sliko tega drevesa!) — Ohol = gl. gori! — Prikladata = prilagata. — Drobna siničica = mala s. — Gostoli = žvrgoli, ščrli, ščeblja (poje). — Zveni = brni. doni. — Priklada = pripeva, prilaga, pomaga peti. — Oteplje = maha, krili (krava otepa z repom, mi z rokami). — Prituhnjeni stržek = zviti, zvijačni, lokavi st. — Klepeče = žlobodra, blebeta, čveka, čenča (veliko nepotrebneega govori).

Se večkrat prečita.

III. Razčlemba: Kako bi lahko povedali vsebino prvega odstavka? (1. Kako sta prišla Tonček in Francek po zimi v gozd?) Drugega? (2. Gozd v zimski obleki.) Tretjega? (3. Kaj so dedek in dečka delali v gozdu?) Četrtega in petega? (4. Zimski pevci v gozdu.) Zadnjega? (5. Vrnitev domov.)

IV. Kakšna sta bila otroka, ko sta se vrnila domov? (Prav vesela.) — Zakaj? (Videla in slišala sta v gozdu marsikaj lepega in novega.) Ali je torej gozd samo po leti lep in prijeten? „Tudi zima ima svojo lepoto in nam prinese mnogo prijetnega“.

IV. a) Pripoveduje se vsebina najprej vsakega odstavka posebe, na zadnje vsega berila.

b) Prijetnosti zime. (Prazniki, sneg, drsanje, domače življenje, v gozdu i. t. d.).

VI. Domovina.

(Ludovik Černej v Grižah.)

Ta oddelek ima prevažni namen, da v zvezi s poukom o domovini in očetnjavi na podlagi že znanih in še neznanih bajk, pravljic, pripovedek in zgodovinskih dogodbic zbuja v otrocih zanimanje za minule čase ter tako zgodovinskemu pouku polaga temelj. Nadalje ima nalogo, da neti ljubezen do domovine in vladarja, oziroma vladarske hiše sploh. Razen tega pa mu je še postranski namen, da se ohrani narodno blago, ki izginja bolj in bolj.

Pri razpravljanju bajk in pravljic se bo sicer učitelju hudo zdelo, da bi, opozarjajoč na neresničnost, izbrisal sliko, ki se je jedva tvorila v otroški duši ter s kruto resnico zadušil nežni trepet srčnih strunic; toda povedati se mora, koliko je resnice na tem, kar so čitali. Da pa se ohrani zbudjeni duševni položaj čim najdalje, naj se zgodi to kolikor mogoče pozno.

Z ozirom na vsebino bi mogli oddelek o domovini razdeliti na četrty skupine in sicer:

a. Bajke in pravljice.

1. Bajke o siroti in škrateljčkih.
2. Divji mož.
3. O Indiji Koromandiji.
4. Zlatorog. —

b. Narodne pripovedke.

5. Kralj Matjaž. —

c. Zgodovinske dogodbice.

6. Rudolf Habsburški in berač.
7. Grof Rudolf Habsburški in duhovnik.
8. Mladi Vukasovič.
9. Deklica s pletenicami.
10. Cesaričin dežnik.
11. Iz mladih let cesarja Franca Jožefa I.

č. Ljubezen do domovine in vladarske hiše.

12. Otrokovo domoljubje.
13. Živi svetli cesar naš!
Cesarska pesem.

a. Bajke in pravljice.

Glede na bajke in pravljice se bomo ravnali po geslu „od bližnjega do daljnega ter razpravljali najprej tiste, ki so otrokom že kolikor toliko znane. Tako začnimo n. pr. na Štajerskem, kjer še živi v ljudski domišljiji divji in povodni mož, z dotično pesemco; drugod, kjer še vlada škrat, z bajko o škratelečkah, a v gorenjesoški dolini oziroma v okolišu triglavskem s pravljico o Zlatorogu, i. t. d.

136. Divji mož (str. 165.).

(Prim. Povodni mož. (J. G. II. 143.).

Divji in povodni mož se na Štajerskem ponekod združujeta v isti prikazni ali vsaj zamenjujeta. (Glej „Črtice iz duševnega žitka štaj. Slovencev.“ Dr. Josip Pajek, str. 111.) Tako n. pr. ob Pohorju strašijo otroke, naj ne hodijo k vodi, ker je v njej divji mož.

Sicer pa biva — kolikor se da posneti iz pravljic — divji mož (včasih tudi ajd imenovan) na suhem: v poslopljih ali navadno v podzemeljskih jamah, pod pečinami i. t. d., a povodni mož v tolmunih potokov in rek. O obeh še živi več pravljic in zgoraj navedena v J. G. II. berilu je prav lepa. Pesnik O. Zupančič je ločil obe bajni prikazni ter ju spravil celo v nekako nasprotstvo. Prednost je dal — bodi upravičeno ali ne — povodnemu možu, osmešujê nerodnost divjega. Ustvaril je na podlagi narodnih pravljic novo. Smoter, ki ga je imel pesnik, je menda pač le zabava ter malce zabavljanja na nerodnost. Mi pa združimo še drugi namen, namreč da otrokom predočimo divjega in povodnega moža ljudske domišljije. —

I. Otroci, s kom pa strašijo matere svoje otročičke, ki silijo k nevarni vodi? (Pravijo, da jih tam vzame divji mož.) — Kako pa še pravijo namesto „divji mož“? (Povodni mož.) — A pomnite, da divji in povodni mož ni isto! — Kje bode pač prebival povodni mož? (V vodi.) — Zakaj? — Divji mož pa biva v zapuščenem posloplju, v podzemeljski jami ali pod pečino. V čitanki imamo pesemco o obeh. Bodemo jo čitali.

II. a) Pesem se prečita.

Ali ste vse razumeli? No pogledjmo natančneje!

b) 1. kitica. Ogrebiti = plot, ograjo narediti okoli česa. Rože: navadni izraz za cvetice. — Sočivje = rast-

line, ki imajo mnogo soka v sebi, zelenjava. Naštej mi nekatera sočivja! — Nanj = na njega. — Čemu si je torej ogradił divji mož tri doline?

2. kitica. Brané, navadni naglas bráne. — Z rokámi, z nogámi = z rókami, z nógami. — Prst, í = dobra zemlja. — Kakšna je zemlja prej, nego jo obdelamo? (Trda.) — V taki zemlji ne morejo rastline rasti. — Kaj torej moramo storiti z njo?

Zrahljati = zdrobiti. — S čim pa rahlja kmet zemljo? In s čim mati na vrtu? — S čim pa jo je rahljal naš divji mož? (Kar z rokami!) — Ali jo je dobro zrahljal? — Zakaj ne? — In kaj je še storil z nogami?

3. kitica. Zavidati komu = nevoščljiv biti komu, ne privoščiti mu ničesa. Ako je dobil bratec večji kos kruha in si zaradi tega huđ nanj, mu zavidaš. — Je li lepo komu kaj zavidati? — Menite li, da si je divji mož zares sezidal hišico? — Zakaj ne? (Ker bi bila hišica zanj premala.) — Bila je sicer hiša, a proti njegovi velikosti hišica. To vidimo iz naslednje kitice, kjer se ta hišica imenuje dvorec = gradič. (Ljubljanski dvorec!) Nam bi že bila zadostovala!

4. kitica. Zravnati se = po koncu se postaviti. — Zravnajte se! — Kaj se je pripetilo divjemu možu, ko se je zravnal?

5. kitica. Kaj je jezero? — Zakaj li ni šel divji mož pit k studentu? (Najbrž mu je bilo premalo vode.) — Kdo pa je bil v jezeru? — Kje je bil skrit? — Ali mar mislite, da je bil v jezeru res kotel, kakršnega imajo doma za perilo? — Jezero je imelo obliko kotla. — Kodelja = predivo, ovito okoli preslice. — Kaj pa pesnik misli s tem izrazom? (Dolgo, predivu podobno brado.) — Zgrabiti = hitro in močno prijati.

6. kitica. Zajavkati = vsled bolečine zavpiti, zakričati. — Dolinar je davi zajavkal, ko je z nogo treščil v kamen! — Nezgoda = to, kar se ne zgodi prav, nesreča. — Kdo se tukaj imenuje vodnar? (Povodni mož.) — Zakaj?

(Ker v vodi prebiva.)* — Neroda = nerodnost. — Vi že veste, kaj je to! Kaj ne, Dolinar? — Ali še poznate drugo slično besedo? (Neokretnost, okornost.)

c) Vaje v čitanju. —

III. a) V kakem kraju se je godilo to, kar smo čitali? (V samotnem, gorskem kraju.) — Kaj je bilo tam blizu? (Jezero.)

b) Otroci, zdaj si pa naslikajmo divjega moža! — Kakšen je neki bil glede rasti? (Velik in močan.) — Iz česa sklepaš to? (Ker je sam ogradil tri doline ter si postavil hišo.) — Kakšen je bil po telesu? (Ves kosmat.) — Ali so ljudje navadno kosmati? — Kdo pa? (Medved kosmatinec.) — Vse je poteptal. (Bil je težek.) — Kakšno brado je imel? — Iz vse pesmi vidimo, da je bil sploh pravi nerodnež in bojzljivec! — Ponovi vse, kar smo povedali o divjem možu, B! — Na Štajerskem blizu Zdol so ga baje nekoč ujeli z zvijačo. Nastavili so mu 10 bokalov = nekaj več kot 12 litrov žganja in tri hlebe kruha. Ko je vse to použil, je zaspal in tedaj so ga zvezali, pozneje pa spet izpustili, da je pobegnil. (Pajek, 109.).

Je li že slišal kdo izmed vas, kakšen je povodni mož? No, povem vam pa jaz. Tudi ta je baje silno močen. Oblečen je v zeleno suknjo in pisane hlače. Na glavi ima rdečo kapo, na nogah pa včasih steklene, včasih srebrne črevlje. Ponekod pravijo, da je do pasa popolnoma zelen, nižje pa da je riba. Navadno preži v vodi na dekleta. Ponovi J.! O priliki vam še povem kako pravljico o njem!

c) Oblike. Ponavljanje: divji mož, kosmati mož. Tri doline. V narodu priljubljeno število. (Tri pure, tri race.) Divji mož nagovori sam sebe. — Čitaj tiste besede! Prav lepo! — Hišica, izbica, dvorec. — Kodelja. Nezgodna. Neroda. Vodnar. —

* Pajek ga imenuje v navedeni knjigi „povodnjaka“.

č) Otroci, kaj nam povesta 1. in 2. kitica? — Divji mož si je ogradil tri doline ter si napravil vrt? Zemljo je rahljaj z rokami, a jo sproti teptal z nogami.

Katere kitice pa sodijo nadalje vkup? (3. in 4. kitica.) — Kaj povesta? Divji mož si je postavil hišo, toda premajhno. Ko se je zravnal v njej, jo je podrl.

5. in 6. kitica. Šel je k jezeru pit. Pozabil je na brado in povodni mož ga je zgrabil zanjo. Ko je divji mož tožil o nezgodi, mu je rekel povodni, da je le tako neroden. —

IV. Otroci, popisali smo nekoliko divjega in povodnega moža, a natanko ga ne moremo popisati. — Kaj mislite, zakaj da ne? Ker ga v resnici ni! — Vidite, že v davnih časih se je večkrat pripetilo, da je kdo utonil v globoki vodi in ljudje so mislili, da ga je kdo potegnil vanjo. Ednemu se je zazdelo, da je videl tam kako prikazen (menda svojo lastno podobo), podobno možu, drugi je že povedal, kako je oblečen, tretji, kako kapico da ima, i. t. d. Tako je nastala prazna vera o povodnem možu. — Še dandanašnji se včasih prigodi, da se človeku zmrači um, da zblazni in da pobegne v samoto in tam živi divje. Še pred kratkim so dobili takega podivjanega moža nekje na Štajerskem. Klatil se je več mesecev po gozdih. Lahko si mislite, kakšen je bil! Priprosti ljudje so se ga silno bali misleč, da je pravi divji mož.

Ali se je torej treba bati povodnega moža? — Česa pa se je treba varovati? (Globoke vode.) — Tudi divjega moža se ni treba bati, pač pa hudobnih ljudi!

Otroci, divjemu možu v naši pesemci se je slabo godilo. — Zakaj? (Ker je bil neroden.) — Da, da, mnogo nezgode postane iz nerode! Tudi marsikateri izmed vas je tak divji možek nerodnej! —

V. Ponovi še enkrat, kako se je divjemu možu godilo z vrtom, A.! S hišo, R.! Pri pitju, Š.! Skupno, Z.!

Pesem se uče učenci na pamet.

Ako bi učitelj hotel pesem še nadalje porabiti, bi lahko dal:

1. dogodbico pripovedovati v skupno sestavljenem spisu.
2. sestavljati besedne skupine korena grad: grad, gradič, graščak, graščakinja; gradivo, ograda, zagrada, vinograd; graditi, ograditi, zagradi; grajski, ograjen, zgrajen i. t. d. —
3. tvarjati stavke z glagolom „zavidati komu“.

137. Bajka o siroti in škrateljčkih (str. 164.)

Škrat, škratec, škratelj — hudoben duh, hudobec je velik nasprotnik povodnega moža. Večina ljudskih pravljic se zлага v misli, da je ljudem precej naklonjen ter jim nosi denar. (Z izrazom škrat se tudi zaznamenjuje živ in nagajiv človek).

Tudi tej ubogi in zapuščeni deklici so bili škrateljčki prijatelji ter so ji dali zlata in biserov, razen tega pa ji še prepevali vso noč, a zjutraj ji pokazali pot k dobrim ljudem — najbrž lepe sanje izmučene ubožice v gozdu, ki je našla drugo jutro slučajno dobre ljudi.

Glavni smoter pesemce: zbujanje ljubezni do sirot, a sirotam tolažilo. Mi bi pa še pridejali (kakor pri divjem možu): spoznavanje škrate ljudske domišljije.

V pripravi opozorimo spet na to, kar že otroci vedo o škratu, oziroma opomnimo na berilo „Iz zlatih skledic“ (str. 13.), kjer smo slišali, da nosi škrat popoldne po svetu golido s pomijami za take otroke, ki se niso hoteli dopoldne umiti. —

V pesemci imamo obilo posebnih in lepih oblik. Ponavljanja: Živela je deklica, borno živela. Ne bilke, ne slamice. Napotila v daljni se svet — napotila v daljni se svet. A znala ni steze, a znala ni pota. Razen tega pogosto ponavljanje veznika in.

Manjševalke, oziroma nežni izrazi: atej, mamica, ubožica, bilka, slamica, sirotica, škrateljčki, prijateljčki. —

Nadalje prilastki in prislovja: borno živeti, zlato jutro, daljni svet, teman gozd, glasno jokati, mlada sirota, beli

dan, glasni vzdihljaji, jasni biseri, dobri prijateljčki, čarobna noč. Ne bilke, ne slamice = ne imeti prav nič. —

138. O Indiji Koromandiji (str. 166.).

Ta pesemca je v Zupančičevi zbirki „Pisanice“.

Posneta je po ljudski kolobociji ali raju postopačev, ki mu odgovarja nemški „Schlaraffenland“ ter služi nedolžni zabavi. Indijo jo imenuje pesnik pač zato, ker je menda ravno Vzhodna Indija tisti del naše zemlje, ki je vsled divnosti svojega rastlinstva in sploh svojega naravnega bogastva rodila po stoterih in stoterih pripovedovanjih v ljudski domišljiji nekak nov raj — za lene ljudi! Razpravljali jo bomo torej v kratko tolažilo priznanim lenuškom v razredu, svetuje jim, da se naj čim prej odpravijo v to deželo, pa s pristavkom, da še morajo baje prejesti skozi celo goro kaše, ako hočejo dospeti tjakaj! —

Konec pesemce je nekako nejasen. Ne vemo, je li dedek res kam odpotoval ali umrl, kar se mi vidi verjetniše, dasi je obljubil, da se vrne. Sicer nam konec pove z zdravim humorjem, da sta Kranjcu cviček in tobak črez vse, česar pa bi otroci seveda še ne smeli vedeti, vsaj iz lastne izkušnje ne! —

Razpravo pesemce bi kaj dobro oživile slike iz te srečne dežele, kakršne dostikrat vidimo po izložbah trgovin s papirjem. —

Tudi v „Giontinijevi knjižnici za otroke“* je kratek popis Koromandije z nekaterimi slikami.

* Tisti majhni, drobni zvezki za prvence.

139. Zlatorog (str. 166.).

Kakor znano, je spisal „Zlatoroga“ nemški pesnik R. Baumbach po stari slovenski pravljici, ki še dandanašnji živi po gorenjesoški dolini. Funtek je poslovenil to delo ter tako presadil to dragoceno cvetko zopet na domača tla. V novejšem času pa je izvirno spesnil pravljico A. Aškerc. V Čitanki imamo odlomek Baumbach-Funtkovega Zlatoroga (str. 27.), kjer stari ovčar Jaka pripoveduje o belih ženah, o belih kozah, o kozlu zlatorogu in o čudotvorni triglavski roži. Ta odlomek je temelj vse pravljice.

V Josinovem-Ganglovem II. berilu pa imamo v oddelku B. Zgodovina (str. 141.) na prvem mestu vso pravljico za učence povzeto po Dežmanu, ki jo je svoj čas prvi priobčil v novinah „Laibacher Zeitung“.

Ako bomo razpravljali tudi le zgornji odlomek, bode vendar po mojem mnenju vsekakor kazalo po razpravi popolniti kratko povest v smislu J. G.-ovega berila. Smoter pa boče: seznavanje z bajnimi sloven-

skimi bitji sploh, ter posebe s to prelepo pravljico, ki nas uči, da je preveliko hrepenenje po bogastvu pogubno. —

Kot učilo bi nam dobro služile slike navadne divje koze, Zlatoroga (ki je navadno naslikan kot kozorog) in pa Triglava. —

I. Otroci, kdo mi zna naštetii nekoliko divjih živali, ki prebivajo po visokih gorah? Ako učenci ne imenujejo divje koze, storim to sam. Glejte, nekdanj so živele po naših planinah tudi divje koze, ki pa so zdaj že prav redke. No, v savinskih planinah, na Kranjskem in na Koroškem (pokažem z roko proti dotični deželi) jih je še vedno nekaj. Tukaj v Grižah jo je še pred nekoliko leti ustrelil tukajšnji g. nadučitelj (sedanji g. nadzornik). Starejši učenci se še spominjajo. — Poglejte jo na sliki! Kateri živali je podobna? (Navadni kozi.) Ima pa krajše, debelejšje truplo in dolge, krepkejšje noge ter nima brade. Najbolj se spozna po lepo zakrivljenih rogovih. Kozel ima večje in močnejše rogove od koze. Dlaka je rdečkasto-rjave barve. — Ta žival živi visoko v gorah ter silno spretno skače s skale na skalo.*

Danes pa bodemo čitali lepo pravljico o divjem kozlu, ki ima zlate rogove in ki se mu zato pravi Zlatorog.

II. a) Učitelj prečita berilo.

b) Razjasnjevanje.

Čita se prvih sedem vrst — o Rojenicah. — Ali je že morebiti kdo kaj slišal o Rojenicah ali belih ženah? No, kaj pa veš o njih? Te žene so prebivale baje tudi na Triglavu. — Kdo ve, kaj je Triglav? Glejte ga, glejte, ta ga je že videl z Mrzlice! Ti praviš, da so ga tvoja mati tudi že videli od blizu. Kje pa so bili? (Pri Mariji Pomagaj.) — Triglav je torej najvišja gora na Kranjskem (pokažem z roko proti tistemu kraju.) Visck je skoraj trikrat toliko kakor naš Gozdnik. Kaj ne da, to je že nekaj! Na tej gori so torej prebivale bele žene — Rojenice. Bile so jako dobrosrčne ter so rade pomagale ubožnim ljudem. Rojenice so

* Bolje bi še bilo, ako bi se razpravljala divja koza že prej kolikor toliko. Tedaj bi učitelj kratko spomnil na to.

se imenovala zaradi tega, ker so prihajale v hišo, kjer se je rodil kak otrok. Prorokovale so = povedale so, kaj bo iz njega. Ker so torej sodile o prihodnosti otrokovi, so jih imenovali tudi Sojenice. Ponovi imena teh belih žen, P.! —

Nihče ni smel v tiste kraje, kjer so prebivale v lepem vrtu, v večno mladem zelenju. Sploh jih je videl le malokdo. Kako pa je povedano to v našem berilu? — (Njih lica malokdo zagleda.)

Čitaj naslednje tri vrste, J.! — Kakšne živali so bile tamkaj gori? (Planinske = divje koze.) — Kozá planinskih trop = čreda planinskih koz, mnogo koz (kozá rodil. množ.) — Kakšne so bile koze po barvi? (Snežnobeke = bele kakor sneg.) — Ali so bile to navadne divje koze? In kdo jih je vodil? Zakaj sploh vodi kozel koze, kakor tudi srnjak srne? (Ker je močnejši in srčnejši.) — Kakšne roge je imel ta kozel? (Zlate: Zlatorog.) — Kako nalogo so imele te divje koze? (Varovale so tisto zemljo.) — Čarobno = začarano (zacoprano.) — „Zakaj čarobno“? To izvemo v naslednjih vrsticah. Čitaj četiri vrste dalje K.! — Žarni = žareči bliski švigajo vodniku iz rog. — Kateremu vodniku? (Kozlu.) — Zakaj se imenuje vodnik? — Koze so torej valile kamenje na predrzneža, a kozlu so švigali bliski iz rogov, da se je vsakdo obrnil plašno (preplašen, v strahu) ter zbežal.

Dalje šest vrstic! — Ni baš lahko = posebno, ravno lahko. — Kaj smo slišali? (Da je bilo Zlatoroga težko ubiti.) — Zakaj pa? (Ker je bil začaran = zacopran.) — Kaj se je zgodilo, ako ga je vendar kdo ranil? (Iz vsake kaplje krvi je zrastle čudna triglavska roža. Akó je ranjeni kozel pojedel le en list tega čudnega zelišča, je bil zopet zdrav. — Ranjen = ki ima rano. — Glejte, ta-le je ranjen, ker se je urezal v prst. S čim pa bi bili ranili Zlatoroga?

Naslednji dve vrstici! — Uspeti = posrečiti se. — Kaj nam povesta ti vrstici? (Da pač ne bo mogel nihče Zlatoroga usmrtiti.)

Konec. Ko bi se pa vendar komu posrečilo ubiti Zlatoroga, bi neizmerno obogatel. — Zakaj? Kozlov rog odpre duplino = podzemeljsko jamo v Bogatinu, neki nižji gori blizu Triglava. — Kaj je bilo v tisti gori? (Mnogo zlata in srebra.) — Koliko pa? (Toliko, da bi ga ne moglo odpeljati sedemsto voz!)

c) Vaja v čitanju.

III. Kje so bivale Rojenice? Kakšne so bile? Čemu so prihajale v hiše? Ali so se rade pokazale, da so jih ljudje videli? Kdo jih je branil? Popiši te planinske koze! Zakaj so pač ljubile Rojenice baš bele koze? Popiši Zlatoroga! Povej nam, kako so koze branile Zlatorogov vrt! Kako so neki valile kamenje na človeka? (Skakale so menda po kamenju, ki se je potem samo valilo po strmini.) — Kako pa je kozel branil, da ni mogel nihče tja gor? Kako je bil Zlatorog zavarovan zoper smrt? In ko bi ga kdo vendar ubil?

č) Oblike. Zlatorog. Srečo in mir nositi v koč. Večno mlado zelenje. Snežnobeli trop. Čarobna zemlja. Žarni bliski. Uspeti. —

d) Razvrstitev misli je označena že pod II. a.

IV. Glejte otroci, zdaj smo marsikaj slišali o Rojenicah, o belih kozah in zlasti o Zlatorogu. A naše berilo je le odlomek = kos pravljice, ki nam pripoveduje, kako je neki lovec hotel ustreliti tega kozla. Ali bi radi vedeli, kako je bilo? No, vam pa povem prav kratko.

Neki lovec je slišal pripovedovati o Zlatorogu, kar smo baš slišali tudi mi. Silno so ga mikali zakladi v Bogatinu in rad bi bil obogatel. Odpravil se je torej v gore loviti Zlatoroga. Po noči je odšel in šele opoldne se je približal Zlatorogu. Dobro je meril nanj, tako da ga je krogla zadela ravno v srce. Kozel je bil težko ranjen, vendar se

je splazil na ozko skalo, pod katero je bil strašen prepad. Lovec je sledil pogumno za njim. Iz vsake kaplje kozlove krvi je zrastle roža in tako je lovec lahko videl pot za njim. Med tem pa je Zlatorog že zaužil takšno čudotvorno rožo in zopet ozdravel. Obrnil se je proti sovražniku. Rogovi so se mu svetili kakor solnce. Lovec je bil popolnoma omamljen od tega pogleda. Zdajci se je zagnal Zlatorog vanj ter ga pahnil v globočino, kjer se je lovec ubil. —

Takrat so bele žene izginile s kozami in Zlatorogom vred iz tistih krajev. Zlatorog je še prej razril cvetoče livade in zdaj so tamkaj same skalnate puščave. —

Povej kratko, kaj se je zgodilo lovcu, ki je hotel ustreliti Zlatoroga! In kaj je bil posledek tega?

Otroci, kaj ne, da je škoda, da je šel lovec lovit Zlatoroga? — Zakaj? (Ker je prepodil dobre Rojenice, lepe bele kože in Zlatoroga.) — Zakaj pa je šel nadenj? Ali je res obogatel? Vidite, že marsikdo je ponesrečil, ki si je preveč želel bogastva! —

Katera pravljica vam bolj ugaja, ta ali o divjem možu? — Tudi meni se zdi pravljica o Zlatorogu lepša.

V. Krasnoslovljenje in učenje na pamet.

b) Narodne pripovedke.

140. Kralj Matjaž (str. 167.).

Narodne pripovedke se razlikujejo od pravljič v tem, da se naslanjajo na kako zgodovinsko osebo, ali da imajo kako drugo zgodovinsko podlago. One so torej nekak prehod od bajk in pravljič k zgodovinskim pripovedkam. Pripovedke o kralju Matjažu pripovedujejo večinoma vse, da še živi v neki gori. V Josinovem-Ganglovem berilu II., str. 153. imamo lepo pravljičo „Zakaj spi kralj Matjaž“, ki bi menda bila prav dobri uvod k zgornjemu berilcu, ker nam pove (kakor že naslov kaže), zakaj Matjaž spi. To bode otroke vsekakor jako zanimalo.

Smoter našega berila je samo podatek povedke.

I. Kdo je že kdaj slišal ime Matjaž? — Križ, kraž, kralj Matjaž! — Kaj je bil Matjaž? Kaj si že slišal o njem? Danes bomo čitali slično berilo o kralju Matjažu. Prej pa vas še hočem nekoliko seznaniti z njim. — Matjaž je bil mogočen kralj. Mnogo se je vojskoval s sosedi in vse je premagal. Tedaj se je baje prevzel in se hotel vojskovati celo z Bogom. Bog pa je poslal angela k njemu, da ga vpraša, ali se hoče res vojskovati z njim. Ko Matjaž to potrdi, pošlje Bog blisk in grom. Matjaž vpraša angela: „Kaj je to?“ Angel mu odgovori, da so to božje sablje in božji bobni. Tega se je Matjaž tako prestrašil, da je prosil Boga milosti. Bog mu je prizanesel, a Matjaž je moral iti med dve gori, ki sta se strnili nad njim in njegovo vojsko (pokažem z rokami) in vse pokrili. Kako še zdaj spe tamkaj, nam pove naše berilo.

II. a) Učitelj prečita berilo.

b) Razjasnjevanje. Kralj Matjaž živi v narodnih pripovedkah = ljudstvo pripoveduje, da še živi. — Kako delajo otroci, ko pravijo: „Križ, kraž, kralj Matjaž“ i. t. d.? (S prstom naredijo na dlan tovariševo križ, potem s prstom vrtajo in končno udarijo z dlanjo ob dlan.) — Se pokaže.

Preprosto ljudstvo = ljudje, ki niso hodili v višje šole. — Pa to ni nikakor zaničevalen izraz, kakor se včasih misli! — Počen vrh = vrh, ki ni cel, ki je luknja vanj. — Takih gor je mnogo. Kdo ve za katero? — Vojska, mnogo vojakov vkup (armada). Ne: vojna = bojevanje! — V cerkvi molijo: „Kuge, lakote in vojne varuj nas, o Gospod!“ — (Vojska gre na vojno.).

Kakšno lastnost imajo duri v votlino? (Da lahko pride vsakdo, kdor jih najde, skozi nje v jamo, a nazaj ne more.)

Slonova kost se dobiva od dolgih zob te živali. — Ako še otroci o slonu ne vedo ničesar, jim učitelj pokaže sliko ter pove nekoliko besed o tej živali. — Slonova kost je jako draga. Cela miza iz slonove kosti bi stala mnogo sto kron! — Tam torej spi kralj Matjaž. Tudi vsi vojaki

spe v jami. Morebiti pa je Matjaž okamenel?! Zakaj ne? (Ker mu brada raste.) — Pokaže se z roko. — Brada se torej ovija okrog miznih nog in kadar bodo ovite vse štiri noge, se bode zbudil. — Kdo pa so palčki? (Čudni, majhni, palec dolgi ljudje.) — Kdo je že kaj slišal o palčkih? — V katerem letnem času je Velika noč? In sv. Jurij? — Zgodilo se je že večkrat, da je bila Velika noč na dan sv. Jurija. —

Kako se bode godilo Matjažu s prva? In končno?

III., IV. in V. Povej še enkrat celo kratko, zakaj mora Matjaž v jami spati! — Popiši jamo! — Pripoveduj, kako Matjaž spi! — Povej, kdaj se bo zbudil! Kako bo tedaj? Pripoveduj, kako Matjaž spi — R!

Pravopis: Veliki cerkveni prazniki se pišejo z veliko začetnico (Levec, § 575). Otroci poiščejo navadnejše ter jih pišejo. Morebitni spis.

c) Zgodovinska dogodbica.

141. Grof Rudolf Habsburški in duhovnik (str. 169.).

(J. G. II. str. 147 — z neznatnimi premembami.)

(Prim. J. G. II. str. 28., — 39. Cesarjeva pobožnost!)

To je znana dogodbica, ki se nahaja pač po vseh berilih (za srednjo stopnjo avstrijskih šol). Prevel jo je iz nemščine Fr. Hubad.

Smoter povesti: zgled lepe pobožnosti, ki je krasila pradedna naše slavne vladarske rodovine, ter umevanje globoko ukoreninjene pobožnosti Habsburžanov sploh.

Kot učilo bi nam dobro služila velika slika, predstavljajoča dogodek. Ako ni take, mora zadostovati manjša. Tako najdeš v „Polah s podobami za šolo in dom“ (I. vrsta, 14. pola, stranska slika); še boljša je čedna slika v knjigi „Bilder aus der Geschichte“. Tupetz.

I. Priprava. Pokažem cesarjevo sliko na steni. Otroci, koga nam kaže ta slika? Kako se imenuje naš presvetli cesar? — Ko ste se učili cesarsko pesem, ste slišali, da je

naš cesar podedoval (od prednikov dobil) krono in z njo vlado, kakor n. pr. vaš oče hišo od deda. (Prim. tudi: Učne slike I. str. 120.) Naš cesar je dobil krono od svojega strica, sric jo je bil podedoval po svojem očetu in ta zopet po očetu. Tako se podeduje naša avstrijska krona že dolgo, dolgo, več nego šeststo let v habsburški rodovini.

Danes pa bomo slišali lepo dogodbico o tistem možu, ki je bil prvi habsburški vladar, ki je torej živel pred več nego 600 leti. To je bil Rudolf Habsburški. A ta dogodbica se je vršila še prej, nego je postal vladar.

II. a) Učitelj prečita berilo.

b) Čitanje po odstavkih.

Naslov. Ali veste, kdo je grof?

Posestnik bližnje graščine Novo Celje je tudi grof. Pri nas ima gozdove. Kdo ga je že videl? Ali je kaj drugačen nego navaden človek? Vendar je slavne, plemenite rodovine, je plemenitaš.

Rudolf je bil torej grof. Svojo graščino je imel na Švicarskem. Imenovala se je Habsburg. — O tej deželi in o tem gradu se bomo drugič učili še več. — Od te graščine je dobila vsa rodovina ime „Habsburžani“.

1. odstavek. Plemenitaši imajo že od nekdanj posebno veselje z lovom. (Naš lov ima tudi plemenitaš N. pl. N.) — Kdo je že videl lovce? Ali so tudi jahali? — Pri nas navadno peš hodijo na lov. — Takrat pa so navadno jahali, ker je bilo še mnogo hudih zverin, n. pr. medvedov, lovci pa še niso imeli pušk kakor dandanes. Kdo ve, s čim so streljali? (Z lokom in puščico.) — Se pokaže, oziroma nariše. —

Tedaj je torej bil lov še bolj nevaren nego zdaj, samo da se jezdec laže reši nego pešec.

Ali je bil Rudolf Habsburški sam? Kdo ga je spremljal? Koga pa imenujemo služabnika? (Tistega, ki služi.) Kakor veste, imajo v graščini mnogo takih. — Kaj je zaslišal Rudolf v gozdu? Tudi tukaj zaslišimo večkrat tak

zvonček; kaj pa rečemo? (Da gredo na izpoved.) — H kakemu človeku pa gredo na izpoved? (K bolniku.) — Tudi tedaj je šel duhovnik ali mašnik k umirajočemu = k človeku, ki je že umiral, se bližal smrti. A v knjigi ni rečeno, da je šel na izpoved; kako pa? (Da je nesel zadnjo popotnico.) — Kdo li ve, kaj je nesel? (Sv. hostijo.) — Kdo pa je v sv. hostiji pričujoč? Kakor veste, se mora človek prej izpovedati, predno zaužije sv. hostijo. Tudi bolnik! Čemu pa hódimo k izpovedi in k sv. obhajilu? Čemu pa mora biti bolnik izpovedan in obhajan? Glejte, sv. hostijo sprejme zato, da bi srečno prišel v nebesa. To je zadnja pot človeška — človeške duše — zato se imenuje zadnja sv. hostija, ki jo sprejme bolnik na to pot, zadnja popotnica. — Ali umrje vsak človek, h kateremu gredo na izpoved? (Ne.) — Kaj pa moramo storiti, ako gredo mimo nas na izpoved ter nesó zadnjo popotnico, sv. hostijo? (Poklekniti.) — Zakaj pa? (Da pokažemo svojo ponižnost nasproti Bogu, svojo pobožnost.) — Ali je Rudolf tuji pokleknil? Zakaj ne? Gotovo ni imel časa tako hitro skočiti s konja. Kaj pa je storil? Tudi s tem, da se priklonimo, pokažemo svojo udanost in svoje spoštovanje.

2. odstavek. Kdo se imenuje dušni pastir? Na kaj mora paziti navadni pastir? In na kaj dušni? Škof je višji dušni pastir. Kaj pa je znamenje škofovske oblasti? (Škofija kapa in palica.) — Kdo je že videl škofovsko palico? Vam jo narišem. Glejte, taka palica je narejena tako, kakršne imajo ponekod pastirji. A škofovska palica je jako dragocena! —

Moral je črez potok = prii je moral na drugo stran. Kaj je povodenj, veste vsi. Tudi ste že videli, da odnaša brvi in celo mostove. Tudi tukaj je bila podrla most; zato duhovnik ni mogel črez potok. Kaj bi bil moral storiti? Prebresti vodo = iti črez vodo. Kdo izmed vas je že bredel po vodi? — Kaj je torej storil duhovnik? — Kaj pa je Rešnje Telo? (Hostija.) — Zakaj se tako imenuje? (Ker je telo

Jezusa Kristusa, ki nas je rešil s svojo smrtjo podedovanega greha.) V čem ima mašnik sv. Rešnje Telo? (V pušici.) — Kaj je torej postavil mašnik na tla? In kaj je hotel storiti? Zakaj?

3. odstavek. Rudolf je torej videl to. Kaj je storil? Ali mislite, da je Rudolf res „posadil“ mašnika na konja? — Primem učenca in ga posadim na stol. — Bil je sicer res močen, a vendar ne tako, da bi bil mašnika kar tako posadil. A kaj je najbrž storil? (Pomagal mu je na konja.) — Čemu je storil vse to? — Zakesnėti = prepozno priti; zakesnim = pridem prepozno. Kaj bi se bilo namreč lahko zgodilo med tem? (Bolnik bi bil lahko umrl.)

4. odstavek. Iz tega odstavka razvidimo, da je duhovnik res pravočasno prijezdil k bolniku. Drugi dan je hotel konja grofu vrniti. Zakaj je pač duhovnik hotel konja sam vrniti? (Hotel je grofa zahvaliti.) — No, to bi bil lahko tudi naročil kakemu hlapcu! Vedite, ako hočete koga posebno lepo zahvaliti, storite to sami, osebno! (Posebno, osebno!) — Dobroto izkazati = storiti. A ta je rekel. Kdo? (Rudolf.) Kaj pa je rekel? Zasesti konja = sestiti na konja, zajahati ga. Zakaj je rekel Rudolf, da je konj nosil Zveličarja? (Ker je nesel sveto hostijo.) — Kako pa je rekel? Kje še slišimo besede: „Nisem vreden“?

Kaj je storil Rudolf s konjem? Podaril ga je cerkvi, oziroma duhovniku. Čemu? — Polajševati = laže delati, olajševati. — Kaka opravila je mislil Rudolf? (Na izpoved hoditi.) — Ali je to opravilo res težko? Zakaj?

c) Vaja v čitanju.

III. Otroci, napravimo si zdaj v duhu sliko o tem prizoru, ko daje Rudolf pri potoku mašniku konja! Kje se je to pač najbrž godilo? (V gozdu.) — Zakaj? Ker je Rudolf bil na lovu.) — Slišali smo, da so ga spremljali služabniki; ali so bili tedaj pri njem? (Najbrž ne; razškröpili so se po gozdu.) — Opiši, kako je opravljen duhovnik, ki gre na izpoved. — Ali je bil duhovnik sam? — Rekli smo, da se

je to zgodilo pri potoku. Kakšen pa je bil potok? Najbrž precej globok. Predstaviti si še moramo znake povodnji, n. pr.?

No, tukaj vam pokažem sliko. Ali je bil slikar, ki je to risal, takrat zraven? Slišal je le dogodbico, predstavil si jo je v duhu ter jo narisal. Slika se opiše.

b) Otroci, kaj vemo zdaj o Rudolfu, ko smo čitali toberilo? (Da je bil zelo pobožen.) — Slišali smo tudi, da je bil mogočen in da je ljubil lov. Bil je zelo prijazen. Rekel je tudi, da ni vreden rabiti konja, ki je nosil njegovega Zveličarja. (Bil je ponižen.) — Podaril je konja duhovniku. (Bil je radodaren.)

Kaj pa vemo o duhovniku? Ni se bal iti v deročo in globoko vodo, da bi le izpolnil svojo dolžnost. (Bil je zvest svojemu poklicu.) — Osebno je prignal konja Rudolfu nazaj, ter ga zahvalil. (Hvaležen je bil in olikan.) — Ali je bil premožen? (Ne, ni imel lastnega konja.)

c) Oblike. Zadnja popotnica. Rešnje Telo. Konja zasesti.

č) Kdo mi zna povedati, kaj izvemo v prvem odstavku? (Kako je Rudolf srečal duhovnika.) — Zapisujem sproti.

V drugem? (Kako je duhovnik hotel prebresti vodo.)

V tretjem? (Rudolf da duhovniku konja.)

V zadnjem? (Duhovnik hoče konja vrniti, a Rudolf mu ga podari.)

IV. Slišali smo, da je bil Rudolf Habsburški zelo pobožen. Ali je to prav in lepo? Zakaj? Kaj vse imamo od Boga? — Bodimo torej tudi mi v svojem srcu resnično-pobožni!

V. Ko ste se učili cesarsko pesem, ste slišali, da je tudi naš presvetli cesar jako pobožen ter da mu sveta vera daje pomoč pri njegovem zelo težavnem delu. Ali je kdo že kaj več slišal ali čital o njegovi pobožnosti? (J. G. II., str. 28.)

Glejte, Habsburžani so se vedno ravnali po svöjtem pradedu Rudolfu, bili so pobožni in zato jih je tudi Bog varoval ter jim dal silno mogočnost.

c) Učenci ponavljajo vsebino berila po zgornjih točkah, 1. v posameznih odstavkih, 2. skupno.

Sestavijo spis po zgornjem načrtu.

Pravopis. Bog, Zveličar, sv. Rešnje Telo, sv. Telo, Oče (Bog) i. t. d. (Levec § 574.)

Slovnica. S predlogi zloženi glagoli:

z a — zaslišati, zakesnėti, zasesti, zahvaliti,

p i i — prikloniti, pripeljati,

n a — naznanjati,

p o — postaviti, polajševati,

p r e — prebresti,

s — sezuti,

o — opaziti,

i z — izkazati.

Naštevanje drugih takih glagolov ter uporabljanje v stavkih.

142. Rudolf Habsburški in berač (str. 168.).

(J. G. II. 15.)

Prim. tudi J. G. II. 15. Cesar Jožef II. in berač.

Tudi to dogodnico je poslovenil iz nemškega F. Hubad. Nje glavni smoter je pokazati prijaznost in bistroumnost Rudolfa Habsburškega, podati nauk, da moramo biti ponižni, posebno ako česa prosimo, ter da se moramo ozirati na stan tistega, s katerim občujemo, končno, da domišljavost malo velja. Tudi služi zabavi.

Jaz bi to berilce razpravljaj prav kratko p o berilu 7. Grof Rudolf Habsburški in duhovnik, ker se je dogodba pozneje vršila in pa zaradi priprave.

I. Čitali smo že, kako je Rudolf Habsburški daroval duhovniku konja. — Kaj je še bil takrat? (Grof.) — Pozneje so ga nemški knezi izvolili za kralja. — Knez je še več od grofa. (Pravijo, da je provzročil to izvolitev tisti duhovnik.

Priporočil ga je baje nekemu škofu, ki je tudi imel pravico voliti kralja.) — Kot kralj se je imenoval Rudolf — Prvi. — Zakaj? (Ker še pred njim ni vladal noben Habsburžan, torej tudi ne nobeden po imenu Rudolf.) Tudi pred našim cesarjem še ni vladal noben cesar po imenu Franc Jožef; zato se tudi imenuje F. J. I.

Rudolf I. je imel kot nemški kralj tudi oblast čez naše dežele. Njegov sin je vladal na Avstrijskem. Tako je torej — kakor smo že rekli — Rudolf I. praded naše cesarske rodovine. Danes bodemo čitali zanimivo dogodbico o Rudolfu Habsburškem, ki se je zgodila takrat, ko je že bil kralj.

II. a) Učitelj prečita berilo.

b) Razjasnjevanje po odstavkih. Ogovoriti = nagovoriti. — Kako je imenoval berač Rudolfa? — Kdo je bil Adam? Ali je imel Adam tudi stariše? (Ne, njega je ustvaril Bog.) — Od Adama in njegove žene Eve je ves sedanji človeški rod. Ali je torej res, da smo si po Adamu vsi bratje? (Da.) — Rudolf je beraču tudi pritrnil. — Kak dar pa mu je dal? (Vinar.) Kaj, to je bilo pač malo! Rudolf je kot grof daroval konja; je li postal morda tako skop kot kralj? (Ne, temveč to je storil nalašč, namenoma.) — Kaj pa je rekel berač? Kako ga je bil imenoval prej? (Brata.) — In kako zdaj? (Kralja.) — Kaj pa mu je odgovoril Rudolf? — Ali je res, da bi berač obogatel, ako bi mu daroval vsak brat po Adamu, torej vsak človek en vinar? (Gotovo.)

c) Berilo večkrat čitajo. —

III. Kje se je pač vršila ta dogodbica, ali v kraljevem gradu ali kje drugje? — V gradu bi bil berač pač težko prišel do kralja, ker bi ga bile straže gotovo zavrnilo. Sploh se s kralji in cesarji ne da kar tako govoriti. Spremljajo jih tudi zunaj straže, navadno odlični vojaki. — Čemu neki? (Da bi se jim ne zgodilo kaj žalega.) — A Rudolf je rad hodil tudi brez straže, in na takem potu ga je menda srečal berač. — Ali ga je berač spoznal? Kako izvemo to? (Ker

ga je nagovoril „Brate Rudolf.“) — Kje se je torej vršila ta dogodbica, ker je berač poznal Rudolfa? (V bližini kraljevega mesta.)

Kaj mislite, ali je berač ravnal prav, ko je nagovoril Rudolfa za brata? — Gotovo, da ne! — Naj smo si res vsi ljudje bratje in sestre po Adamu, vendar je med nami velika razlika in dasi se moramo ljubiti po bratovsko med seboj, vendar nam je tudi gledati na to, kakšnega stanu je kdo, ter ga primerno spoštovati. In kakšen stan je pač kraljevski ali cesarski? (Najvišji.) — In beraški? (Najnižji.) — Kakšen mora biti berač, ki živi od milodarov drugih ljudi? (Ponižen.) — A kakšen je bil ta berač? (Predrzen.) — Drug kralj bi bil dal predrzneža zapreti, a Rudolf ga je le vprašal, od kdaj sta si brata. Berač pa mu je odgovoril še predrznejše. — Kako pa? — Ali je bil Rudolf prej mislil na to bratovstvo? — Pritrdil je torej beraču. — Je li pa Rudolfu ugajalo postopanje beračevo? — Kaj pa je Rudolf že bil sklenil v tistem trenutku? (Dati mu le majhen dar.) — Vidite, Rudolf ga je kaznoval na najlepši način. Berač se je začudil. Sicer je poprosil Rudolfa le za majhen dar, a kaj je pač upal? (Da dobođe velikega.) Kaj je rekel?

Glejte, prej ni hotel poznati nobene razlike med seboj in kraljem, a zdaj bi bil rad imel kraljevski dar! No, Rudolf mu jo je dobro zasolil!

b) O beraču smo že slišali, da je bil predrzen. Gotovo se mu ni godilo preslabo. — Kakšen pa je še bil, ker ni bil zadovoljen z vinarjem? (Nezadovoljen.) — Ali je bil posebno pameten? — Pameten človek navadno ni predrzen in prevzet. No, berač si je gotovo domišljjal, da je silno brihten, bil je domišljjav, pa jo je izkupil.

Oglejmo si Rudolfa! Rekli smo, da si kralji (vladarji) navadno ne upajo hoditi brez straže, a Rudolf je vendar hodil. (Srčen in zaupljiv.) — Govoril je tudi z beračem. (Ponižen.) — Ni napočil ali dal zapreti predrzneža. (Potrpežljiv in brez jeze.) — Katero Rudolfovo lastnost pa nam

najbolje kaže ta dogodbica? (Bil je pameten.) — Marsikateremu prav pametnemu človeku bi ne bilo prišlo kaj tako izvrstnega na um. To je bila že posebna bistrournost. — Ponovi beračeve lastnosti, I.! Rudolfove R.?

c) Oblike. Brat po Adamu. Kaj v roko stisniti.

IV. Otroci, kaj se neki učimo iz te povesti? — Kakšni moramo biti sploh, zlasti ako česa prosimo? — Zapomnite si pogovor: Kakor se prosi, tako se nosi!

Na kaj se moramo ozirati, ako občujeno s kom? (Na njegov stan.) — Ljudi moramo spoštovati po njih vrednosti in po njih stanu.

Tudi si ne smemo nikakor domišljati, da smo pametnejši od drugih. Takega domišljivca nihče ne mara. In kdor si mnogo domišlja, malo velja! —

V. Ali ste že kdaj videli takega predrznega berača? — Torej za kruh ni maral! — Kaj pa so mu dali? (Napodili so ga.) — Prav je bilo! Pravemu siromaku radi pomagajmo, predrznežu pa pokažimo duri!

Primerjaj tistega duhovnika, ki mu je dal Rudolf konja, s tem beračem! Duhovnik, dasi čistitega stanu, je bil ponižnejši in hvaležnejši; zato pa je imel tudi konja, a berač vinar! — Pripovedovanje po vprašanih zdržema. Po dva učenca čitata dvogovor, oziroma predstavljata dogodek dramatično. —

Za spisje ne sodi to berilce na tej stopnji zaradi dobesednega govora.

143. Mladi Vukasovič (str. 169.).

(J. G. II. 153 okrajšano.)

Znana dogodbica. Smoter: seznavanje z Marijo Terezijo in proslava otroške ljubezni.

Učilo: dobra slika Marije Terezije.

Priprava je lahko dvojna: učitelj ali začne s potrebnimi podatki o Mariji Tezeziji, ali pa opomni učence otroških dolžnosti nasproti staršem. Ker sem pri Rudolfu hodil prvo pot, poskusim tukaj hoditi po drugi.

I. Mnogokrat ste že slišali v šoli, kako starši skrbе za vas in koliko vam store dobrega. Učili ste se, da morate svoje starše ljubiti in jim biti hvaležni. V čitanki imamo krasno dogodbico o mladeniču, ki je kaj lepo izpolnjeval te dolžnosti. Poslušajte!

II. a) Čitam berilo.

b) 1. odstavek. Gotovo bi radi kaj več vedeli o Mariji Tereziji! M. T. je bila slavna cesarica naše očetnjave. Bila je stara mati starega očeta našega cesarja. Vladala je pred kakimi 150 leti. O njej še bode te slišali v višjih razredih (oddelkih) marsikaj lepega. —

Nekoč = nekđaj, nekega dne. — Kadetnica je šola, kjer se pripravljajo mladeniči za vojaški stan in sicer za častnike ali, kakor pravijo po tujem, za oficirje. Ko so korakali vojaki mimo naše šole, ste videli častnike. Nekateri so jahali, drugi pa so korakali z golo sabljo pred vojaki ali ob strani. Kakor se še spominjate, so bili lepše oblečeni nego navadni vojaki. Častniki zapovedujejo drugim vojakom.

Kdo pa je že videl kadeta? — No, glejte, sosedov Stanko je kadet! Zđaj je baš doma. — Ali vam ugaja? — Kaj bode torej Stanko, ko dovrši šolo? — On se pripravlja v kadetnici v Mariboru. — No, ti si jo že celo videl? Kaj ne, kako je velika!

Tudi v nekaterih drugih mestih so kadetnice, n. pr. pri Gradcu, v Trstu i. t. d. — Vukasovič je bil v kadetnici v Dunajskem Novem mestu. To mesto leži od Dunaja (proti jugu) bliže proti nam. (Se pokaže z roko.) — Kadetnico v Dunajskem Novem mestu je ustanovila Marija Terezija. Prej še ni bilo takih šol.

Zavod (iz srbščine) = učilnica, gojilnica, (kjer se gojenci navadno z vsemi preskrbujejo). — Kakšne naprave (to, kar se napravi, naredi) si je neki ogledala Marija Terezija? (Razrede, učila, stanovanja i. t. d.).

Poveljnik kadetnice je navadno višji častnik. On vodi vse, kakor n. pr. na ljudski šoli voditelj ali nadučitelj. —

Kaj je vprašala M. T. poveljnika? — Gojenec = tisti, ki se goji, vzgojuje (prim. rejenec), učenec kakega zavoda.

Kako je nagovoril poveljnik cesarico? — Zapomnite si dobro: cesarje, kralje in kneze, sploh vladarje nazivljemo z besedama Vaše Veličanstvo. (Zapišem.) Ali ste že slišali kak sličen izraz? (Veličanstvo božje = glorijska.) — Oba izraza imata skoro isti pomen, vendar ju dobro razlikujte!

Kaj je torej rekel poveljnik? — Ko bi pač mogel tudi učitelj vedno reči, da so vsi učenci pridni!

Čigave milosti = naklonjenosti in ljubezni so vredni? — Visoka milost je zopet izraz, ki se rabi pri visokih osebah.

Ali veste, kdo je borilec? — Glejte, kadeti se morajo marsikaj učiti, treba je pa tudi, da znajo dobro rabiti orožje, n. pr. meč, puško. Čemu li?

Uče se torej dobro sukati sabljo ali boriti. — Vukasovič je bil doma v Dalmaciji ali na Dalmatinskem. Kako vemo to? — Dalmacija je avstrijska dežela daleč tam doli ob morju. — Pokažem z roko proti jugu.

Cesarica je hotela videti, kako se zna Vukasovič boriti. — Kako se je postavil sedaj? (Junaški.) — Kdo je junak? (Tisti, ki se nikogar ne boji.) — Oni je tudi bil junak, ki se je ustrašil zajca?! (O ne! Tisti se le v šali imenuje junak!)

No, postavi se še ti junaško, I.!

Ali so mladeniču res zabliskale oči? (Živo je pogledal.) — Zakaj pač? (Bil je vesel.) — Vukasovič je ponosno = samozavestno (v dobrem smislu, v slabem ošabno!) z očmi iskal nasprotnika, sogojenca, ki bi se mu postavil nasproti ter se boril z njim. Navadno se imenuje nasprotnik večji ali manjši sovražnik. Ali pa so si bili ti mladeniči v istini nasprotniki? (Ne, le za poskušnjo.) — Ko so vojaki šli mimo šole, sem vam tudi povedal, da so bili oni z belimi znamenji

nasprotniki drugih brez znamenj, a tudi le za poskušnjo, da se uče.

Pokažem, kako se z mečem bojuje. — Vukasovič je torej vselej zmagal. — Najspretnjše borilce = tiste, ki so se znali najbolje boriti.

Kako so pa stali drugi gojenci? (V vrstah kakor učenci pri telovadbi.) — Cesarici je ugajal dečko. — Kako pa vemo to? — Pohvalila ga je ter mu darovala 12 zlatov. — O zlatih, zlatnikih ali cekinih ste se že učili. — Koliko velja naš manjši zlat, koliko večji? — Takrat so še bili drugi zlati, ki pa so približno imeli isto vrednost.

No, ti si že izračunal, koliko so bili približno vredni tisti zlati, ki jih je dobil Vukasovič.

Čemu je dala M. T. Vukasoviču denar? (Da bi si privoščil kaj dobrega, si kupil kaj dobrega.) — Kaj n. pr.?

Naslednji odstavek! Črez koliko časa se je pripravljala M. T. zopet v kadetnico?*

Kaj je vprašala M. T. Vukasoviča? — Kaj je odgovoril? S kakim glasom? — Kdaj se trese človeku glas? — Zakaj se je pač V. bal? (Ker ni imel več denarja.) — Ali je bila M. T. res huda? — Kaj ga je vprašala? — Kaj pa je V. pripovedoval o svojem očetu?

Pokojnina = plača, ki jo dobivajo uradniki, častniki, učitelji i. t. d., ki vsled starosti ali bolehnosti ne morejo več služiti, ki imajo pokoj. — Kako pa pravijo ljudje namesto „pokojnina“? (Penzijon.) — To je tuja beseda. Rabimo svojo lastno! Prav imaš Zalokar, tvoj oče tudi dobivajo pokojnino, ker so ponesrečili v rudniku. — Ali še kdo ve za koga?

Vukasovičev oče pa ni dobival nobene pokojnine. Takrat še to ni bilo uravnano tako natanko. Najbrž pa mož ni bil služil dovolj dolgo! Lahko si mislimo, da je prav siromaško = ubožno živel.

* V J. G. II. berilu je črez 4 tedne, v našem črez 1 teden. To je sicer glede smotra malenkost, vendar naj bi taki zgodovinski podatki bili točni! Petisk pravi, da se je zgodilo to črez nekoliko dni.

Ali je V. dobro obrnil cesarski dar? — Tudi cesarici je to zelo ugajalo. — Kako pa je to pokazala? — Prečitaj pismo! — Napovedovati = narekovati. — Vedenje = obnašanje.

Kaj izvemo iz tega pisma? (Da je cesarica določila, da mora dobivati Vukasovičev oče odslej naprej 200 glid = 400 K letne pokojnine.) — Letna pokojnina = ki jo dobiva kdo vsako leto. Kaj menite, je li bilo to veliko? — Danes bi bilo to pač prav malo, a takrat je bil to lep denar, ker je bilo vse mnogo cenejše; meso n. pr. je stalo štirikrat manje nego zdaj. —

In kaj je dala cesarica mladeniču? (24 zlatov.) — No, kaj bi rad povedal? (Dvakrat toliko mu je dala kakor prvi-krat.) — Prav trdiš!

Zakaj pa je imel V. solze v očeh? Ali je bil tako žalosten? (Bil je ganjen.) — S čim je obljubil povrniti cesarici te dobrote? — Kako je to izpolnil, nam pove zadnji odstavek. Čitaj, Ž!

Bil je mož beseda = izpolnil je svojo besedo kakor pravi mož. Postal je zelo visok častnik (general). Branil je v krvavih bitkah kaj (zelo) hrabro čast in slavo naše domovine = vojskoval se je večkrat v hudih bitkah za domovino.

c) Vaja v čitanju.

III. a) Kraj in čas. Je že povedano.

b) Poiščimo v tem berilu lastnosti cesarice Marije Terezije! — Sama je hodila ogledovat si razne naprave. (Skrbna.) — Ljubila je gojence svoje šole. Sploh je bila ljubeča mati vsem svojim podložnikom. — Hotela je videti, kake junake da ima v zavodu. (Junaška.) — Da, bila je prava viteška cesarica! — Kaj mi še veš povedati? (Darežljiva.) Zakaj? — Hotela je vedeti, kam je V. spravil denar. (Natančna.) — Ljubila je odkritosrčnost. — Kdo še ve povedati posebno lastnost cesarice M. T., ki sije iz narekovanega pisma? (Bila je blaga, pomagala je rada ubogim.)

Kaj jo je najbolj razveselilo? (Ljubezen mladeničeva do očeta.) — Odlikovala je tudi njo prava otroška ljubezen. — Kakšen pa je bil Vukašovič? (Priden.) — Kdo je to povedal? — Stal je nekako plašen pred cesarico. (Ponižen.) — Ni bil tako prevzeten kakor tisti berač nasproti Rudolfu I.! — Naprej! (Junaški.) Zakaj? — Ponosen in samozavesten. Krepak in spreten. Odkritosrčen. — O kateri lastnosti Vukasovičevi pa nam najbolj priča ta dogodba? (O prelepi otroški ljubezni do očeta.) — Slišite otroci, to je vse prav lepo, a da se je V. v pismu sam hvalil, to mi ne ugaja! Kaj porečete vi? (V. je le pisal, kar mu je cesarica narekovala, torej ni bil samohvalnež.)

c) Oblike. Vaše Veličanstvo! Visoka milost. Oči se zabliskajo. Oči iščejo ponosno nasprotnika. Ves vesel. Lepo pohvaliti. Denar v kaj obrniti. Tresoči glas. Solzne oči. Mož beseda. Čast in slava domovine. —

č) Razvrstitev misli.

1. Kako je M. T. nadzorovala kadetnico.
2. Kako se je Vukasovič boril pred njo.
3. Kako ga je cesarica obdarovala.
4. Kako ga je pozneje vprašala po denarju in kaj ji je V. povedal.
5. Kako je M. T. poplačala njegovo ljubezen do očeta.
6. Kako se je V. izkazal pozneje hvaležnega.

IV. Otroci, kaj se učimo iz te resnične povesti? (Da moramo starše ljubiti.) — Videli smo, da se ljubezen do staršev že na tem svetu plačuje. Vukasovič se ni sramoval svojega ubožnega očeta in tako se noben pošten človek ne sramuje poštenih staršev, naj si bodo še tako revni. Tudi sam Bog ukazuje starše spoštovati. — Povej, kaj veš o tem! (Ukazal je v IV. božji zapovedi: Spoštuj . . .)

V. Otroci iščejo slučaje iz življenja.

b) Ali ste že kaj čitali o otroški ljubezni? — Začetnica G. M.: Dobri otroci (str. 62.). Dobri deček (str. 64.). Či-

tanka II.: Materi za god (str. 16.). Tožba po materi (str. 16.).
J. G. II.: Dobra otroka (str. 10.).

c) Pripovedovanje po navedenem načrtu. —

Pisemce se priredi za spisje. — Presežna stopnja: naj-
pridnejši, najboljši, najspretnejši. Uporaba teh in oblik
(III. c) v stavkih.

Pravopis. Velika začetna črka pri lastnih imenih in pri
nagovornih zaimkih v stavkih.

144. Iz mladih let cesarja Franca Jožefa I. (str. 172.).

(Tudi J. G. II. 161. Cesar Frančišek in njegov vnuk.)

Ta znana lepa dogodbica iz mladih let našega presvetlega vladarja je menda posneta po Bermannu. Ta pripoveduje, da se je vršila 18. avgusta leta 1834, ko je torej obhajal mali Francek svoj četrti rojstni dan. Igral se je z igračami, ki jih je bil dobil za ta praznik. Vojak ga je opazoval s srčnim zanimanjem. Tedaj se je v srcu mladega nadvojvode porodila blaga želja, da bi mu storil kaj dobrega. To je psihološko popolnoma utemeljeno: otrok je hotel v svoji posebni sreči osrečiti tudi vojaka. Škoda, da to ni tako izvedeno tudi v našem berilu, tem bolj, ker bi se s tem utrdil ob enem spomin na rojstni dan presvetlega vladarja.

Glavni smoter: dokaz, da je bil naš preblagi vladar že kot otrok dobrosrčen. Stranski smoter: povrnjena ljubezen do staršev (do matere). — Učilo: slika, ki predočuje ta dogodek. Majhna taka slika je v knjigi „Naš cesar“, ki jo je izdala družba sv. Mohorja l. 1898. V tej knjigi je tudi slika gradu „Laksenburg“.

I. Otroci, ali še veste, kako star je naš presvetli cesar? Kdo še ve, kdaj se je rodil? — Zapišem na tablo. — In kje? — Kaj je Schönbrunn? Povedal sem vam marsikaj o tem gradu, parku in zverinjaku, kar sem že videl sam. — Tudi cesar je bil torej nekdanj otrok kakor mi vsi! Danes bodemo čitali krasno povestico iz njegovih otroških let.

II. a) Učitelj prečita berilo.

b) 1. odstavek. Nadvojvoda več kot vojvoda. Vojvode so se imenovali v starih časih tisti, ki so vodili vojsko. Na Avstrijskem so gospodarili nekdanj vojvode in pozneje nadvojvode. Naslov „nadvojvoda“ ima zdaj vsak sin iz naše

cesarske rodovine takoj od rojstva. — Kako se bodo neki imenovala hčere? (Nadvojvodinje). — Razlika med besedama „nadvojvodinja“ in „nadvojvodina“! —

Laksenburg je tudi cesarski grad blizu Dunaja. Pokažem vam sliko tega gradu. V Laksenburgu je rad prebival stari oče našega cesarja, cesar Franc I. — Kako pa se je imenoval oče našega cesarja?

Cesar Franc je neizmerno ljubil svojega vnuka in mnogokrat so ga videli, kako se je stari vladar kratkočasil z njim. Poslušajte, otroci, povem vam nekaj, česar ni v naši knjigi! Istega dne, ko se je dogodila ta dogodbica, je obhajal mali Francej baš svoj četrti rojstni dan. Kdaj je toraj bilo to? — Za ta dan je dobil obilo lepih igrač, ker se je rad igral kakor vsak otrok. — Kaj je imel posebno rad? (Voziček.) — Seveda, je pač bil deček! — Tekati = dirjati, letati. Nakladati na voz = devati na voz. Radovati se = veseliti se. — Kdo je bil blizu? — Slišali smo že, da stoji pri cesarskem gradu vedno straža. Zakaj? (Da se cesarju ne zgodi nič žalega.) — Pa tudi v znamenje časti. Ta vojak je torej gotovo z zanimanjem opazoval otroka, spominjajoč se morebiti svoje lastne mladosti. A tudi Francej je njega pogledoval.

2. odstavek. Kdo se je pripeljal v grad? (Cesar Franc I. in cesarica.) — Kdo si je zapomnil pri čitanju, kako ji je bilo ime? (Karolina.) — Kaj je bila cesarica Karolina našemu cesarju? (Stara mati.) — Francej jima je tekel naproti. Kaj je storil? Česa pa je prosil cesarja? — Gotovo je že bil večkrat videl vojaka na straži, a zakaj se mu je neki baš takrat zdel tako ubog? — Glejte, bil je sam posebno srečen! — Zakaj pa? — V tej sreči se mu je zdel vojak na straži ubožnejši. — Zakaj pa mu neki ni ponudil kake igrače? (Igrače niso za vojaka.) — Francej je torej že čutil tudi to!

Glejte, otroci, tudi oče našega cesarja je rad daroval ubožcem in sinček je gotovo večkrat videl to, zato bi bil

tudi on rad kaj podaril vojaku. Cesar Franc se je nasmejal; zakaj li? (Dobro se mu je zdelo.)

Bankovec = papirnat denar. — Po koliko kron so zdaj vredni bankovci? — Takrat pa so še bili drugi. Gotovo je, da je bil precej vreden, menda kakih 10 kron.

Maliček = majhen deček. — Pokaži, kako je pač mladi nadvojvoda ponujal vojaku bankovec! — Kaj pa je vojak storil? — Glejte, prezentovali so tako-le. Pokažem s palico, ako nimam puške.* — S tem se je višjim izkazovala vojaška čast. Zdaj pa store naši vojaki tako-le. — Spet pokazem.** — Vojaki morajo nadvojvodi skazati tako čast, naj si bode tudi otrok.

Zakaj ni vzel vojak denarja? — Vedite, vojak, ki stoji na straži, ne sme z nikomer govoriti in od nikogar ničesar vzeti; tudi sme iti le tako daleč, kakor je določeno. Nekatere straže se ne smejo ganiti z mesta. Kdo izmed vas je že videl stražo? — Vaši očetje, ki so bili vojaki, vedo, kako strogo je to. — No, vidiš, tebi so stric pravili, kako je na straži! — Zakaj je to tako strogo? — Vojak mora paziti; ko bi pa kramljial s kom, bi lahko kaj prezrl.

3. odstavek. Ali je Francej vse to vedel? — No, ded mu je razložil. — Kaj mu je rekel, da naj stori? — Glejte, to-le je patrona, a to je prazna. V takih patronah je smodnik, spredaj pa krogla. Vojak jo porine v puško ter ustrelj. — Patrone se nevarne, Bog varuj, da bi se kdaj z njimi igrali! — Patrone nosijo vojaki v usnjatih torbicah, ki jim vise ob pasu. Zdaj jih imajo tako-le spredaj, a takrat so jih imeli zadaj na hrbtu. — Ali je dejal Francej bankovec v torbo? — Zakaj ne? — Kako so mu pomagali? — Glejte, tu-le

*) Prezentoval je vojak tako, da je puško potegnil krepko navpik pred sebe, prijemši jo z levico za cev, z desnico pa ob vratu kopita.

***) Zdaj ostane puška viseča na desni rami, vojak jo potegne samo z desno roko ob remenu z vodoravne lege spodnje lakti krepko dol do vratu kopita ter ob enem krene z glavo na desno kakor pri povelju: Na desno glej!

imam sliko, kako cesarica baš odpira torbo, cesar pa vnučka kvišku drži. Popiši, kaj vse vidiš! — Mladi nadvojvoda je ploskal samega veselja. — Kaj je rekel? — Mislil je, da je vojak zdaj bogat. — Ali je bil res od tistega bankovca že bogat?

4. odstavek. Zakaj je cesar objel vnuka? (Vesel je bil, da je tako dober.)

Polk = regiment, velik oddelek vojakov, blizu 2000. Poveljnik polka se imenuje polkovnik.

Zakaj se je pač cesar zanimal za vojaka? (Ker mu je ugajal.) — Kaj je zvedel o njem? — Podpirati = pomagati. — S čim je podpiral vojak mater? (Z denarji.) — Ali veste, koliko plače ima vojak na dan? Kakih 12 vinarjev! Od tega pa si še mora marsikaj kupiti, n. pr. sukanec, igle, voščilo za črevlje i. t. d. In ta vojak je še vendar nekaj prihranil za svojo mater!

5. odstavek. Glejte, v tistem času ni bilo vsakomur treba služiti cesarja. Kdor je imel posestvo ali dovolj denarja, da se je odkupil, je bil vojaščine prost. Zdaj pa mora k vojakom za določeni čas vsakdo, kdor je sposoben, siromak kakor bogataš. Kaj mislite, katera postava je pravičnejša, prejšnja ali sedanja? —

Zakaj se neki ta vojak ni bil odkupil? — Cesar bi ga pač bil lahko oprostil brez odkupa, toda hotel se je tudi sam strogo držati zakona.

6. odstavek. Kaj zvemo v tem odstavku? — Cesarjeva milost jima je ostala naklonjena = cesar jima je ostal vedno dober, jima je pomagal. — Sin pa je bil tudi priden in tako si je pridobil premoženja. Zdaj je že torej mrtev. Seveda! Koliko bi že bil približno star, ako bi še živel? (Od dogodka je let, vojak pa je bil takrat že star čez 20 let, torej?)

c) Vaja v čitanju.

III. a) Sliko smo že opisali pod II.

b) Oglejmo si lastnosti oseb tega berila! Cesar Franc I. je imel otroke rad. Imel je dobro srce. Držal se je strogo postave. — Se vedno sproti dokaže. — Cesarica Karolina je imela takisto blago srce.

Vojak je bil zvest, natančen ter je srčno ljubil svojo mater.

Mati je morala biti dobra, ker je tako vzgojila sina. —

A kaj naj povemo o glavni osebi te povesti, o mladem nadvojvoji? (Bil je vesel, živahen otrok, bil je brihten in imel je čez vse blago srce.)

c) Oblike. Iz mladih let. Gledati z milim očesom. Maliček. — Prezentovati. Bankovec. Patron. Polk, polkovnik. V srce ganiti. Odkupiti koga. Obdarovati koga. Nakloniti milost.

č) Razvrstitev misli.

1. odstavek. Kako se je štiriletni Francej igral in kako ga je vojak na straži opazoval.

2. Kako je hotel vojaka osrečiti.

3. Kako mu je spravil bankovec v torbo in kako je bil vesel.

4., 5. in 6. Kako je cesar Franc poizvedel o vojaku, ga oprostil, obdaroval in podpiral.

IV. Glejte, otroci, slišali ste že, kako dobrosrčen je naš presvetli cesar. Vsakomur bi rad pomagal in vsaka nesreča, ki zadene njegove podložnike, boli tudi njega. No, zdaj se pač ne moremo čuditi o tem, ko smo slišali, da je imel že kot majhen otrok tako blago srce. Spomnim se nekega pregovora o mladosti in starosti. Ve li morda kdo, katerega menim? (Človek pokaže v mladosti, kaj bo v starosti.) — Ker se je o otroški ljubezni dovolj govorilo že pri prejšnjih berilih, izpustimo to! Otroci že čutijo itak sami, kako se je ta ljubezen povrnila in glavni smoter ostane tako mnogo jasnejši!

V. a) Takisto naj odpade primerjanje z navadnimi življenjskimi slučaji, da ne oslabi vtiska, ki ga je napravilo berilo.

b) Pač pa učitelj lahko primerja vojaka z Vukasovičem, z deklico s pletenicami in z deklico v berilu „Cesaričin dežnik“, ako je prej razpravljal ta berila. Cesarja Franca I. pa naj primerja z Rudolfom I., z Marijo Terezijo in s cesarico Elizabeto — pod istim pogojem.

c) Pripovedovanje 1. po vprašanjih, 2. po razporedbi. Pravopis: lastna imena.

Snovanje stavkov z uporabo posebnih oblik (III. c).

Za spis je povest na tej stopnji predolga.

145. Cesarska pesem (str. 173.).

(Tudi J. G. II. 163.)

Prvo kitico cesarske pesmi so razpravljali že v prvem razredu, oziroma šolskem letu. (Prim. Učne slike I., str. 120.) Vendar bo dobro, da pozneje kratko ponove tudi to, tem bolj, ker je nazorni pouk otrokom razširil obzorje ter že vedo nekoliko o očetnjavi. Jaz pa sploh razpravljam cesarsko pesem vsako leto tudi na višji stopnji, ker je zelo važno, da jo otroci dobro umejo. Cesarska pesem je in bodi nekako vodilo vsakemu pravemu Avstrijancu!

V J. G. II. berilu imamo vseh pet kitic cesarske pesmi, v Čitanki zadnje ni več, ker se ne zлага z dejanskimi razmerami. Vendar pa mislim, da ne škodi, ako se pri razpravi cesarske pesmi spomnimo naše preblage umrle cesarice ter vsaj kratko razpravljamo 5. kitico. — Opomniti moram, da vse pesmi ne moremo razpravljati v eni uri.

I. Otroci, učili smo se že o našem presvetlem cesarju. Tudi prvo kitico cesarske pesmi že znate. Danes bodemo kratko ponovili, kar ste slišali pri tej kitici, potem pa se bodemo učili tudi o drugih kiticah. — Kdo ve, koliko kitic ima cesarska pesem v Čitanki? Kdo jih je že prečital? — Pridno! Povem vam jih!

II. a) Učitelj pesem izrazito deklamuje.

b) I. kitica. Ponovi I. kitico na pamet, I! — Knjige! H komu se obračamo v prvih dveh vrsticah? (K Bogu.) —

To je torej nekaka molitev! Kaj pa prosimo Boga? (Da bi ohranil in obvaroval cesarja in Avstrijo.) — Kaj nam je Avstrija? (Je naša očetnjava.) — Bog naj ohrani cesarja = naj mu da dolgo življenje.

Glejte, otroci, mi si niti misliti ne moremo, kolikokrat je prikipela ta iskrena prošnja iz src zvestih in udanih Avstrijanov ter se dvignila pred prestol Vsemogočnega, odkar vlada naš presvetli cesar. In Vsemogočni je uslišal to prošnjo in nam ohranil presvetlega vladarja do redke starosti. Kako star je že naš cesar? In koliko let že vlada? Vidite, tako dolgo je vladal le malokdo na vsem svetu, a na Avstrijskem še nihče!

Prosimo pa tudi Boga, da bi Avstrijo ohranil. No, saj Avstrija ne more umreti! (A sovražniki bi jo lahko razdejali!)

Česa pa naj Bog obvaruje cesarja? (Vsake nesreče.) — In česa Avstrijo? (Takisto nesreč, n. pr. vojne, slabih let i. t. d.)

Modro da nam gospodari — navadni besedni red: da nam modro gospodari.

Modro = s posebnim, velikim razumom. — Gospodariti = vladati. Kar je gospodar družini, to je vladar državi. Vladanje je silno težavno! — Kaj pa posebno podpira našega vladarja pri tem težavnem poslu in kaj mu daje pomoč? (Sv. vera.) — Branimo Mu = cesarju. — Čemu pa je cesarska krona? Kadar vladar začne vladati (ali pa pozneje), ga kronajo = denejo mu krono na glavo. To je velik, slovesen praznik! — Ali veste, iz verstva, kdo je bil tudi kronan? S čim pa so kronali Jezusa? Zakaj pač? (Hoteli so ga zasramovati kot napačnega kralja.) — In koga je kronal sam Bog? — Kako pa se imenuje vsled tega Marija? (Nebeska kraljica.) — Kdo je že videl dotično sliko?

Tukaj vam pokažem sliko avstrijske cesarske krone. Spodaj je zlat obroč, ki ga krasijo dragoceni kameni. Tudi zgornji del je zlat in ima mnogo dragocenih kamenov ter

rdečo podvlako. Na vrhu je zlato jabolko — državno jabolko z navpik stoječim križem.

Otroci, ta krona je silno veliko vredna!

Zakaj se imenuje krona dedna? Ali pa moramo res le to krono braniti? Kaj pa? (Vse dežele . . .) Tron = prestol. — Zakaj se imenuje Habsburški tron? (Ker Habsburžani vladajo na njem.) — S habsburškim bo tronom vedno = pod vlado Habsburžanov bo vedno. Navadni besedni red: S habsburškim tronom bo vedno . . . — Sreča trdna = stalna, močna.

Kakor sem vam povedal, vladajo Habsburžani že nad 600 let našo milo očetnjavo, ki se je pod njihovo vlado širila in širila ter se izpremenila v tako mogočno državo!

2. kitica. Za dolžnost in za pravico
vsak pošteno, zvesto stoj . . .

Vsak državljani ima dolžnosti, ki jih mora natanko izpolnjevati, n. pr. mora se pokoriti zakonom, mora pošiljati otroke v šolo, vsak sposoben mladenič mora služiti za vojaka, vsak mora plačevati odmerjeni mu davek, i. t. d. — Vsak državljani pa ima tudi svoje pravice, n. pr. da mu brani država imetje in življenje, da govore z njim v uradih v njegovem jeziku i. t. d. No, o tem se bode učili še več.

Zapomnite si zdaj pa to, da mora vsak državljani svoje dolžnosti izpolnjevati, a svoje pravice da naj tirja! Pa tudi drugim naj ne krati njih pravic!

Če bo treba, pa desnico
s srčnim upom dvigni v boj!

Dvignite vsi desnice! Kaj pa pomeni „desnico v boj dvigniti“? (Vojskovati se.) — Zakaj je neki desnica imenovana? (Ker desnico najbolj rabimo kakor sploh tako tudi v boju. Meč sučemo, puško sprožujemo z desnico.) — Ali pa je levica nepotrebna? Nikakor! Tudi levici moramo biti pravični, tudi brez nje bi ne opravili mnogo. A ne le roke,

temuč vse truplo mora biti krepko in zdravo, da dobro služi vojaku. Ali ste že kje slišali to? (Otrokovo domoljubje.) — Zraven moramo tudi glavo imeti na pravem koncu! Brez razuma ni nič! S srčnim upom. Kaj upa vojak v vojni? (Da bo zmagal.)

Vojak mora biti srčen, pogumen, ne sme se ničesar bati. Up zmage pa mu še posebno povišuje to srčnost.

Naša vojska iz viharja
prišla še brez slave ni . . .

Navadni besedni red: Naša vojska še ni brez slave prišla iz viharja. Kateri vihar si mislimo tu? (Vojno, bitko.) — Je li prav, da se boj primerja z viharjem? Kaj se godi o viharju? (Bliska se, grmi, strele švigajo, hud veter lomi drevesa, mnogokrat se usuje toča.)

In v vojni? (Tudi bliska in grmi, suje svinčena toča.)

Primer je torej dober! —

Naši vojaki so često in često premagali hudega sovražnika, kakor še bodete slišali in čitali. Včasih so bili seveda tudi premagani, a bojevali so se vedno tako hrabro, da jih je moral celo sovražnik častiti in spoštovati. Slava jim je torej vedno zvesta ostala, če tudi zmaga ne!

Vse za dom in za cesarja,
za cesarja blago, kri!

Blago = imetje, vse, kar imamo. Kaj torej moramo darovati za cesarja in za domovino? (Vse, kar imamo, tudi kri = življenje.) — Kedaj je treba življenje darovati? (V vojni.)

3. kitica. Meč vojščaka naj varuje,
kar si pridnost pridobi;

Tukaj le vam narišem meč.

Take meče so posebno nekdanj rabili v vojnah. Zdaj pa jih naši vojaki nimajo več. Kdo ve, kaj imajo nekateri

vojaki namesto mečev? (Sablje.) — Kateri pa? (Konjiki.) — No, kaj bi pa rad povedal, B? (Moj brat jo ima!) — Res, on je pri dragoncih. Sicer pa lahko o praznikih opazujete nekoliko takih naših fantov, ko prihajajo na dopust, Pa tudi drugi vojaki, ki imajo opraviti s topovi ali s puškami in bajoneti, so prav tako važni. — Meč vojščaka = vojščakov meč. — Ali torej res le vojščakov meč varuje? (Ne, temuč vojak z orožjem.)

Kaj naj varuje vojak z orožjem? Ali je že kdo videl pridnost? Ali si more pridnost kaj pridobiti? Kaj pa tedaj pomeni to? (Kar si človek pridobi s pridnostjo.) — Kaj pa si pridobivamo? (Imetje, premoženje.) — Vojaki torej varujejo naše imetje. Glejte, bili so časi, ko so pridrli sovražniki, posebno Turki kar nenadoma v naše kraje, ropali, ljudi morili ali v sužnost odganjali, hiše požigali i. t. d. Ali so bili to prijetni časi? Gotovo da ne! No vidite, kaj takega se zdaj ne more več zgoditi, ker imamo več in boljših vojakov, ki bi hitro odpodili takega sovražnika. Vidite torej, kako važen je vojaški stan! Dasi ni lahko biti vojak, si itak naj vsak mladenič šteje v čast, ako je sposoben, da brani očeta in mater, brate in sestre, cesarja in očetnjavo!

bistri duh pa premaguje
z umetnijo, znanostmi.

V vojni torej premaguje desnica, krepko telo in orožje, a kaj v mirnem času? Bistri duh = pametna glava. S čim? (Z umetnijo in znanostmi.) — Kdo mi zna imenovati kako umetnost? (Pesništvo, godbarstvo, slikarstvo, kiparstvo i. t. d.) Se razloži! — Umetnost nas večinoma razveseljuje. Z umetnostjo se bavijo umetniki. Umetnik pa je le tisti, ki zna svojo stroko neizmerno dovršeno. Tisti, ki lajne gonijo ali pa sobe slikajo, še niso nikaki umetniki! Umetnikov je sploh le prav malo. Ti-le imajo posebne zmožnosti od Boga.

Z znanostjo pa se pečajo učenjaki. Zvezdarji n. pr. opazujejo z velikanskimi daljnogledi solnce, mesec in zvezde

ter že naprej preračunajo, kdaj bo solnčni ali mesečni mrk, kdaj se bo prikazala kaka zvezda z repom (repatica) i. t. d. Zgodovinarji preiskujejo, kako je bilo v katerem kraju ali v kateri deželi, oziroma državi pred sto in sto leti in kaj vse se je godilo tamkaj i. t. d.

Znanost nam bistri naš um, nas lika; koristi nam pa tudi, n. pr. zdravilstvo, ki vrača izgubljeno zdravje, stavbarstvo, ki stavi velikanska poslopja i. t. d.

Otroci, od česa pač ima človeštvo več koristi, od vojne ali od umetnosti in znanosti? — Seveda! Vojna je sploh grda, ker človek ubija človeka. Ako bi moglo biti brez nje, bi bila to pač velika, velika sreča in dobrot. A kakor smo videli, še zdaj žalibog ne moremo biti brez vojakov; kajti kmalu bi se zopet prikazali ropoželjni sovražniki!

Slava naj deželi klije,
blagor bod' pri nas doma:

Deželi = državi, očetnjavi. Kaj navadno klije? (Seme.) V zemljo pošilja koreninice, a kvišku bil ali steblo ter raste in se razvija bolj in bolj. Prav tako naj raste in se razvija tudi slava naše Avstrije!

Blagor = blagostanje, vsa sreča. Zakaj pa je pri besedi bod' črtica? (Manjka *i* = izpuščaj.) — Tam, kjer smo doma, navadno tudi ostanemo. Tudi blagostanje torej naj ostane pri nas!

Vsa, kar solnce je obsije,
cveti mirna Avstrija!

Navadni red: Vsa Avstrija, kar je obsije solnce, cveti mirna! — Kar je obsije solnce = kolikor je obsije solnce. — Kaj mislite, koliko Avstrije pač obsije solnce? (Vso!) — Cveti mirna = razvijaj se mirno kakor cvetoča roža, napreduj vsestranski v miru! Ker je torej mir boljši od vojske, želimo ga tem srčneje.

4. kitica. Trdno dajmo se skleniti,
sloga pravo moč rodi;
vse lahko nam bo storiti,
ako združimo moči. —

Trdno = močno, tesno (Sreča trdna).

Skleniti = zvezati, združiti. Sloga = edinost. Složni so vsi, ki hočejo eno in isto. Ali je že kdo kaj čital o slogi?

Sloga rodi pravo moč = da pravo moč, stori močne, iz sloge ali edinosti izvira prava moč. Česar eden izmed vas ne more storiti, to prav lahko stori več skupaj. N. pr.? Opazujte mravlje, kaj vse dosežejo s skupno močjo! In čebelice! Kako majhna in slaba je vsaka posamezna, a koliko storé z združenimi močmi. Tako je tudi v državi! Vsak posamezni državljan je primeroma slab in neznaten, a vsi skupaj smo velikanska moč.

Brate vodi vez edina
nas do cilja enega:

Navadni red: Edina vez nas brate vodi do enega cilja. — Katere brate li? (Vse Avstrijane.) — Slišali smo že, da smo si vsi ljudje na zemlji bratje po Adamu. Avstrijani pa smo si zopet bližnji bratje, ker imamo istega vrhovnega očeta. — Koga? (Presvetlega cesarja.) — V Avstriji pa žive različni narodi, Slovani, Nemci, Ogrji in Italijani. Kadar je pretiła sila od vnanjega sovražnika, tedaj so se vedno bratski združili vsi narodi in ohranili skupno očetnjavo. Kaj jih je torej združilo? — Da, ljubezen do cesarja in očetnjave je še bila vedno najboljša vez avstrijskih narodov. In njih cilj ali namen je res vedno bil ter bodi tudi za naprej:

Živi cesar, domovina,
večna bode Avstrija.

5. kitica. Otroci, v nekaterih knjigah je pet kitic cesarske pesmi. — Kdo je že čital peto? O kom pa govori? Poslušajte, vam jo povem. — —

Zakaj ni te kitice v naši knjigi? — Res je, cesarica Elizabeta je že umrla. — Zaročnica = tista, ki je zaročena (prav: poročena), omožena, torej žena. Naš presvetli cesar je bil torej tudi poročen; in kakor pravi cesarska pesem, je bila njegova visoka soproga polna dušne žlahtnosti = ni bila le žlahtna, plemenita in blaga po rodu in imenu, temuč tudi po duhu in srcu! Katera žlahtnost pa je več vredna, ona po rodu in imenu ali dušna? (Dušna!)

Ta kitica še želi Elizabeti kakor celi habsburški hiši (habsburškemu rodu) vso srečo, a mi cesarici ne moremo več tega želeli, ker je ni med nami. Kdo li ve, kakšne smrti je umrla?*

Slabo plačilo ji je dal svet, njeno preblago srce ji je prebodel hudodelnik, a gotovo ji je Vsemogočni poplačal v nebesih, kar je dobrega storila na zemlji. Mi pa se je bomo vedno spominjali hvaležno!

c) Vaja v čitanju, pri čemer se naj strogo pazi na pravilno naglašanje!

III. in IV. Oblike. S habsburškim bo tronom vedno, sreča — —.

Za dolžnost in pravico stati. Desnico v boj dvigniti. Vojska — vihar. Blago in kri za cesarja! Meč in duh kot osebi. Slava klije.

Vse, kar solnce je obsije = vsa.

Sloga rodi pravo moč. —

Zadnji dve vrstici podasta vedno nekako jedro dotične kitice.

Razvrstitev misli in ob enem povzetek.

1. kitica. Bog nam ohrani Avstrijo in cesarja, ki nas modro vlada. Branimo mu dedno krono; kajti pod habsburško vlado je in ostane Avstrija srečna!

2. kitica. Ako treba, pojdimo srčno v boj! Naša vojska si je še vselej ohranila slavo. Pravi Avstrijan daruje za cesarja in domovino vse, kar ima: premoženje in življenje.

* Glej: Cesaričin dežnik, III., b!

3. kitica. Zlasti pa daj Bog, da bi se Avstrija v miru srečno razvijala ter da bi cveteli pri nas umetnost in znanost.

4. kitica. Bodimo složni, v slogi je moč! Veže nas naj vedno ena vez: ljubezen do cesarja in domovine!

V. Pesem se učenci uče na pamet in sicer le v šoli, da se je nauče popolnoma pravilno naglaševati. Ponavljajo naj jo često in često, da je ne pozabijo nikoli; kajti sramota je za Avstrijana, ki ne zna cesarske pesmi!

Tako naj se tudi nauče cesarsko pesem pravilno peti po predpisanem napevu in s pravim navdušenjem. Ta napev ni lahek; zato se naj ponavlja tem češče.

Učence je tudi privaditi, da hipno vstanejo pri prvih zvokih naše visoke pesmi ter stoje mirno, samozavestno in ponosno, dokler se poje ali igra. —

Opomba: Na višji stopnji naj učitelj poda tudi zgodovino cesarske pesmi, nje napeve ter našega slovenskega prevoda s potrebnimi podatki dotičnih avtorjev!

Josinovo-Ganglovo Drugo berilo.

I. Zabavi in pouku.

146. To pride od zgoraj.

(J. G. II. str. 1.)

Glavni smoter: izkoriščanje jedra (vzgojni smoter).

I. Kaj opazujete pri ljudeh, ako jih zadene kaka nesreča, ako ima kmet slabo letino, ako mu pogori hiša? — Žalostni so. — Res je, večkrat pa so tudi nevoljni. Ako jih doleti kaj neprijetnega, godrnjajo včasih celo zoper Boga.

Čitali bomo danes o mladem človeku, ki ni bil takšen; slišali bomo, koga se je spomnil, ako ga je doletela kaka nezgoda. —

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje.

Pomočnik — pomagati — človek, ki pomaga pri zidarskem delu, ki še ni sam svoj mojster. — Kaj neprijetnega ga je zadelo = se mu je pripetilo. — Povej kaj neprijetnega, kar lahko zadene tebe! Zaradi tega = zavrloj tega. — On se ni dal motiti = ni poslušal zasmehovanja, se ni zategadelj izpremenil, storil je slej kakor prej. Opoldne = ob dvanajstih — dopoldne — predpoldne — popoldne. — Kosilo — kósiti = obedovati. Razločuj: kositi, in kósiti. — Pred očmi = tako, da je sam videl. Grohotati — grohot = glasno se smejati, tudi krohotali. — V tem = v tem času. Dogodi se = prigodi se, pripeti se. — Hrušč = ropot — trušč. — Zasuti, zasujem = zasipati. — Jedino (edino) naš znanec = le (samo) naš znanec. — Poln hvaležnosti = zelo hvaležen, s hvaležnim srcem.

Razporedba berila: 1. Katero navado je imel zidarski pomočnik. 2. Kaj se mu je nekoč pripetilo. 3. Kaj ga je rešilo gotove smrti.

III. in IV. Na koga se je spomnil mladi zidar, kadar ga je doletela nesreča? Kako je rekel? Zakaj? (Vedel je, da se nič ne zgodi brez božje volje in da kar Bog stori, vse prav stori). Kakšen je bil torej? (V Boga je zaupal.) Tovariši so ga zasmehovali zaradi njegovega izreka. Ali so ravnali prav? Kakšni so bili tovariši? Kako je Bog poplačal zaupljivost pomočnikovo? Kako so bili njegovi tovariši kaznovani? Ali je vedel zidarski pomočnik, da mu bode na korist, da mu je pes ukradel klobaso? Kdo ve povest o želodu in buči? Pripoveduj! Primerjaj našega pomagača s kmetom, ki je ležal pod hrastom!

Kaj moramo storiti v nesreči? (Potrpežljivo prenašati, ker Bog tako hoče.) — Kako molimo vsak dan v Oče-

našu? (Zgodi se Tvoja volja, kakor v nebesih, tako na zemlji!)

V. Čitanje in pripovedovanje. Na podlagi razporedbe napišejo učenci povest. —

(I. Fistravec.)

147. Kdo je večji siromak?

(J. G. II. str. 3.)

Smoter: tolmačenje resnice, da je zdravje za človeka prevelike vrednosti.

I. Kdo izmed vas je že bil na božjem potu? Kje si bil? (Na Brezju; na Sv. Višarjih; Na Gori; v Puščavi; v Marijinem Celju.)

Na božjo pot prihaja mnogo ljudi; tjekaj zahajajo tudi siromaki, ki prosijo v Boga ime.

Kje ste jih videli? (Ob cesti, blizu cerkve, pred cerkvenimi vrati.) Velike revčke nahajamo tu, ubožce brez rok, brez nog. —

Tomazek je šel nekoč z materjo na božji pot; slišali bomo, česar se je pri tej priči naučil od ubogega revčka pred cerkvenimi vrati.

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje. Božji pot ali božja pot = romanje. Kamenje ga je zbadalo = vselej, kadar je stopil na oster kamen, ga je zbadlo. — Joj meni! = Kako sem nesrečen! Da mi ne morete kupiti čevljev = hudo je pač, da mi ne morete kupiti čevljev. — Zavrnejo ga = mu odgovore, karajo ga rekoč: Nikar ne reci tega = tega ne smeš nikakor reči. Na božem potu = v tistem kraju, kamor sta romala (n. pr. Na Sv. Višarjah). Zamišljen — primerjal je sebe z ubožcem in premišljeval je; kaj neki? (Kako mora biti hudo, če človek nima nog.) Ubogaime prositi = v Boga ime prositi = miloščine prositi.

III. in IV. Zakaj je jokal Tomažek na božjem potu? Ker ga je kamenje zbadalo v noge. Bil je nevoljen zavoljo take malenkosti; mislil je, da je največji ubožec na svetu. Kaj je izprevidel, ko so mu mati pokazali revčka brez nog? (Da nima nobenega vzroka tožiti, ker ima zdrave ude.) Spoznal je, da je človek brez nog večji siromak nego on, tudi ko ne bi bil berač, ko bi bil bogat. — Kaj nam dokazuje ta povest? Zdravje je velik dar božji, hvalimo Boga, da nam je dal zdrave ude. Pomni: Težava največja ni, ki na tvojih ramah sloni.

V. Čitanje in pripovedovanje.

Tomažek pripoveduje: Šel sem z materjo i. t. d.

(J. Fistravec).

148. Kaznovani tat.

(J. G. II. str. 7.)

Glavni smoter: spoznavanje resnice: Bog kaznuje nepoštene ljudi.

I. Ali ste že videli medveda? V zverinjakih se kažejo rjavi in beli medvedi. Rjavi medvedi so doma v južnih goratih krajih, na Hrvaškem, v Bosniji; beli medvedi v mrzlih severnih krajih. Učitelj pokaže sliko rjavega medveda.

Medved je zelo močna in nevarna žival; ako bi ga kdo dražil, bi se mu slabo godilo; raztrgal bi človeka.

Včasi krote rjave medvede; medvedi se nauče stati na zadnjih nogah in plesati. Medvedarji pridejo večkrat v naše kraje in kažejo, česa so se naučili njihovi medvedi.

Nekoč je potoval medvedar po naših krajih; nekje se mu je pripetilo nekaj nenavadnega; hočemo čitati ta dogodek.

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje. Medvedar = lastnik medveda. — Prenočiti = skoz noč imeti = dati komu streho. — Preprositi koga = prositi tako dolgo, da usliši prošnjo. — Svinjak = hlev za svinje — konjak — ovčjak. — Momljati = mrmrati. — Bedro — se pokaže na sliki. Zdajci = naenkrat,

hkratu. — Planiti, planem = skočiti kobacanje — medved kobaca = stopa počasi. — Stokanje — stokati = javkati. Večkratno čitanje.

III. in IV. S katerim namenom sta prišla tata h krčmarjevi hiši? (Da bi ukradla debelo svinjo.) — Kaj se je pripetilo tatu? Kako ga je Bog kaznoval? (Medved ga je zadavil.)

Kaj se učite iz te povesti? Nepoštene ljudi doleti kazen božja. — Bodimo torej pošteni, kajti: „Poštenje več velja nego sto oral sveta“.

V. Pripovedovanje. Medvedar pripoveduje dogodek.

Slovniška vaja: Rabite glagole: prenočiti, preprostiti, planiti, izvleči v stavkih!

(J. Fistravec.)

149. Črevljar in plemenitaš.

(J. G. 10.)

Vsak človek na svetu si želi sreče. Česa je treba, da je človek srečen? (Bogastva, denarja i. t. d.). Res je, mnogi ljudje mislijo, da denar človeku da največ sreče. Zakaj neki? (Ker se za denar vse dobi, česar si kdo želi). Na pr.? (Lepa obleka, jedi, pijače, posestva, lišp . . .). Kako se imenuje človek, ki ima veliko denarja, posestva in drugega premoženja? (Bogataš.) Nekdaj so bili knezi, grofje in baroni največji bogataši. Knezi, grofje, baroni so plemenitaši. Ali poznate kakega plemenitaša v našem kraju?

Je li res, da bogastvo in denar vselej človeku dasta zadovoljnost, veselje in srečo, hočemo zvedeti iz povesti, ki jo bomo sedaj čitali.

II. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje. Plemenitaš — plemenit mož = mož imenitnega rodu. — Zaklad = dragocene reči (zlato, srebro, dragi kameni, denar i. t. d.) Poleg vseh svojih zakladov je bil vedno žalosten = akoravno je imel veliko zakladov (zlata, srebra . . .), je bil itak vedno žalosten. Otožni =

žalostni. Vkljub svojemu bogastvu = da si je tako bogat. Razmišljati — razmišljam = premišljevati. — Zatorej sklene; stori sklep, se odloči, da . . . Osrečiti = srečnega storiti. — Hoče izvedeti, ali ne stori denar človeka srečnega. — Jo da položiti = ukaže, da se položi. — Se preplaši = se prestraši. — Izprva = v začetku. — Spravi mošnjo = shrani mošnjo. — Zamišljen je bil v denar = vedno je mislil na denar, da ga nihče ne ukrade. — Precej = takoj. Poprosi = prosi. — Skrbi in otožnost = skrbi in žalost. — Zadovoljnost prej osreči človeka = zadovoljnost stori človeka prej srečnega; torej sta zadovoljnost in denar različni stvari.

Berilo se prečita dvakrat do trikrat.

III. in IV. Primerjajmo življenje črevljarjevo in plemenitaševo! Kakšen je bil črevljar? Bil je ubog, a skrben in delaven, tako je preživil sebe in svojo družino. Zadovoljen je bil in srečen.

Kakšen je bil plemenitaš? Bil je bogat, ni imel nobenih skrbi, delati se mu ni ljubilo. A ni bil zadovoljen, ker ni imel dela in skrbi, zavoljo tega ni bil srečen. Kaj je hotel izvedeti bogati plemenitaš? (Ali bo denar osrečil črevljarja.) — Kaj pa je opazil? (Črevljar je postal otožen, ko je imel mošnjo z denarjem.) — O čem se je prepričal plemenitaš? (Da bogastvo ne osreči človeka, da je le zadovoljnost prava sreča.) — Kaj se učimo iz te povesti?

Bogastvo in zadovoljnost sta različni stvari. — Srečen je le ta, ki je zadovoljen; zadovoljnost si pa pridobimo z delom. —

Bodimo delavni, potem bomo zadovoljni in srečni!

V. Čitanje in pripovedovanje.

Slovniška vaja: Rabite glagole: čuditi se, razmišljati, nakaniti, osrečiti, preplašiti se, spraviti, poprositi v raznih stavkih!

Rabite pridevnike: Otožen, kasen, zamišljen v stavkih!

(J. Fistravec.)

150. Golobčku.

(J. G. II. str. 15.)

Namen pesemce je, vcepljati v srca otrok ljubezen do živali. Tako postanejo tudi milosrčni do človeka.

I. V nazornem pouku se je govorilo o domačem golobu, na to se v jezikovnem pouku razpravlja pesem „Golobčku“.

Katere ptice gnezdijo v hiši, pod streho? (Lastavice, golobje.) — Golobe imajo ljudje radi pri hišah; gnezdijo pod streho, udomačijo se in ukrotijo tako, da ti pridejo na okno ali v vežo na mizo. — Pesnik, ki je zložil pesemco „Golobčku“, je rad imel goloba, ki je bival v hiši pod streho; dajal mu je vsak dan drobtinic. Nekega dne se je ž njim pogovarjal; slušajte!

II. a) Pesemca se pove učencem na pamet.

b) Čitanje.

c) Razjasnjevanje. Nikar se me ne boj = nič se me ne boj! Kruhek jim je všeč = radi imajo kruhek, kruhek jim ugaja. — Dobro znaš = dobro veš. — Glad je huda reč = glađ je neprijetna reč. Dej = reci! deti, dem: djati, denem. — Vse bi šlo v slast — v slast mi je kaj ali mi gre kaj = diši mi. — V onem ni brezčutnega srca = oni človek ni trdosrčen, neusmiljen; kakšen je torej? Potrebim (ljudem) = siromakom. — Podeli = podari. —

III. in IV. Čitajmo pesem! Povej posnetek prve kitice! Golobček ne boj se me, rad ti dam kruha. Posnetek druge kitice: Skrbiš za mladiče, da ne trpé glada. Tretja kitica! Prinesi jim hrane; želim, da bi jim teknilo. Četrta kitica: Reci jim, da tisti, ki ljubi živali, tudi ljubi svojega bližnjika.

Kaj nas uči pesemca? Kdor ima rad živali, ima dobro srce in tudi rad pomaga svojemu bližnjiku. Kdor ubožcu podarjuje, Bogu posojuje.

V. Čitanje. Učenci se učé pesem na pamet.

(J. Fistravec.)

151. Veverici.

(J. G. II. str. 17.)

Glavni smoter: nauk v basni: Ne prepirajmo se zaradi vsake malenkosti! Nesloga tlači.

V nazornem pouku se je govorilo o sadnih drevesih v jesenskem času, tudi o orehovem drevesu. Na to se razpravlja pesem „Veverici“.

I. Jesenskega časa se veselite otroci, ker vam prinaša okusnega sadja. Gotovo vam diše tudi orehova jedrca. Ali ima vsak oreh zdravo in dobro jedrce? Ne, nekateri orehi imajo sicer lepo lupino, a jedrca ni nič v njem, snedel ga je majhen črvič, buba nekega žužka. V orehu najdeš tedaj samo rjav ali črn prah. Buba prevrta oreh. Kako imenujemo take orehe? Piškave orehe. (Piškav oreh se pokaže učencem.) Katere živali obiskujejo radi orehova drevesa, ker jim diše jedrca? Veverice. — Blizu gozda je stalo orehovo drevo. Nekega dne prideta dve lačni veverici iz gozda k drevesu. Slušajte, kaj nam pesnik pripoveduje!

II. a) Pesem se pove na pamet ali se prečita.

b) Razjasnjevanje.

Lahek veter = vetrič. — Droban = droben. Iz lesa = iz gozda. — V ono stran = v stran, na kateri je stalo drevo. Ugledata = zagledata, zapazita. — Menda = morda, bržčas. — Sta imeli glad = sta bili lačni. — Ne dalo bi grizti se = ne bi bilo vredno, se grizti za sad; ne kazalo bi, grizti se (ruvati se). Nevolja = prepir. — Oreh se razkolje = lupini padeta narazen. — Prah se zakadi = iz lupin se pokaže prah. — Vsaka vrže pol lupine izmed zob = vsaka izpusti lupino. Izpred druge šine druga v gozd = hitro zbeži vsaka v gozd (blisk šine.) — Osramočena — osramotiti = bilo jo je sram. — Strastni = jezni = srditi. — Piškav oreh = ničvredno stvar. — Delé si = delijo si.

Pesemca se dvakrat do trikrat prečita.

III. in IV. Ali sta veverica pametno ravnali, da ste se prepirali? Ne. Kaj bi bili morali storiti? Razklati oreh in si

ga deliti. — Tako sta se delj časa srdito prepirali in se grizli — a zastonj, ker oreh je bil piškav. Tako je večkrat pri ljudeh. Prepirajo se za kako malenkost, včasih za kako reč, ki sploh ni nič vredna. Poprime jih strast; prepir jih stane denar in premoženje. Kdo ve pregovor, ki nam izraža to misel? Išcite ga v knjigi! Boljša je kratka sprava nego dolga pravda. Sloga jači, nesloga tlači. — (Besede v tem pregovoru se pojasnijo.) —

V. Pesem se učenci uče na pamet.

Slovniška vaja: Rabite v stavkih glagole: ugledati, razkljati, osramotiti, deliti si, dati (da se); predloge: izmed, izpred; pridevnike: droban, strasten, piškav. —

Napišite basen s svojimi besedami!

(J. Fistravec.)

II. Cerkev, šola in hiša.

152. Opravljiva Jerica.

(J. G. II. str. 26.)

Glavni smoter: tolmačenje nauka: Ne opravljaj svojega bližnjika, pometaj pred svojim pragom!

I. V mestih in v trgih stojé hiše druga tik druge, prebivalci se lahko vidijo dan na dan. Kako pa je na kmetih? (Hiše so raztresene, včasih so precej oddaljene druga od druge.) Kdaj in kje se največkrat snidejo kmetijski ljudje? (Po nedeljah v cerkvi pri sveti maši.) — Sosedova Jerica se je veselila nedelje, zanimalo jo je, opazovati ljudi v cerkvi. Kaj je nekoč, prišedši domov, pripovedovala svoji materi, nam pove berilo na str. 26.

II. a) Citanje.

b) Razjasnjevanje. Rupnik = rodbinsko ime, Rozika = krstno ime. — Gizdavo = nališpano. — Opravljeni = oblečeni; opraviti se = obleči se. — Ne pristoji jima = Ni prav, da se tako oblačita. Zakaj ne? (Bili sta menda iz revne hiše.) — Poldek = Leopold. — Okrog sebe = okoli sebe. Zdehati se = zehati se; kdor je zaspan, se mu zdeha. — Neprestano = neprenehoma — v enomer. — Dremati — na pol spati, zaspavati. — Med pridigo = med propovedjo. — Pregrešno vedenje = greh je, ako se tako vedemo. — Ogledovati = opazovati. — Kako se vedo = kako se vladajo (ne obnašajo!). Namesto da bi molili = ne da bi molili.

Berilo se prečita dvakrat do trikrat.

III. S čim se je pečala Jerica v cerkvi med službo božjo? (Ogledavala je ljudi, kako so opravljeni, kako se vedejo.) Kaj bi bila morala storiti? (Pobožno moliti, ne pa se ozirati.) — Kaj je pravila doma materi? (Pri vsakem je našla kako malenkost, ki ji ni bila všeč: opravljala je vsakega.) — Opravljati = slabo govoriti o kom; obrekovati = zlobno in lažnivo govoriti. — Kakšna je bila torej Jerica? Opravljiva. — To je grda lastnost, ki jo imajo nekateri ljudje. — Ali smemo pri svojem bližnjiku iskati slabo stran? Ne, to je zlobno; vsak gledaj na se! Kateri prigovor nam izraža to resnico? (Vsak pometaj pred svojim pragom!)

Razporedba berila: I. Kaj je pripovedovala Jerica materi. II. Na koga so jo opozorili mati. III. Kaj je izprevideala Jerica.

V. Čitanje in pripovedovanje. — Učenci napišejo na podlagi razporedbe povest.

Slovniška vaja: Rabite glagole za razne osebe v stavkih. Pristoji mi, zdeha se mi, dremlje se mi!

(J. Fistravec.)

153. Kje je ljubi Bog doma?

(J. G. II. str. 29.)

Smoter: Bog je povsod, v nebesih in na zemlji; vse se godi po njegovi volji.

I. V pripravi se lahko oziramo na razpravljeno berilo, „Bog skrbi za vse“. Kdo je skrbel za ubogo družino, ki ji je umrl blagi oče? Kdo skrbi za vsakega reveža in nesrečneža na zemlji? Kdo skrbi za vsako živalco, tudi za majhnega črvička na dnu morja? (Bog skrbi za vse.) Kje je ljubi Bog doma? (V nebesih.) Ne samo v nebesih, tudi na zemlji. Kje je Bog doma, nam pove pesnik Slomšek v lepi pesemci.

II. a) Učitelj pove pesem na pamet ali pa jo prečita.

b) Čitanje.

c) Razjasnjevanje. 1. in 2. vrstica v navadnem besednem redu: Kjer se lepo sveti nebo, kjer je vse nebo jasno, milo in lepo . . . Jasno = svetlo. — Milo = milo nam je pri srcu, ako gledamo v sinje nebo. — Kjer se sveti milijonov zvezdic kakor najljepše okence = kakor najljepša, razsvetljena prav majhna okna. Od tod = iz nebes. —

Povzetek 1. kitice: Bog je doma v lepih nebesih, od tod gleda na nas in skrbi za svoje otroke. —

Po gorah grom buči = grom doni, po gorah grmi. V visokih gorah se grom močneje in dalje razlega nego v ravnini. Šum šumi v dolinah = Ob nevihtah se napolnijo potoki in reke, voda drvi s silno močjo in uniči vse, kar ji ovira pot. — Vihar priklanja drevje = vihar je tako silen, da priklanja najmočnejša drevesa, včasih jih celo ulomi ali podere; pred njim se trese vsaka stvar. — Kjer se glasi On sam Gospod, je dobri Bog doma = Bog se nam oznanja tudi v strašni nevihti in v viharju.

Povzetek 2. kitice: Ljubi Bog je doma tudi na zemlji. Njegova moč se kaže v strašnem gromu, v silni vodi in hudem viharju. —

Pesem se prečita dvakrat do trikrat. —

III. in IV. Ako gledamo v jasno in milo nebo, na koga mislimo? (Na Boga, ki je doma v nebesih.) Ako razsaja na zemlji blisk, grom in burja, na koga moramo tudi sedaj misliti? (Na Boga, ki nam kaže svojo vsemogočnost.)

Bog je doma v nebesih in na zemlji; brez njegove volje se nič ne godi; v Njega moramo zaupati v vsaki sili in težavi.

V. Pesem se učenci uče na pamet. —

Pazi: Bog, Oče, On, Gospod se pišejo, kadar pomenijo Boga, z veliko začetnico.

(J. Fistravec.)

154. Različna pota.

(J. G. II. str. 32.)

Glavni smoter: izpolnjuj svoje dolžnosti že v mladosti!

I. Katerega učenca danes ni v šolo? — Zakaj N ni prišel v šolo? (Je bolan.) — Ali učenci izostajajo vselej le zaradi bolezni iz šole? Kaj nekateri tudi store? — Danes bomo čitali berilo o dveh učencih, izmed katerih je eden redno hodil v šolo, drugi pa ne.

II. a) Učitelj prečita berilo.

b) Razjasnjevanje.

1. Kje se srečata dva dečka? — Razpotje = pot se deli v dva pota. Kdo ve za razpotje blizu šole? Kje? — Kam je držal eden in kam drugi pot? (V šolo, v gozd.) — Kako sta se dečka pozdravila? — Da sta se pozdravila, je bilo lepo. Učenci morajo pozdravljati odrasle ljudi, še posebno je pa lepo, ako se prijazno pozdravljajo tudi med seboj. — Kje se je Mirku zdelo lepo? (V prirodi = rastline, živali, vse, kar je Bog ustvaril.) Kje se mu je zdelo pusto? — Poslovita se = pozdravita in razideta se. Kam je šel Nacek? — Zakaj v šolo? (Da se kaj nauči.) Kam Mirko? — Zakaj v gozd? (Kjer je lepo v prirodi.)

Posnetek:

Nacek in Mirko se srečata na razpotju. Nacek gre v šolo, da se kaj nauči, a Mirko v gozd, da se tam igra.

2. Minilo = preteklo. — Zrasla v moža = sta postala starejša, sta postala moža. — Bled = bolehnega lica. (Zdravo lice rdeče.) — Siromašno = revno. — Usmilite se me = pomagajte mi! S čim? — Pod streho vzeti = prenočiti, dati stanovanje. — Ukazati = veleli, zapovedati. — Preprost dninar = navaden delavec, ki dela za dnevno plačo: dan, dnina, dninar. — Kdo je bil ta siromašni mož? — Kaj stori učitelj? (Odvede = popelje.) — Ponudi hrupa in vina = postreže z jedjo in pijačo. — Nekdanji součenec = ki je nekdanj hodil z njim v šolo.

Posnetek: Minilo je dvajset let. Mrzlega zimskega dne pride bled in siromašno oblečen mož v šolo. Poprosi gospoda učitelja podpore. Gospod učitelj spozna v siromaku nekdanjega svojega součenca Mirka. Popelje ga v toplo sobo ter mu postreže z jedjo in pijačo.

c) Vaja v čitanju.

III. a) Kraj in čas dejanja.

V katerem letnem času sta se srečala v šolo grede Mirko in Nacek? (Pomladi.) — Kakšno je bilo takrat v prirodi? — Kakšno se je zdelo Mirku v šoli?

V katerem letnem času je pa siromašen mož potrkal na šolska vrata in prosil podpore? — V zimskem času revni ljudje največ trpe. Nimajo tople obleke, ne stanovanja in večkrat tudi ne hrane. Usmiljenja so vredni. — Kam je popeljal gospod učitelj revnega moža? — Česa mu je dal? — Zakaj? (Da se je ogrel in okrepcal.)

b) Označevanje oseb.

Kakšen učenec je bil Mirko, ker je šel rajši v gozd nego v šolo? (Len, lahkomiseln.) — Nacek bi se bil tudi rad igral zunaj, a vendar je šel v šolo, da se kaj nauči; kakšen je bil? (Delaven, priden, vesten.) Kaj je postal Nacek, kaj Mirko? Ponovimo, kakšna sta bila ta dva dečka in kaj sta postala!

Mirko je bil len in lahkomiseln. Postal je preprost dninar ter je moral večkrat kruha prositi. Nacek je bil delaven, priden in vesten. Postal je učitelj, ni mu bilo treba hruha stradati.

IV. Pomnite: Lenega čaka strgan rokav,
palca beraška pa prazen bokal.

Človek kaže v mladosti, kaj bo v starosti. Vsak je svoje sreče kovač.

V. a) Učenci ponove vsebino obeh delov, kakor je razvidno iz obeh posnetkov.

b) Vaja dobesednega govora v kratkih stavkih, n. pr. Mirko reče: „Bog daj dober dan!“

Nacek odgovori: „Bog ga daj!“

Mirko popraša: „Kam pa greš?“ itd.

Matija Janežič.

155. Mati.

(J. G. II. str. 34).

Predno se razpravlja ta pesemca, naj se učencem naroči, da opazuje mater pri zibeli!

Glavni smoter: zbujanje ljubezni in hvaležnosti do matere (staršev).

I. Zadnjič sem vam naročil, da opazujete mater pri zibeli. — Kaj počne, ko se dete zbudi v zibeli? (Ziblje, poje ali pa tudi kaj pripoveduje detetu). — Slušajte, kaj mati pripoveduje detetu! Hočem vam prečitati lepo pesemco, ki jo imate v knjigi.

II. a) Učitelj enkrat prečita.

b) Čitanje po kiticah in razjasnjevanje.

Kako nazivlje mati svoje dete? (Dete revno, dete malo.) — Revno — ubogo, borno. — Zakaj mu pravi, da je revno? — (Ker si samo ne more pomagati ter je morda slabo in večkrat bolno.) — Mati nekaj vpraša dete; kaj pa? (Kdaj bode poplačalo, kar je in kar bo še morala zanj pre-

stati = pretrpeti.) — Kaj je morala prestati? (Nosila ga je na rokah = pestovala.) — Kdaj ga je morala še posebno pestovati? (Ko je bilo bolno.) — Kaj je takrat še storila? (Zdravila ga je.) — Kako pove to pesnik?

Sem na rokah te nosila,
v bolečinah te zdravila.

Kdaj je to storila? (Noč in dan — po noči in po dnevih.) — Hoče li tudi še naprej zanje skrbeti? — Iz česa to spoznamo? (Ker pravi: Zate sem in bom živela.) — Kaj je še storila? (Postelj = posteljo postlala, zibel zibala, pesem zapela.) — Sladko = lepo, mило. — Zakaj je pesem zapela? — Črez kratko zaspalo = kmalu, v kratkem času.

Kaj je storila potem, ko je dete res zaspalo? (Črez nje se je nagnila.) — Kaj še? (Boga prosila = molila.) — Kako je molila?

Oče hudega ga brani,
meni, sebi ga ohrani!

Kdo je ta oče, h kateremu je molila! — Česa je Boga prosila? (Da dete hudega brani = varuje.) — Kaj še? — Komu ohrani? — Kako ga ohrani materi? (Da mu da živeti ter ga varuje boleznι.) — Kako naj ga ohrani sebi? (Da dete ohrani pridno, pobožno). V prvi kitici je mati vpraševala svoje dete, kako ji bode poplačalo trud. V zadnji kitici pa pove sama, kaj naj dete stori. — Kakšno naj bode, da poplača ves trud in vse skrbi? (Pridno, pobožno.)

c) Vaja v čitanju.

III. a) Kraj in čas dejanja.

Kdaj mati tako govori detetu, kakor pripoveduje pesemca? (Ko dete prebujeno leži v zibeli.) — Kdaj pa lahko še? (Ako ga pestuje, vodi.) — Kje se to godi? (V sobi ali zunaj.)

b) Označevanje oseb.

Ali ima mati svoje dete rada? — Kako to spoznamo? (Ker toliko pretrpi in tako lepo skrbi za dete.) Kakšno srce ima mati? (Dobro, ljubeče.) — Ali je dete kaj hvaležno materi? — Kako to pokaže? (Se ji smehlja, jo objemlje, rado uboga itd.) — Kakšno srce ima dete? (Hvaležno.) — Ali vsako dete ohrani svoje hvaležno srce do matere? — Kakšno srce ima pa tak otrok? (Nehvaležno.) — Ali povračuje materi trud in skrb z dobrim, ali jo spoštuje? (Ne.)

c) Snovanje misli.

Kaj je mati vprašala svoje dete? — Kaj naj poplača? Ali je tvoja mati tudi imela skrb in delo s teboj? Kdo pa še? (Oče.) — Kaj sta ti oče in mati? (Starši.) — Starši so imeli z vami veliko truda in dela. — Ali imajo z vami tudi sedaj še kaj skrbi in truda? — Kakšno skrb? (Za hrano, obleko itd.) — Ali je ta skrb velika? — Kako jim morete vse to poplačati? (Ako smo pridni in pobožni.)

IV. Pomnite: Materina ljubezen vse premaga.

Četrta božja zapoved se glasi: Spoštuj očeta in mater, da boš dolgo živel in ti bo dobro na zemlji!

V. Memorovanje.

Matija Janežič.

156. Pri pogrebu.

(J. G. II. str. 41.)

Glavni smoter: tolažba pri smrti in pri pogrebu nam dragega človeka.

I. Človek ima dušo in telo. — Kakšno je telo, ko se loči duša od telesa? (Mrtvo.) — Kam se preseli duša? (K svojemu stvarniku, da jo sodi.) — Kam polože mrtvo truplo? (V zemljo.) — Kakšni so pa sorodniki, prijatelji itd. pri smrti in pogrebu svojega dragega? (Žalostni.) Prečitati vam hočem pesemco, ki nam pripoveduje, kako naj se tolažimo ob smrti in pri pogrebu nam ljubega človeka.

II. a) Učitelj prečita pesemco.

b) Čitanje po odstavkih.

1. Spalo = počivalo, ležalo. — Kje bo počivalo po smrti tvoje truplo? (Globoko pod zemljo.) V čem? (V krsti.) Krsta = rakev, truga. Kako jo imenuje pesnik? (Ozko, hladno hišico.) — Kaj se v to hišico ne sliši? (Šum sveta.) Kaj je šum? (Ropot vozov itd.) — Da, pesnik pa tukaj ne misli le pravi šum, ampak tudi sovraštvo, jezo, razne nesreče in druge neprijetnosti, ki jih mora človek na zemlji prestajati. — Trudno truplo = človek, ki je veliko trpel.

Povzetek: Tvoje truplo bo počivalo globoko pod zemljo.

2. Domek = hišica (krsta). Kakšen bo tvoj domek? (Miran = miren.) — Vtihne = poneha. — Viharjev jeza = nesreča, sovraštvo itd., kar smo prej imenovali šum svetá. — Krivice roka = krivičnost, krivično delovanje, obrekovanje, goljufija itd. — Zakaj bo domek miren? (Ker tam poneha nesreča, sovraštvo, krivica . . .) — Česa ne bo v zemlji? (Rev = uboštva, težav = trpljenja, ran = bolečin.)

Povzetek: Truplo v zemlji ne bo čutilo ne bridkosti in ne bolečin.

3. Srd = jeza. — Mnogo bridkosti dela človeku, dokler živi, sovraštvo in srd bližnjika. — Česa tudi ne bo truplo čutilo v zemlji? (Sovraštva, srda.) — Dom = bivališče. — Skrbno stražil = zvesto čuval, varoval. Angelček miru = smrtni angel.

Povzetek: Angelček miru ga bo zvesto čuval svaštva in srda.

4. Sladko = mirno. — Duh = duša. — Visoko vrh zvezda = nad zvezdami, v nebesih: zvezdá = zvezd rod. množ. — Duhovi rajski = angeli, svetniki. — Biva = prebiva, živi, stanuje — V objetju večnega Boga = združena z Bogom. — Blaženstvo = sreča, sladkost. — Brezmejno = nepopisno, brezkončno. — Kje je duša, ko truplo počiva v zemlji? (V nebesih.) S kom je združena? (Z Bogom.) — V čigavi družbi? (Angelov in svetnikov.) — Kaj uživa? (Brezmejno veselje.)

Posnetek: Duša že uživa v nebesih, združena z Bogom ter v družbi angelov in svetnikov, brezmejno veselje.

4. Oglejmo si, kakšno je blaženstvo v nebesih! — Ni sreče videlo oko = oko še ni videlo take lepote — Ni čulo je nikdar uho = uho ni slišalo nikoli tako prijetnega. — Ni radosti srce čutilo = srce še ni čutilo tolike radosti = veselja. — Zdaj deli = zdaj daje. — V veke bo delilo = večne čase bo dajalo. — Kaj kliče pesnik duši, ki je prišla v nebesa? (Oj, srečna, srečna duša ti!) Kdo je z njo tudi tako srečen? (Vsak, ki v Bogu spi = ki je srečno umrl.)

Povzetek: Srečna je duša, ki pride v nebesa.

Se večkrat prečita.

III. a) Kraj in čas dejanja.

Kam poneso mrtvo truplo? — Kdo ga spremlja? (Sorodniki, prijatelji itd.) Kaj vidimo na pokopališču za truplo pripravljeno? (Jamo.) — Kakšni so pogrebci, ko se polaga truplo v jamo? (Žalostni.) Truplo položijo v zemljo; kje pa je takrat že duša? (V nebesih.)

b) Snovanje in razvrstitev misli.

Ali čuti truplo v zemlji bridkosti in bolečine? Ali ga žalijo sovraštvo in srd? — Kje je duša? — Kaj uživa tu? Kakšen je tedaj pokojnik? (Srečen.)

IV. Ne žalujmo preveč po svojih ranjkih, ampak vzdihnimo s pesnikom:

Oj, srečna, srečna duša ti,
in s tabo vsak, ki v Bogu spi.

V. a) Za srce in razum.

Ali naj na svoje ranjke popolnoma pozabimo? V čem naj se jih posebno spominjamo? (V molitvi.) Zakaj? — Ker še morda potrebujejo naših priprošenj.

b) Učenci se nauče pesemco na pamet.

Matija Janežič.

III. Letni časi.

157. Vrnitev pomladi.

(J. G. II. b, 44.)

Ta berilni sestavek se razpravlja v zgodnji pomladi. Učenci naj opazujejo, kaj se godi v tem času na polju, vrtu, travniku in v gozdu.

Glavni smoter: spobuda k delu v mladosti.

I. Naročil sem vam, da opazujete, kaj se sedaj godi v naravi. — Kaj dela kmet, vrtnar, otroci itd.? Kako je s cveticami, drevjem . . .? — Kateri letni čas se je vrnil k nam? Prečitati vam hočem pesemco o vrnitvi pomladi.

II. a) Učitelj prečita pesem.

b) Učenci čitajo pesem po kiticah.

Prva kitica. — Spet = zopet. — Blaga = dobra, mila. — Vrnila = nazaj prišla. — Megla zbežala = izginila.

Kmetič pripravlja se, iti orat = pripravlja oralo, brano in drugo orodje, da bo oral in sejal. — Breg = reber, pobočje.

Povzetek: Vrnila se je pomlad. Sneg je skopnel, kmetič orje in ptice prepevajo.

Druga kitica. Diha vijola = vijolica cvete in dehti. — Napenja se brst (popok.) = popki postajajo večji (napeti), drevje in grmovje zeleni. — Leska = leskov grm. — Odcvita = izgublja cvetje, polagoma prenehava cvesti. — Dren rumeni = dren je poln rumenih cvetov. — Jaglece zlate = rumene trobentice. — Rodila je prst = so izrastle iz prsti (zemlje). — Vrbova piščal = piščal iz vrbovega luba. — Se nam glasi = jo slišimo. Kdo izdeluje piščali? Kdaj?

Povzetek: Cvetice cveto, drevje zeleni in otroci se igrajo v naravi.

Tretja kitica. Lestvo prislonil = postavil k deblu, drevesu. — Trebi = odrezuje suhe in pregoste vejice in veje. — Žge rane na deblu in vejah, da zamori mrčes. — Snaži

drevesa mahu. Odvrača jim kvar (škodo) = kar bi jim škodovalo. — Divjaki = mlada drevesca, ki še niso cepljene. — Pečke = seme jabolk, krušek itd.

Povzetek: Vrtnar snaži drevesa, cepi divjake in zasaja pečke.

Četrta kitica. Trudi se zgodaj = delaj v mladosti! — Druge cepe = hruške, marelice Razgoste = razra- stejo. — Košato drevo = drevo, ki ima mnogo vej in vejic in mnogo listja. — Ovočje dade = sadje dadó. — Ali ta kitica še opisuje pomlad? (Ne.) Ona podaja nauk mladini; kaj veleva? — Ali znate vi cepiti, saditi itd.? — Lahko se pa učite brati, pisati itd., kar vam bo pozneje donášalo obilo dobička (sadu.)

Povzetek:

Mladina naj se uči, da se za starost preskrbi.

III. Povzetki vseh štirih kitic se ponove.

Pomladi se trudita kmet, vrtnar, da se preskrbita za zimo, a vi se trudite v mladosti, da se preskrbite za starost.

IV. Česar se človek v mladosti uči, to ga pogoste na starost redi.

Človek kaže v mladosti, kaj bo v starosti.

V. Memorovanje.

Matija Janežič.

158. Srnica. *)

(J. G. II. b, str. 56.)

Ta pesemca naj se razpravlja jeseni!

Glavni smoter: usmiljenje do živali.

Učilo: slika srne.

I. Kaj vidiš na tej sliki? Ponovi, kar smo se učili o srni. — Srna je sicer jako previdna, plaha in urna, a vendar se lovcu včasih posreči, priti ji v bližino. Čitali

*) Op. Menda bi boljše bilo, da te pesemce sploh ni v berilu. Najbolje bode, da se ne razpravlja, ali k večjemu zelo previdno. Uredništvo

bomo pesem, ki pripoveduje, kako je lovec zasačil srno ter jo ustrelil.

II. a) Učitelj prečita pesem.

b) Čitanje po kiticah.

Srnica = mala srna. — Nedolžna = ni nič hudega storila. — Mehka muljava = mehka trava, ki jo krava muli (jé). — V lesu = v gozdu. — Veselo skakaje = igra se tako, da veselo skače. — Pojilo = pijača. — Rosa = kapljice, ki nastanejo čez noč na rastlinah. — Podaje = daje. — Ozira okrog se premalo = premalo gleda okoli sebe, premalo pazi na nevarnost. — Srce prosto = srce brezskrbno, brezskrbnost. — Da ne bi je srce prosto izdalo = da ji ne bi škodovala brezskrbnost.

Povzetek prvih treh kitic: Mlada srna se pase in igra v gozdu ter ne pazi na nevarnost. Naj bi ji ne škodovala brezskrbnost!

Prileze = skrivoma in tiho pride, se priplazi. — Uzre = ugleda. Na noge plane = hitro zbeži. — Splašena grozno = prestrašena močno. — Sfrčala je strela = zletela je strela, lovec je ustrelil. Kaj še sfrči? — Skočne noge = hitre, urne noge. — Skočne ji noge smrt dohitela = hitro srno je lovec smrtno zadel. — Zadeta v prsi = ustreljena v prsi. — Na tleh izdihuje = na tleh pojema, omaguje. — Pogled solzan pa ji že ugasuje = solzno oko več dobro ne vidi, temni se ji pred očmi, umira.

Povzetek drugih treh kitic: Lovec se priplazi in jo ustrelil.

Kdo jo je ranil, ustrelil? (Lovec.) — Srce nemilo = neusmiljeno srce. — Oko proseče ni ga stresnilo = proseče oko ga ni ganilo (preprosilo), da bi ji prizanesel. — Kvišku plane = poskoči. — Poklekne = pade na kolena, se zgrudi.

Povzetek zadnjih treh kitic: Veselil se je srne, ko je mrtva obležala na tleh.

c) Vaja v čitanju.

III. a) Kraj in čas dejanja.

Kje je bila srnica? (V senčnatem gozdu.) — Kaj je tu delala? (Pasla se je in se igrala.) — (V katerem dnevnem času je bilo? (Zjutraj.) — Iz česa to spoznamo? (Ker je bila še rosa.) — Kako je prišel lovec? (Prilezel, priplazil se je.) — Kaj je storila srnica in kaj lovec? (Srnica zbeži, a lovec jo ustrelil.)

b) Označevanje oseb.

Kakšna je bila srnica, ker ni pazila na nevarnost? (Brezskrbna, lahkomišelna.) — Kakšna bi bila morala biti? (Previdna.) Kakšen je bil pa lovec, ker je ustrelil nedolžno srnico? (Neusmiljen.) — Pesem pravi, da je bil vesel srne; zakaj neki? (Ker mu bo dala dobro jed.) — Živali tedaj ni streljal vsled hudobnega srca. — Ali je kaj mučil srno? Ker živali ni streljal iz hudobije, ampak zaradi dobička, ne smemo reči, da je lovec hudoben.

IV. Ne delaj brez potrebe nobeni živali bolečin; kajti žival čuti bolečine kakor ti.

Živali smeš le moriti zavoljo hrane ali pa, ako ti škodujejo; gledati pa moreš, da jih umoriš hitro in brez velikih bolečin.

V. a) Za srce in razum.

Katere živali morimo zaradi hrane? Katere, ker nam škodujejo? — Kako se pa mora to zgoditi? (Da veliko ne trpe.) — Zakaj? (Ker tudi žival čuti bolečine.) — Ali ima človek, ki živali mori zaradi hrane ali zaradi škode, res nemilo srce? (Ne.) — Kdo pa? (Tisti, ki jih muči.)

b) Učite se pesem na pamet!

Matija Janežič.

159. Zajčja tožba.

(J. G. II. b, str. 89.)

Berilo se razpravlja v zimskem času.

Glavni smoter: Pripravljaj si že v mladosti za starost, a v sili ne obupaj!

Učilo: slika zajca, miši, skrička, vevice in lisjaka.

I. Kaj nam kaže ta slika? (Dva zajca.) — Kaj dela ta? (Sedi in posluša.) — Kaj drugi? (Se pase.) Ali se njima godi slabo, ker imata dovolj živeža? V katerem letnem času se pa zajcem godi slabo? Zakaj? — Poslušajte, kako toži, zdihuje in obupuje zajec!

II. a) Učitelj počasi in izrazito prečita berilo.

b) Čitanje po odstavkih.

1. Take zime ne pomnim = na tako zimo se ne spominjam. — Kar sem živ = kolikor časa živim (na svetu). — Drevje poka od mraza: Kadar je hud mraz, zmrzuje sok pod lubom in ta led razganja lub, da se šliši močno pokanje. — V strahu in trepetu = se tresem od strahu. Zajčje srce je že tako = je boječče. Svinčena grašica = svinčeni grah = kroglice. — Pok = počí. Zaskeli = speče, zaboli. — Vsega konec = vse mine.

Povzetek: Zajec toži, da se boji vsake reči in živi v vednem strahu in trepetu.

2. Pod solncem = na zemlji. — Zalezuje = zasleduje, hoče škodovati. — Nas se upa vsaka živalica, prav: živalca = nas napade, nas se loti vsaka živalca. — Drobna = majhna. — Orožje = puška, meč in pri živalih: rogovi, zobje kremplji itd. — Zajec nima takega orožja.

Povzetek: Toži, da nima pravega orožja.

3. Prava nesreča = velika (največja) nesreča. Zatisniti oči v spanju = zamižati (zapreti oči), kadar spi. — Srca ni, poguma ni = srčnosti, „korajže“ ni, ni srčen in pogumen. Svoje žive dni ne bo junak = kolikor časa bo živel. — Zbrusile = obrabile. — Sitno = nadležno. — Smo iz uma = zgubimo razum, ne moremo misliti, smo nerazsodni. — Urne pete = hitre noge. — Zvijacha = prekanjenost. Zdaj sem, zdaj tja = semterja. — Goni = podi, lovi. — Naposled = poslednjič, končno. — Usapí = upeha utruði.

Povzetek: Zajec opisuje sam sebe ter pripoveduje, kako zna bežati.

4. Peresce = listek. — Bilka = steblo. — Črno se mi dela pred očmi = Tako slabim, da že več ne vidim, omedlevam. — S praznim želodcem = lačen. — Nabiramo za zimo = spravljamo. — Kdo nabira za zimo? (Miš, skriček, menda (mislim) tudi veverica.) Učitelj pokaže slike teh živali. — Tolikokrat sem dejal (rekel), da bom (nabiral.) — Pozabil dobre sklepe = kar sem namenil dobrega storiti.

Povzetek: Našteva, kako zelo mora stradati in obžaluje, da ni nabiral za zimo.

5. Smrtne težave me obhajajo = Tako se mi godi, kakor bi umiral. — Dočakal = doživel. — Ne ganem se z mesta = ne zbežim. — Koga zagleda? (Lisjaka.) — Skok = skoči, zbeži. — Kako skoči? Kar najvišje in najdalje.

c) Vaja v čitanju.

— III. Kraj in čas dejanja.

V katerem letnem času se je to godilo, kar smo čitali o zajcu? (Po zimi.) — Iz česa sklepaš to? (Ker zajec pravi, da take zime ne pomni, da drevje poka od mraza, da je vse pospravljeno, pozeblo ali skrito pod debelim snegom. — Kje pa je bil zajec, ko je tožil? (Na njivi, kjer je rastlo prej korenje, zelje in druga zelenjad.) — Kako to veš? (Je iskal korenček, zeljno peresce, bilke.) — Kje je bila njiva? (Blizu gozda.) — Zakaj? (Je še slišal drevje pokati; priplazil se je pa tudi lisjak, ki se navadno skriva po gozdih. — Kam je zajec zbežal? (V gozd.) Zakaj? (Da se je laže skrival pred lisjakom.)

b) Označevanje živali.

Kakšen je bil zajec v nesreči? (Obupljiv.) — Kakšen v sreči, ko se mu je dobro godilo? (Len.)

c) Razporedba spisa: po povzetkih.

IV. Zakaj se zajcu po zimi tako slabo godi? Kaj bi moral storiti, da bi po zimi imel hrane? Zakaj vi hodite v šolo? Čemu se učite? Vi imate sedaj najlepši, najsrečnejši čas svojega življenja. Pripravljajte se s pridnim učenjem

in drugim delom za prihodnost, če pa pride nesreča, ne obupajte!

Česar se Janezek ne nauči, Janez ne bode znal.

V. Govorne in spisne vaje.

Zajec opisuje sam sebe:

Imam dolga ušesa. Slišim prav dobro. Spim z odprtimi očmi. Imam ostre zobe, kratek rep, pa urne noge. Sem jako boječ. Po leti se mi godi prav dobro. Jem korenje, deteljo in obiram zelje. Po zimi se mi godi slabo. Zaseduje me pes, lisjak ter strelja lovec.

Zima:

Zima je. Debel sneg pokriva vso naravo. Drevje poka od mraza. Zajec si išče borno hrano pod snegom. Tudi lisjak pride iz gozda ter skuša uloviti kakšno žival. Lovec zaseduje s psi divjačino.

Matija Janežič.

160. Priroda.

(J. G. II. str. 71.)

To berilo se razpravljaj proti koncu šolskega leta, ko so se učenci že kolikor toliko seznanili s čudeži prirode! Bodi nekaj glavni posnetek prirodopisnega pouka vsega leta!

I. Opazovali smo letos večkrat travnike, gozde, polja i. t. d. Kako je bilo jeseni v gozdu, na travniku i. t. d. Kako po zimi? Rekli smo: po zimi je priroda mrtva. Kako je bilo pomladi? Priroda je zopet oživila. V poletju? In kaj pride zopet po poletju, po jeseni, po zimi? Glejte, tako menjavajo letni časi in priroda se izpremenja v njih leto za letom, letos kakor lani po strogo določenih zakonih. Vsako pomlad ozelene travniki, gozdovi in livade, prilete vesele ptičice, ki sladko prepevajo in gnezdiijo po gozdovih, zacveto prekrasne, dišeče cvetice i. t. d. V poletju vročina pripeka, dozoreva žito, rž, črešnje, jagode in prve hruške in jabolka. Jesen nam prinaša vsakojakega sadja, grozdja . . .

Ptice pevke nas zapuste . . . Dnevi prihajajo krajši. Megle pokrivajo zemljo . . . Zima je smrt. Vse spi. —

In to leto za letom. Kdo je zakon ali postave ustvaril, po katerih se vse to vrši? Na koga moramo torej misliti, kadar vidimo te čudovite izpremembe v naravi? Iz narave izvemo, iz nje lahko čitamo kakor iz velikanske knjige čudes, ki jih je Bog ustvaril, in zakone, po katerih se vrše izpremembe v naravi. Čujmo, kako lepo je to povedal pesnik Engelbert Gangl!

II. a) Učitelj prečita pesemco.

b) Čitanje po kiticah.

Prva kitica. Priroda = narava. Kakšna je priroda? (Veličanska, veličastna, nad vse lepa.) Delo božjih rok = Bog jo je naredil (ustvaril). Vate = v tebe (v naravo). Zakone = postave, ki določajo, kako se mora goditi. Vpisal = dal, določil. — Večni = ki je vedno bil in vedno bo. — Kdo je ukazal, kako se mora v naravi goditi? (Bog.)

Posnetek: Bog je ustvaril veličansko naravo ter ji dal svoje zakone.

Druga kitica. O ljubezni cvet nam kliče (pravi) = Cvetje nam kaže božjo ljubezen. — O sili grom = grom kaže božjo silo (moč). — Bog je sezidal dom = Bog je naredil dom (bivališče). — Kje? (V tebi = v naravi.) — Komu je sezidal dom v naravi? (Krasoti Svoji = naroda kaže božjo krasoto (lepoto) in moč.

Posnetek: Cvetje kaže njegovo krasoto in ljubezen, grom njegovo moč.

Tretja kitica. Kdo biva v tem domu? (Človek = mi ljudje.) — Kaj je človek? (Srečna božja stvar.) — On = Bog. — Kako je Bog vso naravo ustvaril? (Z besedo = rekel je in bilo je.) Dal je v dar = je podaril. — Komu je podaril? (Meni = človeku.)

Posnetek: Ta dom je ustvaril z besedo in ga podaril človeku.

Četrta kitica. Slavo pojem = slavim, častim, hvalim. — V prirode veličanstvu = v veličastni, prelepi prirodi. — Gospodai živim = gospodujem, gospodarim. — Kaj naj storim? (Slavim, se veselim.) Zakaj? (Ker v prelepi prirodi gospodujem.)

Povzetek: Človek naj hvali Boga in se veseli, da v prelepi prirodi gospoduje.

III. Kakšen je Bog, ki je podaril človeku tako lepo prirodo? (Dobrotljiv.) — Kaj mu je človek kot svojemu največjemu dobrotniku dolžan? (Da ga ljubi in časti.)

IV. Ljubi Gospoda, svojega Boga, iz vsega svojega srca in iz vse svoje duše in iz vse svoje misli!

V. Naučite se pesemco na pamet!

Matija Janežič.

161. Koline.

(J. G. II. b. str. 86.)

Ta šaljiva in nekoliko nagajiva pesemca naj se prebere v času kolin meseca decembra!

Glavni smoter: zabava.

I. Česa se v tem času najbolj veselite? (Drsanja, kolin...) — Kaj koljete pri vas? — Kaj dobrega pa naredite iz krvi, drobu in mesa? (Klobase.) Klobase radi jeste, a potem ste žejni; s čim si gasite žejo? (Z vodo, vinom.) Vino za vas še ni zdravo, primerno je le odraslim ljudem, ako ga zmerno pijo. Slušajte pesemco, ki pripoveduje, da so klali — muho.

II. a) Učitelj pove pesemco.

b) Razjasnjevanje.

Davi = danes zjutraj. Koline = meso in klobase. — Klobasica = mala klobasa. — Krvavica = klobasa iz krvi in kaše ali riža. — Mesene klobase = klobase iz mesa. Prtene = so krvavice in pa tudi bele klobase, ki so narejene iz drobu (jetra, pljuča, srce) in kaše ali riža. Vina v reki si kupite = vzemite vode! Koline poplasknite = žejo gasite, pijte!

c) Čitanje pesemce.

III. Ali ti ta pesemca ugaja? (Da.) — Zakaj? (Ker je smešna, šaljiva). Da, šaljiva je.

IV. Poštena šala je dovoljena, a preveč nagajivi ne smemo biti: Kar nočeš, da drugi tebi store, tudi ti drugim ne stori!

V. Memorovanje.

Matija Janežič.

162. Ribica.

(J. G. II. str. 92.)

Učila: nagačena riba (ali slika), trnek.

I. Kateri potok (reko) poznate? — Kdo živi v vodi? (Riba.) — Tu vidite ribo. — Kako ujamemo ribo? (V mrežo, ali na trnek.) — Kako imenujemo človeka, ki lovi ribe? (Ribič.) — Tu vidite trnek. — Učitelj opiše, kako lové ribe na trnek. — Ali ribo kaj boli, kadar se ulovi na trnek? (Da.) — Zakaj pa ugrizne v trnek? (Ker ima rada črva, ki je na trnku nasajen.) — Ali vidi trnek? Kaj jo zapelje, da hlastne? (Dobra jed.) — Kakšna je riba, ker ima dobre jedi rada? (Sladkosnedna.) — (Vidite otroci, mnogo ljudi je takih, ki se dajo svoji poželjivosti in sladkosnednosti zapeljati; zlasti mnogo otrok je takih.) — Danes hočemo čitati pesemco o ribici, ki jo je zapeljala dobra jed.

II. a) Učitelj uzorno prečita berilo.

b) Čitanje po kiticah in razjasnjevanje.

Ribica = majhna riba, mlada riba. — Popadi! — Popasti, hlastniti, s posebno željo ugrizniti. — V vrat = v grlo, v usta, v škrge. — Zasaditi = zabosti. — Urno splavaj drugam = beži! umakni se! — Zdi se = vidi se ji — ona misli drugače. — Tolst = masten kakor slanina, ukusen, dober. — Vada = črv, s katerim deček vabi ribico; tolsta vada = jed, ki je ribici zelo všeč, vabljliva jed. — Gleda po tolsti vadi = želi jo dobiti, samo čaka, kdaj bo prišla

prilika, da bi mogla ugrizniti. — Vrvica = vrvca = debelejša nit. — Zine močno = odpre usta, kar more in ugrizne vado, a trnek se ji v ustih zabode, zato jo boli.

c) Povzetek prve kitice.

Kdo je plaval v potoku? (Mlada ribica.)

Kdo je bil na bregu? (Deček.) — Kaj je imel deček? (Trnek.) — Kdo je svaril ribico? — Kako je svaril pesnik ribico? (Ne popadi trnka!) — Zakaj ne? (Zasadil bi se v vrat.) — Kaj bi bilo potem? (Bolelo bi ribico, kri bi tekla in ribica bi poginila.) — Kaj naj tedaj ribica počne? (Naj se umakne!) —

Mlada ribica je plavala v potoku. Na bregu je sedel deček s trnkom v roki. Pesnik svaril ribico, da beži od tega kraja.

Povzetek druge kitice.

Je li ribica zbežala? (Ne.) — Zakaj ne? (Želela je dobre jedi.) — Kaj je o dečku mislila? (Da se le igra z vrvco.) — Kaj se je zgodilo? (Ribica ugrizne v vado in se ujame na trnek.) —

Ribica ne sluša svarila, splava k trnku, hlastne po vadi ter se ujame.

Večkratno čitanje.

III. V katerem letnem času vidite ribe? (Spomladi — v poletju — jeseni.) — Kje pa so majhne ribe? (V potoku.) — Kdo je svaril ribico? (Pesnik.) — Ali je pesnik bil tudi pri potoku? (Ne.) — Kako je mogoče, da je svaril pesnik ribico, če ni bil pri potoku? (On je svaril ribico le v mislih.) — Vidite otroci, to je bil neki skriven glas. Človek ima tudi tak skriven glas, ki mu pove, kaj je prav, kaj ni prav. — Kako se imenuje ta glas? (Vest.) — Ali je ribica slušala svarilo? (Ne.) — Kakšna je bila? (Neposlušna.) — Zakaj pa je ugriznila v vado? (Ker bi bila rada kaj dobrega použila.) — Kakšna je bila? (Sladkosnedna.) — Kdo pa je lovil ribo? (Deček.) — Kaj je imel v roki? (Trnek.) — Kaj je bilo na trnku? (Vada.) — Kaj je mislila ribica o dečku?

(Da se le igra.) — Kakšna je bila torej še? (Lahkomiselna.) — Kaj se je zgodilo ribici? (Ujela se je.) — Vidite, to je bila posledica neposlušnosti in lakomnosti.

Posnetek:

IV. Ribica je bila neubogljiva, lahkomišelna in sladkosnedna, zato jo je doletela kazen.

Pregovor pravi: Kdor ne uboga, tepe ga nadloga. — Kdor ne sluša, ta poskuša.

V. Uporaba: a) Kakor tej ribici, tako se zgodi tudi ljudem, ki ne poslušajo opominov in svarila. Mogoče, da se je že tudi kateremu izmed vas zgodilo kaj neprijetnega, ker ni poslušal svojih staršev, ali učiteljev. —

Zlasti otroci so podobni tej ribici. Ta pesemca je namenjena neizkušeni mladini v pouk.

b) Ali niste čitali že kaj podobnega? („Jagnje“. — „Mačka“. — Učenci ponove vsebino teh beril. — (Učitelj pripoveduje tudi nekaj zgledov iz življenja.)

c) Govorne vaje. — Učenci ponove vsebino berilnega sestavka. Besedni zaklad se pridrži: Trnek popasti, splavaj drugam, ribici se zdi, tolsta vada, zine močno, z vrvico igrati se. —

č) Spisovne vaje: Glej podčrtane stavke!

d) Memoriranje.

(Fr. Skulj.)

163. Dva hrošča.

(J. G. II. 94.)

Učila: petelin, dvorišče, hrošč, hrastova veja.

I. Učili ste se o domačih pticah. Naštej jih! B! C! — Kdo vodi kure? (Petelin.) — Kaj pa rade kure zobljejo? (Hrošče.) — Včeraj smo se učili o hrošču. — Kdo je hud sovražnik hroščev? (Ptice sploh.) — — Poslušajte, prečitam vam lepo povestico o petelinu in hrošču.

II. a) Čitanje. —

III. Razjasnjevanje in vglabljanje. Kje sta bila hrošča? Kaj sta delala? — O katerem dnevnem času je bilo to? (Blizu poludne.) — Kako to veš? (Takrat hrošči najrajši mirno sede.) — Kdo je stopal po dvorišču? (Petelin.) — Kdo pa stopa? (Vojak.) — Kako bi to povedal drugače? (Moško hodil.) — (Petelin se čuti gospodarja na domačem dvorišču.) — Komu pa gospodari? — Ali so mu kokoši pokorne? — Kdo je pa opazil petelina? — Ali sta se ga hrošča bala? — Kaj reče drugi hrošč? — E, ne vem bratec! Kakšen ugovor je to? (Prijazno posmehljiv.) — Pohrusta = pojé = pozoblje z velikim veseljem. — Po tebi je = izgubljen, pokončan si. — Kaj reče prvi? (Kajpada = seveda [ugovarja].) — Prifrčim = naglo priletim — s šumom. — Kakšna namera je bila to? (Predrzna.) — Kaj stori hrošč? — Dvor = dvorišče. — Kam se priplazi? — Plaziti se = počasi, previdno in pritajeno lezti. — Kdo ga ugleda? — Kaj stori? — Odpre kljun — lop! — Kako je odprl kljun? (Široko.) — Kako ga je pojedel? (Hlastno = hitro, z veseljem in slastjo.) — Kaj pa oni na drevesu? — „Kaj sem dejal?“ = Ali ti nisem pravil?! = Te nisem svaril?! —

Berilo se večkrat prečita tako, da se razdeli na uloge n. pr.: Eden čita to, kar se v berilu le pripoveduje, druga dva pa ulogo hroščev.

b) Označevanje živali. Prvi hrošč: predrzen, neubogljiv. — Drugi: oprezen in previden. — Petelin: ponosen in samozavesten. — Kdo govori v tej povesti? (Živali.) — Kaj je ta povest? (Basen.)

IV. Kaj se učimo iz te basni? *a)* Ne sili se tja, kjer te ni treba in kjer ti preti nevarnost! — *b)* Poslušaj dobre nauke in svete!

Pregovori za *a)*: Kdor nevarnost ljubi, v njej pogine. — Napuh pripelje v nesrečo. — Za *b)*: Kdor ne uboga, ga tepe nadloga. — Sreče svoje poderuh, kdor je modrim naukom gluh. —

V. Uporaba: a) Basen se pripoveduje v dialogu. —
b) Berilo je važno tudi v slovniškem oziru.

Opazujejo naj se ločila, zlasti dvopičje in narekovaj! Dobesedni govor. —

c) Spisje. Dva hrošča: Petelin stopa po dvorišču. Na hrastiču poleg dvorišča sedita dva hrošča. Eden izmed njiju zleti predrzno petelinu pred kljun. Ta ga pozoblje. Drugi hrošč pa je opreznejši in si misli: „Kdor nevarnost ljubi, v njej pogine.“

(Fr. Skulj.)

164. Po jabolka.

(J. G. II. str. 100.)

Učila: slika sadnega drevesa. Jabolka.

I. Naštej mi sadno drevje! A! B! — — Kdaj je sadje zrelo? — Kdo ima posebno veselje nad sadjem? — Ali ste že kdaj obirali in klatili jabolka? — S čim jih klatimo? — Pomnite: Kadar klatimo jabolka, moramo paziti, da ne poškodujemo drevesa (ne odlomimo mladih ali večjih vejic). Klatiti smemo sploh samo jabolka in hruške za jabolčnico in hruševce. — Kako jih še dobimo z drevesa? Kdo jih pobira? — Jabolka, ki jih hočemo shraniti, moramo z roko trgati!*) O vsem tem nam lepo pripoveduje pesnik A. Funtek v tej-le mični pesemci!

II. a) Čitanje: „Po jabolka!“

III. b) Razjasnjevanje. Čitaj prvo kitico! — Strd = med. — Kakšna so jabolka? Kje dobivamo jabolka? —

Povej, kar si čital v prvi kitici! T! A! B! C! —

Druga kitica. Vabeče se smejejo = nam zbujejo želje. Jabolka se smejejo = prijazno nas gledajo — ali v resnici, mi jih gledamo prijazno in smo pri tem veseli. — Nizdol

*) Opomba. Pri nas še je žalibog zelo običajno, da se neusmiljeno sirovo ravna z drevesom in s sadjem, kadar se klata. Ne zamudi torej poučiti otroke pri tej priči, kako se mora ravnati pri snemanju sadja.

= raz veje. — Kdo se nam smeje vabeče nizdolu z vej?
 — Kakšna so jabolka? (Zrela, rdeča.) — Kako se poprašujejo otroci med sabo? (Kdo se jih loti najpreje?) — Lotiti se jih = začeti jih klatiti. — Ponovi, kar si čital v drugi kitici. — — — — (Otroci pridejo na vrt. Zrela, rdeča jabolka se jim smejejo raz veje. Otroci se poprašujejo, kdo jih bo prvi pričel klatiti.)

Tretja kitica. Kdo je prvi pričel? (A!) — Kako je pomeril? — Koliko jih je sklatil? — Jeli = kajneda! — Čvrst založek = dober založek ali ugrizljaj. — Na čem se mu pozna, da mu bo dišalo jabolko? — Ponovi tretjo kitico s svojimi besedami! — (Jožek je prvi porinil kolec ter odbil eno jabolko). —

Četrta kitica. Kdo je začel klatiti? (Vsi.) — Koliko so jih poklatili? (Vse.) —

Peta kitica. Kdo je bil tudi pri dečkih? — Kaj so deklice delale? (Pobirale.) — Ali so rade pobirale? (Menda ne.) — Kako jih dečki opominjajo k delu? (Nobeni ne bo nič škodovalo, če bo kaj pomagala pri delu.) — Na škodo = škodovalo. —

Šesta kitica. Kako govore dečki v zadnji kitici? (Če nas kdo vpraša, kateri čas je najlepši, povemo mu, da jabolka čas.) — Kdaj pa zore jabolka? (V jeseni.) — Kateri čas je torej najlepši? (Jesenski.) —

Vaje v čitanju.

IV. Razvrstitev misli: V jeseni imajo otroci največ veselja, kadar jabolka zore. Dečki klatijo in tresejo jabolka na sadnem vrtu. Deklice pobirajo sadje v koše. Za mladino je najlepši jesenski čas.

V. Uporaba: Gori označena razvrstitev se uporabi lahko kot spisovna naloga. Memoriranje.

(Fr. Skulj.)

V. Dom in svet.

A. Zemljepisje.

165. Moj dom.

(J. G. II. str. 117.)

Učilo: slika kmetskega doma.

Smoter pesmi je zbujanje ljubezni do rojstvenega doma.

I. Kje si doma A? B? C? — Kjer smo doma, tam je naš dom. — Ali imaš ti svoj dom rad? Zakaj? — Kdo tam biva? (Oče, mati i. t. d.) — Vsi ljubimo svoj dom. — Prečitam vam lepo pesemco o domu. V tej pesmi opisuje pesnik svoj dom.

II. in III. a) Čitanje.

b) Razjasnjevanje:

1. kitica. Kje je pesnikov dom? — Ali ga ima rad? — Kako vemo to? (Ker pravi: „Ljubi moj dom.“) — Podal se ne bom od njega = ga ne bom zapustil, ne grem drugam. — Kje najrajši sedi? — Katero veselje mu je najljubše? — Označi mi vsebino prve kitice! (Moj rojstni dom je v dolinici. Tam pri hiši raste košata lipa; pod njo rad v senci sedim ter živim srečen v domačem veselju.) —

2. kitica. Zakaj pa je doma tako srečen? — Kako cveto domače rože? — Kako pojejo domače ptice? — Kakšnega srca so domači prijatelji? — Polna srca = čuteča usmiljena srca. — Kaj se pa še doma nahaja? (Ljubezen.) — Kdo pa nas ljubi? (Starši.) — Ali je nam prijetno, če nas ljubijo starši? — Kaj je še doma? (Zvestoba.) — Kdo pa nam je zvest? (Prijatelj.) — Ali imaš ti prijatelja? — Doma so starši, ki nas ljubijo, doma so naši zvesti prijatelji. —

Vsebina druge kitice: Doma je vse lepše nego drugje. Tu so naši dobri starši in naši zvesti prijatelji, ki nas ljubijo.

III. Čitaj tretjo kitico. Česa si pesnik želi? — Dneve si želi preživeti = on želi živeti doma vse svoje življenje. — Česa se doma ne boji? — Zakaj ne? — Gomila = grob. — Ali res spimo v grobu? (Da res, ker bomo ob sodnem dnevu vstali.) — Zakaj se sladko počiva v domačem grobu? — Bratje, sestre rahljajo zemljo = popravljajo in dičijo gomilo. Kaj se nasadi na grobno zemljico? — Zlasti kdaj? (Vernih duš dan.) — Zemljica = zemlja, prst (ljubko povedano). —

Vsebina tretje kitice: Doma je prijetno živeti in tudi umreti ni hudo. Tudi v grobu ne bomo pozabljeni.

c) Čitanje.

IV. Jedro. Kaj je glavna misel v tej pesmi? (Pesnik prav iskreno ljubi svoj dom.)

Pregovor pravi: „Ljubo doma, kdor ga ima!“ —

V. Uporaba: a) Za srce in razum. Vsi ljubimo svoje domove. Se sicer dobe tudi taki, ki ne ljubijo svojega doma, toda ti so redki. Vsak tak človek je malo vreden, ki ne ljubi svojega doma.

Pregovor pravi: Še ptica poleti rada v gnezdo, kjer se je zlegla. —

b) Memoriranje in petje.

c) Spisje. Popis svojega doma.

(Fr. Skulj.)

166. Pastirček.

(J. G. II. str. 126.)

Učila: slika koze in kozliča, slika planin.

I. Katere živali redi kmetovalec? — Kam goni v poletju te živali? — Kdo jih pase? — Ali so pastirji navadno majhni ali veliki? — Kako imenujemo majhne pastirje? (Pastirčke.) — Kakšno življenje imajo pastirčki? (Veselo, srečno.) — Danes hočemo čitati pesem o srečnem pastirčku.

II. Čitanje.

III. a) Čitaj še enkrat prvo kitico! — Kam se hodi naša koza najrajša past? — Kje je planinica? (Planinica = mala planina, ravnina na hribu.) — Ali imamo na Kranjskem kje velike planine? — Kako se imenujejo? — Kakšna paša je tam? (Sočna = tekne ji, dobro ji de, rada je.) — V slast ji gre = rada jo je. — Kdo pa to govori o kozi? —

Posnetek prve kitice. Pastirček pripoveduje: „Naša koza se najrajša pase na planinici, kjer je sočna paša.“

Druga kitica. Koga vodi koza s seboj? (Kozliča = mladiča.) — Ali ste že videli kozličce? — Kakšni so? (Ljubke, šegave živalce.) — Ali jih ima pastirček rad? (Da.) — Kako nam sam pripoveduje? (Močno rad oba imam — — —.) — Celo za koliko jih ne proda? (Za dva konjiča.) — S tem hoče reči, da jih sploh ne da, ljubša sta mu nego vse drugo.

Posnetek druge kitice: „S seboj vodi dva kozliča, ki ju imam jaz tako rad, da ju ne dam za nobeno reč na svetu.“

Tretja kitica. Kje je pastirček? (Na planinici.) — Kam gleda? (V dolino.) — Od kod vemo to? (Ker sam pravi: „Spodaj svet se razprostira.“ Spodaj = v dolini; svet = zemlja, pokrajina; se razprostira = pod nami leži razgrnjena kakor prt po mizi.) — Kakšen je ta svet? (Od solnca pozlačen.) — Zakaj pravimo pozlačen? (Ker se sveti, kakor bi bil z zlatom prevlečen. — Ali veseli pastirčka ta pogled v dolino? (Da.) — Kako pravi? („Srečen, kdor se vanj ozira, — lepši ni pogled noben!“ — Vanj ozira = gleda po svetu = po dolini.) — V čem ima torej pastirček tudi veselje? (V pogledu po lepi dolini, ki se pod njim razprostira.) — Ponovi vsebino tretje kitice! „Iznad planince gledam v lepi božji svet. Ves sem srečen, kadar uživam ta krasni razgled.“ —

Četrta kitica. Skalina = velika skala, pečina. — Kaj bo naredil na vrhu skaline? (Zavriskal = zavriskal, zaukal.) — Kdo pa vriska? — (Vesel človek.) — Kdaj pa ljudje

vriskajo? (Kadar hočejo tudi drugim povedati, da so zelo veseli; saj pravimo: „Tako sem vesel, da bi kar vriskal.“) — Kam se bo slišalo? (Odmev = jek; odmev šine = se bliskoma razširi, razlegne.) — Širi svet = širni, obširni, daljni, daleč na okolu. — (V deveto vas = daleč, daleč.)

Posnetek četrte kitice: „Veselja razvnet hočem stopiti na vrh skaline. Tu bom zavrisnil, da bo ves svet vedel, da sem srečen.“

b) Vaje v čitanju.

IV. Jedro. Ponovi vsebino prve kitice! druge! — — i. t. d. — Nedolžen pastirček uživa pravo veselje in srečo.

V. Uporaba. a) (Za srce in razum.) — Kako je imel pastirček svojo živinico rad? (Bolj nego vse reči na svetu.) — Kaj mislite, kako je ravnal s svojimi živalcami? (Lepo.) — Vidite, bil je dober deček. — Ali vsi pastirji lepo ravnajo z živino? (Ne, nekateri živino tudi tepejo.) — Ali je to lepo in prav? (Ne.) — Kakšno srce imajo taki pastirji? (Neusmiljeno, sirovo.) — Neusmiljen človek pa nima pravega veselja, je nesrečen. — Kakšni hočete pa vi biti? (Usmiljeni, srečni in veseli kakor naš pastirček.) —

b) Spisje = glej podčrtane stavke!

c) Memoriranje.

(Fr. Skulj.)

167. Velika zelnata glava.

(J. G. II. str. 130.)

Učila: zelnata glava, kotliček.

I. Naštej mi nekatere rokodelce A! B! — — — Kdo pa jim pomaga pri delu? — Kako imenujemo mlade rokodelce? (Rokodelčiče.) — Pomnite: Mladi rokodelčiči gredo dostikrat po svetu. Ali si kaj mislite, zakaj? (Da kaj vidijo in si izpopolnijo svoje znanje: v vsakem kraju se lahko nauče še kaj novega. — Hočem vam povedati povestico o dveh potujočih rokodelčičih.

II. a) Pripovedovanje.

b) Čitanje.

III. a) Vglabljanje in razjasnjevanje. Kaj sta bila Andrej in Filip? — Kod sta potovala? — Kaj ugledata? — Kaj reče Andrej? — Kakšen je bil Filip? — Kaj pripoveduje? — Je li resnico govoril? (Ne, zlagal se je.) — V katerem rokodelstvu je bil Andrej izučen? — Kaj je pa Andrej odgovoril? — Ali mu je pritrnil? — Kako? — Kaj pa je še rekel? — Ali je to verjetno, kar je Andrej povedal? — Ali se je tudi Andrej zlagal? (Da.) — Zakaj se je zlagal? (Hotel je zavrniti svojega tovariša ter mu pokazati, da je laž grda.) — Ali mu je to dokazal? (Da in tudi osramotil ga je.)

IV. Jedro. Kakšen rokodelčič je bil Filip, kakšen Andrej? — Kateri pregovor vam je znan o laži? (Laž ima kratke noge. — Lažniva usta so gnjusna. — Kdor laže, tudi krade.)

V. Uporaba. a) Za srce in razum. Kateri deček nam ugaja? — Zakaj? — Kaj je bil Filip? (Lažnivec.) — To je gotovo grd priimek. Varujte se, da vam kdo ne poreče „lažnivec“!

b) Tu se lahko pripoveduje povest „Lažnivi Matiček“.

c) Govorne vaje. Prosto pripovedovanje. — Pripovedovanje v dvogovoru.

č) Spisje. Napisovanje berila z ozirom na dvogovor ter dobesedni govor. — Opazovanje ločil.

(Fr. Skulj.)

168. Zvonikarjeva.

(J. G. II. str. 135.)

Opomba. Pesem „Zvonikarjeva“ naj bi se razpravljala, ko se je že razpravljalo o vasi, trgu ali mestu. — Glavni smoter bodi: pojasniti pomen zvonjenja.

I. Kam gremo vsako nedeljo? (K sv. maši.) — Kaj nas vabi v cerkev? (Zvon.) — Vi ste že tolikokrat slišali zvonjenje. Gotovo se vam dobro zdi, kadar čujete ubrano zvonjenje iz domačega zvonika. Premišljali pa gotovo še niste,

kaj vse to zvonjenje pomeni. Danes hočemo čitati lepo pesemco o zvonjenju in poiskati pomen zvonjenja.

II. Čitanje.

III. Razjasnjevanje. Prva kitica. — Kako porečemo še drugače namesto besed: „Kadar se dan zaznava“? (Ko se dan dela.) — Kdaj je ta čas? (Zjutraj.) — Kako še pravimo? (Ob zori.) — Kaj priplava takrat? (Danica.) — Kaj pa je Danica? (Zvezda.) — Kako ji ljudje pravijo? (Jutranjica.) — Zakaj pa pravimo priplava? (Ker se nam vidi, kakor da bi plavala nad oblaki.) — Kaj slišimo v tistem času? (Zvonjenje.) — Kod se čuje zvonjenje? (Čez hribe, čez plan.) — Kaj hoče pesnik s tem reči? (Po vseh krajih = po gorah in dolinah.) — Kdaj čujemo torej vsak dan prvo zvonjenje? (Zgodaj zjutraj, ob zori.) — — Čitaj zadnje štiri vrstice! — Tu slišite, kakor bi nekdo zvonovom ukazoval, govoril. — Kdo pa zvoni? (Cerkovnik.) Pravijo mu tudi zvonikar. Ta mož je navadno star, stari možje so pa modri in vedo mnogo pametnega. On ne ukazuje zvonovom, on le zvoni, a pri svojem delu želi, da bi ljudje vedeli, zakaj zvoni. Sedaj vam bode jasno, kaj povedo te štiri vrstice! — Čemu zvone zvonovi ob zori? (Ljudi bude iz spanja na delo.) — Zakaj moramo zgodaj z delom pričeti? (Ker je naše življenje le kratek dan.) — S čim se sme naše življenje primerjati? (Z dnevom.) — Kako hitro mine naše življenje? (Kakor dan.) — Povej mi vso misel prve kitice! A! (Ko se dan zazna, zazvone zvonovi, ki opominjajo ljudi na delo.) — Kaj pomeni tedaj zgodnje jutranje zvonjenje? (Opomin k delu in marljivosti.) —

Druga kitica. — Kaj moramo storiti, če hočemo dobro živeti in srečni biti? (Delati in moliti moramo.) — Zakaj moramo delati? (Da si kaj pridobimo.) — Zakaj moramo moliti? (Da nas ima Bog rad in da ima naše delo božji blagoslov.) — Kaj je v pesni povedano o delu brez molitve? (Prazno je delo brez sreče z nebes.) — Kdo mora naše delo blagosloviti? (Bog.) — Kako si pa dobimo božji blagoslov?

(Z molitvijo.) — Brez sreče z nebes = brez božjega blagoslova? —

Kaj nam pove druga kitica? (Če hočemo biti srečni, moramo delati in moliti.) — Kaj nas pa vabi k molitvi? (Življenje.) — Kaj pomeni torej še zvonjenje? — (Opomin ljudi k molitvi.) —

Tretja kitica. — Kako porečemo še drugače namesto besed: „Če delav'c se vpeha“? (Če postane od dela truden, če se utruji.) — Kako pa namesto stavka: „Trpljenje mu neha“? (Si odpočije, neha delati, trpeti.) — Kaj ga vabi? (Delopust = odmor, počitek.) — Kaj stori utrujen delavec? (Sede in si oddahne, odpočije.) — Kako je bilo delavcu pri delu? (Gorko, vroče, potil se je.) — Kaj ga ohladi? (Večer.) — Kdaj pa je delavec posebno truden? (Na večer.) — Kak pa je zvečer zrak? (Hladen.) — Zakaj pravimo: „Večer ga hladi“? (Ker je zvečer hladno, se delavec ohladi.) — Ste li čuli tudi na večer zvoniti? (Da.) — Zakaj neki zvoni tudi zvečer? (Vabi k počitku.) — Na kaj nas zvon tedaj opominja? (Na počitek.) — In če delavec ves teden pridno dela, kateri dan je najbolj utrujen? (V soboto.) — Obkorej pa že v soboto zvoni k počitku? (Ob 4. uri popoldne.) — Kako pravijo ljudje? (K prazniku zvoni.) — Ali ljudje tudi v nedeljo delajo? (Ne, ob nedeljah počivajo.) — — Ponovi mi vso kitico s svojimi besedami! (Zvonjenje vabi ljudi vsak dan na večer, zlasti pa še ob sobotah k počitku.) — Kakšen pomen še ima tedaj zvonjenje? — Opominja nas k počitku.

Čitaj zadnjo kitico! Kaj nas naglo mine ali zapusti? (Trud, bolečine.) Naše življenje je polno truda, težav in bolečin. — Kako dolgo je naše življenje? (Kakor dan.) — Zakaj nas torej naglo minejo trpljenje in bolečine? (Ker je naše življenje kratko.) — Kdo utrujen leže? (Trpin = človek, ki veliko trpi.) — Vsak človek veliko trpi, vsak ima veliko hudega na svetu, zato smemo reči, vsak človek je trpin. — Kam pa leže? (Na pare.) Pare = mrtvaški oder. — Kaj se

je zgodilo takemu človeku, ki leži na mrtvaškem odru? (Umrl je.) — Tedaj se ni sam ulegel? (Ne.) — Pesnik pravi: legel je na pare = umrl je. Človek leži na mrtvaškem odru kakor truden delavec na postelji. — Kaj pa se zopet ob smrti oglasi? (Zvon.) — Čemu? (On spremlja trpina domu.) — Kje pa je naša domovina? (V nebesih.) — Čigav sin gre domu? (Adamov.) — Zakaj „Adamov“? (Ker smo vsi „Adamovi sinovi“.) — „Adamov sin“ je tedaj vsak človek. Zapomnite si izraz „Adamov sin!“ — — Ponovi mi zadnjo kitico! — (Kadar človek umrje, spremi ga zvonjenje v grob.) — Česa nas spominja tedaj zvonjenje? (Spominja nas smrti in večnega življenja v nebesih.)

IV. Jedro. Zvonjenje nas opominja k delu, molitvi, počitku, spominja nas smrti in večnega življenja.

V. Uporaba. a) Za srce: Glejte, kako pomenljivo je zvonjenje! Gotovo boste sedaj še raji poslušali milo ubrane glasove iz domačega zvonika.

b) Da pa ne pozabite vsebine hočemo vso pesemco ponoviti. — Vsebina 1. 2. i. t. d. kitice.

c) Napišite sami pomen zvonjenja!

č) Memoriranje.

d) Petje.

(Fr. Skulj.)

B. Zgodovina.

169. Lavdon.

(J. G. II. str. 135.)

Učila: zemljevid „Avstrija“, podoba „Beligrad z okolico“. Pred pesnijo „Lavdon“ se naj razpravlja berilo „Turki na Muljavi“.

I. Gotovo se še spominjate, da smo čitali berilo „Turki na Muljavi“. — Kje so Turki doma? (Na Turškem.) — Kakšni

so bili Turki? (Krvoločni.) — Koga so napadali? (Naše prednike.) — Zadnjič sem vam obljubil, da vam povem o Turkih še kaj več; danes bomo čitali lepo pesemco o junaku, ki je Turke z vojsko tako užugal, da niso več hodili nadlegovat naših krajev.

II. Čitanje. —

III. Kje stoji Beligrad? (Na desnem bregu Donave.) — Kaj se izliva pri Belem gradu v Donavo? (Sava.) — Pomnite: Beligrad je sedaj lepo stolno (glavno) mesto Srbije, takrat pa, ko se je to vršilo, so imeli Beligrad Turki v oblasti. — Kaj teče za Belim gradom? (Donava.) — Pesnik pa pravi, da teče kri, kako to? (Ker je od krvi voda rdeča, kakor da bi tekla kri.) — Koliko krvi teče? (Da bi gnala tri mlinске kamne.) To je, kakor bi tekla krvava reka. — Kje se pa preliva veliko krvi? (V vojni.) — Kaj je bilo tedaj pri Belem gradu? (Vojna.) — Ponovi misel vse kitice! Pri Belem gradu je bila huda vojna.

Druga kitica. Kdo stoji pri Belem gradu? (Vojvoda Lavdon.) — Vojvoda Lavdon je bil eden najimenitnejših avstrijskih vojskovodij.) — Kaj drži v roki? (Krvavi meč.) — Kaj hoče imeti? (Beligrad hoče imeti in pokončati turško vojsko.) — Kdo ve, kaj se nam pripoveduje v drugi kitici? (Avstrijski vojskovodja Lavdon je prišel pred Beligrad z veliko vojsko, da bi Turke spodil iz mesta in pokončal njihovo vojsko.)

Tretja kitica. Kdo se Lavdonu posmehuje? (Ošabni Turek.) Ednina namesto množine. — (Posmehovati = zaničljivo govoriti.) — Kako se mu posmehuje? (Si me prišel častit, ali zajce lovit?) — Zakaj se mu pa posmehuje? (Ker je Turek mislil, da ga Lavdon ne premaga.) — Ponovi vsebino tretje kitice! (Turčin se je Lavdonu posmehoval.)

Četrta kitica. Kaj je Lavdon odgovoril Turčinu? (Prišel sem te častit.) — Vidite, dobro ga je zavrnil. S čim pa ga hoče častiti? (S svinčenimi zrnji in s črnim prahom.) — Kaj

pomeni to? (Streljal bo nanj: svinčena zrna = svinčene krogle, črni prah = smodnik.) — Lavdon je Turčina dobro zavrnil rekoč, da ga bo kropil s svinčeniimi zrni in kadil s črnim prahom.

Peta kitica. Kaj je jelo pokati? (Puške.) — Čigave? (Cesarske.) — Čigavega cesarja so bile te puške? (Našega, avstrijskega.) — Kaj so turške gospe delale? (Jokale.) — Kaj so metali naši vojaki? (Bombe.) — Bomba = velika iz topa izstreljena krogla, ki ima lastnost, da se razleti, vse uniči, užge in podere. Kako se je Turkom godilo? (Slabo, bežali so iz grada.) — Ponovi misel pete kitice! Vnela se je bitka, Turki so bili pobiti in so bežali iz Belega grada.

Čitaj zadno kitico! — Kakšen vojskovodja je bil Lavdon? (Mogočen = hraber, vrl, premagal je vse sovražnike.) — Posebna njegova zasluga je pa ta, da je Turke pregnal iz Belega grada. — Od takrat si niso upali več po Avstriji ropati. — Kaj smo dolžni Lavdonu? (Dolžni smo mu hvale in slave.) — Kaj pove zadnja kitica? (Lavdon je eden najslavnejših avstrijskih vojskovodij.)

Večkratno čitanje.

IV. Ponovi misel vse pesmi: Slavni avstrijski vojskovodja Lavdon je premagal in uničil Turke pri Belem gradu.

V. a) Spisje. Pri Belem gradu se je vršila huda bitka med Avstrije in Turčijo. Avstrijski vojvoda Lavdon pa je premagal in popolnoma uničil Turke in vzel Beligrad. Od takrat niso Turki več nadlegovali Avstrije.

b) Memoriranje.

c) Petje.

(Fr. Skulj.)

Kazalo.

A. Berila v Schreinerjevi-Hubadovi Čitanki.

I. Šola in dom.

a) Šola.

α. Molitve v šoli.

1. Bog	9
2. Pred poukom. Po pouku	10
3. Hvaljen bodi Jezus Kristus	12

β. Osebe v šoli.

4. Gospod učitelj	14
5. V šoli	15

γ. Dolžnosti učencev do součencev.

6. Plemenito delo	16
7. Bolni tovariš	18

δ. Šolske dolžnosti.

8. Novi součenec	19
9. Dva slaba šolarja	20
10. Na poti v šolo	21
11. Pridni in leni učenec	23
12. Prva skrb	24
13. Materin opomin	26
14. Učenec iz šole grede	27
15. Telovadska	28

ε. Šolska oprava.

17. Ploščica, kamenček in gobica	29

b) Dom.

α. Hiša.

17. Nova hiša	32

β. Starši in otroci.

18. Uganke	36
19. Materina ljubezen	38

γ. Življenje v hiši.

20. Iz zlatih skledic	42
21. Pripovedka o nosku	44
22. Tri najžlahtnejše dišave	45

δ. Živali v hiši.

24. Mačka, miš in miška	49

II. Pomlad.

a) Vrt.

25. Velika noč	53	28. Škorec	62
26. Aleluja	56	29. Dve basni	66
27. Prva vijolica	58	30. Vrt gospoda Mirodolskega	71
Druženje vseh beril skupine „Vrt“		77	

b) Polje in travnik.

Priprava za to skupino	79	Priprava za drugo enoto	87
Priprava za prvo enoto	81	34. Orač	87
31. Črez noč, črez noč	81	35. Pluga	89
32. Na poljani	83	36. Cesar Jožef II. pri plugu	90
33. Majnikova	85	Tretja enota	93
		37. Kosec	93

c) Gozd.

Uvod	96	40. Glas v gozdu	103
38. V Gozdu	96	41. Veverici	104
39. Slavec	100		

č) Vas.

42. Naša vas	107	47. Lastovkam	118
43. Prvič pri sv. maši	111	48. Vprašanje solnčecu	120
44. Zvon na poti	112	49. Na večer	122
45. Božji volek	115	50. Oltar	124
46. Miško in vrabci	116		

III. Poletje.

a) Na vrtu.

α. Uvod.		ž. Živali.	
β. Drevje.		55. Lišček	132
51. Črešnja	125	56. Penice	134
52. Prvo jabolko	128	57. Deček in metalj	136
53. Bezeg	130	z. Kres.	
γ. Cvetice.		58. Deklica in kresnica	137
54. Cvetice	131	59. Kres	138
		60. Modrijan in seljak	140

b) Na polju.

61. Žitno klasje	143	66. Oblaka	153
62. Žetev	146	67. Solnce in dež	153
63. Rženi klas	147	68. Mavrica	154
64. Ujeti vrabec	148	69. O nevihti	156
65. Mak	151		

c) V gozdu in pri potoku.

70. Po jagode	156	75. Oba junaka	170
71. Jagodov cvet in solnčni žarki	160	76. Lisica in kozel	172
72. Breza in hrast	162	77. Lakomni pes	175
73. Življenje v gozdu	164	78. Pozabljeni pevci	177
74. Spoznavanje Boga	167	79. Draga kamena	179

IV. Jesen.**a) Polje in pašnik.**

80. Jesen	181	84. Sirovež	189
81. Zaklad v njivi	182	85. Koliko velja žrebe	190
82. Ajda	184	86. Pametna koza	192
83. Črno kravo, molzo našo	187	87. Uganka	194

b) Vinograd in gozd.**Uvod.****Priprava.**

88. Kmet in njegova sina	197	91. Veseli hribček	201
89. Kovač in kopač	198	92. Sv. Urbana grozdek	202
90. Trgatev	199	93. Pripovedka o jablani	204
		94. Trnjolica in vinska trta	205
		95. Strupene gobe	209
		96. Želod in buča	210

c) V tuje kraje.

96.* Kako je v Norotanu	213	100. Voznik in Pavliha	226 †
97. Ako Bog da	219	101. Postiljonska	228
98. Konjski žrebelj	221	102. Neredni deček	229
99. Kako sta mlinar in njegov sin gnala osla na semenj	224	103. Ločitev	230 †

* Število 96 je pomotoma dvakrat natisnjeno, kar se pa sedaj, žal da, popraviti ne da.

č) Trg in mesto.

104. Izgubljeni robec	234	109. Najboljše priporočilo	247
105. Dva vesta za to	238	110. Kadar pridejo vojaki	249
106. Tesar	539	111. Mladi vojaki	252
107. Kovač in krojač	242	112. Kam in kje	254
108. Kovač	244		

V. Zima.

a) V domači sobi.

α. Uvod.		117. Tepežnica	266
113. Pesem nagajivka	258	118. Listek o novem letu	267
β. Prazniki.		γ. Življenje v sobi.	
		Ljudje in živali v sobi.	
114. Ljubi sv. Miklavž	259	119. Aj na oknu	270
115. Sv. Miklavž	261	120. Taščica	273
116. Jaslice	262	121. Moj psiček	275

b) Na kmetiji.

122. Sneg	278	127. Domače živali	491
123. Na ledu	279	128. Žena in kokoš. Leni	
124. Vrabc in konj	282	dekli. Sraka in pav	292
125. Kravica prodana	286	Skupni povzetek	293
126. Siromak	287		

c) V prirodi.

129. Po zimi iz šole	295	133. Ošabnežu	302
130. Zakaj je jelka vedno zelena	297	134. Stržek in orel	303
131. Da mi biti je drevo	299	135. Vran in lisica	306
132. Lipa	300	136. Krivokljun	309
		137. Po zimi v gozdu	310

VI. Domovina.

a) Bajke in pravljice.

- 136.* Divji mož 313
 137.* Bajka o siroti in škra-
 teljčkih 317
 138. O Indiji koromandiji . . . 318
 139. Zlatorog 318

b) Narodna pripovedka.

140. Kralj Matjaž 322

c) Zgodovinske dogodbe.

141. Grof Rudolf Habsburški
 in duhovnik 324
 142. Rudolf Habsburški in
 berač 329
 143. Mladi Vukasovič 332
 144. Iz mladih let cesarja
 Franca Jožefa I. 338
 145. Cesarska pesem 345

B. Josinovo-Ganglovo „Drugo berilo“.

I. Zabavi in pouku.

146. To pride od zgoraj . . . 351
 — Prevzetna kmetica (gl.
 gori: „Ako Bog da“
 str. 219!)
 147. Kdo je večji siromak? 353
 — Poškodovana črešnja (gl.
 Učne slike I, del „Po-
 lomljena drevesa str. 98!)
 148. Kaznovani tat 354
 — Zvečer (prim. gori „Na
 večer“ str. 122!)

149. Črevljar in plemenitaš . 355
 — Cesar Jožef II. in berač
 (prim. „Rudolf Habs-
 burški in berač“ str. 329!)
 — Siromak 287
 150. Golobčku 357
 — Rudolf Habsburški in
 berač 329
 151. Veverici 358
 — Mačka, miš in miška . . 49

II. Cerkev, šola in dom.

- Hvaljen bodi Jezus Kris-
 tus! (prim. gori str. 10!)
 152. Opravljiva Jerica 359
 153. Kje je ljubi Bog doma? 361
 — Prva skrb 24
 154. Različna pota 362

155. Mati 364
 — Prvo jabolko 128
 156. Pri pogrebu 366
 — Hej telovadci! (prim.
 „Telovadska“ str. 28!)

* Števili 136 in 137 sta pomotoma dvakrat natisnjeni, kar se pa sedaj, žal da, popraviti ne da.

III. Letni časi.

157. Vrnitev pomladi	369	— Sv. Miklavž (prim. „Ljubi sv. Miklavž“ str. 250. in „Sv. Miklavž“ str. 261!)	
— Velikonočna (prim. „Velika noč“)	53	— Veselje in strah (prim. „Ljubi sv. Miklavž“ str. 259. in „Sv. Miklavž“ str. 261!)	
— Bezeg	130	— Prvi sneg (prim. „Sneg“ str. 279!)	
— Lastovkam	118	— Snežec (prim. „Sneg“ str. 279!)	
— Kres (prim. „Kres“ str. 138!)		— Jaslice (prim. „Jaslice“ str. 262!)	
— Ženjice (gl. Učne slike I. del „Ženjice“ str. 164!)		459. Zajčja tožba	372
— Jesen (prim. „Jesen“ str. 181!)		Po zimi iz šole	295
158. Srnica	370		
— Franckova taščica (prim. „Taščica“ str. 273!)			
— Ptič na oknu (gl. Učne slike I. str. 117!)			

IV. Priroda.

160. Priroda	375	— Ujeti vrabec	148
— Sirovež	189	162. Ribica	378
Domače živali (prim. „Domače živali“ str. 291!)		163. Dva hrošča	380
— Črno kravo, molzo našo	187	— Deček in metulj	136
— Volk in koza (prim. „Pametna koza“ str. 192!)		— Sadni vrt. (prim. „Vrt gospoda Mirodolskega“ str. 71!*)	
161. Koline	377	164. Po jabolka	382
		— Lipa	300

V. Dom in svet.

165. Moj dom	384	— Na poti v šolo	21
— Naša vas	107	166. Pastirček	385
— Kmetijstvo lep stan (gl. „Cesar Jožef II. pri plugu“ str. 90!)		167. Velika zelnata glava	387
		— Kam in kje?	254
		168. Zvonikarjeva	388

VI. Zgodovina.

— Zlatorog (prim. „Zlatorog“ str. 318!) — Povodni mož (prim. „Divji mož“ str. 313!) — Rudolf in duhovnik (gl. Grof Rudolf Habsburški in duhovnik str. 424!) — Kralj Matjaž (prim. „Kralj Matjaž“ str. 322!)	— Mladi Vukasovič (prim. „Mladi Vukasovič“ str. 332!) 199. Lavdon 391 — Cesar Francišek in njegov vnuk (prim. „Iz mladih let cesarja Franca Jožefa I.“ str. 338!) — Cesarska pesem 345

